

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Pars IV. De Exornatione Argumentationum, ubi de Ornatu, de Tropis,
Figuris, Collocatione, Oratione numerosa, de triplici dicendi charastere,
seu stylo secundùm ordinem Capitum lib. 3. in Cap. Soario. ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

PARS QUARTA.
DE EXORNATIONE
ARGUMENTATIONIS
PER TROPOS ET FIGURAS
S E U
DE ELOCUTIONE ORA-
TORIA.

HAc orator oratore non solum est excellentior, sed nec orator dici recte potest, si ea destituatur; licet enim amplè & copiosè res à se inventas deducat, tamen sermo ejus à Philosophi discursu, à scribentis historia, vel epistola non differet, si ornatu destitutus sit troporum, & figurarum. Oratio non solum amplius & copiosus est sermo, sed & ornatus: hæc ejus præcipua differentia est. Unde & Tiro in hoc potissimum labore occupandus, ut ornate loqui discat, nunquam aliàs neglectum hunc compensaturus. Invenire ingenii exculti est, disponere judicii præmaturi, utrumque Philosophia perficit; Eloquentiæ Tironi hæc interim

Ma

Magistri diligentia suggerit & suppeditat. Verum in elocutione ut præstans sit, hic ei enitendum est. Qua etiam ex causa in hujus partis expositione prolixior ero, ut obscuriora libri tertii apud Soarium loca, clariora fiant, & pluribus exemplis illustratæ, proximæ juventuti reddat faciliorem.

CYPRIANI SOARII.

LIBER III.

EST autem (in genere loquendo) eloqui ; rem aliquã mente conceptam verbis exprimere *Oratorie verò eloqui, est rem inventam & dispositam cum ornatu verborum & sententiarum explicare.* Unde elocutio potissimum consistit in ornatu troporum & figurarum simul cum numero oratorio. Inde cõsurgit aliquod dicendi genus ex tribus illis c. 51 libri hujus. Tria verò ad elocutionem consequendam præscribuntur media, 1. ars, id est, præcepta quædã circa tropos, figuras & numerum oratorium. 2. Exercitatio. 3. Imitatio. ad primum inserviet fusior libri hujus explanatio; ad secundum frequens exemplorum fabrica; ad tertium sedula troporum & figurarum in Auctorum expositione observatio. Quare explicatã v. g. parte orationis in Cicerone indicãdi erunt tropi, figuræ verborũ, & sententiarum, incisa mēbra, periodi, junctura &c. quod etiam in aliorum auctorum prælectione fieri poterit, Ad horum

972 *De Exornatione Argumentationis*
rum facilitatem exempla infra ponenda
subservient.

*N*unc verò dum dicit Cyprianus Soarius,
eloqui est omnia quæ mente conceperis &
intellige, omnia quæ judicasti esse apta
proferantur: omnes enim ineptæ, quæ occu-
runt cogitationes & rationes, promi non de-
bent. Dum verò dicit: promere, id est, pande-
re & manifestare, intellige sinè voce & gestu,
alioqui elocutio pronuntiationem in se con-
tinebit, & sic non erunt quinque partes Elo-
quentiæ, quod est contra c. 7. lib. 1. Nisi dicat
ab authore elocutionem hîc esse definitam,
prout vulgariter accipitur, non oratoriæ, ut
indican verba, quæ sequuntur, & ad audien-
tes proferre, quod sinè voce fieri nequit. Co-
terùm quid elocutio oratoria sit, jam exactè
definiuit c. 7. lib. 1. Eloquens autem non ina-
ni solum verborum bractea sibi plaudet (hoc
enim loquaculorum est) sed necesse est, ut si-
mul argumenta afferat, quibus intellectum
convincat; ut autem libenter, & cum gustu
audiatur, rebus & verbis delectandus est au-
ditor. Ut verò dictione persuadeat, qui finis
est Oratoris, voluntatem movere & impelle-
re debet, quod amplificando efficitur. Unde
liber primus de Inventione præsupponitur
ad perfectum oratorem formandum; ad in-
cipientem verò sufficit elocutio, sicut ad Ti-
ronem pictoriæ artis satis est, principio res ab
alio æri incisas illuminare: nam & hic Elo-
quentiæ Tironi materiam illuminandam tro-
pis & figuris offert ipse Magister.

Quæ

CAPUT II.

Qua in Elocutione spectanda sint?

Quod ante omnia in Elocutione observandum est velut fundamentum, est hoc, ut Dicendū
latine
latine loquatur Latinus orator, id est, ut latinis verbis, & latina syntaxi, ac phrasi utatur; neque enim linguæ confundendæ sunt, uti faciunt in lingua Germanica scioli quidam, immiscentes verba Italica, Gallica, Latina. v. g. gratuliren/ resolviren/ pariren/ respectiren/ parliren/ avisiren/ pardoniren/ archibuziren/ &c. quasi verè propria deessent, quibus uti possent. Sic item faciunt sectarii nostri temporis, latinis scriptis Hebræas, Chaldæas, Græcasque dictiones ad ostentationem peritiæ immiscentes. Aliud foret si verba latina non suppetarent, tum Græcis locus dari posset, nō tamen sine venia petita, quemadmodum fecit Tiberius Cæsar ad Senatum Romanum loquens, priusquam vocem græcam monopolium proferret; liberè tamen uti possumus, quæ usu jam recepta sunt, uti sunt egigrama, prosodia, chyragra, prodagra, hypotheca pro pignore, baptismus, Eucharistia, Rhetorica &c.

Alterum est, ut *planè* dicat, id est, clarè, & *planè* dilucidè, hoc enim per planum hic significari potest ex sequentibus, ubi dicitur: sed de ratione puri, dilucidique sermonis non est &c. ubi purum, ad puram latinitatem, dilucidum ad planum refertur. Et verò quod obscurum est, & obscurè dicitur, tantundem est,

ac li

ac si non diceretur aut scriberetur, quia a le-
gente vel audiente non intelligitur. Quae
causa D. Hieronimus cum Persium legere
nec intelligeret, in ignem coniecit, cum
jus sibi utilitatem videret nullam.

Tertium est, ut non sit contentus simpliciter
verborum cortice, sed *ornatum* addat oratio-
ni, & splendorem. Est autem hic duplex, unus
consistit in usu vocum, quæ minus vulgares
& in familiari alloquio usurpatæ, ut sunt: fa-
cere, cogitare, studere, pro his enim elegan-
tius ponitur: operari, moliri, mente volvere,
versari, literis operam dare. Alter in Tropo-
rum & figurarum usu. Ad priorem servit no-
titia synonymorum & phrasium, quas colle-
git Ald. Manutius, Buchlerus, Schonsleder, &
aliique ex Ciccone, & aliis probatis authori-
bus. Itē variatio thematicis ejusdem per regu-
las syntaxeos minus communes, ut venit do-
ctum literas, vel docendarum literarum et-
cetera, pro eo quod diceret, venit ut doceret liti-
ras. Item particulae Turtellini, pro verbia, co-
mparationes naturales & historicæ, ut vigilare
ad Cleanthis lucernam, oleum & operam per-
dere, lepore timidior, asino pigrior, saxo du-
tior, Thersite deformior, Tullio eloquentior,
alter Cræsus, alter Tullius &c. Et huic qui-
dem ornatui operam dedisse oportuerat in
syntaxi & Poësi, hic per metrorum ex uno in
aliud genus, ibi per solutæ, variationem. Si ta-
men id prætermisum est, non inutile foret anni-
initio dictare multas ejusdem rei significa-
tiones, phrasas, proverbia, elegantias synta-
cticas,

Eticas, comparationes historicas, quibus ha-
bitis rem eandem vertant, atque aliter pro-
ferant. Item posset idem thema per varia car-
minum genera inflecti, faciet enim hoc, &
ad notitiam metri renovandam, & ad copiam
elegantiamque verborum comparandam.
Proverbiorum alphabetum habet P. Masen
in Palæstra Styli l. 3 c. 5. Indiculus autem Hi-
storicus ex Theatro Ravisii collectus mate-
riam suggeret comparationum. Juvabit hæc
docentem legisse P. Masen. in Palæst. Styli
l. 2. c. 1. & 2 P. Balbinum in Quæstis orato-
riis parte 1. à quæsito 12. usque ad 15.

Ad alterum verò ornatum, qui in tropis
& figuris consistit, acquirendum, juvabit, 1.
dilucida & distincta figurarum notitia, dein-
de verò exemplorum copia ab ipsis Tironi-
bus lectione vel cogitatione conquisita.
Hinc rectè fit, quòd in poëtica facultate li-
ber tertius Rhetoricæ explanetur, qui etiam
principiò Rhetoricæ ante alios explicandus
erit, cum verò exercenda juvenus in exem-
plis troporum & figurarum, quorum aliqua
prius lecta imaginationem & facilitatem
dabunt ad alia excogitanda, quæ primùm
quidem inconnexa ac disparata fieri possunt,
posterius verò in unum aliquem discursum
referri, ut infra exemplum docebit. In-
spici hic poterit, atque ad imitandum pro-
poni P. Pomeii progym. 2. P. Masen. Palæst.
Styli. l. 2. c. 5.

Quar.

Aptè

Quartum est, ut ornatus *accommodetur* ad rem, quæ tractatur, ut enim alio habitu vestiendus Princeps, alio Nobilis, alio Civis, sic & alio dicendi genere & caractere effrenda materia una præ alia: & sicut non omnia plena gemmis & ligulis esse oportet, licet hæc ornamenta sint, ita nec omnia verbis exquisitis, tropis & figuris splendescere debent, at suo loco & tempore & subjecto. Quare præ oculis habendum c. 51. lib. 3.

Vitia Elocutionis.

Contra primum ex requisitis ad bonam elocutionem, peccant ii, qui peregrina vocabula latinæ dictioni immiscent. v. g. Bursa studentorum, cum tempore finstere noctis, galsatum fuerat mit geigen/lauten & harphis, huiusmodi sunt, posta, pistola, liberia, halaparta, quietantia, Burgimagister pro Consule, Scultetus pro Iudice, fagotum, Aetna, compagna, cataphractura, regimentu, salva Guardia, Gavalernus, authoritativus, grobianus, guerra pro rixa, pintia, bibale, &c. lancea & gaza jam usu recepta sunt: audientiam habet Cicero. His accensendi, qui contra leges syntaxeos, & Grammaticæ latinæ loquuntur, ut sunt, qui Græcorum regulis utuntur. v. g. certare parati, turbidum vel liquidum aëra, ludentem Orphea, vel Amphiona. Qui verò barbarismos aut solæcismos committunt, hic prorsus rejiciendi sunt, cuiusmodi est ille, qui scripsit. Salutem amicabilem & cordi-

alenu,

alem, admodum doctissime Domine Lands-
manne. Accepi vestram litteram, quā ad me
misistis de Roma per Turnerum aliquem, qui
quomodo vocabatur, jā super hoc non co-
gito, valde latatus sum in corde meo, sed do-
lebat mihi, quod nullæ in ea erant novitates.
Latificavit me tamen iterū liber intitulatus
de Mirabilibus super se, quem mihi & uno
Compatriotæ meo misistis, & postquam li-
brum legi hinc indè, vidi, quod esset metricè
& prosaicè compilatus, & multum in eo
Græcum, quod ego non scio legere rectè,
speculavi quidem supra, etiam brillam meam
apposui, sed non tanxi, donec juvasset me
meus servitor: enim filios meos non admitto
discere Græcum, quia postea erunt superbi,
quod plūs sciunt, quā ego. Sed vos estis
homo doctrinalis, in jure bene peritus, &
habetis bonam practicam, & in Theologia,
& sacra Biblia bonum fundamentū, & itaq;
opto vobis, ut doctrina vestra in mundo no-
tificetur, & ideo dixi ad meos filios, ut vos to-
tā vitā respectarent & venerarent, nam este
magister, qui est doctus excellenter in Roma-
na civitate, vadit cum magna gravitate, in
Philosophia graduatus, in Theologia quali-
ficatus, de his subtiliter disputavit, & multos
syllogismos formavit in Baroco & Celarent,
ita ut omnes admirarent. Ergo debetis eum
honorare, atque reverenter salutare. Com-
mendo vos Domino Deo, & sitis fortis sicut
leo, pulcher sicut Absolon, prudens sicut Sa-
lomon, dives sicut Assuerus, Poëticalis sicut

M

Ho-

Homerus, & sanctus Joannes Baptista à Deo vobis impetret ista. Datum ex Bononia in utopia.

Contra latinitatem delinquant & ii, qui verba quidem latina usurpant, & Latinarum more construunt, sed phrasim sequuntur vulgarem. v. g. aperias mihi unum in fidibus; si non fregisti pauperem in bis; quando jaculabantur ex partibus hostes, qui ceciderant in provinciam. Sic scripsit quidam. Debitam servitutem semper à parte ante. Non potui me satis mirari, quod tuus filius sit nequaquam in pelle, ego non vellem esse in cute illius. Semper sedet ad cerevisiam, & cerevisia illi statim in caput ascendit, libros interim permittit jacerere; si ego ipsi aliquid dico, facit se mihi inutilem, licet ego bene cum ipso putem, Non debetis mihi habere pro malo, quod verum scribam, ad me enim ambulat scribere, quomodo res cum filiis vestris eant. Sed in altero habete bonam sperantiam, Magister laudat eum, & dicit, quod plus sciat quam panem comedere. Multum condiscipuli tenent de illo, quando ante illum vadunt, omnes accipiunt pileum ante illum, & cum reverentia salutant: quod cum ego semel viderem, ita fui lætus, quod saltavi præ gaudio. Volui & ego semel experimentum accipere, quam valde doctus esset, interrogavi eum: unde dicitur Mavors, & dixit, quod quasi Mares vorans; unde Mercurius, & dixit, quasi mercatorum curi-

us, quia habet curam pro eis. Quomodo jus habet in genitivo, & respondit: quando justitiam significat habet juris, quando autem jusculum, habet jutis, & allegavit Horatium in uno passu. Jus juris mando, jus juris in litibus pando. Ego vellem collum meum dare, si alius ita mihi respondisset. Ista pro hac vice, aliàs plùs scribam.

Ad puram latinitatem offendunt & illi, qui verba non accipiunt in propria significatione. v. g. sperare pro timere dolorem, promitto tibi quòd te puniam, pro minor tibi; antiquus homo, pro sene, senex quercus pro annola; delere candelam pro extinguere; qui nubere, viro; ducere, faminae attribuunt. Accuratum de vocum proprietate texuit catalogum P. Masen in Palæst. Styli l. 2. c. 2. §. 2.

Contra claritatem delinquunt, qui sensum & rem significandā verbis involvunt, omitendo circumstantias ad rei intellectum necessarias; ordinem præposterum in personis, locis & temporibus notando; amphibologiam & ambiguitatem sermonis non evitando; quis enim intelligat? auctor ne cadis Clodius, an Milo, si dicam: audio Milonem occidisse Clodium? quis colliget? Pyrrhusne, an Romani victores futuri sint, si oraculum dicat: affirmo. Æacidem Romanos vincere posse. vel exiguum vidi leporem jugulare molossum. Item si sermo non incidatur scribendo, vel pronuntiando, ideo enim obscurum est at oraculum: ibis, redibis, nunquā

peribis. Et illud : si omnes consenserint, ego non ero contrarius. Obscuritatem etiam invehunt, qui longâ nimis verborum serie concatenatis utuntur periodis : nam priusquam sententia cum periodo, sensusque finiatur, jam priorum agrè, ac forsan nullo modo recordatur, quod sensus nimiû protractus sit. Eodem vitio laborant, qui ut doctrinæ, ac multiplicis sibi eruditionis famâ pariant, de industria obscuritatem affectant, implentes orationē perpetuis allegoriis, aut continuis allusionibus ad fabulas, & antiquitates; quæ auditori ad quem dicunt, nec quidem per umbram cognitæ sunt. Hujusmodi est illud: Unde de Æsopi puteo asinus? Lamiaæ turres primùm videbantur ejus dicta; at postquam ad scamna productus est, non Hieram quidem fecimus, sed statim ac mappa missa est, qui Scipione militarior audiebat, visus est ficulneus, micas infercire, & peponem cordis loco habere. Ubi per lineam eandem diu seram reciprocavimus, tandem ille licet Istro fallacior, Hypobrychium irrespirabile accepit. Quibus ultimis ex Græco periculum irremedicabile dicere voluit. Orationem integram huic fragmento similem require apud Caesinium l. 2. c. 19. Allegoricam obscuritatem habet illud : Ludibriis ignaviæ torrentes exundant, & humanitatis multiformibus officiis retentabant, & fama rumorum nutritrix maligna dispersit: Item hoc: Hyeme verò humus crustata frigoribus, & tanquam levigata, ideoque labilis, incessum præcipitantem

apud
Caesinium
de Eloq.
l. 2, c. 10.

im-

impellit ; & patulæ valles per spatia plena
glacie perfusa, vorant nonnunquam transe-
untes. Hæc ex Ammiano refert Causinus &
improbat l. 2. c. 8. Obscuritatem autem inve-
hant, quia frequens vocis in aliena significa-
tione acceptio, multiplicem exigit in auditore
reflexionem, aliisque intentum distrahit ab
iis, quæ tum dicuntur, & sua multiplicitate
confundunt. Hinc P. Lauxmin in praxi ora-
tor. c. 9. quæst. 2. eos qui claram & apertam
orationem existimant esse rudem & simpli-
cem ; illam autem eruditam ac ingeniosam,
quæ habeat sensus abstrusos, qui nonnisi à
doctis intelligantur, contra lumen rationis
pugnare affirmat; irrationabile enim est, velle
loqui cum aliquo, à quo intelligi, aut nolis,
aut non possis. Creato mundo mox Deus lu-
cem creavit; ut fieret aspectabilis hæc mundi
formositas, sine qua fuisset, tanquam creatus
non esset. Removeat Orator tenebras, quas
congestæ inducunt allegoriæ, aut eruditio-
nes; quibus orationem quidem exornat, sed
audientem onerat & fatigat assidua reflexio-
ne & consideratione. Nolo auditori loqua-
tur apocalypses, mysteria & ænigmata. Hæc
sacra scripturæ propria sint, eò quod nolit
Deus arcana sua cuilibet patere (neque enim
margaritæ proijciendæ ante porcos) cum nec
homines secretas artes, & sensa cuilibet ma-
nifestent. Orator verò cum persuadere velit,
loqui necesse habet, ut intelligatur, absq; de-
fatigatione & tædio auditoris. vide Causin. l.
2. c. 28. Denique obscuritatem sectantur, qui

propositionem non faciunt, orationem non partiuntur, ac ipsa argumenta, orationisque partes disertâ transitione non distinguunt; non enim intelligunt auditores, quid dicturus sit, quid antè, quid jam sit probaturus.

Contra Ornatum delinquant primò illi qui verbis quidem latinis utuntur, sed simplicibus, vulgaribus, & communi utilitatis (culinaria vocamus) rem suam exponunt: Hujusmodi exemplum ex Cicerone refert Caesarius l. 2. c. 11. nam illi hic ad balneas accessit, ad hunc postea dixit; hic tuus servus me pulsavit, postea dixit hic illi, considerabo: post ille convitium fecit, & magis magisque præsentibus multis clamavit. Hoc modo scripsit & ille: Valde miror vos venerabilis vir, quare mihi non scribitis, & tamen scribitis aliis, qui non scribunt vobis ita sæpe, sicut ego scribo vobis: si estis inimicus meus, quod non vultis mihi scribere, tunc scribatis mihi tamen, quare non scribitis, cum ego semper scribo vobis, quamvis scio, quod non eritis mihi rescribere. Verum tamen oro vos præcordialiter, quod velitis mihi tamen scribere; & quando semel scripsistis mihi, tunc ego volo vobis decies scribere, quia libenter scribo amicis meis, & volo me exercitare in scribendo, ita ut possim eleganter epistolas scribere. Ego non possum cogitare, quid est in causa, quod mihi non scribitis, & tamen vellem libentius

tius vestras literas legere, quàm mel comedere. Hæc, & priora superius ideo retuli, ut juventuti prælecta & explosa horrore sint; interim autem stimulentur ad nitorem Tullianum, quem lectione, & imitatione assequi possunt. Hic quoque monendi adolescentes, ne sacrae scripturae phrasim, sicut & aliorum divino spiritu afflatorum virorum, ut Thomæ de Kempis, contemnant. Hi enim libri non sunt scripti ad ediscendam eloquentiam, sed veritatem & sapientiam, ideoque hæc in iis quæri debet, non stylus & elocutio oratoria. Simplici charactere utitur Spiritus sanctus, ne homines cortice verborum delectati nucleum arripere negligant, interim latent gemmae in conchyli deformi, & aurum argentumque in venis terrestribus. Cavendum est inquit Augustinus de doctrina Christiana l. 4. cap. 14. ne divinis gravibusque sententiis dum additur numerus, pondus detrahat; quod si numerus detrahit, quid ni ornatus? jacet enim sensus in oratione, in qua verba laudantur inquit Quintilianus l. 8. in præmio. Seneca epist. 4. Quæ veritati operam dat oratio incompressa debet esse, & simplex. Exempla styli humilis refert Causinus l. 2. c. 11. in fine ex S. Francisco &c.

2. Contra ornatum delinquant, qui nitorem quidē verborum & phrasium sectantur, sed tropos & figuras negligunt, quibus potissimum efflorescere debet oratio, ut distinguatur ab ea, quam Philosophus aut scri-

ptores alii conficiunt Hic verò defectus inde nascitur, tum quod eas ignorent, tum quod usum earum habeant nullum. Indè prout jam suprà monui, per quàm utile est tertii libri explanationem præmittere ante libri primi, vel secundi expositionem, ut ante omnia notitiam figurarum & troporum habeant; deinde verò exemplis allatis usum patefacere, ac demum imponere, ut exempla alia ipsi ex se afferant, quæ primùm quidem libera & connexa esse poterunt, nè eorum defectum patiantur nondum exercitati; tum verò assignari potest materia certa, circa quam non tantùm exempla exprimant, sed & discursus forment continuum (cujus rei exemplum infra dabo) hoc enim, & judicium excolit juventutis & ingenium, simulque ornatum parat eloquentiæ.

In quartum, id est aptitudinem peccant, qui ornatum rebus & personis non accommodant, verùm rem quamvis omnigeno eruditionis apparatu, ac verborum flore exornant, & vestiunt: tumere omnia & turgere metaphoris, & allegoriis, inflari omnia figuris necesse habent, alioqui se in ornatorum numerum referendos non existimant. Ecce enim, & stylo sese efferunt in unius Veris desiderio. Resurge florida florum mater Flora! roseta, quæ vel purpureis innocentis Adonidis cruor verecundum tinxit ad ruborem, vel castum telluris uber, decidua lactis nive albicantem coloravit ad candorem, explica, retexe; jam jam calvescenti verticij annularam

rursus virentis cincinnati seu cæsariem, seu
torquem, argenteo roris vellere gravidum,
incircina, aut intorque: age sis speciosum A-
pollinis collusorē hyacinthum, augusta Re-
gum nomina sua saphyrino livore adumbrā-
tem, ad floridam vitam resuscita, stellatā suæ
formæ victimam, narcissi defunctam animā
reciprocante odoris halitū rex anima: ex
cordato liliacei bulbi triangulo, in perpen-
diculari scapi smaragdo eburnea torna lilia,
inter nativa labyrinthorum peristromata,
floreo discolorum colorum penicillo, gau-
dentis naturæ vultum effigia, atque volumē
amœnitatum omnium. in quo tota in florē
contracta polorum legatur formositas pan-
dere, proferre, exordiare. Ne verò soli in a-
more duces oculi venustā, quā oblectentur
habeant speciē, huc huc dulces aurium titilla-
trices, canoræ nemorū sirenes; pars implica-
ta frondiū āplexibus, pars explicata campis
patētibus, advolate, bifidum rostellī cornu
in omnigena modulamina depectite, discrimi-
nate, diverberate; jam vocis supremum ar-
tificiū fugā conscendite, jam in descensu mæ-
stum singultum trahite, jā sonos minutatim
scindite, in canora puncta distinguite, modu-
lorum argutias in cincinnulos concinnate,
ductum celerrimē spiritum veluti pennīs in
sublime librate; mox aut ad ima devolvite,
aut retrorsū ā medio cursu reprehēdite, pror-
sum versum antè expectatum premite, sistite,
revocate, circumagite velut turbinem, nè tā
ore & rostro, quā tornado vibratum rotun-
datum

M s

datum

datumque percipiamus. Consulite hîc dulcedinis satietati duritate blandissimâ, vocem improvisâ demissione introrsum flectite, exultantem cantûs hilaritatem fractis identidem numeris, quasi mæstitiâ temperate, sonum denique illidite, implicate, suspendite, variate, producite, suspiriis, trepidatione, tremulis, modulatione, concentu, plenè, graviter, acutè. Adesto igitur Chloris, tædet enim humum argentem pruinoso paludamento investitam, in niveos floccos explicatam ampliùs intueri. Adeste volucres, piget enim rigidissimo Boreæ flatu strepentem audire. &c. Ubi amabò in universo Cicerone condensata hujusmodi troporum, selectorumq; verborum farrago? an Tullius tam nitidè excòlere orationem suam non valuit? valuit equidem, at non voluit: hoc enim est obumbrare dictionem, quam oportet esse dilucidam, hoc fucû est facere auditoribus, hoc illinire stibio eloquentiæ faciè, quæ cupit esse nativa, artemq; habere ac dccorem; sed ut neque ars appareat, neq; decor studio sè quæsitus sit. Verborum cura inquit Quintilianus l. 9. c. 3. in fine, derogat affectibus fidem, & ubicunque ars ostentatur, veritas abesse videtur & in principio dicit: quòd sicut verborum exornationes vulgaris sermonis fastidium levant; ità suâ copiâ satiant, & sicut si quis parcè iis utitur, sunt condimèto; ità qui nimium affectaverit, ipsam illam græciam varietatis amittit. Omne quippe nimium vertitur in vitium. Sed nimirum pueri sunt hi

in eloquentiæ palæstra, quibus ut luxur arri-
det in vestitu, in cibo dulciaria, sic in oratione
luxuries. Prudentibus ostentatio hæc esse vi-
detur & affectatio, quæ non potest non dis-
plicere, nec æstimationem parit, sed animi le-
vitatem & exilitatem iudicii, atque artis indi-
cat. Qui narratiunculas rerum viles, inquit
Causinus l. 2. c. 11. verbis Juliani loquens, &
contemptas, orationis suavitatem ornare atq;
expolire student, aliquando magis ridiculi
sunt, quàm qui in tornando milio operam
ponunt, & opellarum fabricati minutias,
quasi verus ille Myrmecides audent adver-
sus Phidiam (disco ego Ciceronem) ope-
rum maiestate præstantissimū decertare. Ità
ibi. capite autē nono ampliùs hoc genus lo-
quendi exagitat, ubi stylum hunc affectatum
taxat fusiùs in Ennodio. Inter alia sic ait:
At dices: pulchræ sunt metaphoræ; sed &
pulchrorum modus est. Melleæ sunt; & mel-
lis suavitas affert satietatem. Gemmeæ
sunt; distinguant igitur opus non obruant
&c. Addo iudicium Lyricorum hoc sæculo
principis, ex præfatione ad vanitatem mun-
di nu. 11. Certum videri, dari etiam studiis
contrarios, qui suam musam non amant, nisi
eam instar Zenobiæ grandibus gemmis one-
rent, laborantemque & prægravatam in tri-
umpho ducant Aureliano. Sed an non stibi-
um, & cerussa, & timiditas animi, & forma
naturalis attrita pariunt fastidium? eni-
tendum tamen Vati, subdit numero se-
quenti: ut quæ profundit, inter elabo-
rata censeantur, quæ elaboravit, profusa

videantur. ita ille. Sed hoc artis est, artem ipsam dissimulare. Denique concludo cum Quintil. l. 12. c. 10. Falluntur plurimum, qui vitiosum, aut corruptum dicendi genus quod aut verborum licentiâ resultat, aut puerilibus sententiolis lascivit, aut immodico tumore turgescit; aut inanibus jocis bacchatur, aut casuris, si leviter excutiantur, flosculis nitet, aut præcipitia pro sublimibus habet, aut specie libertatis insanit, magis existimant populare atque plausibile. Sic ille. Hæc prolixius adnotare placuit ad detegendum multorum hæc ætate factum, & errorem in commendæ exquisitè nimis oratione. Cæterum incipientibus largissimè hæc styli luxuries indulgeri potest, ut copiam sibi, facilitatemque comparent, quam ætatis progressu sine difficultate attemperabunt assidua M. Tullii lectione, & imitatione. Unde prælegi poterunt, aut etiam ad imitandum proponi Styli luxuriantis exempla ex Nucleo Rhetorico Sultzbachii edito parte 3. aut in defectu hujus, ea quæ ex Ennodio refert Caussin. l. 2. c. 9. maximè autem c. 21.

* *
*

CA

CAPUT III.

De Ornatu.

Quatuor ad Elocutionem oratoriam requisivit Soarius cap. præcedenti, sed duorum priorum notitiâ jam præsupponit ex Grammaticæ institutionibus : ad Rhetoricæ verò doctrinam solum spectare, ut Orator combibat dicere *ornatè*, & ad id quod agitur *apertè*. Hoc ut assequatur de utroque impofterum acturus est. Et de ornatu quidem ab hoc capite usque ad caput 51. ad ornatum enim spectant tropi, figuræ, collocatio verborum, & numerus oratorius. Abhinc autem tractat de adaptando, & conformando ornatu ad materiam, prout majorem vel minorem exigit. Et præfenti quidem capite docet, quid requiratur ad ornatum in genere, & universaliter acceptum, nempe gravitas, suavitas, eruditio &c. nam hæc non sunt *singulorum articulorum*, id est, non est opus ut hæc in qualibet orationis parte, aut qualibet periodo reperiantur, sed sparsim & hinc inde diffusa per orationem, in una v.g. parte eruditio, in altera suavitas &c. Universim igitur solum requiruntur, eò quòd vividam faciant orationem, & succo plenam, eamque variis velut coloribus distinguant, & exornent, ut picturam aliquam : sinè his autem exucca, straminea, & insipida, lurida & deformis manet. Est autem oratio *gravis*, quæ levitatem

ip

in rebus & verbis fugit; ut sunt argumenta parvi momenti, acuminella puerilia, lusiunculae in verbis fugit; ut sunt argumenta parvi momenti, acuminella puerilia, lusiunculae in verbis, affectatae figurae &c. *Suavis* quae res gratas, verba lenia, non aspera, fluxum non hiulcum, sed lenem, modumque proponendi res invisas artificiosum sectatur. *Erudita* est, quae historias, fabulas, antiquitates &c. involvit, quod uno aliquando verbo fieri potest v.g. cornicum oculos configere, ubi allusio est ad proverbium. *Liberalis* est, quando nec in rebus retexendis, nec verbis est parvus orator, non utendo semper stylo arguto, & inciso, sed etiam circumscripto. *Admirabilis* est, quando res novae, ac rarae recensentur, aut antiquae inexpectato ac novo modo proponuntur, quod etiam acumina, ac inventiones ingeniosae pertinent. *Polita* est, quando tropis, ac figuris exulta, & non ex tempore fulsa, sed accuratè elaborata, & limata est. *Sensu* doliore habet, quando affectibus suo loco & tempore accommodatis animatur. Est enim hebes illa oratio ut Quintil. ait l. 8. c. 3. in qua nihil est acuminis; sordida, in qua nullus orator, nullus sermonis cultus & elegantia; sterilis & jejuna, quam nulla dicendi ubertas & copia eloquentiae ornat & dilatat. qualis imperitorum est arte carentium; subtristis quae nihil habet laetum, nihil floridum, quo capiat auditorem, ingrata, quae nihil suavitatis, & jucunditatis praefert. *Vilis* denique, in qua nihil dicitur accuratè. Ut autem constet, quan-

tum prædictis virtutibus implenda sit , nè
plùs vel minùs in earum usu peccetur , priùs
prævidendum , quod genus dicendi conve-
niat materiæ, quam tractamus ; an genus te-
nue, an mediocre, an sublime, de quibus cap.
15. Univerſim autem hoc attendendum, quid
quàm maximè placeat Auditoribus, ad quos
dicturi ſumus. In quo tamen ipſo cavendum,
nè quid nimis, nè ſatietatem, & ſtupidum ip-
ſa rerum dulcedine pariamus. Hoc innititur
verbis illis : *Genus igitur dicendi eligendum
eſt &c.* Ex dictis colliges neceſſariam eſſe O-
ratori ſuppelleſtilem, & copiam rerum, ac
verborum; debet enim & res, & verba affe-
re, gravia, erudita, ſuavia. &c. Verborum co-
pia naſcitur inter alia ex rerum copia , ut e-
nim inquit Horatius in arte.

Verbaque, præviſam rem, non invita ſe-
quuntur.

Rerum autem copia lectione, & annota-
tione ex libris, qui res & ſententias graves, e-
ruditas, ſuaves & admirabiles continent , ut
eſt Seneca, Plinius uterque, Plutarchus, Flo-
rus &c. Hic de modo legendi & excerptendi
Tironibus dicenda aliqua ex P. Francisco Sa-
chino, qui libellum hac ſuper re edidit. ex Pa-
latio Eloquentiæ, exercitatione 1. lect.

6. P. Balbino, Quæſito 6. Maſen,
in Palæſt. Styli à cap. 4.

* *

*

CA-

CAPUT IV.

De Ornatu Orationis.

Priori capite dictum est de ornatu in genere, qui consistit in rebus, & verbis: hic jam de ornatu magis in particulari agere aggreditur, qui in solis verbis consistit. Possunt autem verba considerari dupliciter, vel quodlibet seorsim & secundum se; vel prout conjunctum cum aliis sensum, & constructionem efficit. Hæc vocantur conjuncta, & continuata, illa verò simplicia. De verbis conjunctis agit incipiendo à tropis sermonis c. 17. usque ad numerum oratorium. De ornatu autem qui est in verbis singulis, & seorsim acceptis ab hoc capite usque ad allegoriam; verba enim seorsim & secundum se considerata, aut sunt *propria*, id est in propria significatione accepta, aut *translata*, id est à propria significatione in aliam traducta, unde dum agendum est de ornatu in verbis singulis, de utrisque dicendum est. Et primò quidem de iis, quæ in propria significatione accipiuntur, quorum aliqua illam habent unà cum rebus naturam, alia verò posterius, & de novo acceptam, alia denique penitus amiserunt, & hæc vocantur prisca & inusitata, sicut priora dicuntur Nova & Novata. De his omnibus tractabit hic Auctor, & 1. de iis, quæ primam & veterem significationem retinent.

2. de

2. de iis, quæ illam perdiderunt. 3. de verbis
novis; denique de verbis translatis.

CAPUT. V.

De Verbis simplicibus.

Verba simplicia (id est quæ secundum se
seorsim considerantur, non composita &
conjuncta cum aliis in constructione) aliqua
naturâ suâ sunt *consonantiora*, id est *majo-*
rem sonum habent; alia *grandiora*, id est, *ma-*
jorem significationem; alia *nitidiora*, id est *pul-*
chriora & gratiora quoad sonum & signifi-
cationem. Consonantiora sunt, moliri, trium-
phare, luctari, obsecundare, quàm face-
re, vincere, concurrere, parere. Item Orator,
Imperator, Numen, quàm eloquens, Cæsar,
Deus. Sic consonantiùs est, si dicas, domina-
trix animi cupiditas, quàm si dominam dicas;
regnatorem Asiæ, sonum habet majorem,
quàm si dixisset Virgilius, Regem Asiæ. Fiunt
autem vocabula *sonantiora* ob certas vocales
v.g. a. o. u. & concursum consonantium, ut
patet ex illo Virgilii:

Luctantes ventos, tempestatesq; sonoras.

Tale est illud, cui etiam longitudo syl-
labarum, & dictionum sonum auget:

Conturbabantur Constantinopolitani

Innumerabilibus sollicitudinibus.

Grandiora sunt sacrilegus, immanis, truci-
dare, quàm fur, magnus, occidere; plus enim
significant; nam per hoc *grandiora* distin-

N

guar-

guuntur à consonantioribus, quod amplior
rem & maiorem habeant *significationem*, &
non tantum *sonum*. Unde huc referuntur *superlativi*
pro positivis usurpati, ut Cicero pro
lege Manilia: quanquam mihi frequens con-
spectus vester multo jucundissimus, hic au-
tem locus ad agendum amplissimus est visus.
Item *composita* pro simplicibus accepta, ut
permoveere, excruciare, pertractare, pro-
moveere, cruciare, tractare. *Nitida* sunt, bos-
sus, sentina respectu horum, vacca, porca clo-
aca; habent enim asperum, distortum, & in-
gratum sonum: hac de causa infra c. 33. certa
iunctura verborum requiritur; ut enim syllaba
è literis melius sonantibus clariores sunt, ita
verba è syllabis magis vocalia, & quod plus
quaque spiritum (in pronunciando) habet, eo
pulchrior: & quod facit syllabarum, idem
verborum quoque inter se copulatio, & iun-
ctura, ut aliud alii iunctum melius sonet. See
de hac suo loco. Cæterum universim de ver-
borum delectu loquendo optima ex simpli-
cibus sunt, quæ aut maximè exclamant, aut
sono sunt jucundissima, v.g. Tu tu mihi fra-
trem optatissimum, me fratri amantissimo
reddidisti. Verum notandum hic: quod
quemadmodum non quævis vestis cuilibet
corpori habilis (neq; enim gigantis veste in-
duendus pumilio, v.g. Saulis loricâ David
pusillus) ita nec quævis verba grandia, aut
consonantia quocunq; loco usurpanda ma-
terie modo concernenda, & aptanda sunt,
ita ut rebus parvis non accommodentur

gran-

grandia, vel consonantiora; rebus autem magnis non vilia, & humilia: quod enim suo loco magnificum, ad rem exilem applicatum, tumidum erit, & fastosè inflatum; & sicut in oratione nitida humiliter verbum, est velut macula, ita à sermone tenui sublime, nitidumque discordat, ut si voces Jovem regulum, vel Imperatorem Dominum. Rebus accommodata sunt hæc verba:

Africa terribili tremuit horrida terra tumultu.

Quippe rem grandem sonoris, & gravibus verbis expressit. Rectè & ille cursum fluentis aquæ descripsit in hunc modum: scaturientis aquæ venam uberiores, si libero, faciliq; alveo sinas excurrere, manante jugi fontis perennitate, ut est ejus natura mollis, & lubrica, per immensas camporum declivitates, fluit unda volubilis, elabiturque longissimè, apertè enim celeritatem fluentis aquæ decursumq; repræsentat oratio. Excellit hoc in genere Virgilius; sic enim ille:

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum:

Indè ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes

Haud mora profluere suis, ferit æthera clamor.

Ubi vides oculis quodammodo cursum equi, tubæque sonum, ac militum concursum acceleratum subijci. Idem alibi tumultum ac viri gravis adventum accommodatè sic expressit:

Jamque faces, & saxa volant, furor arma ministrat.

Tum pietate gravem ac meritis, si forte virum quem

Conspexere, silent, arrectisque auribus adstant.

Monosyllabum *quem* in fine positum, vitiosum non est, sed ad gravitatem exponendam positum, sicut in illo: *procumbit humbos*. Quæ vox non tam rem dicit, quam oculis exhibet. Ex eodem Poëta suavissimum fertur illud esse:

Discite justitiam moniti, & non temnere divos.

Furiosissimum illud:

Flectere si neque superos, acheronta movebo.

Eodem artificio elaboratum est hoc in fulminis descriptione.

lacerataque nubes.

Succumbens boat horrendum, & cava nubila solvens

Fracta fragor, crepitusque caduca tonitrua torquens.

In qua crepitus, & fragor fulminis exprimitur asperitate verborum: *fracta fragor, crepitus*. Tale est illud Ennii:

At tuba terribilem sonitum taratantara dixit.

Notandum 2. sordidis & turpibus in honesta oratione, seu ad honestos non esse locum:

cum : vir enim honestus, & gravis esse debet Orator, non scurra aut levis : talem autem animum significant scurrilia & fæda verba ; talis enim vir, qualis ejus oratio. Indè fæditates illæ Tibulli, Propertii, Nasonis &c. Sunt autem sordida, & turpia non solùm, quæ castitati contraria, sed & quæ bonis moribus, & honestati repugnant : quò casu, si earum mentionem fieri sit necesse, priùs venia petenda, aut circumscriptione utendū. Sic pro inquinato vocabulo, quò usus est Martialis, Cicero melius expressit per detractionem confecti, consumptique cibi : & ille, qui dixit, facere ea quæ edentes, & bibentes cogit necessitas. Nolo dici, inquit Causinus l. 7. c. 14. morte Africani castratam esse rempublicam. Nolo stercus curiæ dici Glauciam, quamvis sit simile, tamen est utrobique deformis cogitatio similitudinis.

C A P U T VI.

De Verbis inusitatis.

Verba inusitata sunt, quæ ampliùs in usu non sunt, sed exoleverunt, ac vetustate suâ rubiginem contraxerunt ut ferrum ; qualia sunt illa Plautina: olli prò illi, vorsus prò versus præpositione, Induperator pro Imperator, linquere, pro relinquere, potis est pro potest, oppidè pro valde, pauperare pro pauperem facere, ipsissimus apluda, pro furfure; empitare titilivirio. id est, filo putido, bovi-

N ;

nari

nari pro tergi versari, assulatiū pro minuta-
tim, pappare pro comedere, dispatescere pro
palam facere, missiculare literas, pro frequen-
ter mittere, adjutare, spicere, amāssō, averrū-
care, hypobrychium irrespirabile, pro extre-
mo periculo, in quo omnis emergendi spes
adempta sit: substillum pro aëre nubilo, in
quo stillat, salpictæ pro tubis &c. Vide Eil-
hardi Lubini antiquarium. Hæc & his similia
Oratori cavenda sunt, quod non intelli-
gantur hoc tempore. Quis enim intellexerit
hoc? Confluges campum inhumigant, hi
altum ocrim (id est collem) ascendunt, & flo-
rem antlabant (id est bibebant) liberi ex char-
chesiis. Item hæc: Leviso mnamiitis sonorinas
imagines adfatur, nō umbrantur somno po-
pulæ. Talia sunt apud Accium & Nævium il-
la: Vagent ruspantes sylvas sextam tesseras:
non hercle apluda est hodie, quā tu nequi-
or, bilbit amphora: butrubata, concipilaffi
item illa: buccularum eumlatione sac rivo-
ces, & quæ ex reconditis trahit aruspicina
pugis, plaseos, polimina, fendicas, magmenta
proficias. Plura vide in antiquarii, contra
Ceronem, oratione apud Causinum l. 2 c. 19.
Simili oratione usus magno omnium risu
Causidicus fertur apud Gellium; is enim
cū significare vellet inopi, miseroque victu
vivere quempiam, & panem esitare fursuro-
um, vinumque eructum, & foetidum potare:
hic inquit, Eques Romanus apludam edit,
& flocces bibit. Aspexerunt omnes qui ade-
rant, alius alium tristiori primum, &

bato vultu quidnam illud verbi utriusq, foret, requirentes, mox in risum soluti omnes, quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset. Alter cum adversarius causam deferri postularet, rogo Prætor, inquit, subveni, quoniam usque nos bovinator hic demoratur; atque id voce magnâ ter, quaterque inclamavit bovinator. Commurmuratio facta est à plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus: at ille, non enim, inquit, Luciliû legistis, qui tergiversatorem, bovinatorem dixit? His inter alia documentum dat Causinus ex Phavorino, & Seneca: vivemoribus præteritis, loquere verbis præsentibus. Poëtis hæc liberiora, ut patet ex Virgilio, quibus etiam verba illa, & locutiones, quæ propriè Poëticæ sunt, relinquenda, ut sunt patronymica, Christiades, Christicolæ, Romulides, Anchisiades &c. & illa Amiani: cum primû aurora surgeret, universaq; videre poteram, armis stillantibus coruscabant, ac ferreus equitatus campos opplebat, & colles. Item Apuleii: ut primû tenebris adjectis dies inalbabat, & candidum solis curritulum cuncta collustrabat &c. Fac pedes inquit Causinus l. 2. c. 8. quid sunt isti nisi carmina, eaq; prætumida, & ubi Poëta ephithesis densior aut verbis tumidior? Hac ex causa taxat stylû Sidorii, & Ennodii. Prioris exemplum affert hoc. Jam sol adultus roscidæ noctis humorem radio crescente forbuerat, bestialium, rigidarumque nationum corda

cornea, fibræq; glaciales intepuerant, cum
 sermonis Celtici squamam depositura nobi-
 litas, nunc oratorio stylo, nunc camænali-
 bus modis imbuatur. Posterioris hoc: Inte-
 rea, dum anceps esset fortuna certaminis, &
 pennatæ morres sibi æthera vendicarent,
 tellus concita tremuit concussione corni-
 pèdum. Excepit te sonipes lituorum desideriis
 inquietus, & lancearum imber cœlum ob-
 texit. Addit unum ex Tertulliano. La-
 rissæus ille heros, apud Rupicem, & sylvico-
 lam, & monstrorum eruditorem scrupè-
 scholâ eruditus. Unde fas est colligere,
 inter verba inusita reponendas esse non so-
 las phrasas poëticas, sed & epitheta, ut
 horrifonus, roscidus &c. Notatamen
 habere aliquando gratiam verbum Poë-
 ticum, si rarè, & suò locò adhibeatur,
 quod idem de obsoletis, & priscis intelli-
 ge: ut sunt effari soboles, nuncupari
 in referendis autem veteris juris formu-
 lis, & sententiis omnino retinenda sunt.

ut suspenduntor, capite ple-

atuntor, Deus optumus

maxumus &c.

CAPUT VII.

De Verbis novis.

Ut novitate rerum in vestitu, cibo, aliisque delectantur homines levissimi, sic & verborum. Ita Dionysius Tyrannus non contentus communi vocabulo, virginem, expectativiram; columnam, validipotentem dicebat, quod hæc valida perduret, illa virum expectet. Murium verè Latibula, mysteria appellabat. Nec sanioris iudicii Alexarchus, qui inter alia verborum genimina, gallum manicinem vocabat, quod manè caneret. Irrepsit hæc licentia in nostram quoque ætatem, quâ sinè numero propè infelix verborum lolum sucrevit: ut sunt, bibale, gratiale, honorarium, posta, arrestum indicare, voifare, stultizare, gallizare, caluppare, compagna, regimen pro legione, sacristia, facellanus, capucium, capucinus, calepodia, quadratus, altista, trombonista, componista, brazeta, fagotum, violagamba, tocca, nonna pro moniali, robora, taxa &c. ut taceam, quæ apud Philosophos, Medicos, Juristas, Theologos quotidiana sunt, entia & entitates, quidditates & formalitates, replica, triplica, quæ passim excusat necessitas, & locutionis proprietas. Cæterum hæc Oratori remis, velisque sunt fugienda, ut pote cui loquendum cum Tullio, & alijs Romanæ linguæ cultoribus,

bus, de quibus Masen. in Palæst. Styli l. i. c. 6.
 Quia tamen progressu temporis res novæ
 inventæ sunt, quarum notitiam cum lingua
 latinæ Principes non habuerint, ut nomina
 inderent, acceptanda sunt nova nomina ut
 typographia, tabacum, cerevisia, czoculata,
 lyripipium, bombardæ, sclopus &c. idque in
 rebus sacris, quàm maximè ut: incarnatio,
 passio, assumptio, Trinitas, baptismus, missa,
 offertorium, Papa &c. Nam & Romanorum
 florente linguâ, nova aliqua efficta sunt, &
 si iidem hoc, vixissent tempore, alia additari
 fuissent. Vide P. Masen. in Palæst. Styli l. i. c.
 10. §. 5. ex P. Edm. Campiano. Tempore Ci-
 ceronis, novæ voces erant *favor* & *urbanus*,
declamare primus dixit Cicerō, *obsequium*
 Terentius. *materia* non ad eodè usitatum ætate
 Tullii, uti nec *materiatus*: *piissimum* autem
 prorsus inauditum. Fabricæ, musicæ, agricul-
 turæ nomina, à suis inventoribus inchoata,
 Messala primus dixit reatum, Augustus mu-
 netarium. Armilustrium pro diribitorio, sicut
 & armistitium jam recepta videntur. Potest
 tamen evitari omnis in fingendis novis ne-
 cessitas, si circumlocutione seu periphrasi ut-
 tamur: ut si Calvinistam, aut Lutheranū vo-
 ces, Calvinii aut Lutheri sobolem, aut asse-
 clam. Capucinum S. Francisci è tertio ordine
 sectatorem. Papam, Christi in terris Vicari-
 um, aut summum divinorum Præsulem. Va-
 isare, in tertia persona, aut plurali numero
 honoris causâ aliquē compellare &c. Quod
 si tamen vulgari nomine rē explicare libeat,

Idipsum addi potest ad præmuniendas Audi-
toris aures, v.g. Religiosi, quos vulgus de ca-
pucio nominat. Clericus, quem à sacelli vel
Capellæ ministerio vulgus indigitat. Ut cum
Philosophis loquar essentiam, ut à Jurisperi-
torum formulis non recedam, intabulatum
est, protocollatum est, dicam Græcè, quò me-
lius dicam, anthropophagi, antipodes, &c.
*Porro si nova fingenda sunt, fieri id potest uno ex
quatuor modis.*

*Primus est ad similitudinem vocabuli jam
recepti, sicut natum est syllaturit, id est, syl-
lam desiderat, ad similitudinem cænaturit;
sic nupturio, empturio, equizo ad similitudi-
nem agazo, galizo ad similitudinem patrizo.
Sic sessito ad similitudinem mussito &c. ad si-
militudinem virescere, natum est crassescere,
ditescere, ad similitudinem laureatus, num-
matus, barbatus, pileatus, ocreatus, larvatus,
personatus; correspondentia ad similitudi-
nem audientia, quod habet Cicero,*

*Secundus est ad imitationem, quando sci-
licet vox nova formatur non ad similitudi-
nem alterius vocis (hoc enim habet primus
modus) sed ipsius rei, quam significat; unde
huc spectant metaphoræ, quæ necessitatis
causâ fiunt, sic vestis sacerdotalis dicitur al-
ba, iris, arcus cœlestis, instrumentum musi-
cum, tuba marina, tormentum, fistula ænea,
propter similitudinem unius rei cum alte-
ra, sic aurum streperum, cœlestis color, &c.
Quanquam hæc vocabula non tam nova,
sunt, quàm potius res ipsa, unde solam aliam
significationem ad priorem acceperunt.*

Po.

Potissimum igitur ad hunc modum referuntur onomatopæiæ, id est, voces quæ de novo finguntur ad similitudinem soni, quem res habet, ut sunt bombardæ, bombus, coaxare, boare, sibilus, de quibus in onomatopæia pluribus.

Tertius modus fit inflexione, id est, derivatione unius vocis ab altera usitata v.g. Deus trinus, in personis, à voce tres, Trinitas, à voce trinus. Incarnatus à carne; Dominica, à Domino; Quadragesima à quadraginta; quadratus à quatuor; Nativitas à natus; passio à pati; humerale ab humero, manipulus à manu &c.

Quartus modus est ad iunctionem. Id est, compositione, quando scilicet duo usitata vocabula conjunguntur, & componuntur in unum, ut pyrobolus, multiloquium, cerevisia, podagra, chiragra, typographus, tergiversari, collipendium, saxifragium, lucifuga, florilegus, duellum, funambulo, muscipula, paniperda, ceroplasta, iconoplasta, Leopolis, Neapolis. Sic incurvi cervicem pecus est apud Lucianum, sed durius effectum: quod oratori non permittitur, nè aures offendat. Quod si tamen rem se melius expressurum existimet, præmoneat auditorem, asperitatemque molliat peritâ veniâ. Poëticis tamen abstinendum, ut sunt mare velivolum, navigerum, terrificum, fluctivagum, multijugum, bellipotens. &c.

CAPUT VIII.

De Tropis seu verbis translatis.

Verba translata Tropi dicuntur, quos aliqui sic definiunt: *Tropus* est mutatio dictionis ab eo loco, in quo propria est, in eum, quo propria deest; sed male: quia Tropi non tantum fiunt necessitatis causa, seu quando vox propria deest, sed etiam delectationis ornatus, & veritatis causa, ne idem semper verbum in orationis decursu ponatur. Melius igitur definitur, quod sit: *Verbi vel sermonis a propria significatione in aliam cum virtute mutatio.* Unde ad rationem Tropi requiritur 1. ut vox, aut constructio non accipiat in significatione quam alias habet ex institutione, & conventionem hominum, seu usu communi, & vulgari, sed ponenda est in alia, quam ex se non habet. Dixi in significatione: non enim satis est, ut una vox ponatur pro alia, v. g. papyrus pro charta, janua pro porta; sed mutanda est significatio in aliam. 2. requiritur, ut quoties mutatur significatio, id fiat cum virtute; non enim licet temere quid pro quo ponere, caelum pro terra, terram pro sylva, sylvam pro aqua: quis enim intellectu affectetur, quid velis? Fit autem cum virtute, quando fit apte congruenter & convenienter. Id est, quando est aliqua convenientia, connexio, relatio, & dependentia inter illa duo; si enim illa desit, non est ratio ac fundamen-

men

mentum, cur una vox ponatur pro altera unde connexio illa est medium, per quod ab uno extremo ad alterum fit transitus. Desumitur autem *Connexio* illa ex locis Rhetoricis v. g. *Partium distributione*, *Genere*, & *forma*, *Similitudine*, *Contrariis*, *Adjunctis*, seu *Attributis*, *Antecedentibus*, *Consequentibus*, *Causa*, *Effectu* & *Comparisonem*. *Metaphora* fundatur in relatione similitudinis, sicut & *Catachresis*, *Onomatopœia* & *Allegoria* ex parte; differunt tamen hi Tropi inter se quo admodum saltem, si non quoad rem, & ex toto: nam in *Metaphora* debet esse similitudo perfecta, & propria, in *Catachresi* minus perfecta & minus propria, in *Onomatopœia* est similitudo non rei unius cum altera, quemadmodum fit in duobus prioribus, sed similitudo vocis de novo ficta, cum sono quem res naturaliter habet. v. g. murmur, sibilus. In *Allegoria* autem est similitudo non simplex, uti fit in *Metaphora*, sed composita & multiplex, in quantum est continuata metaphora, in quantum autem etiam contrarium significat per *Ironiam*, fundatur allegoria in loco contrariorum. *Synecdoche* fundatur in partium distributione, genere & forma, antecedentibus & consequentibus: nam pars refertur ad totum, totum ad partem, & unum cum altero connectitur ab eoque dependet: sive jam sint partes physicae ut puppis, sive morales, ut unus pro pluribus, sive metaphysicae, ut Genus & for-

forma: In *Metonymia* est relatio causæ ad effectum, adjuncti ad rem suam, seu accidentis ad substantiam. In iisdem fundatur *Antonomasia*, sed excellentiori modo: debet enim effectus causæ vel attributū aliquod non simpliciter, sed *per excellentiam* rei convenire. *Metalepsis* eandem connexionem, & dependentiam requirit, quam habet *Metonymia*, sed alio modo: debet enim in *Metonymia* esse immediata, in *Metalepsi* *mediata* & *per plura gradatim eundo*. *Hyperbole* habet comparisonem, dicit enim plus vel minus, quam sit in re. *Periphrasis* propter *multa & unum* (ponit enim multa verba pro uno) spectat ad adjuncta, sicut & *Hyperbaton* propter ordinis mutationem accidentalem. Hinc patet, rectè defendi posse *Tropos numero esse undecim*, idque non solā authoritare *Quintiliani*, & *Tullii*, qui eos posuerunt, sed etiam ratione: neque enim viri tam sapientes tropum aliquem affirmarunt esse temerè, sed habitā ratione, & cognitā distinctione, & differentiā unius ab altero, qualem jam dedimus. Quare non est, quòd eos confundamus, unum ad alterum revocando, aut è numero troporum excludamus unum, alterumque cum *P. Masen* in *Speculo imaginum* verit. occul. 4. c. 2 qui præter *Metaphoram*, *Synecdochen*, *Metonymiam*, nullum alium agnoscit; *Antonomasiā* ad *Metonymiā*, sicut & *Metalepsin* reducit, *Allegoriam* verò, cum est continuata similitudo ad *Metaphoram*, sicut & *Catachresin* dum vitiosa

non est Onomotopæja & Hyberbaton, inquit ille, ac, si qui præterea confingantur, nec locum quidem reperiunt. Authoritati scriptoris hujus oppono Cyprianum Soarium ad niverſa Societate approbatum, & uſu in ſcholis noſtris receptum, nec ineptè; cùm iſtius veſtigiis Ariſtotelis, Ciceronis & Quintilian iſiſtat. Aſſentiuntur eidem Commentatores in Virgilium, ſenecam Tragicum, Ciceronem, ipſique ſacrarum literarum interpretes, qui Tropos dictos contradiftinguunt, dum minus perfectas v.g. audaces ſimilitudinis translationes, dicunt Catachreſes, non Metaphoras; continuatas autem Allegorias vocitant remotas, & intermedias effectus cum cauſa connexiones, Metalepſes appellant non Metonymias: quod autem alicui per excellentiam competit aut attribuitur, antonomatiçè dictum volunt; quod augendo vel minuendo veritatem excedit, Hyperbolicè. Sentiant igitur hos tropos inter ſe diſtingui, non autem in paucos confundendos eſſe. Et verò ſi principio illi iſiſtamus, cur non etiam locos Rhetoricos ponamus quatuor! omnia enim argumenta ad quatuor fontes reduci poſſunt: quia quod aſſertur argumentum, vel erit extrinſecum rei, de qua agitur, vel intrinſecum, idq; neceſſariò vel contingenter inherens. Quod ſi hoc ipſe in locis non admittit in Palæſt. orat. l. i. c. 4. cur nos in tropis admittamus? Et cur plures verborum figuras per adjectionem ſtatuit, cùm omnes ad unam repetitionem revocari valeant? Cur

icq;

item plures argumentationum species, cum ad syllogisum vel enthymema reduci possint ceteræ. Quod si autem alius atq; alius modus reperendi sufficit ad faciendam figurarum primi generis distinctionem, & alius atq; alius concludendi modus, ad separandas argumentationum formas, etiam diversitas Troporum assignata sufficiet, cum alius in uno sit translationis modus, quam in alio, prout ipse faterur, dum eos diversas troporum proprietates & affectiones appellat, quas in numero locorum sufficere ad pluralitatem agnoscit. Conformius igitur non solum claritati, cui adversatur confusio, sed authoritati, & rationi penes diversum translationis modum eos sperabimus, neque à via trita recedemus, veterum doctrinam castigaturi.

Verum difficultas est non parva, Onomatopæjam, Hyperbaton, & Periphrasim in troporum numero retinere, quod in illis verba non mutant significationem propriam in alienam. Nam in Onomatopæja vox prius nullam habuit significationem, cum de novo fingatur, & sic non transferatur à propria in alienam. Hyperbaton autem ordinem duntaxat verborum mutat, non significationem. In Periphrasi verò solum verba multa pro uno ponuntur in sua tamen significatione, non aliena. Quod ad Onomatopæjam attinet, respondet Quintilianus l. 9. c. 1. nomen de novo fictum non transferri quidem à significatione, quam habuit, sed ab illa quam habere po-

tuisset; nam pro rugitu poteramus dicere, vocem leonis. Addo ego Onomatopajam transferre *significationem naturalem* soni quam res ex se habet independentem ab institutione & beneplacito hominum, ad *artificialem*, quæ ei per nominis fictionem nascitur. Quod Hyperbaton concernit, dici potest, mutari *significationem quoad modum* licet non *quoad substantiam*; alio enim modo verba significant, quàm velint syntaxeos leges, quippe alio ordine collocandæ forent voces, si legitima syntaxis observaretur. Periphrasis autem verè est tropus: nam licet singula verba *seorsim sumpta* *significationem* non mutant, *simul tamen sumpta*, id est tota constructio vel periodus transfertur ad significandum: id, quod unâ voce dici posset. v. g. nox. Responderi etiam potest, *duplicem esse tropum perfectum & imperfectum*. *Perfectus* est, cui nihil deest, quod requiritur in definitione tropi, ut est 1. *propria significatio, 2. usus pro aliena, 3. cum virtute & gratia*; *Imperfectus* autem est, cui aliquid horum trium deest. Jam igitur, quia Onomatopaja primum non habet, licet ei alia non desint, erit tropus sed *imperfectus*. Hyperbaton autem, quia non habet secundum, transfert tamen cum virtute ipsum ordinem naturalem significandi in artificialem (gratiam enim & ornatum affert orationi hæc transpositio) inde erit similiter tropus, sed *imperfectus*.

CAPUT IX.

De Metaphora.

Metaphora Latine *Translatio* dicitur per *Antonomasiam*, est enim excellentissimus Troporum omnium. Non fit autem solius necessitatis causa, quando scilicet deest verbum proprium, ut cum dicimus: flos lactis, pes sedis, navis templi; pavo oculatus in cauda, oculi vel gemmæ in vitibus, fluctus segetum, medulla arborum, radix montis, folium in libris &c. Sed etiam cum habemus proprium, translatum tamen melius, elegantius & significantius rem exprimit, ut eburnei dentes, labra rosea, nasus aquilinus pro adunco &c. Sic rem exornare verbis, & sententiis, & telum manu fugit, melius rem exprimit, quam si dicas, rem bene proferre, vel telum è manu mittere. Hinc *Metaphora* magnopere facit non solum ad copiam verborum, sed etiam ad ornatum, & sublimitatem orationis. Definitur *Metaphora*, quod sit *similitudo ad unum verbum contracta*: fusiùs autem sic: cum nomen aut verbum propter similitudinem transfertur ex eo loco, in quo proprium est, in eum, in quo proprium deest, aut translatum proprio melius est. Ubi notanda particula *similitudo*: hæc enim ratio & fundamentum hujus tropi est, quod fiat cum virtute, & est differentia, per quam ab

aliis distinguitur, qui etiam transferunt à propria significatione in alienam. Distinguitur autem similitudo Locus Rhetoricus, à Metaphora Tropo, quod in similitudine semper unum cum altero conferatur, & ideo utrumque nomen *expresse* ponatur; & quidem si expressa, & aperta sit similitudo, additur, *sicut, velut* &c. Si implicita & occulta, apponitur utrumque nomen, & quod alicui confertur, & cui confertur. In Metaphora autem non confertur unum alteri, neque utriusque nomen ponitur saltem in recto & æqualiter, sed unum dicitur esse alterum, proprio, quod ei competit, vel competere potest, nomine omisso, & altero, cui illud simile est, applicato. Hinc non est metaphora si dicam: oratio ejus est melle dulcior, licet omittatur; *sicut*, sed comparatio Grammatica, unum enim confertur cum altero, non autem unum dicitur esse alterum, vel ponitur pro altero. Idem est si dicam: Militia est vita hominis super terram; adolescentia est flos ætatis, non est Metaphora, sed definitio per similitudinem occultam. Cujus ratio ulterior est; quia ad metaphoram non satis est, ut omittatur *sicut, velut*, sed etiam unum debet poni loco alterius; hoc enim ad rationem tropi requiritur; hic autem non ponitur unum loco alterius, sed *ad aliud*, quippe utrumque in recto & æqualiter ponitur: quare, ut foret Metaphora, dicendum esset sine addito *Militia hominis*, omisâ vitâ: & *flos ætatis*, omisâ adolescentiâ. Ex eadem causa non est

est metaphora si dicas: Petrus est alter Hercu-
 les, alter Cicero, alter Virgilius, ingenio non
 inferior Aristotele, lupo voracior; est enim
 hęc Comparatio satis expressa. Ex dictis col-
 lige quid de illis & similibus sentiendum sit;
 butyrum manẽ est aurum, meridie argentum,
 vesperi plumbum; vinum est adolescentiæ
 flamma, libido est animorum venenum &c.
 non enim *simile* ponitur *loco alterius*, sed *ad*
alterum, quod est contra definitionem tropi,
 qui requirit, ut unum ponatur loco alterius,
 dum autem aliquid loco alterius est, seu
 vices alterius agit, locumque tenet, necesse
 est ut alterum absit, cuius locum tenens est.
 Ex dictis collige modum faciendi metapho-
 ram (idem de Allegoria, Catachresi &c.)
 esse hunc. 1. quære cui res illa per nomen
 significata sit similis. 2. omiſſa similitudinis
 declaratione pone nomen illius rei, cui hæc
 est similis, loco nominis huius. Idem hoc
 notâſſe iuvabit, ut deprehendas, an hoc vel
 illud vocabulum metaphoricè, an metony-
 micè, an synecdochicè accipiatur? quære ni-
 mirum, cur v.g. hæc vox pro ista ponitur? cur
 aquilinus nasus pro adunco ponitur? & cau-
 sam invenies similitudinem, quæ cum sit
 propria, & perfectâ, metaphoram esse affir-
 mabis. Si quæras cur puppis pro navi pona-
 tur; ales pro aquila? causam invenies, quia
 puppis est pars navis, aquila species, seu pars
 generi subiecta, & synecdochen esse conji-
 cies. Si quæras, cur mors sit pallida? causam

O 3

depre-

deprehendes, quòd faciat pallidos ; & esse metonymiam (in qua effectus pro causa ponitur) intelliges. Idem est de aliis tropis, & eorum speciebus ; quarum differentias si bene perspectas habueris, facilè dignosces, quòd quid sit referendum.

CAPUT X.

Quotuplex sit translatio ?

Metaphora, seu translatio antonomastice dicta, quia fieri potest modis quatuor, statuitur esse *quadruplex*. *Primus modus* est cum ab animato transfertur significatio ad animatum propter similitudinem, quæ inter illa est. Dicitur autem hîc *animal* seu *animatum* (nam animal hîc latè sumitur pro eo, quod habet animam) quidquid vivit, seu vitâ rationali, ut homo, Angelus, Deus ; seu sensitivâ ut brutum, seu vegetativâ tantum ut arbor, flos, herba, radix, & quidquid crescit propriè, non accepro augmento ab extrinseco, sicut mons, aut lapis. Exempla ad illustrandum & facilitandum tironibus hunc tropum adjungo complura, quod in aliis tropis similiter eadem ex causa præstabo, ut juvenes inter legendum authores facilè tropicas locutiones dignoscant, & alias ex se facere norint. Hoc itaque primo modo Cato Philosophorum Deus dictus est. Sicut & Augustus Cæsar à Virgilio Ecloga 1.

O Me-

O Melibæ, Deus nobis hæc otia fecit ,
Namque erit ille mihi semper Deus.

Et Cicero 2. de Orator. in qua (argu-
mentorum dispositione) tu mihi semper De-
us videri soles. Sic etiam homo homini Deus
dicitur, & homo homini lupus, & loquax ra-
na, mutus, piscis; fæminæ garrulæ, anseres aut
hirundines, innocens ovicula; cantor, chori
lusciniæ; astutus, vulpes compellatur. Ita fu-
rem dicemus Mercurium & Cacus; juve-
nem gratiosum, Ganymedem; senem trucem,
Saturnum; sagam, Circem, aut Medæam; ve-
tulam, Hecubam; fortem, Herculem &c. Itæ
pinguem, Catullus appellavit porcum um-
brum; & nos passim pigrum, pecus Arcadi-
cum, seu asinum nominamus; sicut & mor-
dacem, invidumque, canem. Huc pertinet
ad gubernacula, ad clavum sedere; hoc enim
à nautis ad Reipubl. Moderatores transfer-
tur. Sed creberrimæ sunt, quæ à sensibus
ad intellectum, aut ab uno sensu ad alium
transferuntur. Sic sentire pro judicare accipi-
tur; videre pro intelligere; olfacere, odorari
re pro advertere, degustare orationis suavita-
tem, vel primoribus libris degustare, id est,
obiter cognoscere, rem tangere, concoque-
re, devorare injuriam, sapere multum,
virtutem nec de facie quidem nōsse refri-
care præteritum dolorem, abligurire bo-
na. Cicero in Pisonem. Pompejus in-
quit non gustaverat istam tuam Philo-
sophiam. Sic oculus mentis, intellectus;

126 *De Exornatione Argumentationis*
conceptus, partus ingenii ; cæcum iudici-
um. &c.

Secundus modus est, quando ab inanimatis
transfertur significatio ad similiter inani-
mata ; cuiusmodi sunt : res ad votum flu-
unt, agnosco veteris livoris flammam ; licet
enim livor, odium & his similia sint in re ani-
mata, ipsa tamen non sunt animata. Sic
etiam dicimus, fulmen vel flumen Eloquen-
tiæ, oratio dulcis, orationis torrens, mare
verborum, gutta vel mica consilii, aut iu-
dicii non est in te. Item terrena cogitatio,
stramineum acumen, tristitiæ nubes, cu-
rarum fluctus, terra æstu ardet, radii rota-
rum, mare vitreum, aqua crystallina, sol
aureus, imber igneus pro deciduis in incen-
dio flammis ; Thessala Tempe vel paradi-
sus, pro loco amœno ; tempora nubila,
vinculum adamantinum, stellæ gemmæ cœli ;
flores stellæ vel gemmæ telluris ; nix tacita-
rum vellus aquarum ; palæstra literaria,
resarcire damna, bellorum turbines, fun-
damentum pacis, rudera urbium, cada-
vera.

Tertius modus est, quando ab inanimato
ad animatum transfertur significatio. Hoc
modo D. Thomas Aquinas est sol Theolo-
gorum, sicut Virgilius Poëtarum. Sic Livius
de Græcia : Quò cecidisti flos ille terrarum,
sol & sal gentium ; accipitur autem hîc Græ-
cia pro Græcis per metonym. continens
pro contento. Virgil. incenditque animum
dictis. *Caput serenum, vino somnoque*

sepultus, spirare minas, à vento enim transfertur ad hominem: attonitus, id est, percussus, à tonitru ductâ similitudine; fulmen belli Scipio. Appion Polyhistor à Tiberio dictus est mundi cymbalum ob garrulitatem. Sic Aelius pertinax, quod multis calamitatibus exerceretur, dicebatur fortunæ pila. Huc pertinet expolire animum, diffuere amicitiam, homo lutulentus, pro sordidus, animo cadere, capitis nives apud Horatium pro canitie, excolere ingenium, culti mores, fulcrum civitatis, columna Ecclesiæ, homo plumbeus, ferreus &c.

Quartus modus est, quando ab animato ad inanimatum transfertur significatio; ut, divina virtus, divinum ingenium, angelica virtus, angelica puritas, diabolicum ingenium, brutum fulmen, cæca nox, calamitas hominum, strages vel clades; calamitas enim propriè significat calamos segetis grandine quassos. strages autem est arborum cæsarum, & stratarum; clades verò dicitur, cum tempestate arborum rami sunt fracti. Hæc Civitas, quæ ab hoste nondum capta est, est Virgo stylus floridus, radix montis, sol oculus mundi, flos panis, flos lactis, maris placidi vultus, iratum mare, inhospitalis Caucasus. Pindarus pluviam vocavit filiam nubis. Quæ cœli lachryma etiam dici potest, quo pacto dicimus cœlum flet, tristatur &c. Hoc modo signa in Zodiaco sua nomina acceperunt: Aries, taurus, gemini, cancer, leo &c. Habent enim similitudinem cum his quorum nomi-

na sortita sunt. Sic etiam vinum dicimus sanguinem terræ, vel sanguinem uvæ, lac le-
num &c. Habet hic modus miram gratiam,
mirificèque animos afficit, si rebus inanima-
tis actum aliquem, v.g. affectum vel vocem,
aut vitam tribuamus. v.g. Saxa & parietes
loquuntur opera tua, scamna testantur, &
clamant segnitiam tuam. Virgilius.

Progredimur portu, terræque urbem
que recedunt.

Sic scriptura. Vox sanguinis (Abel) ela-
mat de terra ad me: montes exultaverunt ut
arietes & colles &c. Cœli enarrant gloriam
Dei. Flumina plaudent manu, & colles exul-
tabunt &c. Inebriabo sagittas meas sanguine:
quot homines non devoravit gladius hosti-
lis: Osee 9. arca & torcular non pascet eos, &
mustum mentietur eis Isaia 14. Ejula, porta,
clama civitas &c. Cicero pro Marcello: pa-
rietes, mediis fidius, ut mihi videtur, huius
curiæ tibi gratias agere videntur. Virgilius:
respondent omnia sylvæ. Quamvis autem
illustrissimus Trogus sit Metaphora, habet
tamen suas labeles, quibus inquinatur, & vitia,
quæ proinde Oratori cavenda sunt. Primum
est *Disfinitudo*, id est, quando primâ fronte
apparet major dissimilitudo & discovenientia,
quàm convenientia, & similitudo: tunc e-
nim, cum similitudo lateat, non declarat, sed
obscurat intellectum audientis, ideoque pla-
cere non potest, cum interim metaphora
ideo assumatur, quod rem clariùs aut signi-
ficantiùs exprimat. Errabis itaque si dicas:
ad cau-

ad caudam orationis venio, mactare aliquem beneficiis, lapis doloris cor meum affligit, naves in mari ambulant, tempus, aut diem hodiernum combussit, inaratos habet mores, id est, incultos. Dies ad umbilicum est. Ex cordis centro, mare hydropicum, caseus sigillum ventriculi est, epistomium intelligentiæ, Medicus ægrorum Consul, animus est succus corporis. Corpus est theca vel vagina animæ, cancer est sartor; baculis verborum te cædam, aves in aëre natant. Tale est illud Ennii: ingentes cœli fornices, fornix enim exiguum quid respectu cœli, & non habet circumlunam seu sphaeram, rectis enim surgit lateribus, cælum autem sphaericum est.

Alterum est si *similitudo sit longè petita*, id est à rebus minùs notis & obviis; si enim sit ducta à rebus abstrusis non intelligetur: unde si coram rudibus dicas, pigrum animal haud, mulierem sirenâ, verrumnum, aut Cycladam insulam mobilem, Deum esse α & ω . malè feceris nisi explicationem adjungas. Meliùs itaque dixeris pigrum asinum, mulierem arundinem, Deum rerum omnium fontem. Sic vitiosum est si dicas: Syrtim patrimonii, charybdim bonorum, hæc enim non sunt passim nota; meliùs igitur scopulum & voraginem posueris, hæc enim visa sunt pluribus.

Tertium est, si *similitudo sit humilis*, id est, vilis, & abjecta, ut si perspicax ingenium aciculæ conferas; si solem dicas mundi candelam, pluviam cœli urinam, doctum septena-

rum

rum artium candelabrum, solem scultetum
siderum, aut pistorem matutinæ lucis, nivem
sputum solis, Consulem aurigam civitatis,
parochum animarum opilionem, B. Virgi-
nem tectum Sodaliū, Deum figulum ho-
minis, salutare, multā salute conipuerē, aut
plenis buccis salutem propinare, ex toto cor-
dis lyripipio, butyro lætitiæ perfundi, prò la-
tari. Hic tamen adverte, si res sit despiciatū
habenda, posse usurpari vilem similitudinem,
v.g. fileas tu rana, tu musca, tu pulex, grille
&c. Sic Assyrii vocabant Hebræos mures
ē cavernis prodeuntes ex contemptu, & Mi-
phiboseth Regis filius se canem mortuum ex
humilitate: quō tamen casu præter metapho-
ram est simul hyperbole de qua infra. Ad-
hibetur etiam subinde vilis similitudo, quia
sublimior & melior sæpē non occurrit, aut
aliis est ignota, aut non itā ad captū rem au-
ditoribus exprimit. Sic Christus se vocat vi-
tulum saginatum, pastorem, ostium, prædica-
tores autem canes; quia rem ad captum rti-
dium, quibus loquebatur, explicare cupie-
bat. Et universim notandum est in scriptura
Christum aut Deum non ostentare voluisse,
aut docere eloquentiam, sed veritatem, quæ
amat esse nuda, & aperta, ideoque non mi-
randum viles in scriptura sæpe, ac plebejas
similitudines reperiri. Quemadmodum au-
tem oratoria similitudo non potest esse vilis
nimium, itā nec assumenda audax, & info-
lens.

Quartum itaque vitium est, si modus in
assi-

assimilatione non teneatur, oportet enim metaphoram, ut grata sit, esse moderatam, modestam, & verecundam; nam sicut dum vilis est, rem facit contemptibilem, v. g. Consul est pastor populi, ita si nimia sit, præsumptionē sapit, & violenta est: quis enim ferat si pulicem, camelum; aut muscam elephantum efficias. Hinc vitio laborant istæ: venti per campos equitant, verbis in me jaculatus est, campos pacis sustulit, & belli montes induxit. Barbam calceare. Xerxes Persarum Jupiter, vultures sepulchra animata, murium latibula mysteria, plebis ver adolescentes, culter tonsorius præest civitati, id est, rapax, audio tibicinem Boream. Ex hoc capite P. Caufinus l. 2. c. 8. & 9. reprehendit Sidonium Apollinarem & Ennodium, quod elatis, & inflatis nimium usi sint metaphoris Poëtarum more. Scilicet ubi Cicero dixit languit juvenus, Sidonius habet, miffat juvenum nostrorū calceata generositas; ubi Cicero terram aut herbas arefcere; Ennodius, cui si votivi negentur afflatus, fatiscat ut terra, cui cælo nihil liquitur, nec venas suas bibuli humoris infundit. Plura si libet, require locum jam citatum. Ego addam exemplum epistolæ Prædicantis heterodoxi, ut barbâ & collari, sic stylo intumescens.

Epistola gratulatoria de recuperata valetudine.

Pinguissimo lætitiæ butyro perfusus fui, postquam per mearum canales aurium hausi Dominum Compatrem furcâ convalescentiæ

tia fimum morborum ex stabulo sui corporis eiecisse, & pristinam valetudinem in conclave suorum viscerum scopis pharmaceuticis bene purgatum, & mundatum, reduxisse. Quocirca & ego omnes quadrigas & jugales mei pectoris educam, & multa plaustra gratiarum ad magnum Jehovah transmittam, simulque fores illius malleo orationis fortiter pulsabo, ut supremus ille textor telam sanitatis, & vitæ, Domini Compatri non ad ulnas, verum etiam ad multas orgias annorum extendere dignetur.

Responsoria.

Quos amena ingenii tui tempe pinguis-
mo doctrinae fimo stercoreta genuerunt flo-
res, fidei memoriae recludam, & conservabo
canistro : enim verò medius fidius, dum di-
spensator tuus (tuum epistolas exarandi in-
strumentum, tanquam bonum eorum, quæ
in agro mentis tuæ florent, promum con-
dum indigitatum volo (eos mihi in ore lite-
rarum tuarum manifestos allegavit, tantum
me admirationum nubifragium! ut corporis
navis, vitæ Navarchus stuporis imbre, usque
ad summum repleretur, & vix non naufra-
gium patiundo anima Nauclerum corporis
evomuerit, & locum Libitinæ cedere impe-
raret. Etenim pol æde pol! haud aliter autu-
mare possum, quàm in Vulcania sapientia in-
cude novam in illa ceu Jovis cerebro Palla-
dem fabricatam è summis cœli fornicibus ad
terræ

terræ pavementum rursum esse delap-
sam.

Vides centonem ex ineptis, incongruis,
vilibus, & insolentibus metaphoris consu-
tum, quas vitium esse jam patet ex dictis.
Sed & hoc vitium advertendum est, quod
monet auctor, quod nimium frequentes ac
condensatae sint, nimis enim manifestè ap-
paret ornatûs affectatio, atque ostentatio
contra ea, quæ supra c. 2. dicta sunt. Hac eti-
am ex causa damnantur Ennodii exempla,
quæ loco citato affert Cassiodorus. Talis est illa
Mecænatis apud eundem c. 5. ubi stylum pu-
erilem exagitat. Quid purius amne, silvisque
ripâ comantibus, vide, ut alveum lintribus
arent, verosque vado remittant hortos: quid
si quis fœmina cirro crispas, & labris co-
lumbatur, incipitque suspirans, ut cervicela-
xâ feratur? nemo tyranni itremediabilis fa-
ctio rimantur epulas, lagenæque tendant
domos, & sæpe mortem exigunt &c. Num
statim hæc cum legeris inquit Seneca epist.
114 hoc tibi occurreret, hunc esse qui solutis tu-
nicis in urbe semper incesserit, ita ille. Datur
tamen locus frequentibus metaphoris atque
allegoriis in genere demonstrativo, ubi stylus
requiritur floridus, eò quod oratio non tam
ad probandum, vel persuadendum, quam ad
delectandum componatur similitudine au-
tem mirificè capiantur animi; vitanda
tamen est obscuritas & affecta-
tio.

Appendix

*Appendix ad caput 10.**Exempla metaphoræ ex sacris literis.*

Confert troporum notitia non solum ad eloquentiam, sed etiam ad scripturæ sacræ sensum indagandum, & cognoscendum. Tropis enim ut plurimum usus Spiritus Sanctus, tum ad res intellectum nostrum excedentes melius declarandas, tum ad obvelanda mysteria, quæ passim nota esse non voluit, nè margaritæ projicerentur ante porcos, gentiles scilicet & improbos, tū ut multiplici eorum expositione Doctorum, & SS. Patrum ingenia exercerentur, ac multiplex eruditio sacra, ex multiplici expositione emanaret. Hujus verò cognitio cum sit utilissima iis præsertim, qui ad Ecclesiasticum statum aspirant, vel conciones audiunt, adjungam in sequentibus aliqua ex sacris litteris exempla, ut ignorantium cesset admiratio in scripturæ sacræ lectione vel audirione, & ut viam habeant ad plura per se investiganda & cognoscenda. Et metaphoram quidem quod attinet, ejus usus est frequentissimus in sacra Scriptura. Sic enim Christus vocatur Leo de tribu Juda, petra, lapis angularis, lapis abscissus sine manibus, via, ostium, lux mundi, vitis vera, pastor, panis vitæ, in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, & ipsa Sacramenta per similitudinem in sua materia referunt visibilibus, quod gratia facit, & operatur in anima

invi-

invisibiliter. v.g. aqua in baptismo, oleū in extrema unctione, panis species in Eucharistia: nam sicut aqua lavat à sordibus corpus, ita gratia baptismalis à sordibus peccati, præsertim originalis, abluit animam; & sicut oleum expeditos reddit Athletas ad pugnam; sic gratia in extrema unctione collata reddit animam agilem ad pugnandum contra dæmonem, in agone quam maximè infestantem. Et sicut panis vitam quidem non restituit, sed conservat & confortat, ita Eucharistia gratiam per peccatum mortale ablatam (per se loquendo) non reddit quidem (ad hoc enim requiritur absolutio in Sacramento pœnitentiæ) sed animam in bono solidat, & in bono conservat. Per metaphoram etiam intelligenda est Scriptura, dum Deo tribuit corpus aut partes corporis v. g. aures, os, manus, pedes, & actiones harum partium, ut respicere, videre, silere, loqui, odorari sacrificium, audire gemitus, & orationem, item vigilare, dormire, accedere, recedere longè, abesse: & affectus hominis ut irasci, lætari, dolere, pœnitere, oblivisci, recordari &c. nihil enim horum propriè Deo convenit, sed similitudine ab homine desumpta explicari necesse habent. Sic Spiritus S. apparuit in igne, in vento, in forma columbæ, ipse tamen propriè ignis non est, nec columba: sed sicut ignis illuminat & accendit, sicut columba mitis est, & sinè felle, ita Spiritus S. sic Ecclesia dicitur Civitas supra montem posita, mons Sion, Jerusalem &c. Apostoli piscatores hominum, lux mundi, sal terræ, ver-

bum Dei semen, falsi doctores lupi rapaces, timidi autem canes non valentes latrare: sic Herodes appellatur vulpes, Pharisei genimina viperarum, sepulchra dealbata &c. Hisce sufficiat tanquam digito viam monstrasse. Universim autem hæc servatur lex. i. Inquiratur an propriè seu in propria significatione vox accipi possit absque errore in fide, aut veritate: quòd si non possit, inquiratur ulterius, cur hæc vox adhibeatur pro altera, vel hæc res alteram referat, & repræsentet? & deprehendatur convenientia v. g. & relatio similitudinis, & constabit esse metaphoram. Quod si autem sit convenientia effectus, vel partis, & totius, &c. erit Synecdoche, vel Metonymia, vel alius tropus pro diversitate connexionis de qua supra dictum est c. 8. & 9. Unde metaphora est in istis: vituli multi & tauri pingues obsederunt me: item puella non est mortua, sed dormit; quia importatur similitudo in propositionis explicatione, nam milites qui Christum patientem exagitabant, erant petulantes sicut vituli, & feroces sicut tauri impinguati, & incrassati, obsederuntq; illum, sicut urbs obsideri solet, & circumdari, scilicet arctè & undique; & sicut qui dormit, facile excitatur, ut ad se redeat, ita Christo ac

Deo facile est mortuum vivificare, vi-
tæque ac sensui restituere.

CAPUT II.

De Synecdoche.

Vocis hujus derivationem Scaliger libro de causis linguæ latinæ hanc facit. Eō significat totum & partes esse simul. Ex significat exceptam qualitatem, aut aliud à parte & toti attributum. *de x: s: d: a:* significat ipsum motum. Sed quidquid sit de vocis origine, significatio illius hæc est, quod sit comprehensio & intellectio, comprehendit enim totum & partem, genus, speciem, materiam, formam, &c. atque unum ex altero intelligitur, & colligitur propter connexionem quam habent inter se. Clarius sic definiri potest: *Est translatio ponens significationem unius conjuncti vel quasi conjuncti, pro significatione alterius conjuncti, vel quasi conjuncti*: nam pars & totum sibi conjuncta sunt vel physicè, ut puppis cum navi, vel moraliter, ut unus, vel plures in exercitu, vel civitate, vel metaphysicè, ut genus, & species. Materia & forma junguntur sibi itidem physicè. Antecedentia verò & Consequentia sibi non conjunguntur, non enim sunt unita sibi invicem, sunt tamen necessariò inter se connexa, non autem contingenter uti fit in causâ, & effectû. Unde dixi *quasi conjuncti*. Ex dictis patet *variis modis fieri posse tropum istum*.

228 *De Exornatione Argumentat.*

Primus est quando significatio partis accipitur pro significatione totius v. g. tectum, vel limen pro domo, mœnia pro urbe, Virgilius.

Talibus incusat, gressumque ad mœnia tendit.

Axis pro curru, idem Georg. 3. volat vir fervidus axis. Ovidius rotam pro curru posuit in illo: si rota defuerit, tu pede carpe viam. Anima pars hominis, pro toto; sic Heracitus: anima sicca sapientissima, & Persius: ô curvæ in terras animæ. Cicero: vos meæ charissimæ animæ sæpissimè ad me scribite. Virgilius corpus pro toto cervo posuit l. Æneid.

Nec prius absistit, quam septem ingentia victor

corpora funda humi.

Et in communi sermone loquimur: ista est pia, bona anima, de pio & bono homine; ponitur & paries pro domo apud Horatium.

Num tua res agitur, paries dum proximus ardet.

Ponitur & hora pro toto tempore, vel die. Virgilius nunquam te crastina faller hora, & cras pro futuro tempore. Horatius quid sit futurum cras, fuge quærere. Genes. 31. vultus Laban non erat erga Jacobum, sicut heri, & nudius tertius; id est tempore præterito. etiam dies & nox pro omni tempore ponitur v. g.

Noctes;

Noctes, atque dies patet atri janua
Ditis.

In scriptura sacra sæpissimè anima pro toto homine ponitur ut 1. Petr. 3. Octo animæ salvæ factæ sunt per aquam, Joan. 4. petivit animæ suæ mori, &c. & vicissim caro pro toto homine. v. g. omnis caro corrumperat viam suam Gen. 6. Verbum caro factum est Joan. 1. videbit omnis caro salutare Dei Luc. 3. ps. 136. qui dat escam omni carni. Per hunc modum accipitur sanguis pro toto homine v. g. Matth. 27. peccavi prodens sanguinem justum. Item caput, cor, linguam, oculum, &c. accipimus pro toto. Post avaritiam coreorum ambulat, à lingua injusta, falsa, mendaci custodi me, oculum malignum, vel nequam longè fac à me: Hoc modo explicatur: Deus est natus, passus, mortuus, id est, Christus, qui est compositum ex natura divina & humana, ideoque pars hujus compositi est natura divina: sic Act. 20. Deus acquisivit Ecclesiam sanguine suo. Id est, Christus qui simul est Deus. Deitas enim sanguinem fundere non potuit. Intelligitur etiam ex parte totum, quando initium rei nominatur pro toto. v. g. Oremus *Pater noster*, canteamus *Magnificat*, *Te Deum laudamus*. Sic Cicero ad Atticum, quod scribis, te magis delectari, ô Tite, si quid ego: hic ponitur initium libri de senectute. Sic Virgil. Eclog.

Hæc nos: formosum Corydon ardebat
Alexin,

Hæc eadem docuit, cujum pecus? an
Melibæi?

Pro hæc fistula nos docuit eclogam secundam & tertiam. Sic & juris utriusque leges citantur verbis initialibus, & libri scriptura nonnulli apud Hebræos.

Secundus modus est, quando unus ponitur pro pluribus, sic Virgil, eclog. 1. aut Aram Parthus bibet, id est, Parthi. Cicero pro Flacco: Phryx plagis solet fieri melior. Pro Phryges. Varro l. 1. c. 2. Romanus sedendo vincit, id est Romani. Martialis venit & epoto Sarmata pastus equo, ubi & totum ponitur pro parte, equus pro sanguine equi, & Sarmata pro Sarmatis. Sic dicimus Turca timetur in Ungaria, Cæsar conscribit militem, hostis imminet urbi, boni Civis erit defendere civitatem. Sic Oratores & Historici unum sæpè alloquendo, omnes alloqui censentur, v.g. Cicero: divitiæ opportunæ sunt, ut utare; opes, ut colare honores ut laudare. Salustius in Catilina. Quod si Regum, atque Imperatorum animi virtus in pace ita, ut in bello valeret, æquabilius atq; constantius sese res humanæ haberet, neq; aliud aliò ferri, neque mutari, ac misceri omnia cerneret. Ipsa etiam Scriptura in uno alios intelligit, ut alloquendo unum aliis idè dictum velit. ps. 8. quid est homo, quod memores ejus Rom. 9. ô homo, tu quis es, qui

qui audeas &c. ps. 78. panem fortium comedit vir, id est viri. Isa. 8. Ciconia in cælo cognovit tempus suum, & turtur, & grus, & hirundo observant tempus adventûs sui. Joël. 1. Residuum erucæ comedit locusta &c. Placet hic audire Augustinum lib. 2. de Exod. Extendit inquit Aaron manum super aquam, Ægypti & eduxit ranas, & educta est rana, & operuit terram. Repetitio à plurali ad singularem numerum trajecta est : nam undique rana pro multitudine ranarum positum est. Nescio, quo autem modo per loquendi consuetudinem imbutis sensibus hominum, sæpe plus videtur, quod singulariter, quàm quod pluraliter dicitur, cum dicitur verbi causâ : est illis miles, quàm sunt illic milites, ita ille. Ad hunc modum spectat dum numerus certus pro incerto & indefinito ponitur : v.g. & terque quaterque beati. Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum : lectio lecta placet, decies repetita placebit. Præstat millies mori, quàm Deum vel levissimè offendere, & sexcenta alia. ps. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Prover. 24. septies cadit justus. 1. Reg. 18. percussit Saul mille, & David decem millia. id est, plures multò, quàm Saul. Daniel, millia millium assistunt ei, & decies centena millia &c. Huc respiciunt Poëtæ, quando singularem ponunt pro plurali, aut contrà, quomodo & scriptura loquitur : attendite popule meus legem meam.

Tertius modus est, quando forma meraphysica, id est, species (quæ est pars generi subjecta in essendo & prædicando) ponitur pro genere, quod est totum quoddam, ut videre est supra l. i. c. 17. sic una species ligni ponitur pro ligno in genere apud Poëtas; & ventus certus, pro vento simpliciter. v. g. *Ænei*. i. sectæque intexunt abiete costas. *Ænei*. 2. dare classibus Austros, & *Æneid*. i. Nimborum in patriam loca foeta furentibus Austris; sic usurpant & nomen Boreæ, Aquilenis, Noti &c. prout ratio fert carminis: etiam quoad genus Grammaticale, Respicit interdum nomen generale Poëta. Huc etiam spectandum pro frigore vehementi pono Sarmaticum, pro vino pono Creticum, Massicum, Falernum, Pontum pro quovis mari, quo sensu & illud accipitur: Tirrhenum navigat æquor. Seneca, longo sagax loco tenetur Umber, ubi Umber ponitur pro quovis cane venatico. Et ultima Thule, pro quovis loco remoto, quomodo accipitur & illud ultra Garamantas & Indos. Sic etiam panis in Scriptura ponitur pro edulio generatim sumpto, panem nostrum quotidianum da nobis hodie. & *Gen*. 3. in sudore vultus tui comedes panem tuum. *i. Reg*. 14. non gustavit omnis populus panem. Item ponitur vir, pro quovis homine. *ps*. 1. Beatur vir, qui non abiit in consilio impiorum. *ps*. 31 Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum. *Jere*. 17. v. 7. benedictus vir qui
con-

confidit in Domino. Huc referunt nonnulli locutiones illas quibus iustum vocamus Aristidem, rigidum Catonem, Cræsum divitem, Medeam vel Circum pro saga, Tanaquil pro uxore marito dominante. Sed advertendum, & distinguendum est: si hæc & similia nomina individuum significantia (nam individuum & speciem oratores hîc pro eodem admittimus) ponantur pro certo aliquo, & in particulari ac determinatè accepto, non possunt hîc habere locum, tunc enim non ponuntur pro genere, si autem pro pluribus ponantur, admitti possunt. Hinc non est huius loci si dicat cum Pompejo, Lucillum esse Xerxem rogatum, quia individuum ponitur pro individuo; seu singulari homine, est autem si dicas:

Irus & est subitò, qui modò Cræsus erat.

Accipiendo Irum pro paupere quocunq; & Cræsum pro divite in genere, non autem particulari, & singulari aliquo. Idem est si dicas. Semper habe Piladem aliquem, qui curet Orestem. Hoc modo accipiendum illud Ciceronis pro Cœlio: Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnesque eos qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Et Agrariâ secundâ. Cùm haberet hæc Resp. Lucinos, Catalinos, Acidinos, homines non solum honoribus populi, rebusque gestis, verum etiam patientiâ paupertatis ornatos, & cùm erant Catones, Philippi, Lælii &c. Juvenal. satyr. 2.

Ubi Curii pro frugalibus, & bacchanalia pro geniali vita in genere accipitur. Cæterum si individui significatio accipiatut pro alterius, & singulariis pro singulari, erit metaphora, quia fundamentum, & ratio, cur Petrus v. g. pauper vocetur Iesus est, quia est similis Iero, ideoque translatio nominis fit propter similitudinem. Quanquam & in præcedentibus (dum scilicet singulare accipitur pro generali) prius est similitudo, quæ supponitur, tum vox singularis pro plurali ponitur, & sic conveniunt metaphora, & synecdoche. Idem dicendum de adjectivis v. g. Achilleum argumentum, labor Herculeus, est enim metaphora propter similitudinem fortitudinis, & synecdoche propter translationem vocis ab uno ad omnes generatim.

Quartus modus est, quando materia alicujus rei seu compositi, & concreti pro tota re, seu composito toto ponitur. v. g. adigit per pectora ferram, quomodo & chalybs apud Poëtas accipitur pro gladio, tabulæ pro legibus, quas Deus Moyfi, & Numa Pompilius Romanis proposuit in tabulis, quo casu est materia, *in qua*, non *ex qua* aliquid fit. Materiam autem *in qua* ad metonymiam revocant aliqui, ad continens pro contento, neque ineptè, ut videbimus. Huc tamen referenda est materia, *circa quam*. v. g. tum mihi carmen eris, id est, materiæ carminis. Virgili-
us

us *Aneam* & *culicem* cecinit, Ovidius *nucem*; sic loquimur, legi Virgilii *culicem*, Ovidii *nucem*, *Medeam* vel *Herculem* Senecæ, *Tobiam*, *Jobum* &c. Virgilius *Eclo. i.*

Formosam resonare doces *Amarillida*
sylvas.

Id est, carmen de *Amaryllide*. Plautus in milite glorioso, id est in comædia de milite glorioso. Materia circa quam notatur in illo versu:

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus,
angulus, astra.

Artes enim circa hanc versantur. Materia tamen ex qua frequentius adhibetur, ut comedere, vel bibere ex auro & argento, id est, vasis ex auro & argento fabrefactis. Matth. 10. nolite possidere aurum, neque argentum, neq; pecuniam in zonis vestris. Cicero Verr. 6. cum essent triclinia strata, argentumque expositum, id est, argentea suppellex. Sic calamus, & avena ponitur pro fistula, ex quibus fit Virg. *Ecclog. i.*

Ludere quæ vellem, calamo permisit
agresti.

Et:

Silvestrem tenui musam meditaris ave-
nâ.

Sic pinus pro navi, mediis si pinus in undis naviget. Frumentum pro pane; uvæ pro vino, Cæsar de bello Gallico. Suevi non multum frumento, sed maximam partem lacte vivunt. Virgil. pocula miscuit uvis. Plautus Vulcanum in cornu conclusum gerit, id est, in cor-

cornea laterna. Sic lignum accipitur, & lapis pro eo, quod factum est ex ligno vel lapide sic crux Christi dicitur lignum dulce. & Pet. 2. dicitur Christus tulisse peccata nostra in corpore suo super lignum. Jerem. 2. dicens ligno pater meus es tu. & lapidi tu genuisti me. idola enim ex ligno & lapide facta erant. Marc. 1. erat Joannes vestitus pilis camelorum, id est, veste confecta ex pilis. 2. Reg. 7. dicitur Arca posita in medio pellium, id est, in tabernaculis ex pellibus. Sic Habacuc 1. trepidabunt pelles terræ madian. id est, tabernacula ex pellibus & homines in tabernaculis, ubi simul continens & contentum est metonymiæ species. Sic rostra appellabatur locus ad Curiam Hostiliam, in quo Cicero peroravit, quia factus erat ex rostris navium. Virgil. ære ciere viros, id est tubæ ex ære; ducati dicuntur aurei, quia ex auro. Sic purpura piscis est, cujus sanguine vestes imbuuntur, & inde ipsa vestis dicitur purpura. Idem est de murica, & de codice pro libro Genes. 18. ait Abraham: loquar ad Dominum cum sim pulvis & cinis.

Quintus modus oppositus primo, quando totum pro parte ponitur. v.g. fontem vel fluvium bibit, id est, partem, Virgil.

Aut Ararim Parthus bibet, aut germania Tigrim.

Horatius, nec quid profundum Danubium bibunt. Sic alius: pelagus ratis ipsa recepit; id est fluctus, qui sunt pars. Surgens à vertice pontus, id est procella, sic sylvam cedere dicimus, id est partem aliquam arborum: similiter annus pro una anni parte sumitur apud

Virg.

Virgil. Eclo. 2. nunc formosissimus annus, id est, ver. Sic dicimus bovem vel vitulum hodie comedi, id est, partem; fui in Petri domo id est in parte domus, betulis vel fumbus illum cecidit, id est, partibus è betula; ibi jacet Petrus mortuus: id est corpus illius. Similiter jam Imperator est sepultus. Sic homo dicitur mortalis, corruptibilis, pulvis, non secundum totum, sed secundum unam partem: sic etiam dicitur intelligens, audiens, videns &c. licet sola anima intelligat, audeat, videat. Et favet ratio inquit Cornelius à Lapide in 2. Cor. 4. v. 16. quia tota sensatio est in anima: cum enim oculo videmus, aure audimus, manu tangimus, ipsa visio, auditio, & tactus perceptio non est in oculo, aure, manu, sed in anima; non enim corpus, sed anima est, quæ per oculum videt, per aures audit, sentitque per manum; ita ille. Sic ergo toti aliquid attribuitur ratione partis alicujus sibi amicabiliter unitæ, ut & hæc amicorum omnia sint communia. Per hunc modum aliquid sæpe Christo tribuitur, quod ei non competit, nisi secundum unam partem v. g. naturam divinam vel humanam. Joan. 6. quid si videritis filium hominis ascendentem eò ubi erat prius. Joan. 8. antequam Abraham fieret ego sum. Matth. 18. ubi duo vel tres, &c. ibi sum in medio eorum. Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus &c. quæ omnia. Secundum naturam divinam intelligenda sunt. Secundum humanam verò dum dico: Christus est natus, esurivit, fatigatus est, passus est, descendit ad

inferos. Joan. 20. ait Magdalena: Tulerunt
 Dominum meum, id est corpus domini mei,
 sic Luc. 16. dicitur dives esse inferno sepultus,
 & Lazarus in sinu Abrahamæ, secundum ani-
 mam. Huc referendum est illud ps. 72. fu-
 flagellatus tota die, id est, parte diei, eâ tamen
 vehementia, ut si tota die me flagellassent,
 plus non potuissent, Matth. 12. sicut enim Jo-
 nas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus
 noctibus. sic erit filius hominis in corde terra
 tribus diebus, & tribus noctibus. Ubi pars diei
 ei: & noctis accipienda est; falsum est enim
 Christum totis tribus noctibus, & diebus in
 sepulchro fuisse.

Sextus modus oppositus est secundo, &
 intelligit ex pluribus unum, v. g. adigit per pec-
 tora ferrum: pectora, pro pectus ponitur
 Virgil. & rabie fera corda tument, cum sibylla
 unum tantum cor fuerit, quam locutionem
 postea adhibet idem in Charonte nauta in-
 fernali. Hoc sensu Apostoli dicuntur pro-
 ditores, perfidi, licet unus Judas, Thomas, aut
 Petrus fuerit: quo modo sæpe crimen unius
 derivatur in omnes v. g. Rhetores sunt hellu-
 ones, eo quod unus hujusmodi reperitur
 Matth. 27. dicitur Latrones exprobrasse
 Christo, cum Lucas c. 23. dicat unum solum ex-
 probrasse, alterum autem pro Christo locutum
 fuisse. Igitur ex pluribus unus intelligendus est.
 Sic Joan. 6. v. 45. dicit scriptum esse in Prophe-
 tis, cum solum Isaiam intelligat. Cicero l.
 Offic. quam quidem ad rem nos ut vide-
 mur, magnum adjumentum attulimus ho-
 minibus nostris. 2. Officii; sequitur ut hæc

officiorum genera prosequamur. Hic modus loquendi Ciceroni familiarissimus est, uti & viris Principibus v. g. Nos Leopoldus Dei gratiâ Rom. Imp. mandamus, volumus : ubi valet Hebræorum regula ; quæ dignitatem significant, ea pluraliter usurpantur ad amplio-rem honorem. Indè fit ut unum alloquentes, honoris causâ dicamus, audite vos, facite &c.

Septimus modus est oppositus tertio, cum ex genere speciem, ipsi subjectam partem, intelligimus. Sic Virgil. Eclo. 9.

Inserere Daphni pyros, carpent tua poma
Nepotes.

Quomodo è pyro poma decerpet? pomum generici quemvis fructum significat ab arbore prægnatum, & hîc pro specie pyrorum ponitur. Sic fruges consumere nati, id est, panem : & ipse panis genus cum sit respectu hordeacei, avenacei &c. tamen pro sigilneo accipitur passim : sic etiam mortalis pro homine, cum reliqua etiam animalia moriantur. Cicero : exire urbe Consul hostem jubet, ubi Consul pro Cicerone, hostis pro Catilina ponitur. Est & in milite virtus, id est, Fortitudo. Seneca act. 3. in Thyeste, præda dum propior fuit, id est, aper : sic Pergama apud Poëtas pro Troja ponitur, cum vox illa lingua Jonica generatim quamvis arcem significet. Cicero 2. Catil. perdidimus hominem, id est, Catilinam. Virgil. hinc te Regina ad limina perfer. Regina id est, Didonis. Idem Ænei. 6. quæ scelera facies ô Virgo, id est, Sybilla. Ex pro Cerbero posuit custode sepulto. Æneid.

invadunt urbem, id est Trojam, vino somno
 que sepultam. Sic B. Virgo dicitur mulier.
 Quid mihi & tibi est mulier Joan. 2. Et: Mu-
 lier ecce filius tuus Joan. 19. Misit Deus filium
 suum factum ex muliere. Galat. 4. Sic
 Christus se vocat filium hominis commu-
 niter. Gen. 3. Eva appellata est mater omnium
 viventium, id est, hominum non autem alio-
 rum. Sic Biblia scripturam sacram signifi-
 cant; cum Græcè librum quemcumque. Si
 quis vestrum infirmatur, comedat olus, id
 est certam speciem olerum, quæ est brassica.
 Marc. 16. prædicate Evangelium omni crea-
 turæ, id est, homini. Amos 3. Non est malum
 in civitate, quod non fecit Dominus, malum
 pro afflictione & calamitate accipitur, non
 autem pro peccato. Sic Joan. 15. Sinè me ni-
 hil potestis facere, intellige nihil boni. Joan.
 12. Cum exaltatus fuero omnia traham ad
 me, id est, omnes justos. Matth. 10. Odio
 eritis omnibus hominibus, id est, multis, aut
 compluribus. Exod. 9. omnia animalia Ægyp-
 ti mortua esse dicuntur, cum tamen Pharaon
 non multò post eduxerit equos, & currus
 contra Israelitas, unde per omnia intelligen-
 da sunt multa, vel omnia quæ erant in agro.
 ps. 104. Nolite tangere Christos meos, tan-
 gere generica vox pro verberare ponitur. Sic
 infernus locum quemcumque infra nos signifi-
 ficat, accipitur tamen communiter pro loco
 damnatorum. Idem est de voce inferi, quæ se-
 pulchrum, limb. Patrum in scriptura signifi-
 cat, & etiam rogam damnatorum. Et cum
 demon

dæmon quem vis angelum significet, jam accipitur pro malo angelo. Per hunc modum sæpe generatim insinuamus ea, quæ vel non decet honestatis causâ specificè exprimere, uti sunt naturæ necessitates, vel quæ non volumus esse cuivis manifesta, sed arcana latere cupimus, v.g. malâ morte mortuus, malè se gerit, peccavit cum aliqua, vitium aut flagitium illi obtulit: &c. Joan. 6. Arguet mundum de peccato, multi explicant de Luxuria, hoc enim vitium Apostolus non vult nominari. Gen. 37. accusavit Joseph fratres suos apud Patrem crimine pessimo.

Octavus modus est, cum ex antecedentibus consequentia intelliguntur, v.g. sudant quando vorant, frigescunt quando laborant; id est, sunt ad vorandum impigri, ad laborandum desides. Jam hirundines redeunt, ciconiæ a-volant, id est, appropinquat ver, instat autumnus; pecora domum redeunt, meridies est, aut vesper. Gallus jam tertio cantavit, hoc est, jam delucescet, bursa plicata est, arca aranearum telis obducta, pro eo quod dicimus, nihil est intus. Jam Petrus est sepultus dicimus, quando ignorantibus dicimus esse mortuum; idem significamus dum asserimus: illum in terra dudum putrescere: si pronunciemus illum convallescere, colligimus infirmum fuisse. Hic miles nulli prælio interfuit, hostem non vidit, à tergo accepit vulnera &c. significamus imperitum esse & timidum, ut qui in fuga vulnus acceperit. Sic dum dicimus hic vidit Papam, forum S.

Q

Mar-

Marci . indicamus illum Romæ, ac Veneti
fuisse. Generalis Suedicus visâ ex monte Bru
nensi arce, hodie ajebat in hac culina (specie
enim culinæ referebat) cænabimus, affirmat
volens, se hodie adhuc eâ potiturum, sed fa
sus fuit. Hujusmodi sunt illa Virgilii.

Et jam summa procul villarum culm
na fumant

Majoresque cadunt altis de montibus
umbræ,

Fecerat exiguas jam sol atissimus um
bras &c,

Ejusdem est : fuimus Troës, pro non ara
pius sumus ; fuit Ilium, pro non amplius est ;
sic dicimus jam vixit , pro mortuus est, puer
fuit , & nos laudemque decusque gessimus,
nos quoque floruit. Jugurtha ductus est in
triumphum , vel ad pedes Romani ducis ja
cuit, pro devictus est : jam se primò pectit, la
vat &c. pro jam primò surrexit ; profundè
cantharum inspexit, pro multum bibit ; ne
vinum hodie vidi, pro non bibi ; Petrus aneli
læ, non novi hominem, pro nil habeo cum illo
commercii. Tale est illud :

Hunc mihi si tuleris nequam scelerat
libellum

Effodient corvi lumen utrumque tibi.

Id est: suspendèris in patibulo. Sic B. Virg.

go pudicè , quoniam virum non cognosco,
Et Christus : Non novi vos , nescio vos, pro
nil mihi vobiscum est. 1. Reg. 4. Terga ver-

tit Israël. Genes. 46. Joseph quoque ponit manus suas super oculos tuos. Sic dicimus: jam clausit oculos, id est, mortuus est. Ex allatis exemplis collige non tantum ex antecedentibus consequentia intelligi, sed etiam ex consequentibus antecedentia. Sed

Queres, ubinam sit Tropus in illo Virgilii: aratra iugo referunt suspensa iuveni. Ratio dubii esse potest, quia cum synecdoche tropus sermonis non sit, debet in uno verbo consistere. Resp. esse in verbo *referunt*, cetera vero addi propter sensum, non propter translationem significationis: ex hoc enim, quod aratra referunt boves, colligitur, quod vespere sit pro vespere, aut meridies. Hæc eadem responsio notanda est pro aliis tropis, qui in uno verbo consistunt v.g. prata rident, metaphora est in solo verbo *rident*, alterum autem additur propter sensum & significationem, in eo tamen nulla est translatio à propria significatione in alienam. Sed ut ad prius exemplum redeamus, cur non dicitur esse synecdoche in voce *iuveni*? possunt enim intelligi fuisse vituli, qui jam sunt iuveni. Respondeo, etiam ex relatione aratri intelligi potest illius elatio, quod enim refertur, debet prius esse ablatum, sicut qui redit, debuit prius hic fuisse, & qui reddit, prius accepisse. At neque unum neque alterum voluit significare Poëta, neutrum enim facit ad mentem & sensum Poëtæ illo loco; facit autem, si ex relatione intelligatur vicinus vespere.

CAPUT XII.

De Metonymia.

Hanc sic definit Cypr. Soarius: est Tropus in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo quod continet, id, quod continetur; vel rem è sigro intelligimus: unde sequitur, quod Metonymia genericè conveniat cum synecdoche, quæ etiam unum intelligit ex alio; differt tamen specificè per materiam, non secùs atque annulus ferreus & æreus, poculum aureum, argenteum & stanneum; habet enim res alias, quàm habeat synecdoche. Verùm si quæretur ratio, cur non unum tropum faciant? cur hæ species rerum ad Metonymiam, illæ ad Synecdochen referantur? Difficile est assignare. Si antecedentia & consequentia (quæ aliqui ad Metalepsim ablegant) posita essent in Metonymia, & illorum loco, continens & contentum substituta, dici posset ad synecdochen referri, quæ sunt unum quid aliquomodo inter se, ad metonymiam verò, quæ non quidem quid unum sunt, inter sese tamen connexa aliquomodo, id est vel contingenter vel necessario. Physicè quid unum sunt pars & totum, materia & forma. Metaphysicè genus & species, moraliter, unum & plures, continens & contentum. Connexionem autem aliquando physicam, aliquando moralem habent causa, & effectus, antecedens & consequens, posses-

or, & res possessa, signum & signatum, aliqua horum necessariam, aliqua contingentem & ad placitū. P. Jacob. Masen in speculo Imag. ocul. verit. l. 4. c. 2. Synecdoche attribuit, quæ nexu substantiali inter se coherant, ut pars & totum: Metonymiæ verò quæ contingenter sibi conjuncta sunt, ut continens cum re contenta. Est qui quatuor solum causarum genera ad metonymiam recipit, reliquis ad synecdochen remissis. Unde materia, & forma, species metonymiæ est. v. g. ferrum pro gladio, item continens & contentum, continens enim est subjectum recipiens, seu materia in qua. Sic etiam possessor & res possessa ad metonymiam spectat, quia possessor est materia, & subjectum recipiens rem possessam; signum autem, & signatum vel ad causam finalem pertinet, quia signum est propter signatum. v. g. hederæ propter vinum significandum: vel ad materiale, quia potest signum esse forma accidentalis materiæ: v. g. purpura & sceptrum sunt accidentalia signa Regis, accidentia autem subjectantur in materia. Quod si tamen ulterius hinc quaeratur cur hæc, quæ subjiciuntur metonymiæ, non subjiciantur synecdoche, & quæ huic subjecta sunt, ad metonymiam referantur, mutatis sedibus? aut cur quæ utrique subjecta sunt, non unum, eundemque tropumificent? cum in hoc conveniant, quod unum intelligant ex alio, seu unum ponant pro alio, & aliunde P. Masen tropos multiplicari non velit, rationem vix assignabunt, sed standum erit autoritate. Si verò in hoc innitiamur

authoritati, cur non in data specierum divisione, quam author ex Quintiliano primo post Ciceronem Magistro Oratorum desumpsit. Relictis igitur novis inventionibus antiqua exemplis illustremus ad tironum faciliorem eruditionem.

Prima Metonymia species est cum ex causa effectus intelligitur, seu causa pro effectu ponitur. Sive physica sit, sive moralis, v.g. nebulae ascendunt, pro erit pluvia. Nil Marti cum musis, id est, bello cum literis. Livius vario Marte pugnatum est. Cicero pro Marcello. Quos amisimus cives, eos Martis ira perculit, non ira victoriae. Terent. sine Cerere & Baccho friget Venus. Sic Naevius dixit. Coquus edit Neptunum, Venerem, Cererem, ubi per Neptunum pisculenta, per Venerem hortorum Praesidem olera, per Cererem panis significatur. Martialis pellibus exiguis atetatur Livius ingens id est, ejus libri. Sic dum libros legimus, dicimur cum mortuis loqui. Luc. 16. Habent Moysen & Prophetas. Acto 17. dicuntur Moyses & Prophetae loqui. Haec est mea manus, id est, scriptura. Cicero 3. Catil. Lentulus agnovit manum suam. Numer. 11. v. 13. Nunquid manus Domini abbreviata est, id est, potestas, ubi prius est metaphorica (manus enim Deo attribuimus ad similitudinem hominis per manum operantis) tum metonymia. Habet piceas manus, vel longos digitos, id est, furatur. Sic etiam brachium in scriptura accipitur tanquam instrumentalis causa; sic & oculus ps. 33. Oculi Domini super timentes eum. Cicero. Vitemus oculos

culos hominum, si linguas non possumus; ubi oculus pro conspectu, lingua pro obrectatione sumitur. Sicut & cum dicimus. Lingua Italicâ, Gallicâ expeditè loquitur, id est, idiomate, quod lingua exprimit. Sic intellige illud: si oculus tuus scandalizat te, erue, si pes, abscinde. &c. effectus enim oculi lascivia, & impudicus aspectus, gressus, contactus tollendus & mortificandus, non autem ipsa causa videndi, ambulandi, tangendi. Marc. 16. Linguis loquentur novis, id est, sermonibus, Genes. 11. Terra erat labii unius, id est, sermonis. act. 4. Cor credentium erat cor unum, & anima una, nimirum in sermone & actione. Levit. 26. Inducam super vos gladium, hoc est, bellum. Mich. 7. Iram Domini portabo, id est, poenam ex ira profectam. Universim hic nota illud Theologorum. Omnes affectus, qui Deo tribuuntur sunt effectus effectuum: pro quo est Damasc. l. 1. de fide. c. 14. Iram Dei inquit & furorem intelligimus, odium & animadversionem contra malitiam: etenim nos voluntati nostræ contraria odio habentes irascimur. Oblivionem verò & somnum & dormitationem intelligimus dilationem ultionis contra inimicos, & consueti auxilii ferendi tarditatem, ita ille. Unde facile intelligentur dicta Exod. 15. v. 7. Ezech. 7. v. 19. Joan. 3. v. 36. Rom. 3. v. 5. in quibus ira & furor Dei ponitur pro vindicta, condemnatione & poena. Item Genes. 6. v. 5. Jerem. 26. v. 13. 1. Reg. 15. in quibus poenitentia Dei significat mutationem dicti aut facti, & recordatio ipsi tributa designat exhibitionem

promissorum aut petitorum. Sic Osee 4. Isai.
 49. dicitur Deus oblivisci, hoc est auxilium
 suum subtrahere. Sic ps. 7. & alibi dicitur De-
 us, evigilare, expergisci, hoc est opem suam
 ferre. Dormire autem, cum differt, diffi-
 mulat, negat. Sic etiam descendere & venire
 dicitur, quando presentiam suam operatione
 sua singulari demonstrat. Joel. 2. Effundam
 spiritum meum super omnem carnem, id est
 dona & gratias Spiritus S. quo sensu etiam
 dixit Joan. 7. Nondum Spiritus S. erat datus.
 I. Cor. II. Qui manducat, & bibit indignè, ju-
 dicium sibi manducat, & bibit, id est, damna-
 tionem & poenam, quæ ad iudicium sequi-
 tur. Sic peccatum, sicut & iniquitas sumitur
 pro pœna peccati. Levit. 5 & 22. v. 6. item
 pro victima, quæ offertur pro peccato,
 quo sensu dicuntur sacerdotes comedere
 peccata populi Osee 4. id est victimam. Sic
 audire pro obedire accipitur. Joan. 10. Oves
 meæ, vocem meam audiunt. Cicero te-
 cum loquere, te adhibe in consilium, te
 audi. Aures habent & non audient, oculos
 habent & non videbunt. Sicut Agar ancilla
 & duo discipuli in Emaus. Gen. 2. Deus aper-
 ruit oculos Agar, id est effecit, ut videret
 fontem. Luc. 24. aperti sunt oculi eor-
 um, & cognoverunt eum in fractione panis.
 Genet. 41. dixit Pharaon ad Joseph, sine
 non attoller quisquam manum suam, aut pe-
 dem suum; id est, nihil tentabit, facietve manum
 vel pedem: nempe manus habebunt & pedes
 & tamen nec palpabunt, nec ambulabunt.

Levit.

Levit. 19. Opus mercenarii non pernoctabit tecum, id est, merces operis. ps. 120. Laborem manuum tuarum manducabis, id est, cibum labore manuum comparatum. Magnates comedunt sanguinem pauperum, id est, quæ sanguineo propè labore illi compararunt. Sic David 2. Reg. 23. Absit, ut bibam sanguinem istorum, id est, aquam periculo sanguinis effundendi comparatam. Sic sol ponitur pro nigredine: Æthiopem multum monstrare in corpore solem. Item lux pro die, apud Virgil: vocat lux ultima victos. Sic bilis, pro ira accipitur, v.g. movere alicui bilem, bilem alicui in nasum concire, gladius pro persecutione: non veni pacem mittere sed gladium. Venenum est mors hominis, id est, causa mortis. Uvæ pro vino, pocula miscuit uvis, Virgil. Nullum habet ingenium, nullam memoriam, id est, actum secundum & effectum non habet.

Altera Metonymia species est, effectum ponere pro causa, v.g. Tu mea voluptas, meæ deliciae, meum gaudium, meus dolor &c. id est, causa doloris, voluptatis. &c. Sic Christus est pax nostra, vita nostra, resurrectio nostra, salus nostra &c. id est, causa pacis, vitæ, &c. prudentia carnis mors est Rom. 8. id est, causa mortis. Quacunque die comederis, morte morieris, id est, causa mortis in te erit. Deuter. 30. Ecce propono tibi hodie vitam, & mortem, bonum, & malum, id est, Legem ex cujus observatione vita & bonum sequitur. 3. Reg. 4.

Q4

Mors

mors est in olla, id est, venenum mortem creans. Gen. 3. In sudore vultus tui comedes panem tuum. In pane est Syncedoché, genus pro specie, in sudore verò metonymia, pro labore vehementi, & molesto, qui est causa sudoris. Proverb. 13. Qui parcat virga, odit filium, pro causa odii, quæ est, alteri non bene velle; non vult autem alteri bene in futurum (quidquid sit de præsentis) qui ipsum non corrigit, sed relinquit dissolutum. Inter arma silent leges, id est, iudices in tribunibus. Sic dicimus vinum colligunt, id est, uvas. Emit sibi his nundinis pallium, thoracem, id est, pannum ex quo fit pallium, & thorax. Pallere pro timere posuit Horatius.

Pindarici fontis qui non expalluit haustus.

Hoc modo dicitur frigus iners, æstas torrida, studia melancholica, vel læta, vel utilia, libri docti. Sic fides viva, amor cæcus, sollicitus, præcepta ira, stulta libido, lætum nuntium, vinum generosum, ebrium, podagricum, calculosum, quia facit generosos, ebrios &c. Evangelium salubre, dæmonium mutum Luc. 11. Cicero pro Milone: Neque vobis tam salutarem hanc in iudicando litteram, quam illam tristem dedisset, id est, potestatem absolvendi & condemnandi. Salutaris enim littera A, id est, absolvo, tristis C, id est, condemno, quibus Romani in iudicio sententiam ferebant. Huc pertinent illa sub.

substantiva, quæ à re abstracta & avulsa, pro ipsa tamen re, cujus effectus sunt, ponuntur: ut: ubi est illud scelus, qui me perdidit, ubi scelus pro scelesto ponitur. Sic dicimus jam furtum est deprehensum, id est, fur. Sic Cicero victoriam insolentem & superbam dixit pro victore. Et i. Verrina. Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in rapinis, superbia in contumeliis efficere potuisset, &c. Sic Christus dicitur maledictum, in quantum maledictus erat omnis, qui pendet in ligno, item opproprium hominum, & abjectio plebis, item dicitur assumpsisse humanitatem, id est, humanam naturam, quam humanitas in abstracto concepta, & sumpta significat. Quæ ratione etiam huc spectat; salutavi Nobilitatem, id est, Nobiles; Nobilitas enim facit Nobiles: sicut captivitas captivos. Quæ ex causa hujus quoque loci est: Captivam duxit captivitatem Ephes. 4. sic justitia pro justo, circumcisio pro circumcisis in Scriptura sumitur. Rom. 13. Unus est Dominus, qui justificavit circumcisionem ex fide; id est, circumcisos. Sic etiam dicimus est ipsa pigritia, ipsa innocentia, ipsa simplicitas &c. Justitia enim pigritia, innocentia facit hominem esse justum pigrum, innocentem; quia verò facit formaliter & tanquam forma, ut Philosophi dicunt, hinc est effectus in genere causæ formalis. Quod si tamen formam revoces ad materiam,

Q5

quæ

quæ est species Syn cedoches, etiam pot erunt exempla dicta eò vocari. Vel dici po test formam quidem eò pertinere, effectum ver formæ esse huius loci. Huc etiam spectant sequentia: exporrigit frontem, id est hilaris. Corrugat frontem, aut contrahit, hoc est, molestè fert. Attollit supercilium, id est, est, arrogans, ponit supercilium, est humilis. Inflat buccas, est superbus; omnes illum suspi ciunt, id est, mirantur. Non permittet sibi canos crescere, id est, non geret cu ras.

Tertia Metonymia Species est, continens po nere pro contento. v.g. vitrum vini ebi bit, unam scutellam lactucæ comedit, rem plum flevit, schola est docta vel pigra. Tellus est Italia, Gallia, Roma, Senatus, &c. est aula, vel cælo gratissimus. Sic l. 2. c. 17. Defini tur prima ratiocinationis pars, propositio, per quam locus ponitur, id est argumentum ex aliquo loco Rhetorico, in quo continetur, desumptum.

Divitis in mensam silvæ pelagique fe runtur.

Id est feræ & pisces. Domus Austriaca, pro Principibus Austriacis. Mundus totus in maligno positus est, mundus pro homini bus. Nolite porrare sacculum neque pe ram, id est, pecuniam, & res, quæ deferuntur in sacculo & pera. Luc. 12. Peccavi in cœ lum, id est, in Deum. Gen. 41. Consumet fames terram, id est, homines. Gen. 46. Omnis Ægyptus veniebat ad Joseph, id est, Ægy.

Ægyptii. Matt. 11. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida. id est, homines illarum civitatum, Judic. 4. Ceciderunt omnia castra Sisaræ, id est, milites in castris. Sic nos omnes in Adam peccavimus, quia voluntates nostræ moraliter continebantur in voluntate Adami, sic enim Deus statuerat, ut quidquid Adam fecerit, tanquam Caput, nos etiam censeamur fecisse & voluisse, eo modo, quo quidquid vult Consul, censentur & Cives, vel- le, Genes. 24. Effudit hydriam in canalem, id est, aquam. Virgil.

Ille impiger hausit,

Spumantem pateram, & pleno se pro-
luit auro.

In patera est Metonymia, continentis pro contento, in auro Syncedochæ, ex materia res universa, nempe poculum aureum, in quo iterum est Metonymia continentis. Horatius. Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ. Cicero. Squalent municipia, afficiantur Colonia, agri denique ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum Civem desiderant. Idem: Duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum, si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt. Ubi tabulæ pro Legibus ponuntur, quæ in tabulis scribebantur. Sic duæ tabulæ Moysis. Potest & contentum poni pro continente: Sic Ecclesia dicitur templum, in quo Ecclesia, id est, congregatio fidelium congregatur. Sic Poëta: Vitis coronavit, id est, crateres in quibus est vinum. Apponas caput, id est, pileum.

timeo

timeo tenebras, id est, locum in quo sunt tenebræ.

Quarta Metonymia species est, ex possessore intelligere rem possessam. Sic clamabant Romani. Hannibal ad portas, id est, ejus milites. Cæsar habet victoriam. Marius maximas copias repressit. Sic dicitur; Pilatus Christum flagellavit, Herodes Joannem occidit. Reg. 18. percussit Saul mille, & David decem millia. ps. 60. meus est Galaad, & meus est Manasses, id est, Judæi è tribu Ephraim & Manasse. Isa. 9. Verbum misit Dominus in Jacob, id est, in terram, quam possidebant filii Jacob Judæi. Numer. 24. v. 5. quàm pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Israël. Sic dicimus ibo ad B. Virginem, ad S. Jacobum, S. Virum &c. id est, ad illius templum. Item ibo ad Consulem, ad tutorem, ad meum amicum, id est, ad ejus domum. Petrus fuit apud me, id est domi meæ. Cicero dixisti te apud M. Lepidium habitare velle. Si frequenter habueris hospites, devorabunt te, id est, res tuas. Actor. 9. Ego sum Jesus, quem tu persequeris, id est, cujus discipulos persequeris, illi enim pertinebant ad Christum; hinc etiam quia fideles sunt membra Christi corporis mystici ait, Matth. 25. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et quia superiores sunt Vicarii Dei, & Christi, ideo ait: qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit, Act. 5. non est mentitus hominibus, sed Deo, id est, Spiritui S. ut ibidem dicitur.

dicatur, & tamen Petro mentitus erat Ananias. Hoc modo, & Legati Principum eundem respectum merentur, & ordinem dignitatis, in eundo, sedendo, concludendo. &c. Potest etiam res possessa pro possessore poni, v.g. Stultitiam patiuntur opes, id est, divites. Pro aris & focis pugnandum, id est pro Deo & populo. Sceleratam intorserat hastam, id est, sceleratus ipse, à quo dicitur hasta scelerata.

Ultima Metonymia species est, ponere signum pro re signata. v. g. Laurea nostra honos, id est, laurea est insigne Poëtarum, & Oratorum.

Cicero. Cedant arma togæ, concedas laurea linguæ.

Virgil. illumque in sceptrum reponit, id est, regno restituit. Idem,

Non illum populi fasces, non purpura Regum

Flexit.

Non auferetur sceptrum de Juda &c. Cicero pro Roscio: plurimarum palmarum homo, id est, victoriarum. Sic Medici dicunt, color & urina est sana, id est, signum sanitatis. Sic nos loquimur: primâ lanugine mentum vestierat, id est, erat juvenis. Canos tuos veneror, id est, senectutem, cujus signum sunt cani capilli. Tubam elegit, id est, factus tubicen, calamus, & libros tractat, non gladium, claves quærit, id est, potestatem in alios, est rarus, hoc est, stultus, stulti enim solent radi, rosarium frequentes recitat, pro-

est

est devotus B. Virgini. Nunquid iudex sine
 causa gladium portat inquit S. Paulus. Sic
 insigne suum habet virtus quælibet v. g. Ju-
 stitia gladium, & balancem, fortitudo colum-
 nam, simplicitas columbam. Sic & Sancti
 suo cum signo effinguntur. v. g. S. Catha-
 rina cum rota. S. Agnes cum agnello. B.
 Aloysius cum lilio, ut è signo res agnosca-
 tur. Hinc illæ locutiones: Malè pinxerunt
 Christum, id est, ejus imaginem, & signum,
 hæretici combusserunt Apostolos, id est, eo-
 rum statuas. Milites S. Nicolao demesse-
 runt Caput, id est, ejus imaginem. Virgil-
 aurato fulgebat Apolline puppis, id est, ima-
 gine Apollinis. Huc referuntur insignia
 Provinciarum. v. g. Leo Balthicus, micro-
 Pragam habuit, Aquila biceps vincit lilia
 sic inter alia de Leopoldo I. Roman. Imper-
 vetustissimus Codex Clagenfurti repertus à
 P. Puegfeutner: Industriâ Turcam leniet
 Consilio suo hæreditabit Ungariam. Lu-
 ctum induet. In Thraciæ sinibus vibrabit
 gladium: Luna fatigabitur compedibus: A-
 chiducem Austriæ salutabit Sophia: post
 alia: in diviso orientis imperio Aquila fave-
 Gallo. Lilia induentur Solymæâ pur-
 purâ.

CAPUT X.

De Antonomasia.

Antonomasia ponit aliquid pro nomine.
 ita Cypri. Soarius, secutus Quintili. l. 8. c. 5.
 Verum alii quoque Tropi ponunt aliquid
 pro nomine, v. g. Metaphora vulpem pro
 astuto. Syncedoché puppim pro navi; Me-
 tonymia Cererem, pro pane, quæ igitur dif-
 ferentia, & distinctio inter illos erit? si dicas
 hic requiri nomen personæ, pro qua ponitur
 aliud. contrâ est: etiam Metaphora, Synec-
 deche, & Metonymia potest ponere nomen
 aliquod pro nomine personæ. Sic Christus,
 dicendo Herodem vulpem, fecit Metapho-
 ram. Præterea juxta aliquos est Antonoma-
 sia si dicam de Leone, quod si terror ani-
 malium, si pro Aquila ponam alitem, vel re-
 ginam volucrum, si Romam appellem Ur-
 bem, uti tamen nulla est persona, neque in
 prioribus nomen ullum proprium. Si dicas
 Antonomasiâ ponere aliquid pro nomine,
 quod ei per excellentiam convenit, & sic ab
 aliis tropis distingui titulo excellentiæ; contrâ
 est illud, quod Quintil. lib. cit. adducit ex
 Cicerone pro exemplo Antonomasiæ, qui,
 non multa petens, inquit ille, fortissimo viro
 senior Magister. Sic etiam ars dicendi po-
 nitur pro Rhetorica. Studium Sapientiæ
 pro Philosophia, & tamen nulla importatur
 excellentia. Non parva igitur difficultas

R

in

in data explicatione, quæ, ut expediat.
tur.

Nota 1. Nomen quod pro altero ponitur, non debet illi aliunde soli convenire, tunc enim nulla fieret translatio à propria significatione in alienam, quod ad tropum requiritur: hinc non est Antonomasia, si Deiparam vocem Matrem Dei; licet ponatur pro nomine Mariæ, hoc enim illi soli competit aliunde, ideoque nulla est significationis mutatio. Idem est si ponam pro Christo, Salvator mundi, neque enim alius est. Hac ex causa, etiam hinc rejiciendæ definitiones, quando ponuntur pro definito. v.g. ars benedicendi pro Rhetorica, unum enim idem significat, quod alterum; & ideo possunt de se invicem prædicari & dici. Requiritur itaque, ut nomen quod pro altero ponitur, latius in significatione pateat, quam illud, pro quo ponitur, ut sic uni attribuatutur tanquam ipsi propriè & soli competere, sic enim fit translatio vocis à significatione communi ad singularem & particularem, & quod pluribus convenit ex ratione sui significati, ita ipsi applicatur, ac si ipsius proprium esset, ipsique soli competere.

Nota 2. Requiritur ad Antonomasiam, ut nomen generale, seu aliis commune ponatur pro nomine singulari, seu aliquo in particulari, quod Philosophi individuum vocant, nos nomen proprium vocabimus cum Grammaticis, prout opponitur nomini appellati-

vo, & per majusculam scribitur; neque enim alia exempla reperire est in probatis Authoribus, & præsertim in Quintiliano, neque aliàs foret distinctio à Synecdoche, quæ etiam ponit Genus, seu vocem alijs communem pro specie: jam verò erit si Antonomasia ponat generale nomen pro individuo, non pro specie. Hinc ales pro Aquila positum non est Antonomasia, quia vox *Aquila* non uni singulari, sed pluribus adhuc convenit, idem est si pro leone, ponam terror animalium.

Nota 3. Requiritur ratio *excellentiæ* in illo singulari & individuo, seu ut ipsi præ alijs *specialiter conveniat*, debet enim esse causa cur nomen alijs commune, seu alijs etiam conveniens ipsi soli attribuat, & posito illo nomine ipse, non verò etiam alii intelligantur. Et patet hoc ex communi tam sacrorum, quam profanorum authorum acceptione, qui affirmant antonomasticè dici Apostolum, pro Paulo, B. Virginem pro Deipara, Oratorem pro Cicerone, Philosophum pro Aristotele, Philosophum Romanum pro Seneca, urbem pro Roma. Et amabo, cur est Antonomasia, si Urbem ponam pro Metropoli, non est autem si pro inferiori aliqua civitate vel oppido? si enim veniens Mantuâ dicam, fui in Urbe, facio tantum Synecdochen generis, quamvis nomen commune pro individuo, & singulari proprio ponatur. Si autem dicam intelligens Romam, quivis me Antonomasticè loqui affirmabit, eo quòd Roma urbs sit per excellentiam,

R. 2

lentiā,

lentiam, & urbs urbium. Sic si dicam Cæsar Turcam timet, intelligendo ejus exercitum, facio Synecdochen, ex uno plures, vel Metonymiam ex possessore rem possessam accipiens. Si autem dicam Cæsar non vult facere pacem cum Turca, est Antonomasia, quia Turcarum Imperatorem (qui est inter Turcas excellentissimus) intelligo. Idem si dicam Hispanus pugnat cum Gallo, & Hispanus fecit pacem cum Gallo, in posteriori enim tantum antonomasia est, quia hic solum ille, qui per excellentiam Hispanus est, & Gallus intelligitur, non in priori. Sic Scripturæ sacræ interpretes antonomastice dicta accipiunt, sequentia. Exod. 3. Ego sum qui sum. Nempe esse omnibus commune, soli Deo competit per excellentiam, quia est Ens entium. Ibidem Deus vocat terram promissionis, terram lacte & melle fluentem. Luc. 18. Nemo bonus nisi solus Deus. Sic passim Prophetæ: Hæc dicit Dominus, ubi Deum intelligebant, qui per excellentiam, id est, per suum esse Dominus est, & bonus. Quo sensu accipitur illud: Tu solus Sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus. Nempe per suam essentiam, nos enim boni & sancti ac Domini sumus per participationem ab illo. Matth. 23. Patrem nolite vobis vocare super terram, nec vocemini Magistri, unus est enim Pater noster, qui est in cælis, & unus Magister no-

ster Christus. Nempe per excellentiam, alio-
 qui his titulis in humanis locus non esset. Huc
 igitur spectant locutiones illæ, quibus dici-
 mus: Rex Christianissimus, pro Rege Galliæ,
 Rex Catholicus pro Rege Hispaniæ, Ponti-
 fex pro Vicario Christi, licet hoc nomen
 Pontificis etiam Episcopis commune sit, ut
 patet ex Breviario. Poëta pro Virgilio, epi-
 grammatographus pro Martiali, Senex pro
 maximè senex in domo vel familia. Impius,
 item & parricida, pro insigniter impio & cru-
 deli, aliquo in particulari. Item Pelides, Pria-
 mides, Anchisiades, pro Achille, Hectore, Æ-
 nea, sunt enim hæc nomina pluribus commu-
 nia in quantum vel fuerunt plures filii Pria-
 mi, Pelei &c. vel saltem esse poterant, ac præ-
 terea hi, pro quibus ponitur nomen actu, vel
 potentia commune, applicatur illis, qui ex eo
 genere fuerunt maximè insignes & celebres.
 Horum tamen usum Quintilianus prohibet
 Oratori, sunt enim propriè poëtica, sicut
 omnia alia patronymica. Huc itidem refer su-
 pra allatum Ciceronis ex Quintil. Fortissimus
 vir, senior Magister, excellentem enim in for-
 titudine, ac senectute fuisse putandum: aut
 saltem per Hyperbolem hæc excellentia illis
 ab Oratore attributa est, quo modo aliæ locu-
 tiones antonomasticæ exponi possunt, si in
 rei veritate excellentia non deprehendatur,
 dicendum enim erit, illam alicui attributam
 esse per hyperbolem oratoribus usitatam
 Ex dictis.

Collige 1. Hanc claritatis causâ statui posse definitionem Antonomasiæ: Est Tropus, qui nomen aliis commune ponit pro nomine proprio & singulari propter excellentiam in eo significationis genere. Provenit autem illa excellentia aliquando à natura, ut quod Deus sit, quod bonus solus &c. vel à studio, ingenio, ut Philosophus, Orator, Apostolus, à dignitate & potestate, ut Pontifex, à factis specialibus, ut Rex Catholicus, everfor Carthaginis: nam licet aliquando Carthaginem everterint (milites) tamen Scipio eminenter, tanquam Dux, & author.

Collige 2. Antonomasiam distinguam à Metonymia, quia licet effectum ponat pro causa, dum dico Everfor Carthaginis, non tamen admittit cujusvis effectus nomen, sed quod est aliis commune, & huic pro quo ponitur singulariter proprium propter excellentiam. A Synecdoche autem generis distinguitur, quia Synecdoche rarò ponit nomen commune pro proprio & individuali, aut si ponit, non competit ei per excellentiam, uti fit dum dico: perfer te ad limina Reginae, intelligendo Didonem, & effare ô Virgo, id est Sybilla. Licet enim Dido & Sybilla nomina sint propria, tamen nomen commune eis per excellentiam non convenit, uti fit dum dico: Beata Virgo Rex Catholicus.

Infer 3. non esse Antonomasiā si definitionem ponam pro definito, quia cum definitio non pateat latius suo definito, non est nomen commune aliis, sed soli definito proprium, adeoque non mutat significationem ē communi ad particularem transferendo. Non est igitur Antonomasia: Facultas dicendi, pro Rhetorica. Studium Sapientiae, pro Philosophia. Regina Aorū, pro Rosa. Regina Urbium pro Roma. Regina cæli, pro B. Virgine, Princeps Eloquentiae pro Cicerone, Poëtarum Alpha &c. hæc enim nomina non sunt aliis communia, sed ipsis solis propriè competunt, neque eis propter excellentiam attribuuntur, sed ipsam excellentiam super alios significant. Melius has definitiones spectatā elocutionis formā (nam secundum materiam definitiones vocantur) *periphrases* oratorias dixeris, si non placet perfectas, saltem *imperfectas*. Quod si verò quis ex definitione solum genus accipiat, relicta differentiā v. g. habet hoc nempe Facultas illa, quod &c. (ubi me de Rhetorica loqui, ex præmissis intelligi potest) tum quidem aderit nomen commune, sed deerit alterum quod ponatur pro altero, quod per excellentiam ei competat, quare ad Synecdochem revocabitur, genus pro specie.

Infer 4. Non esse Antonomasiā, si

R 4

Ro-

Romulidæ ponam pro Romanis, Dardanidæ pro Græcis, Cætopidæ pro Atheniensibus, nam hæc non habent aliam significationem, quàm hanc; ergo non transferuntur à propria in alienam; sed prorsus idem significant, & unum in significando tam latè patet, quàm alterum. Et quamvis unum etiam solum in particulari appellem, v. g. Romulides pro Pompejo, adhuc tamen non erit Antonomasia, quippe alterum deest ex requisitis, ut & attribuat propter excellentiam, hoc autem hic non fit, hæc enim nomina propter originem à Romulo, Dardano, Cæcroe indita sunt, non propter excellentiam; unde ad Metonymiæ speciem primam referuntur, sicut Ceres pro pane, Bacchus pro vino. Quanquam necesse quidem referri posse videntur, si quidem non transferuntur à propria significatione in alienam, cum nihil aliud significant. Sed habent se ut ephiteta ab aliquo derivata, v. g. Trojanus à Troja, Romanus à Roma, Capitolium à capite. Nec obstat quòd unum ponatur pro alio: nam etiam candidus ponitur pro albo, Ilium pro Troja, papyrus pro charta, Batavus pro Hollando, neq, fit ulla translatio. Si tamen ex uno intelligas plures, vel nomen pluribus commune transferas ad unum, v. g. Arpinas pro Cicerone, Cypris pro Venere, Saturnia pro Junone, erit Synecdoche generis, nisi per excellentiam hoc eis attribui assever, uti ad Herennium 4. Africanus ponitur pro Scipione, tum enim erit

Anto

antonomasia. Similiter discurrendum in his: Saturnius pro Jove, Cyllenius pro Mercurio, Cynthia pro Diana. Secus verò si dicas: Bilbilitanus olor, pro Martiali, Vates Sulmonensis, pro Ovidio; hoc enim nomen aliis non competit, sed illi soli pro quo ponitur, quare idem judicandum quod suprà de definitione.

Infer 5. non esse antonomasiam, si ponatur Cretenſis pro mendaci, Siculus pro ingenioso, Scythia, Turca, Sarmata pro indomito, Leontinus, pro luxurioso, Arcas pro stolido, Thrax pro inhumano, Pygmæus pro brevi, Pænus pro perfido, Asotus pro luxui dedito, Cares pro vilibus militibus, Hispanus pro gravi, Gallus pro levi &c. quia licet hæc à propria significatione in alienam transferantur, id tamen fit propter *similitudinem* v.g. morum & actionum, non autem propter *excellentiam*; ideo enim gravem vocamus Hispanum, quia similis est in gravitate Hispano; unde Metaphora erit, non antonomasia. Si tamen quis insigniter præ aliis esset v. g. gravis, mendax & perfidus, tum dicendo Cretensem vel Pænum, facerem Metaphoram & Antonomasiam simul; non secus ac dum pro Cicerone pono: Pater patriæ, ubi est metaphora propter similitudinem, & antonomasia, quia nomen commune pluribus (erant enim plures hoc titulo donati) ipsi per excellentiam competit.

Infer 6. Non esse Antonomasiam si dicamus: sunt etiam nostra ætate Fulii, sunt Alexandri, sunt Marones, &c. quia hoc nomen eis nõ

attribuitur propter excellentiam, imò potius nomen significans excellentem, attribuitur aliis, qui non sunt tam excellentes. Id autem fit ideo, quia in eloquentia, fortitudine, carmine sunt similes, aliquo saltem modo Ciceroni, Alexandro &c. quare ad metaphoram revocari debent. Id est si ponam Herculem pro forti, Cræsum pro divite. Irum pro paupere, Catonem pro severo, Sardanapalum pro mulieroso, Crassum pro locuplete, Ulysem pro vasro, Numam pro religioso, Phalaridem pro crudeli, Neronem pro tyranno, Moysen pro miti, Polycratein pro fortunato, Aristidem pro incorrupto, Phocionem pro iusto, Milonem pro forti, & robusto, Dædalum pro artifice, Icarum pro audaci & temerario, Nestorem pro grandævo, Orestem pro insano, Tantalum pro sitiente, Zoilum pro calumniatore, Epimenidem pro somnolento, Jobum pro patiente, Epicurum pro voluptuario, Curium pro frugali, Therfitem pro deformi, Verrem pro fure, Thrasonem pro iactabundo &c. Cræsus enim dicitur aliquis, quia est similis Cræso in divitiis, Irus quia Iro similis, ideoque metaphora est. Aliud foret, si alicui insigniter, & præ aliis diviti, aut specialiter egeno attribuiam vocem, dives, pauper, vel Cræsus, Irus, tum præter Metaphoram erit antonomasia, quippe præter similitudinem importabitur *excellens*, ratio *differentialis* antonomasiz,

Nota dum Antonomasiam facio, non possum alterum nomen apponere pro quo il-

Iud pono v. g. Rex Hispaniæ & Rex Catholicus, tunc enim unum non ponitur pro altero, sed ad alterum, & sic est tantum epitheton, ita Quintilianus; si dicas, inquit: ille qui Carthaginem, & Numantiam evertit, antonomasia est, si adjeceris Scipio, appositum. Porro monitum de apposis, vide hic in authore.

CAPUT XIV.

De Onomatopæja.

Onomatopæja est fictio nominis, sicut *protopæja* fictio personæ: sicut autem non quæcunque fictio personæ ad rem est, ita neque fictio nominis; non enim quælibet *fictio nominis* novi est tropus, sed illa tantum, quæ fit *cum virtute*, id est cum gratia & ornamento, ad quod requiritur fundamentum, seu connectio unius rei cum altera, vel saltem vocis cum re, ut supra expositum est. Unde non omnia nova vocabula, de quibus hoc l. 3. c. 7. agitur, sunt hujus loci, sed illa tantum quæ fiunt secundo modo, nempe *imitatione*, id est, quando nova affectâ voce imitamur, & exprimimus sonum, quem res habet naturaliter: tunc enim vox *naturalis*, seu naturaliter significans, transfertur ad significationem *artificialem*, & quidem cum gratia & virtute, quod non fit in quacunque vocis fictione. Quare non pertinent huc syllaturit, mendaciloquus, pierati cultrix pro ciconia, trisæcli senex pro Nestore, templifuga &c. Sed bombalio, murmur;

mur, sibilus, bombardæ, taratantara pro voce
 tubæ, fritinnire pro voce hirundinis, baubari
 antiquum pro voce canis, fringutire pro vo-
 ce, fringillæ, ulula pro bubone, cucullus, ron-
 chizare, pitifare; hæc enim per artem sonum
 naturæ exprimunt, & à natura ad artem trans-
 ferunt, ut tropus dici queat, quod in priori-
 bus non fit. Unde Onomatopœjam rectè sic
 definiveris: *Est fictio nominis propter similitudi-
 nem vocis artificialis cum sono rei naturalis.* Di-
 xi cum sono, non cum re, sic buccina à bucca &
 cano non est hujus loci, quia est ad similitudi-
 nem rei, non autem soni; sicut & upupa, ser-
 pens. Avium & animalium voces proprias ex-
 pressit Author carminis apud Beyerling in
 theatro, Lit. A. fol. 449. ego brevius subjicio.
 Pro utroque tamen præmoneo, non omnia
 esse hujus tropi, sed illa tantum, quæ sunt ad
 similitudinem soni naturalis efficta.

Ursi uncant, ululantque lupi, rugiuntque
 leones,

Lynx fremit, atque elephas garrit, &
 hinnit equus.

Frendet aper, glocitant corvi, vulpecula
 gannit,

Balat ovis, vitulus blattrat atque caper.

Bos mugit, latratque canis, sus grunnit, a-
 fellus

Oncat, & in tepidis rana coaxat aquis.

Mus mintrat, catus glaucit, malè sibilat an-
 guis,

Sollicito pavidus vagit amore lepus:

Hunc aquilæ clangunt , & garritat anser a-
morem,

Hoc castus rurrur , mæsta columba ge-
mit.

Hoc turdus trutilat, crepitatque ciconia,
sturnus

Pisitat, accipiter pipat, hirundo fritit.

Grus gruit, & corvus crocitat, plaucitque pa-
lumbes,

Rauca cicada strepit , lenta titinnat a-
nas.

Graculus hoc frigilat, pupillat pavo, mi-
nurit

Passer, Zinzitulat regulus , 'atque me-
rops.

Cucurrit gallus, gallina gracillat eodem

Hoc canit omnis avis , bombillat omnis
apis.

Alauda canum.

Illa solum tereli, tereli, tire, tirtile tractim

Ingeminans, dulci circinat ore sonum.

Hæc volucris secat astra levis , dein tramite
verso

Ima petens , dis , di , di inquit alauda
vale.

CAPUT XV.

De Catachresi.

Catachresis idem est quod *abusio*, *abusio* & *abusus* vitium est, vitium non est virtus, tropus autem debet fieri cum *virtute*, itaque *Catachresis* tropus non est. Hic primus assultus est contra hunc tropum, sed facile ei resistitur, si dicatur *Catachresim* esse *abusionem* respectu *metaphoræ*, non verò esse *in se*; *metaphora* enim ut dicitur c. 10. debet esse *verecunda*, ut deducta in alienum locum, non irruisse; atque ut precario non vi venisse videatur; at hoc *Catachresis* non curat, audacior, & liberior est, non expectat usque dum invitetur spatium ad hortos, aut eò deducatur (quod *Virginum* est, & *pudicarum matronarum*) offert se ultro sine pudore (non tamen impudenter) hoc *virorum* est, & *honestorum adolescentium*. Unde patet posse aliquid esse vitium uno respectu, non esse tamen alio; quod amplius declaro. Vitium est, & *oculorum abusio* respectu *Virginis*, circumferre oculos omnem in partem fori, aut irretitos tenere in viri gravis facie: quod item dedecus est in adolescente ingenuo: At minimè vitium est, si *matrona* annis adulta, aut *vir* id faciat. Simile quid cum *Metaphora*, & *Catachresi* accidit, ac per hoc etiam ab auctore distinguuntur, quod nempe *Catachresis similitudinem* admittat audacior, *metaphora*

taphora non item. Verum si definitio spectetur, adhuc aliam assignare facultas erit, habet enim Catachresis præter similitudinem, *propinquitatem*; utitur enim non tantum verbo simili, sed etiam propinquo, quæ diversa sunt; simile enim est quod convenientiam habet aliquam, licet minus perfectam, propinquum autem, quod proximè ad alterum accedit, eique vicinum est. Sic micare & nitere, ædificare ligneum equum, & fabricare, ancillari, famulari, creare & facere molestiam sunt similia, non enim habent eandem significationem, sed similem tantum, quia res non est eadem, sed similis: at cor, præcordia, pectus, & fibra non est res eadem, neque similis, sed diversa, & dissimilis. Poëtæ tamen & Oratores nonnunquam unum pro altero accipiunt, eò quod sibi vicina, propinqua, contermina, & confinia in re sint. Sic perlegere picturam pro aspicere, est aliquo modo simile respectu oculi, bibere, vel haurire auribus, quod bibere ore, equitare in arundine longa vel in asino, pro sedere in arundine, vel asino. At diversa sunt, & dissimilia magis, quam similia pater, & mater, aurum & argentum, pinus, quercus, alnus, carina & ratis, & tamen unum pro altero ponitur propter vicinitatem in re; nam patrimonium dicitur etiam materna hæreditas; & matrimonium pro patris, & matris conjunctione; parricidium autem non tantum pro patris cæde, sed etiam pro matris, fratris & sororis, ut invenire est apud Florum, Ciceronem & alios. Quare similia hic concipienda sunt.

ut con sanguinei in gradu remotiori, propinqua verò ut affines solùm, qui nihil habent ejusdem sanguinis, proximè tamen ad con sanguineos accedunt. His positis sit ista Catachreses definitio. Est Tropus, qui vocem à propria significatione transfert in alienam, vel propter similitudinem minùs perfectam (cave dicas imperfectam, non enim vitium est in se) ac minùs propriam, vel propter vicinitatem unius rei cum altera. Differt à metaphora, quod hæc nullam propinquitatem admittat, sed solùm similitudinem, & quidem perfectam, propriam & univocam; at Catachresis etiam analogam, minùs propriam & perfectam. Exempla similitudinis minùs propriæ, quàm plurima sunt etiam in sacris litteris v.g. in corde terræ, in ore gladii, in ore sacci, Ps. 20. devorabit eos ignis, pro absumet. ps. 147. dat jumento panem suum, pro pabulo. Edificavit Deus ex costa mulierem, id est formavit, ædificare enim est ædes facere. Sic dicitur ps. 88. Misericordia ædificari in cælis, id est erigi. Horatius:

Serviet æternum qui parvo nesciet unum
id est sine fine. Ut enim æternitas finem non habet, ita nec ejus servitium in hac vita. Sic Deuter. 15. serviet tibi in æternum. Sic pyxis cum propriè significet vasculum ex buxo, tamen accipitur pro vase cujuscunque materiæ v.g. ex stanno, tilia, auro &c. factum, quia similem formam habent. Sic cum Imperator olim propriè significaret ducem exercitus, qui millia aliquot hostium

ceci-

cecidisset; jam omnibus Cæsaribus attribuitur ob similitudinem potentiae: idem est de voce *Cæsar*, quæ à Julio Cæsare originem habet, cui reliqui imperio similes. Sic catulus dicitur pullus, aut filius leonis, pardi &c. cum proprium sit canum, ita cum clepsydra proprie significet horologium ex aqua, (ἡδρα enim aquam significat, & aqua olim, non arena infundebatur) nunc accipitur pro horologio quovis, seu arenâ, seu pulvere aureo, vel plumbeo refertum sit. Sic Petrus mortuus, dicitur homo propter similitudinem formæ prioris. Tyrannus proprie Rex olim, nunc quisque crudelis dicitur, quia similis est Regibus illis in crudelitate. Dominus proprie est, qui habet servum, subditos &c. jam quisque Domini aut Dominae titulo vult honorari propter similitudinem præcellentiae alicujus. Per hunc abusum etiam vagatores, & otiosi dicuntur studiosi; Monachi qui non habitant in solitudine, divinis tamen vacant, sicut illi. Rasura Cleri in vertice, corona, propter similitudinem in rotunditate cum corona, umbra in pictura (proprie enim defectus lucis inibi non est) quo modo loquitur scriptura de B. Virgine, quod Spiritus S. illam obumbrârit. Sic dicimus habet brevem memoriam, leve iudicium, longum consilium; altam fecit concionem, factus sum mihi met ipsi gravis. Gravitas enim, longitudo &c. proprie rebus corporeis, & quantitatem habentibus comperunt, sed analogicè rebus spiritualibus attribuuntur. Huc

S

perti

pertinet illud Ciceronis : gladius vaginâ vacuus pro nudus. Item Terentii : hunc commendandum, & deridendum vobis propino, id est offero. Sic Seneca rostrum canis posuit pro rictu; sic dicimus; Helluo librorum, spe devoravit hanc dignitatem, fidibus vel tubâ canis fracta facit carmina, vir gregis ipse caper. Et corpore intemeratum virum, virginem appellamus. Et poëta pro nauta posuit aurigam navis. Ovidius 1. Trist. eleg. 3.

Aurigan video vela dedisse rati.

Virgil. 1. Æneidos. Campos salis ære rubebant. Et æquor pro campo. Lucretius : plantarum raptim petit æquora campi. Virgil. unâ omnes fecere pedem, hoc est navi progressi sunt.

Formosum Pastor Corydon ardebat

Alexim

id est amabat.

Exempla in quibus vicinum & propinquum sumitur pro proprio Matt. 11. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt &c. id est qui paulò antè & proximè erant claudi, cæci, surdi. Sic etiam Simon leprosus in Evangelio dicitur, cum quo Christus comedit, cum tamen cum leprosis agere vetitum fuerit; sed intellige quòd proximè & nuper leprosus erat, jam verò à lepra curatus per Christum. Sic sacramentum Corporis Christi dicitur Panis Joan. 6. Qui manducat huc panem, vivet in æternum, Panis inquam dicitur, eò quod ante consecrationem panis fuerit, à vicino & propinquo. Sic in scriptura, infernus ponitur pro limbo & pro sepulchro, sunt enim loco sibi vicini.

vicina & propinqua v.g. deduces canōs meos ad inferos, descendit ad inferos. Quā ratione etiam Poëtæ, Africum pro Aquillone, Austrum pro Zephyro, individuum pro individuo ponunt v.g. alnum, pium pro quercu, sunt enim cognata sibi atq; affinia. Sic etiam natrix, anguis, serpens, hydrus pro eodem accipiuntur apud eosdem. Vide synonyma poëtica diversorum, nominatim P. Jacob. Masen. carmine colligata. Utitur scriptura sacra hoc eodem modo, dum consanguineos vocat fratres, sorores. Sic Isaac dixit Rebeccam uxorem suam sororem Gen. 26. quæ tamen cognata solum fuit ex Nachor fratre Abrahami patris sui. Quomodo Christus dicitur habuisse fratres v.g. Jacobum, Joannem, unde Matth. 12. Mater tua & fratres tui stant foris, cum tamen fuerit unigenitus. Accipitur etiam in scriptura sacra sæpius adorare pro venerari, eò quòd propinquum sit. v.g. 2. Reg. 24. adoravit Regem prono vultu. Et sæpius 3. Reg. 1. cum tamen dicat Christus dæmoni se tentanti Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, quasi dicat non alium, non dæmonem &c. Sic sensus in corpore pro sensu ponitur, visus vel gustus pro tactu. Hebr. 11. Enoch translatus est, ne videret mortē. Joan. 8. Non gustabit mortem in æternum. Id est, tactu dolorem mortis non sentiet. In his enim, & similibus, dum individuum pro individuo, species pro specie ponitur, non est synecdoche, hujus enim est ponere genus pro specie, vel individuo, & contrā; non autem propinquum pro propinquo.

quo simile pro simili. In actis Anostol. dicitur Petro dormienti, calcea te caligas tuas, ubi calceare pro cingere ponitur, propinquum pro proprio. Sic pro oculis nasus, & os ponitur. Antenasum ipsi rapuit, ante ora parentis est occisus, Item triclinium, cubile, hypocautum &c. pro eodē sumi solent, incestus item, stuprum flagitium *Æneid. 6.*

Totamque incestat funere classem.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Sperare pro expectare, qui enim sperat, huic proximum est ut expectetur. Quod si sperare pro timere accipias, erit abusio vitiosa, non rhetorica, sed ad Grammaticæ vitia releganda. Quemadmodum & illud Horatii:

Atqui vultus erat, multa & præclarant
nantis.

Sed nota, non omnem vitiosam metaphoram esse Catachresin, neque enim similitudinem distorta, & inepta esse debet. Ut sol est pistior lucis, pulsare Deum precibus, mactare aliquem beneficiis.

CAPUT XVI.

De Metalepsi.

Hæc non jam *vicinum*, & *propinquum* pro proprio, sed *remotum* & *longinquum* ponit; opus est enim, ut gradatim per plura eundo ab una significatione procedatur ad aliam. Unde definiri potest: quodd sit Tropus, qui significationem remotam, & longinquam ponit pro propria. Pro exemplo communiter affertur illud Virgilii.

Post aliquot mea regna videns mirabor
aristas.

Ubi per aristas anni intelliguntur, hoc modo: ex aristas intelliguntur spicæ, ex spicis segetes, ex segetibus messes, ex messibus æstas, ex æstate annus. P. de Lacerda in Commentario Virgilii, nullam metalepsin agnoscit, facit enim hunc sensum: post aliquot regna, mirabor meas aristas. Id est, post aliquot annos mei regni mirabor aristas, id est, segetes tam pulchrè stantes in his agris. Verùm nos cum communi sensu Interpretum, & maxime Quintiliani sic reddimus: post aliquot annos mirabor mea regna. Ex quo etiam colligimus, quod synecdoche & Metonymia si mediatam habent connexionem, aut relationem, huc ad Metalepsin sit referenda: nam in dato exemplo per synecdochen, & Metonymiam eundo proceditur, ut ex aristas anni intelligantur. Dum enim ex aristas spicæ
S 3 in-

intelliguntur, est synecdoche partis pro toto, sicut etiam dum ex spicis segetes, & ex legibus messes. Dum autem ex messibus æstas intelligitur, est metonymia, contenti pro continente, dum ex æstate annus intelligitur, rursum pars pro toto accipitur. Distinguitur nihilominus synecdoche & Metonymia à Metalepsi, quod illæ unum accipiant pro altero, quod cum eo *immediatam* habet connexionem; metalepsis autem contenta est quacunque *mediatâ* & longè distitâ; seu synecdoche & Metonymia requirit, ut id prius quo ponitur, sit illius pars vel totum, continens aut contentum, effectus aut causa. Aristista autem non est pars anni, neque contentum neque effectus, neque causa. Hinc rectè separatur Metalepsis à synecdoche & Metonymia, metalepsis enim non ponit partem pro toto, neque contentum pro continente (arista enim non est pars anni, neque contentum) licet ad intelligentiam & explicationem illius necesse sit per illa ire, quod solum est imphicitè & occultè involvere synecdochen, aut Metonymiam atque subintelligere, non autem expressè & apertè exprimere. Affertur & illud ex Virgilio: speluncis addidit atris, ubi ater pro profundo ponitur; quod enim profundum est, luce destituitur; quod luce caret, tenebrosum est, quod tenebrosum, nigrum apparet. Ex quo exemplo liquet non semper intervenire connexionem effectus, & causæ, quâ ratione tamen metalepsis ad metonymiam rejicitur à P. Maseu. Et verò fatendum est,

ut universim de antonomasia, catachresi &c.
dicamus, quod sicut hi tropi habent distincta
nomina ab antiquitate indita, sic etiam habe-
re rationem aliquam specialem, ob quam di-
stingui valeant à Metaphora, Metonymia, &
synecdoche. Ecce enim ab ipsis adversariis
affectiones, attributa, & proprietates voca-
rentur metaphora, synecdoches, & metony-
mia? cur non ipso metaphora v. g. nomine
afficerentur? agnoscunt sanè fundamentaliter
& reductivè, aut impropriè esse v. g. meta-
phoram, aut metonymiam in illis, non autem
propriè & formaliter, ut Philosophicè lo-
quar; eò quod forma, & modus in iis trans-
ferendi sit alius, qui sufficit ad distinctionem,
ut patet ex argumentationum speciebus, figu-
ris & ipsa synecdoche, ac metonymia. Quod
autem non omnes perfectè transferant vo-
cem à propria in alienam, dicatur, esse tropos
imperfectos, quemadmodum enthymema
syllogismus imperfectus dicitur. Sed de hoc
jam supra c. 8. ad exempla redeamus, quæ ta-
men per pauca sunt, quod obscuritatem, quæ
orationis vitium est, afferant; vulgò dicitur;
in campis est rusticorum panis, & pecunia; ac
dum salutaris segeti pluvia cadit, aurum pluit;
item indusia ferit agricola, dum linum ferit,
quæ omnia per plura eundo verificantur.
Quale est & illud, jam illi dentes amplius
non dolebunt, prò est mortuus. Et prius-
quam amicitiam tecum ineam, plures mo-
dii salis tecum mihi sunt absumendi. Sic o-
vum unicum pauperi illi divitiæ erant, quia

ex ovo gallinam, ex gallina plura alia ova, & gallinas, tandem vitulum, bovem, & pecuniam sperabat. In Scriptura sacra plura suppetunt exempla, præferrim in Prophetis, qui obscure locuti sunt, nè mysteria sacra paterent. Sic hebdomadæ Danielis pro annis positæ, quomodo etiam hebdomades de Antichristo intelliguntur, cum hebdomas sit pars mediata & remora anni. Sic Christus est filius David mediantibus multis progenitoribus Christi; quomodo & nos filii Adæ dicimur. Sed de his scripturæ sacræ studiosi olim plura, nobis tropus rarissimus est. Porro distinguitur *metalepsis à sorte*, quia sortitas gradatim it per plura, ita ut singula expressè ponat, ac tandem ex illis facit *illationem* & consequentiam, ut vocant Philosophi: at *metalepsis* non ponit illa plura expressè, neque aliquid infert.

CAPUT XVII.

De Allegoria.

Continuare Tropos allegoria assolet, inquit non nemo, qui tropos & figuras in carnem redegit. Exemplum ponit, absque & Cere & Baccho venus alget. Si hoc verum est, Allegoria erit, ubicunque disparatissimi tropi convenerint, v.g. in illo Ciceronis in Pison: unus ille dies (quo rediit ab exilio Cicero) mihi quidem instar immortalitatis fuit (hyperbole) quo in patriam
(ge-

(genus pro specie) veni; cùm Senatum (continens pro contento) egressum vidi, populumque universum (hyperbole) cùm mihi ipsa Roma (continens pro contentis nimirum Romanis) propè sedibus convulsa (metaphora & hyperbole) ad contemplandum conservatorem suum (antonomasia) procedere visa est, quæ me ita accepit (pro excepit, vicinum & propinquum pro proprio) ut non modò omnium generum, ætatum (hyperbole) viri ac mulieres omnes, fortunæ, ac loci, sed etiam mœnia ipsa viderentur, & tecta urbis (pars pro toto) ac templa lætari: Ubi insignes metaphoræ sunt, quibus rebus inanimatis sensum ac vitam tribuit. Verùm nos cum Authore, ac plerisque aliis non nisi *continuata Metaphoram* dicimus Allegoriam, & quidem solùm illam, quæ similitudinem in una, eademque re continuat. Unde allegoria non est in illo: Enni Poëta salve, qui mortalibus versus propinas flameos medullitus; nec in illo Catuli: tenuis sub artus flamma dimanat: sunt enim disparatæ metaphoræ, atque ideo non habent specialem gratiam ac virtutem, quæ hic requiritur. Hinc monet Auctor, ut quo genere translationis (Metaphoram per antonomasiam intelligit juxta c. 10.) caperis, eodem finias; multi enim, cùm initium à tempestate sumpserunt, incendio aut ruinâ finiunt, quæ est inconsequentia rerum foedissima, ita ille. Triplicem metaphoram posuit Catullus carmine in Phaselum.

Neque ullius natantis impetum trabis
Nequisse præterire, siue palmulis
Opus foret volare, siue linteo.

Natare enim aquatiliū est, ire terrestrium, volare avium. Smile est Horatii. l. i. Epist. i. Nemo adeo ferus est, qui non mitescere possit, si modò culturæ patientem accommodet aurem. Prima à brutis est, altera à fructibus arborum; poma enim acerba propriè mitescunt, terra ab agris. Continua fuisset metaphora si dixisset: nemo adeo ferus est, qui non mansuescere possit, si modò doctrinæ &c. Sed Poëtis metrorum necessitati, & entheo indulgendum est. Apud Oratores elegantissimas & frequentissimas est invenire allegorlas ex metaphoris continuatis, atque etiam orationes integras, ut in Oratore Extemporaneo, Phænice Eloquentiæ &c. in quibus tamen hoc ipsum virtutis esse oportet, ut ab eadem re similitudo ducatur perpetuo; tunc enim præterquam quòd ingenium sapiat, etiam claritatem orationis affert, cum contrà obscuretur oratio, si plurimas habeat allegorias se se insequentes, sed à rebus diversis inductas, & affectionem, atque ostentationem artis præsefert, ideoque fastidium non gratiam parit. Ciceronem sanè rariùs, sed aptè placuerunt huiusmodi ornamenta, ne nimirum in vitium verteretur, ut patet legenti ejus orationes. Duplicem annotavit Cyprianus, adde aliam ex orat. Pro Quinctio. Ubi de criminum illatione & propulsatione, sic: Ità fit ut ego, qui tela depelle-

re, & vulnerebus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum adversarius nullum rejecerit; illis autem id tempus impugnandi detur, cum & vitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit; & si qua in re, quod parati sunt facere, falsum crimen, quasi venenatum telum jecerint, medicinae faciendæ locus non erit. Idem 3. de Orat. traducit clamosum Rhetorem nomine Coracem, id est corvum, hac allegoriâ Excludat pullos (id est discipulos) è nido suo (scholam intelligit) ut evolent pulli clamosi. Et pro Rosc. Hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesque stimulat ac pungit, ut evellatis, postulat, idem Philipp. 4. Virtus est una altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco. Et 3. Catil. Memoriâ vestrâ Quirites nostræ res alentur, sermonibus crescent, literarum monimentis veterascent, & corroborabuntur. Ejusdem est illa. Tardi est ingenii, rivulos consecrari, fontes rerum non videre. Huc pertinet illud: Tibi aras, tibi occas, tibi feris, tibi & metes. Virgilius de apum republica,

Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis

Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.

Ubi eleganter simile ducit ab hominum republica ad apes, manendo, atque insistendo capte similitudini. Ejusdem est & illud: arguros anser strepit inter olores; ubi per olores Cinnâ & Varium

Varium Poëtam intelligit, per anserem verò ineptam aliquem Poëtam. Eclogæ illius huiusmodi allegoriarum tegumentis investitæ sunt, & sub vili rerum, & personarum agrestium facie, illustria prorsus decantat, ut videre est apud Commentatores. Aurelius Tereus Metropolitani vitæ moralis actiones in iisdem expressas affirmat. Sic enim in vetusto codice habetur.

Ecloga I. Tytere tu patulæ &c. Interlocutores Melibæus & Tityrus amici: hoc est stultus, & sapiens, de vita beata disputant.

Vir stultus Melibæus erit, sit Tityrus
inde

Vir sapiens; ambo regna beata canunt.

Ecloga II. Formosum pastor Corydon &c. Poëta Corydonem amantem Alexim scribit, hoc est animam amantem corpus.

Formosum corpus juvenis dicitur Alexi,

At Corydon anima est, quæ nimis illud amat.

Ecloga III. Dic mihi Damæta &c. Interlocutores Menalcas & Damætas, æmuli concertantes, & Palæmon Judex, hoc est caro spiritus, & ratio.

Est caro spiritui, contrarius, estque
Menalcas

Ecloga IV. Sicelides Musæ &c. Poëta solus in laudem Pollionis & Salomonis

nint filii, hoc est in laudem Christi tunc ven-
turi.

Ecloga in hac quarta Augusti describi-
tur ætas,

Aurea quæ Christo jure dicanda ve-
nit.

Ecloga V. Cur non Mopse boni &c. Inter-
locutores Menalcas, & Mopsus amici, Cæsa-
rem sub Daphnidis nomine descentes, hoc est
subjugatorum sensuum conquestio de virtute
relieta.

Perdomiti sensus Mopsus sunt, atque
Menalcas,

Concordes certant dulcia verba lo-
qui.

Ecloga VI. Prima Syracusio &c. Poeta Sile-
ni cantilenam recitat ad Varum, de vita Epi-
curea, & mundi ortu, hoc est illustratis viris
virtutem amplectentibus.

Purgati animis sublimes luce ni-
tenti.

Varum Silenum significare potes.

Ecloga VII. Forte sub arguta &c. Interlo-
cutores Melibæus, Corydon, Thyrsis hoc est:
Virtus, honor, gloria.

Est virtus Corydon, Thyrsis defertur
honor,

Gloria tum Daphnis, seu Melibæus
erit.

Ecloga VIII. Pastorum Musam &c. Inter-
locutores Damon & Alphelibæus contenden-
tes, hoc est daemones expulsi à cælo, & beati
cælo fruantes.

Eclogo

E cælo pulsus dæmon censebitur
aptè

Sed cælum felix Alpheſibæus ha-
bet.

Ecloga IX. Quò te Mœri pedes &c. In-
terlocutores Lycidas & Mœris amici, hoc est
intelligere & amare Deum, quæ duo sunt in
ceatis.

Notitia est Mœris, Lycidas designata
morem,

Divino in speculo quæ duo ritè ma-
nent.

Ecloga X. De infano Galli amore, hoc est
de superno cœlestis patriæ triumpho.

Cœlestis patriæ satis est complere tri-
umphum,

Quem castus Gallus, religiosus ha-
bet.

Hæc afferre placuit ad tollendam admi-
rationem eorum, qui multiplicem sensum
scripturæ sacræ, atque expositionem variam
loci ejusdem demirantur; si enim Eclogæ
Virgilii multiplicem habere possunt, quod
allegoriis involuæ sunt, quidni Spiritus S.
oracula per Prophetas iisdem allegoriis in-
voluta! maximam autem lucem affert carmen
hoc Bucolicum Virgilii ad intelligentiam
Cantici Canticorum, quod vocem Pastoris
appellat Augustinus tom. 9. l. de pastoribus
cap. 15. carmen bucolicum aut Georgicum
plurimi interpretes apud Scherlogum Ante-
loquio 1. sect. 3. ut enim Poeta rerum agre-
stium similitudine adumbrat res sublimes,

ita Regum sapientissimus eodem involucro
 mysteria fidei, Synagogæ & Ecclesiæ expri-
 mit. Atque ut Poëta interjicit nonnunquam
 aliqua Pastoribus altiora (sic enim Galli amo-
 res pastorum vocabulo integit, ut non semel
 prodat, se plus quam de Pastore loqui) ita Sa-
 lomon intermiscet ea, quæ aulis, reginis, or-
 natui regio &c. sint propria, quibus indicare
 cupit, aliud se cantare in aliis, quam rustica
 verba significant. Et est hoc ipsorum Oratorum
 documentum notatum hic ab Authore, ut
allegoria apertis permisceatur verbis, nimirum
 interponendo voces rei, de qua agitur pro-
 prias, remque ipsam quæ involvitur similitu-
 dine in obliquo significantibus; quod nisi fiat,
 obscuratur oratio, uti patet ex Horatii li. odâ
 14. quæ incipit. O navis referent in mare te
 novi fluctus. Ubi navem ejusque partes quas-
 sas pro repub. & civibus accipit, fluctus pro
 bellis civilibus, portum pro pace, sed sine ullo
 adjecto horum vocabulorum. De Sacris
 Scripturæ allegoriis sic loquitur. D. Hierony-
 mus ad Principium c. 19. Isaia. Moris est scrip-
 turarum obscuris manifesta subnectere, &
 quod prius sub ænigmatibus dixerint, apertâ
 voce proferre, ita ille. Rerum autem igno-
 rantia inquit Augustinus lib. de Doctr. Chri-
 stiana c. 16. facit obscuras Locutiones, cum
 ignoramus vel animantium, vel herbarum
 naturas, aliarumve rerum quæ plerumque in
 scripturis similitudinis alicujus gratiâ ponun-
 tur, nam & de serpente, quod notum est, to-
 tum

tum corpus pro capite obicere ferientibus, quantum illustrat sensum illum, quo Dominus jubet astutos esse, sicut serpentes &c. ita Augustinus. Plenissima est allegoriis sacra pagina; notæ sunt parabolæ, quæ in Dominicis & festis leguntur, ut de semine, de vinea, de arbore bona & fructu, de Pastore bono &c. Hæc enim omnes allegoriam sapiunt. Isaia 42. de Christo, calamus quassatus non conteretur, & linum fumigans non extinguetur; Ezech. 18. Patres vestri comederunt uvam acerbam, & filiorum dentes obstupefunt. Joan. 4. aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Joan. 12. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit &c. Joan. 21. Pasce agnos meos, pasce oves meas. Galat. 6. quidquid homo seminaverit, hoc etiam metet, quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem, qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Luc. 9. Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, apertus est regno Dei. Matth. 18. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & projice abs te, scandalizet te oculus noster inquit Bernardus in festo S. Michaelis, dum voluntas nostra aliam mentem castam importunè ingerit intentionem, sed habemus super hoc salubre consilium Salvatoris, erue eum, inquit, & projice abs te, hoc autem fiet, si non consentias, si abjicias, si resistas. Simili modo de manu, ac pede est intelligendum. Itaque ille.

Ad allegoriam spectant *proverbiata* sacra, quàm profana. Sacra sunt, Cantavimus vobis, & non saltastis. Luc. 7. non alligatis os bovi trituranti. 1. Timot. 5. ejice primum trabem de oculo tuo. Luc. 6. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Galat. 5. Canis reversus ad vomitum. 2. Petr. 2. Excolatis culicem, camelum autem deglutitis &c. Vide proverbia Salomonis, Martini Delirii, & Novarini adagia sacra. Profana sunt; alieno spectatur Manica tergo. Omnes adorant solem orientem, nemo occidentem. Cicero pro Muræna. Intus iatus inquam, est equus Trojanus. id est, insidiæ sunt in urbe, post abitum Catilinæ. Si claudo vicinus habitaveris, & ipse claudicare disces. Dat veniam corvis, vexat censura columbas. Mali corvi malum ovum, quo dicto Judices notarunt Coracem & Tyliam, ubi simul allusere ad coracis (quod Græcè corvum significat) nomen. Non procul à proprio stipite poma cadunt. Esquilla non nascitur rosa. Nec imbellem progenerant aquilæ columbam. Sed de his vide alios v. g. Masen in palæstra styli, & in Speculo imaginum l. 6. c. 8. ubi de symbolis Pythagoræ, quæ ad hunc locum pertinent. Hoc solum monitum te velim, non omnia proverbia esse hujus loci, non enim omnia sunt allegorica, seu veritatem sub involucro similitudinis occultantia, sed ad alios etiam tropos referuntur, aut nudæ sunt gnomæ v. g. ex ungue leonæ, potest huc referri, & simul ad metonymiā, in quantū è signores panditur, & simul aliud notat quàm verba

T

signifi-

significent. At si dicas: sine Cerere & Baccho
 friget Venus, est tantum Metonymia. Si
 dicas quisquis suos paritur manes, nullus est
 tropus, sed nuda veritas. Item; quod dif-
 fertur non aufertur, *Enigmatum* hoc in
 capite fit mentio, non tamen ideo, ut ab O-
 ratore confingantur, & inducantur, (nec e-
 nim obscuritatem admittit oratio ut poë-
 ma) sed summum, ut relata & facta explicen-
 tur. Tale est illud Virgilii: Dic quibus in
 terris &c. Interrogantibus autem Virgilium
 Grammaticis ut, scribit Petrus Crintus de
 honesta disciplina. l. 3. c. 8. quid hic oc-
 cultasset, jocando respondisse fertur, se
 Grammaticis crucem fixisse, quâ se assidue
 distorquerent. Expositiones diversas vide
 apud Servium, & de la Certa nostrum in
 hunc locum Virgilii: communiter placet illa
 de fonte, in quo cœlum apparet non esse la-
 tius ulnis tribus. Majorem crucem facit
 Rhetoribus illud Fabii: *in triclinio Coam*,
in cubiculo Nola; hujus enim explanationem
 vel subterfugiunt ut Dæmon crucem, vel
 distortam assignant, & absque fundamento,
 eò quod neque Ambrosius Calepinus, neque
 Erasmus inter adagia illius meminerit. Inve-
 nitur tamen apud Victorium in appendice
 castigationum Ciceroniarum ad Epi. 2. libri
 ad Metellum, cujus sensus esse debet, in tri-
 clinio bibax (eò quod coam mensuræ ge-
 nus uno spiritu exsiccet) in cubiculo (in quo,
 quia dormiendum, silentii usus est maxi-
 mus) garrulus ac sonorus instar tintinnabuli.

Unde

Unde per hoc intemperantem seu bibulum ,
& loquaculum notare volunt. Alius ait sig-
nificare illum, qui tacet ubi loquendum , ubi
loquendum est maxime v. g. inter edendum
in triclinio, & loquitur ubi tacendum est v. g.
in dormitorio. Manifestius est illud Ho-
mero propositum de pediculis à nautis , vel
ut alii referunt, à piscatoribus ; quæcunque
cepimus, reliquimus, seu abjecimus, & quæ
non cepimus nobiscum ferimus , quod cum
Homerus solvere nesciret, præ tristitia conta-
buisse, & obiisse dicitur. Eruditum est illud
Ausonii :

Huc adsit interpretes tuus
Ænigmatum qui cognitor
Fuit meorum, qui tibi
Cadmi nigellas fillas
Melonis albam paginam
Notasque furvæ sepia
Gnidiosque nodos prodidit.

Sensus est: Litteras Cadmi Phænicis in-
ventum, papyrus Niloticam, (nam Nilus
olim Melo dictus teste Servio in Georgic. &
Æneid. 4.) & atramentum quod è sepia pis-
cis succo conficiebatur, & calamos scripto-
rios, è quibus Gnidici præ cæteris præsta-
bant. Ità hoc ænigma explicat Politianus
c. 39. Miscell. Tale est illud apud Suidam.
Vir non vir, percussit non percussit , avem
non avem, lapide non lapide, sedentem non
sedentem. Id est: Eunuchus percussit vesper-
tilionem punice, sedentem super ferula. Pin-
gue est illud de perna.

Nobile duco genus , magni de stirpe
Catonis ,

Una mihi soror est, plures licet esse pu-
tentur,

De fumo facies, sapientia per mare
traxit.

Hic perna dicitur nomen ducere à
familia Catonis , quæ dicta est Por-
cia , perna enim porci pars est ; una di-
citur esse ipsius soror, quia licet porcus plu-
res habet pedes, binas tamen solum habet
pernas, fumus ipsi colorem dat, & sal (qui Sa-
pientiæ symbolum est) è mari eductus con-
divit. *Ænigmatica fuerunt oracula Apollini*,
ut cum Philippus iussus est pugnare at-
genteis lanceis, hoc est pecuniâ corrumpere
hostes, & Athenienses. Bello Persico de mu-
ris ligneis, hoc est, de navibus. Cræso ab A-
polline responsum datum, tum regno ejus im-
minere exitium, cum mulus in Persia rerum
potietur, hoc est Cyrus , qui quoddam ex Persi
obscuri generis (ut ait Justinus) patre Cam-
byse, & nobili matre Mandane Astyagis Me-
dorum Regis filia prægnatus est , mulus est
dictus ab Apolline, mulus enim patre igno-
bili, nempe asino, matre generosa, hoc est
equa nascitur. Inveniuntur etiam in sacris
litteris ænigmata, Ezech. 17. Fili hominis
propone ænigma , & narra parabolam ad
domum Israël, & dices ; hæc dicit Domi-
nus Deus : Aquila grandis magnarum
alarum &c. Judic. 14. proposuit Sam-
son tale : De comedente exivit cibis, & de
for

forti egressa est dulcedo. 3. Reg. c. 10. Regina Sabæ venit tentare Salomonis sapientiam in ænigmatibus : quæ verò illa fuerint in sacris litteris non exprimitur, & nobis hæc delibâsse ad aliquorum curiositatem sufficiat. Hoc solum adverte, non omnia spectare ad allegoriam, sed sicut dictum est de adagiis, illa solum, quæ continuam habent similitudinem, nam hoc de sera porcina, subula & corio : per taurum porcus sequitur vestigia ferri : spectat ad Synecdochen, in qua totum pro parte, & materia pro re universa ponitur. Pleraque sunt quæ ad periphrasim referenda sunt, ut illud Ausonii de literis, de perna, & sequens de corde,

¶ Tolle caput corvi, Caput ovis, viscera porci

Ista Deo sacres, inde beatus eris.

Vel. Dimidium sphæræ, sphæram cum principe Romæ

Postulat à nobis totius conditor orbis.

Ex dictis colliges 1. Allegoriam apud Oratores apertis permiscendam esse verbis, id est, adjectis propriis rei, de qua agitur, ne in obscurum sermonem demigret, qui ænigma dicitur. 2. Quo genere translationis captum est, eodem finiendum, id est, continuandam esse similitudinem metaphoræ, desumendo verba rei, à qua incepimus.

T 3

Hinc

Hinc malè dices: grande discordiarum excitavit incendium, ex quo tot animarum millia naufragium passa sunt. Hoc est monstrum illud de quo Horarius in arte, amphora capite Institui currente rotâ (figuli) cur urceus exis.

3. *Definiri posse allegoriam sic*: Est Tropus qui aliud verbis, aliud sensu ostendit per similitudinem perpetuam (occultam tamen) ac subinde etiam contrarium. Dum autem contrarium ostendit, est Ironia, species sub allegoria contenta; nam quemadmodum animal sub se continet hominem & brutum, ita allegoria metaphoram continuatam & Ironiam, atque inde fit, ut Ironia non sit distinctus tropus ab allegoria, sed unum cum eo tropum efficiat propter adiectam allegoriæ particulam, ac etiam interum contrarium. Hinc non sunt plures tropi sermonis, quàm quatuor. Et verò Ironia non differt intrinsecè ab allegoria, quia etiam aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac interum contrarium: quòd verò Ironiæ superaddendus sit pronunciandi modus: v. g. risus vel gestus, vel quòd contraria notitia habeatur de persona, vel de re, hoc verborum significationi non est intrinsecum sed extrinsecum.

Differt igitur solum extrinsecè, sed de hac jam pluribus.

* *

CAPUT XVIII.

De Ironia.

Quid hæc sit ex jam dictis est manifestum; nempe quòd sit allegoria, vel sermo *contrarium* significans cum *illusionem seu sarcasmo*, quæ illusio & irrisio verbis, & eorum significationi non est intrinseca, sed superadditur. Fit autem hæc irrisio, vel gestu ludrico, vel risu, vel voce. Quando autem notum est Auditoribus, quòd res vel persona habeat contrarium, atque aliud quàm dicimus, tum sine irrisione, voce, vel gestu facta seriò pronuntiari potest aliquid, sitque cum eò majori gratia, quò magis dissimulatur. v.g. Cicerò Verrinà ultimà, post Verris injustitiam, & negligentiam in administratione Siciliae demonstratam, exclamat. Veres homo sanctus, & diligens. Sic veteri verbo dicitur: Paulus est valde casnar, pro non valde senex, casnar enim senem apud veteres significabat. Item: Servus iste hoc expeditur sat topper, prò non sat citò, topper enim priscis idem erat, quod citò. Idem pro Rabinio: Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi Regis ista sunt cruciarus carmina, quæ tu homo lenis ac popularis libentissimè commemoras, caput obnubito, arbori infelici suspendito. *Pronuntiatione* cognoscitur si dicas: ô lepidum caput, ô scitum, ô urbanum hominem: videre amabò

prudentiam hominis. Næ iste mihi sit doctissimum caput. O præclarum custodem ovium, ut ajunt, lupum. *Personâ*, ut si parvum vocem gigantem. Neronem mitissimum Imperatorem, caminarium albicantem, cretæ simillimum, aut si de divite, sed avaro dicam: pauperimus Irus est, sua inopia propediem ipsam coget stipem quærere. Si de vetula rugosa & deformi dicam: pulcherrima Helena est, rosâ gratiosior. De pigro vix pedes movente, volat sicut sagitta, de voraci, abstemius est, semel in die comedit, sed à manè usque ad noctem &c. *Rei naturâ*, ut si defumanti jusculo, cujus gustu labrum adussi, dicam: quàm frigidum est! de glacie: quàm calida est. De saxeo strato, quàm molle est hic cubare! de carbonibus ignitis, quàm formosæ, gratæque rosæ! Quod si res, aut persona ignota sit, potest adjici vox, aut constructio, quâ exponatur nos Ironicè loqui. v. g. quàm generosus miles, qui ad conspectum hostis trepidat: ô præclarum custodem ovium, ut ajunt. Est gratiosus, sicut porcellus. Est velox sicut testudo. Es studiosus sed in poculis, non libris. Plautus: is etiam sapere memorat, malleum scilicet sapientiorum esse manubrio. Sic etiam dicere possumus: Discipulus est scilicet supra Magistrum. Non destituitur hoc tropo sacra pagina, quin principio statim, post affectatam ab Adamo & Eva divinitatem, ironicè locutus est Deus ad parentes primos pelliceo indutos: Ecce Adam quasi unus ex nobis, ità interpretatur Ruper-

pertus. Credibile est & dæmonem ironicè locutum, quando dixit. Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii scientes bonum & malum. 3. Reg. 18. cum sacrificuli Baal idolum suum invocarent, ut igne de caelo lapso sacrificium consumeret, neque tamen veniret, illudebat illis Elias, dicens: Clamate voce majori, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit ut excitetur. Judic. 10. cum Judæi malis premerentur, quod cultum veri Dei reliquissent, & idolis servivissent, ad Deum confugerunt, ut liberaret eos, quibus Deus ait: Ite & invocate Deos, quos elegistis, ipsi vos liberent. Ironiâ cum Sarcasmo usa est quoque Michol filia Saulis, quando Davidi, quod coram arca saltasset, sic oblocuta est. Quam gloriosus fuit hodie Rex Israel, discoopariens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est quasi si nudetur unus de scurris. 2. Reg. 23. Ipse quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno Job. 2. uxor ejus sic miseriis oppressum alloquitur: adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere. Ubi benedicere pro maledicere accipitur, quemadmodum & c. r. v. 5. nè fortè peccaverint filii mei; & benedixerunt Deo in cordibus suis Marc. 7. Dicit Christus Pharisæis: bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. Nec ignorabant milites Ironiam, dicebant enim ad Christum Matt. 27. Ave Rex Judæorum,

T s

& ex-

& expuentes' in eum acceperunt arundinem
& percutiebant caput ejus.)

Dubitari potest hic 1. an non Ironia sit mendacium, cum aliud verbis dicat, aliud in mente & sensu habeat. Respondeo Ironiam esse orationem falsam spectatis præcisè verbis, non tamen *fallacem*, quia non intendit decipere cum non velit hoc significari quod verba sonant. Sed neque mendax est, quia vi & beneficio tropi hujus verba habent illam significationem, quam Orator habet in mente, talenim casu non habent communem, & ordinariam significationem, sed ab illa transferuntur ad contrariam, & sic non discrepant à mente Oratoris. Præterea mentiens intendit, ut verba ab audiente accipiantur, sicut ordinariè sonant; at Orator hoc non intendit, sed ut in contrariam significationem trahantur, in eam nempe, quam ipse habet in mente.

Dubitari potest 2. an Ironia sit tropus sermonis, uti esse debet, cum sit idem cum allegoria, quæ cum periphrasi, hyperbole, & hyperbato tropus est, non in uno verbo consistens, sed in pluribus, etiam in tota constructione. Cur verò esse non videatur, est, quia *bellum*, *lucus*, *Parca* &c. contrarium significant uno verbo. Bellum enim dicitur, quod sit minimè bellum, Lucus, quod minimè luceat; Parca, quod minimè parcant. Respondeo in his nullam esse Ironiam, ad hanc enim non est satis ut contrarium significet, sed præterea debet habere significationem aliam pro-

propriam, à qua transferatur ad contrariam,
 alioqui Ironia non esset tropus, quia nil trans-
 ferret: bellum autem non habet aliam signifi-
 cationem, quàm propriam, neque lucus, ne-
 que *Parcæ*, unde ad Antiphrasim puram re-
 vocari debent, quæ non est semper tropus,
 nisi coincidat cum Ironia. Verùm quid ad
 hæc? dum altus pro profundo, profundus pro
 alto accipitur v. g. cælumque profundum,
 pelagus altum. Item auri sacra fames, sacer
 morbus, sacer ignis pro execrandus, & novis-
 simus pro primo, primus pro novissimo. Re-
 spondeo in his esse catachresim non Ironiam;
 cùm enim altus & profundus sint correlativa,
 atque secundùm rem idem (idem enim quod
 est altum, est etiam profundum, licet non eo-
 dem respectu, seu ut Philosophi loquuntur
 formaliter) accipitur vicinum & propin-
 quum pro proprio. Similiter sacer & execran-
 dus affinia sunt, & in hoc similia, quòd cum
 cæremoniis sacris utrumque peragatur, sed u-
 num in bonam, alterum in malam partem ac-
 finem, Major difficultas oriri potest in allatis
 suprâ exemplis pro Ironia, quomodo non sit
 tropus, in uno tantùm verbo: v. g. dicendo, ô
 mitissime Nero, ô præclare Imperator Ver-
 res, verè homo sanctus & diligens &c. rum
 enim in sola voce, *mitissimus, præclarus, san-
 ctus diligens* ironia esse videtur, reliqua verò
 adjici propter constructionem, non secus ac
 dum dico lata segetes, ubi tropus est in sola
 voce *latus*: alterum adjicitur solùm ad sen-
 sum, tanquam modificatum. Responderi po-
 test:

test : in Ironia requiri reliqua non tantum
 ideò, ut sit perfectus sensus quoad syntaxin, &
 constructionem, sed etiam ideo, ut sit sensus
 contrarius illi verbo, quod dicitur de aliquo;
 ex eo enim quòd addatur *sancto* vel *diligenti*
Verres, intelligitur sensum in oratore esse
 contrarium, quod si diceretur de *Catone* v.g.
 iam intelligeretur non esse contrarium sensum,
 ei namque hoc verè conveniret.

C A P U T XXI.

De Periphrasi.

Periphrasis est Tropus, qui plurium ver-
borum significationem ponit pro significatio-
ne unius, atque ideo est tropus sermonis, &
dicitur circumscriptio, circumlocutio, circui-
tus loquendi. Utimur autem periphrasi, ut
 necessitatis causâ, quando scilicet deest, aut
 menti non occurrit vox, aut nomen propri-
 um, v.g. pro ire in postea; Iter facere per dispo-
 sitos variis in locis equos; pro musqueta, ma-
 china bellica ad pilam plumbi minorem vi
 pulveris pyrii emittendam, trājiciendumque
 hostem confecta; pro exhæredatus est: lati-
 nè dicitur paternis facultatibus per juris di-
 spositionem privatus, vel bonis paternis legi-
 timâ cautione destitutus. Sic si nominare
 nesciam hominem, vel domum, vel librum,
 vel quid simile ad hoc denotandum utor
 circum locutione v.g. est Senator, habet tales
 & c.

& tales vestes, tales capillos, talem staturam, faciem, nasum &c. affer librum qui jacet in tali loco, tam spissus est, in tali corio, formâ &c. Eas ad domum quæ in dextra fori parte est penultima, sub tali signo vel imagine v. g. rubro leone, aquila &c. Urimur 2. periphrasi honestatis causâ atq; decentiæ, quando scilicet re nudè proferendo offenderemus aures castas, aut honestas. Sic cum Apostolus non velit nominari luxuriam, melius dicitur fædissimum carnis vitium. Sic Virgilius & Poëtæ castiores, res venereas castè circumscribunt, & Historici etiam ea, quæ naturæ necessaria sunt, ut peragere illa illa quæ edentes & bibentes facere cogit necessitas, naturæ requisita peragere &c. Ità cum porcum nominari horreant aures honestæ, dicere potes, animal cui grunnire proprium est, & cui anima pro sale data est, ut ajebat Chrysippus, nè putresceret. 3. Adhibemus periphrasim ornatûs, & elegantiae solius causâ v. g. si quis dicat: is qui Pæderastim esse Socratem dixit stupidum, & mulierosum & bardum, quòd jugula concava non haberet, innuit Zopyrum: Qui dicebat Ciceronem nescire litteras, hic Cælestium indicat; qui manui in pugnum contractæ dialecticam, & eidem in digitos extractæ eloquentiam, similem esse asserébat, Zenonem Eleatem significat; sic pro Philosophia, Rhetorica, poni potest: Facultati dat operam, quæ rerum

rerum naturalium parit cognitionem, quæ benedicendi tribuit felicitatem. Sic Joannes Evangelista dicitur discipulus quem diligebat Jesus; vel Evangelista, qui super cæteros altius divinæ generationis mysteria perspexit. Sic David vir secundum cor Dei, Moyses, prodigiorum in Ægypto coram Pharaone patrator, atque Salvator populi ex servitute Ægyptiorum. Sic Christus: Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, Matthæus, homo, quem in telonio Christus sedentem post se vocavit.

Ex his

Collige huc pertinere 1. Definitiones rerum, si ponantur, omisso eo nomine, quod definitur; jam enim dixi supra, non esse Antoniasiam, si illi propriè & non per excellentiam competat ut est Salvator mundi, Dei incarnati genitrix, aut si illi soli conveniat, aliis verò non sit commune, uti sunt hæc ipsa. 2. Phrases & elegantiae grammaticæ, non tamen quæcunque, sed quæ rem circumscribunt, v. g. audi hominem cui chari eloquii nectar propinavit, gravique sententiarum motu suada dedit fluitare, pro Eloquentem. Author ad Heren. l. 4. ponit hoc exemplum: Scipionis providentia Carthaginis opes fregit, pro Scipio Carthaginem fregit. Item vaticinia de re vel persona v. g. de Antichristo in scriptura, ipso tamen non nominato. 2. Thessal. 2. à v. 3. Præterea ænigmata in quibus non est similitudo continua, cujusmodi est hoc de tabaco.

Non

Non bibor, ut bibar, & populorum potus, & haud sum;

Mendox ab occiduis, nec tamen esca fui.

Cum bibor ipsa sitis crescit, sum victima vlu-
gi,

Torqueor, incidor, torreo, uror idem.

Quo capior, perdor, quo claudor, pellor
ab ore,

Nostrique mox diffilat fercula, quilibet
amat.

Collige 2. Periphrasim fieri per locos Rhetoricos v.g. definitionem, partium enumerationem, adjuncta, antecedentia & consequentia, causas & effecta. Differt autem ab illis: quia loci solum dant *materiam*, periphrasis *formam*. Unde secundum rem periphrasis spectat ad locum aliquem, secundum elocutionem autem ad praesentem tropum.

Quaeres quomodo Periphrasis ab hypotyposi distinguatur? Respondeo, quia periphrasis est circumscriptio rei, hypotyposis autem descriptio. Seu in periphrasi illa multa verba ponuntur pro una voce, neque plus ad propositum, id est, ad fidem vel motum faciunt, quam si una vox posita esset; at vero in hypotyposi illa multa verba pro ipsis rebus ponuntur, & facere debent ad propositum, ad *vim* & *efficaciam* argumenti, quod una vox non faceret, plus enim facit, si ad vivum oculis subjiciam belli circumstantias v.g. militum rabiem, caedem, damna, quam, si dicam fuit bellum.

Qua

Quæres 2. an non sit synecdoche simul in illa periphrasi.

Et jam summa procul villarum culmina
fumant

Majoresque cadunt altis de montibus
umbræ.

Id est fit vesper. Respondeo affirmative, neque enim negari potest, sæpius tropos plures in unum convenire posse, eorum tamen manet distinctio penes diversitatem respectus.

C A P U T XX.

De Hyperbato.

Est tropus qui transfert verba ex loco & sede naturali ac regulari, (quam exigunt regulæ syntaxeos) ad artificialem, id est prout numerus oratorius aut Poëticus postulat. Hic imperfectissimus troporum est, quia non mutat significationem, seu non transfert à significatione propria in alienam, sed tantum modum & ordinem significandi mutat: quia tamen hæc verborum immutatio est aliqua translatio è loco proprio, & insuper fit cum virtute, cum gratia & ornatu orationis (plurimum enim servit ad fluxum concinnæ orationis) inde inter tropos referri potuit à Quintiliano quem hic author secutus est. Fit autem duobus modis. 1. *perversione*, ubi ordo naturalis immutatur, ut nostra in æde, variis de rebus mecum locutus est ille, quo cū mihi magna est necessitudo: naturaliter enim in omni lingua hæ particula præponi

desiderant, cum sint præpositiones. 2. *Trajectione*, quando non servatur regularis Grammaticæ ordo, ut nominativus præcedat, adjectivum substantivo jungatur, verbum activum post se accusandi casum habeat &c. v.g. ad tuam verò laudem non modica faciebat viri illius commendatio &c. Elegans est illa trajectio Ciceronis pro Marcello, ubi cum dicere debuisset: Hodiernus dies attulit finem diurni silentii &c. sic loquitur: diurni silentii P.C. quo eram his temporibus usus &c. Verum hic

Nota 1. non esse verba nimis longè à se dissocienda, quia obscuratur oratio, dum non potest commodè percipi, quorsum unumquodque spectet, & cum quo sensum faciat. Tale est illud Virgilii l.1. *Æneid.*

Tres Notus, abreptas, in saxa latentia
torquet.

Saxa, vocant Itali, mediis quæ in fluctibus
aras.

Ubi verborum ordo est: Notus torquet
tres (naves) abreptas in saxa, quæ saxa latentia
in mediis fluctibus Itali vocant aras. Idem. l.1.
Georg.

Si varias pelagi volucres, & quæ Asia
circum

Dulcibus in stagnis rinantur prata Cæs-
ystri,

Certatim argos humeris infundere ro-
res.

In cassum vides.

V

Or

Ordo est: si videas varias volucres pelag-
certatim infundere largos rores humeris inca-
sum, quæ in stagnis dulcibus Cystri rimantur
circum Asiæ prata. Tale est illud:

Centum claves, claviger unus habebat, e-
rat qui:

Et:

Qui latas nares, est furiosus, habet.

Notaz, non esse faciendam vocis unius in
duas divisionem, quemadmodum poëtæ faci-
ciunt. v. g. meri nomenque diei. Et:

Hic sibi pangendo versus, cere-compi-
nuit-brum.

Tale est illud Gracchi:

Præfractè oblatam stultum est, medi-
spernere cinam.

Ausonii, Matrique cida Nero. & villâ Lu-
cani mox potieres aco, pro Lucaniaco. Lu-
cretii.

Aut magis hamatis inter se perque plicatis
Proper plicatis. Et:

Stultus les sua mi calcaria viscitur obli-

Pro stultus miles obliviscitur sua calcaria.

Hæc transeunt Poëtis ad strictum nimis nu-
merum seu pedum dimensionem habentibus.
Oratori tamen vitiosa sunt. Quod si vox sit
composita ex iis, quæ etiamnum divisæ sunt in
usu, tum licebit v. g. Res autem publica. Sic
Cicero pro Marcello. Me certè in omnibus re-
bus satir, nostræque conjunctioni, amorique
facturum, pro satisfacturum.

CAPUT XXI.

De Hyperbole.

Hyperbole est Tropus, qui significationem majorem mutat in minorem, vel minorem in majorem. Hinc duplici modo fit, vel augendo rem plus quam in se fit, vel deprimendo & minuendo; ut enim dantur vitra augmentia & minuentia, ut musca specie referat elephanti, & elephas speciem muscæ, sic etiã dantur translationes hyperbolicæ, quæ rem dicendo efficiunt majorẽ vel minorem. Minuendo factæ sunt hæc res est plumã levior, quid tibi cum musca illa, vel pulice negotii? sic Cicero pro Milone. Mirabar tamen credi Popæ ebriosorum confessionem servorum audiri, vulnus in latere, quod acupunctum videretur, pro ictu gladiatoris putari. Sic dicimus vix illum attingi, quando validdè percussimus. 2. Reg. 9. cum Miphiboseth filius Jonathæ ad mensam regiam à Davide invitaretur, dixit: quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei, Judith cap. 14. dicebant Assyrii de Judæis Bethulia egressis, quoniam egressi mures de cavernis suis. 1. Reg. 24. ait David ad Saulem se persequentem. Quem persequeris Rex Israël, quem persequeris, canem mortuum persequeris, & pulicem unum. Matt. 23. venit Joannes neque manducans, neque bibens.

bens. Id est, parum manducans, & bibens. Augendo fiunt istiusmodi: est stupidissimus,avarissimus, doctissimus, superbissimus, sceleratissimus &c. est ipsa pigritia, ipsa humanitas, ipsa castitas, ipsa innocentia &c. est stultitia stultior, crassitie crassior, deformitate deformior: sermo melle dulcior, animus glacie frigidior, passere salacior, tardior testudine, lepore timidior, Dianâ intactior, Venere formosior, Graeciis humanior, Phalaride, Nerone crudelior, Stentore clamorior, Timone inhumanior, Aristide incorruptior, Pygmaeo brevior, Pœno perfidior, Scythâ asperior, Cretensi mendacior, Clylope immanior. &c. Virgilius de Polyphæmo: ipse arduus, altaque pulsar sidera. & eclog. 3. Candidior cygnis, hederâ formosior albâ, & Æneid. 7. de Camilla.

Illa vel intactæ segetis per summa volaret

Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,

Vel mare per medium fluctu suspensum tumentum

Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Simile est illud: Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur. id est, valde rara est in milite fides & pietas. Tale est illud:

It cælo clamor, ferit aurea sidera clamor.

Volat velocior Euris &c. Plautus in milite glorioso: Tu legiones difflavisti spiritu, quasi

veg-

ventus folia. Sic dicimus prius ex pumice aquam expresseris, quam ex isto nummum, vel verbum. Sic Cicero pro Roscio jocatur in Calvum, quod nē quidem ullum pilum boni viri habeat. In Rullum vocat regnum infinitum, quomodo nos dicimus, sunt infiniti errores, pulices, millies aut centies te monui, id est, sēpē. Eleganter idem Verris latrocinia describit act. 7. in Verr. versabatur in Sicilia longo intervallo alter non Dionysius ille, non Phalaris, sed quoddam novum monstrum, ex vetere illa immanitate, quæ in iisdē locis versata esse dicitur: non enim charybdim tam infestam, neque scyllam nautis, quam istum in eodem freto fuisse arbitror: hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus & majoribus canibus succinxerat, Cyclops alter multo importunior. Idem pro lege manil. Pompejus sapius cum hoste conflixit, quam quisquam cum inimico concertavit; plura bella gessit, quam cæteri legerunt. Idem pro Cluentio: quod portentum Dii immortales, quod tantum monstrum in ullis locis, quod tam infestum scelus atque immane, atque unde natum esse dicamus: ubi portentum pro portentoso, monstrum pro monstroso, scelus pro scelerato ponitur. In scriptura sacra dicitur. Oratio iusti cælum penetrat. Prædicate Evangelium omni Creatura. Inter superbos semper sunt jurgia, oportet semper orare, peccatum meum contra me est semper, id est, ut plurimum. Rex in æternum vive, id est longissimo

tempore. Impossibile est divitem intrare in regnum cœlorum, & peccatum in Spiritum sanctum non remittitur, neque in præsenti, neque in futuro sæculo, quod enim difficile est in genere moris, hoc judicamus, aut saltem dicimus nobis impossibile: quo sensu & Petrus de lege veteri dicit, fuisse illam onus, quod neque nos, neque Patres nostri portare potuerunt. Joannes ita concludit Evangelium suum. Sunt & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros; apud eundem dicunt Judæi: Ecce totus mundus post eum abit. Et: Totus mundus in maligno positus est; eritis odio omnibus hominibus &c. Denter. 1. dicuntur urbes usque in cœlum munitæ. Et Judæa alibi dicitur, terra lacte & melle manans, id est, valde fecunda, Metaphoram, & hyperbolem complectuntur sequentia. Helluo vel gurges patrimonii, divinum ingenium, Plato divinus, monumenta lugent, parietes gaudia gestiunt, volitat gloriæ cupiditate &c. Sinecloche verò cum hyperbole est in isto Juvenalis satyr. 2.

Ultra sauromatas fugere hinc liber, &
glacialem

Oceanum, quoties aliquid de moribus
audent,

Qui Curios simulant, & bacchanalia
vivunt.

Nota 1. Hyperbolem non esse ementientem
superjectionem, sed ementientem, quod
pau

mensuram in dicendo excedat, minuendo vel augendo, neque enim hyperbole est mendacium Theologicum aut Philosophicum, quia non loquitur contra mentem; hoc enim vult verba foris significare, & non amplius, quod habet in mente, neque potest prudenter velle aliud, si sibi credi vult: quis enim crediderit, urbes usque in cælum esse munitas, Joannem Baptistam neque manducasse, neque bibisse, & quæcunque alia relata sunt. Solùm igitur vult dicere, valdè esse multum in re, aut valde parum, & quia hoc sibi videtur difficile exprimere, suprà rei veritatem aliquid ponit, non tamen contrà: & mercatorum more iniquum pretium ponit, ut æquum ferat, id est affirmat incredibilia, ut ad credibilia perveniat. Denique Christus, Evangelistæ & Prophetæ hyperbole us non essent, si foret mendacium, aut ementiens superjectio. Unde D. Augustinus l. 16. de Civit. c. 21. explicans illud Genes. 13. Et faciam semen tuum tanquam arenam terræ, quod inquit eà locutione dictum est, quam Græci dicunt hyperbolem, quæ utique tropica est, non propria, quo tamen modo ut cæteris tropis uti solere scripturam, nullus qui eam didicit ambigit. Ità ille. Idem tract. 124. in Joan. in fine exponens illud Joan. 21. sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos, qui scribendi sunt libros. Ubi hoc explicuisset non de spatio locorum, sed de capacitate legentium intelligendum esse, subdit. Quamvis salvâ rerum

fide plerumque verba excedere videantur. si-
dem: quod non fit, quando aliquid quod e-
rat obscurum, vel dubium, causâ & ratione
reddita exponitur, sed quando id quod aper-
tum est, vel augetur, vel extenuatur, nec ta-
men à tramite significandæ veritatis erratur.
quoniam sic verba rem, quæ indicatur exco-
dunt, ut voluntas loquentis, nec fallentis ap-
pareat, qui novit quousq; credatur, à quo ul-
trâ quàm credendum est, vel minuitur lo-
quendo aliquid, vel augetur. Hunc loquendi
modum Græco sermone non solum Græca-
rum, verum etiam Latinarum literarum Ma-
gistri Hyperbolen vocant. Qui modus sicut
hoc loco, ita in nonnullis aliis divinis literis
invenitur, ut est: posuerunt in cælum os suum
ps. 72. Et: verticem capilli perambulantium
in delectis suis, & multa huiusmodi, quæ scri-
pturis sanctis non desunt, sicut alii tropi, hoc
est, locutionum modi, de quibus superius
disputarem, nisi Evangelista terminante Eu-
angelium suum etiam ipse compelleret me-
um terminare sermonem. Sic Romana Elo-
quentiæ doctor Augustinus.

Nota 2. non esse quid nimis agendum vel
minuendum, alioqui affectatio tropi appa-
rebit, & pro gratia fastidium pariet hyper-
bole, quale pariant qui se nimium humiliant
Politici, aut extreme & per omnes superlati-
vos sua asseverant.

P A R Æ N E S I S

AD

ELOQUENTIÆ CANDIDATOS.

In qua præter figuras *pleraque troporum species* exprimuntur,
exercitii scholastici ergò.

QUæ hæcenus claritatis gratiâ diffusè explicata sunt, possunt memoriæ causâ breviter ad præcepta Cypriani Soarii revocari, adjectâ ex his breviter explanatione, quæ ad definitionem v.g. troporum vel distinctionem, vel intelligentiam desiderari videntur. Hoc autem factò prædictorum doctrina exemplis inculcanda, imprimenda & exprimenda est; primò quidem singulorum seorsim, ut factum superius, tum insimul in discursu & argumento continuo, cujus paradigma subjicio, in quo cum metaphoræ, & allegoriæ sint frequentissimæ, eæque per se manifestæ, eas annotare superfluum duxi.

Agedum Pieriis è collibus ad optatas autumniferas nuper egressa studiosa pubes:

¹Tempus instat, quo ²Dianæ ³mittas amœnita-

V S

1. Periphrasis.
2. Metonymia, ex possessore res possessa.
3. Catachresis pro dimittas vicinum pro præprio.

ex causa
eu In-
ventore,
el ex
possessione
es posses-
a.

Ironia.

Cata-
chresis.simile pro
prio.Hyper-
bole.3. Hyper-
bole.9. Cata-
chresis.10. Ono-
matopo-
ia.11. Cata-
chresis.

4

tes. Pomonæ deseras cupedias, & mea-
tem à ludicris ad seria, ab otio ad negotia, à
curiosis ad erudita convertas. En favent su-
peri, arridet cœlum, fortuna vocat ad prome-
ritum literarum gradum, ad diffusos nempe
campos Eloquentiæ. Non est quod formi-

5
des hic formosissima veridicorum scilicet
Poëtarum monstra, quæ Parnassus objicie-
bat, non ardua montium, non abrupta valli-

6
um, ad tortuosam metricorum pedum fle-

7
xuram, ingenii ac digitorum carnificinam
efficta: apertus hic se campus ostendit,
nullis textus dolis, nullis horridus cavernis,
in quibus portenta illa vatum delitescabant,
planus est accessu, amœnus facie, latus al-

8
pectu ipsis adeo Theſſalis. Tempe est ex-
optatior. Viret in fecunda verborum ve-
lut germinum varietate, luxuriat troporum
velut florum gratia, lenocinatur figurarum

9
velut segetum venustate, gravidatur senten-
tiarum velut fructuum pondere, & labitur,
manatque numerorum ad aurium volupta-

10
tem fluentium susurro. Nec caret parti-

11
bus, quibus secatur in areas, nec melle, nec
fide.

quia facit
opulentos
& illustres.

14. 15. Synecdoche
ex materia
res universa.

16. Synecdoche
ex uno plures.

17. Periphrasis.

18. Synecdoche
ex genere
species,
id est Jovis
cerebro.

19. Antonomasia
pro Roma.

20. Metonymy,
scelus pro
scelerato
ira pro
irato.

21. Periphrasis.

22. Onomatopoeia.

23.

Ar-

23. Synecdoche pars pro toto id est, pro
eloquentia.

frugum ubertate : Opulentus est , illustris

¹⁴ est, argentum & ¹⁵ aurum progerminat, gloriam nominisque claritatem parit; quando

¹⁶ ex inope divitem, ex obscuro clarum, ex mortali facit immortalem. Neque est, quod

¹⁷ ad novenum dearum chorum respectes, ubi

¹⁸ una Pallas se tibi offert, quæ ipsius divinitatis è cerebro (si Poëtis habenda fides) prognata, veritatis est filia, Eloquentiæ parens, ani-

¹⁹ morum regina, Urbis & orbis dominatrix & triumphatrix. Plena quidem majestatis Heroïna, sed affabilis; induta casside, armata clypeo, & hastâ, sed quam non torquet nisi

²⁰ in scelus, in iram, in libidinem, in pervivaciam & improbitatem. Se perentibus amabilis, & officiosa, ultrò præbet obrutum, invitat ad accessum, dulcis & blanda, orditur assatum, informat linguam, labra demulcet in melli-

²¹ suam simul ac potentem loquendi facultatem : in hoc enim deservire prompta, ut

²² balbutienti pubertati vestræ non dedigneretur esse Magistra, lallanti infantiae non aspernetur

²³ esse verbi dux atque nutrix ad elocutionem.

Ar-

23. Synecdoche pars pro toto id est, pro
eloquentia.

24. Syneca

316

De Exornatione Argumentat.

doche ge-
nus pro
specie.

24

Artemilla suam, quâ ad animorum motu

25. Hy-
perbole.

25

nihil præstantius, cuivis instillare, differere
amplè atque ornatè rationem suggerere, ar-
gumenta suppeditare, loquendi agendi-
dexteritatem transfundere apperit, quâ

26. Sy-
necdoche
ex mate-
ria rostra-

26

pro] rostris cum Tullio, sive pro Regum Ca-
sarumque adytis cum Asinio Pollione, sive

tarum na-
vium.

27. Anto-
nomasia.

27

sacris in exedris cum Gentium Doctore

28. Metro-
ny. conti-
nens pro
conten-

28

29

pro curia cum Græciæ Oratore, sag-

to,

30

29 Anto-
masia.

togaque Consilia expromere, obscurum
illuminare sententiis, dubia solidare, inutilia
refellere, firmare vacillantes, diffidentes
componere, compescere perduelles, obla-

30. Me-
tony. du-
plex

31. Metro-
nym. tri-
plex ex si-
gnores

etantes sternere, obstinatos emollire possitis
ac valeatis, sine rubore purpuræ, sine fascium
formidine, sinè metu buccinæ, cum totius

32. Ono-
matopæ-

32

plebis admurmuratione. Et nè verbis for-
san meis fidem abrogetis, en ut ipsa affatus

33. Synec-
doche ex
pluribus
unus.

33

unumquemque dulcissimè. Adesto animis
quisquis generosum nactus sanguinem, ad

34. Peri-
phrasis
pro Elo-
quentia.

34

dicendi gloriam eniteris; adesto, nè metue-
tibi me Ducem, tibi me formatricem fore, nè
diffide: ingenium illustrabo lumine. Ad ar-
gumentorum disquisitionem, iudiciū ad or-
dinem, linguam ad verborum ornatum, la-

bra ad modos & numerum, manus denique,
reliquumque corpus ad agendi venustatem.

35

Tu solum maestum timorem exue, cum timore
torpentem ignaviam, cum ignavia horrorem
difficultatis, cum horrore laboris fugam,

36

ut te legere Tullium, volvere Demosthenem,
vigilare ad Cleanthis lucernam, oleumque

37

consumere pigeat nunquam, sed scholarum
pulveri immorari, atque immori sit volupta-
ti. Ità futurum non ambige, quin

38

38

38

templa te suspicere, civilia regiaque subsellia

39

40

tibi assurgere, canos & impuberes tibi caput

41

deponere sis visurus, & post messes non

42

multas, laboremque per brevem, amplissimam
gloriæ messem sis collecturus.

Paradigma brevius.

Ardentissimum sit licet, utilissimum ta-
men animi tempus adest, quo rusticus tecta
deserit, ferrum arripit, ut granum ante hye-
mem terræ omnium parenti mandatum, de-
metat, & in horreum deportet: hoc tempus
mille votis desideratum, quo flavescit in a-
gro Ceres, detondetur campus, verè lætæ, ut
eas vocat Latinus Poëta, falcantur segetes,
quæ panis imò aurum sunt agrestis turbæ.

Has

35. Meto-
nymia.

36. Meto-
nymia.

37. Synec-
doche ex
conse-
quentia

antece-
dens.

38. Meto-
nym. mul-
tiplex.

contin.

pro con-
tento.

39. Synec-
doche

pars pro
toto.

40. Meto-
nym. con-
tentum

pro conti-
nente.

41. Meta-
leptis.

42. Cata-
chresis.

Has ut colligat, brevibus non parcat viribus
 quas aliâ refarcire nequit ratione, quam
 bene cum susurro de monte frigida, aut
 turigine compestri. Languenti medicina
 una tum rerum ubertas, ut visu delibata
 non flere (si credere fas est) compellat agricola-
 lam. Sed pluviam me ciere Jove sereno
 advertatis non ambigo.

En breviculum exemplar, in quo omnes
 tropi: nam *ardentissimum* Metonymia
 contentum enim est ardens, nempe sol, non
 ipsum tempus; sequitur Periphrasis: *tempus*
quo &c. pro æstate. *Rusticus* synecdoche
 ex uno plures, & *recta*, ex parte totum, videli-
 cet domus, *ferreum* ex materia res universa
granum ex uno plura. *Parenti* metaphora
mandatum catachresis, vicinum pro proprio
 id est, commendatum, quanquam & hoc ca-
 tachreticè improprium est, similitudine im-
 propria. Ut *granum* de metat ex antecedentibus
 consequentia, quod enim prius fuit granum,
 jam est culmus, & spica. *Mille vultus*
sideratum hyperbole. *Ceres* metonymia pro
 frumento, ex causa effectus. *detondetur* me-
 taphora. *Lata segetes* est metonymia, quia
 sticum faciunt lætum. *Latinus Poeta*, antono-
 masia pro Virgilio. *panis & aurum* sunt, &c.
 Metalepsis duplex, vectæ enim domum, tur-
 trituratæ, eventilatæ, commolitæ dant panem
 rustico, & pecuniam, si vendantur. *brevi* vi-
 res Catachresis, *refarcire* itidem catachresis
susurro Onomatopæja. *medicina* metapho-
 ra: in fine *flere* pro ridere ponitur, ironia
 nescio

nescio an satis congruâ, nisi per sequentia, in quibus est allegoria clarior, reddatur.

Ad horum similitudinem alia atque alia efformari possunt, tum ut troporum notitia altius imprimatur, tum ut usus eorum combibatur. Speciatim aurem in allegoria operam collocare est utilissimum tum ad copiam, tum ad ornatum orationis, quod factu facillimum, si similitudinem quæras ejus rei, quam eloqui vis. v. g. assume hortum floridum, & animam ornata[m] virtutibus, vel orationem tropis & figuris exultantem, aut agricolam rus arantem, serentem, & hominem qui animum virtutibus excolere vult, aut scientiâ, aut bellum describe in similitudinem tempestatis; Tartarorum irruptionem in similitudine exundationis; studiorum cursum in similitudine navigationis in mari &c. Hujusmodi ornamenta creberrimè reperire est, non tantum apud uuthores profanos sed & sanctos Patres. Ità D. Chrysologus sermo 49. in hujus seculari mare tumens pompâ elatum vertice, undosum sectis, inscitiâ fluctuans, clamoribus litibus, fremens irâ, sævum perfidiâ, peccatis naufragum, impietate demersum misit piscatores suos Christus. Ambrosius de pæniten. cap. 3. Confessio tua pænitens medicina est, ipsa te curat, nec patitur vulnus tuum pati putredinem, sed mox ut ingemueris, superinducit inde notabilem cicatricem. S. Augustinus l. 3. de natura & gratia. c. ult. d. mens sarta para-
disus deliciarum, variis bonorum operum virgultis confita, variisque virtutum floribus
bened-

purpurata, & suaviter cælesti gratiâ irrigata.
hæc est fratres mei paradisus, in quo plantavi
lignum vitæ cælestis Sapientia &c.

CAPUT XXII.

De Ornatu, qui est in verbis conjunctis.

Dixit suprâ l. 3. c. 4. Cyprianus orationis duplicem esse; in verbis *singulis*, & in *conjunctis* seu continuatis, id est, uno scorsim sumpto, verbo & in tota constructione, seu in pluribus. Hinc egit primò de ornatu, qui est in uno verbo, dum egit de simplicibus, quæ grandiora, sonantiora, nitidiora &c. & de translatis per metaphoram, Synecdochem &c. usque ad allegoriam exclusivè, & quia ornatus, qui in allegoria, periphrasi, hyperbato & hyperbole est, tropicus est, cum reliquis tropis illum expedit, licet sit in verbis conjunctis. Nunc verò solum aget de ornatu, qui est in verbis conjunctis sine ulla translatione seu mutatione significationis, & hic consistit in collocatione certa, & in modo quodam ac forma verborum, collocatio enim facit, ut non tantum suo ordine verba ponantur, quem rei natura exigit, sed etiam nè asper fiat concursus syllabarum; forma verò verborum superaddit gratiam orationi, ut currat, & cadat ad aurium lenocinium. Illa tollit asperitatem, hæc autem confert harmoniam quandam & modulationem, quæ

ex numero Poëtico ; unde Oratori quoque certa syllabarum dimensio observanda est, de qua postea. c. 34. & sequentibus, sicut & de collocatione primum agit à capite 31. Prius enim agendum erat de figuris verborum & sententiarum, quæ in ipsa collocatione, & numero oratorio implicantur & involvuntur, cum post tropos præcipuum sint orationis ornamentum.

CAPUT XXIII.

De Figuris.

Figuratus loquendi modus est, quo communiter non utimur, ut patet ex figuris in Syntaxi positis. Unde figura definitur : *Est confirmatio quedam, id est, forma, ratio, atque modus loquendi, quæ communiter non est in usu, seu quo vulgus in ordinario sermone plerumque non utitur.* Dixi : *plerumque, & communiter*, nam sicut vulgus quandoque tropis utitur, ita & figuris, v.g. repetitione, traductione, interrogatione, optatione, exclamatione. Verum hoc facit beneficio eloquentiæ naturalis aut artificialis auditu aliorum comparatæ. Hæc definitio convenit etiam locutionibus in Syntaxi selectioribus, elegantis & phrasibus. Item tropis ac figuris syntacticis & poëticis, à quibus tamen figura Rhetorica differre debet. Unde sic defini potest. *Est eximius &*

elatus, *supra communem loquendi modum*,
qui rationem non tantum exornat (uti ele-
 gantia, phrasae, tropi) *sed etiam animat*.
 Rhetorica enim figura (quod non facit Syn-
 tactica vel Poëtica) animare atque vitam tri-
 buere debet orationi, atque ideo vim, effica-
 ciam, energiam, & impressionem quandam
 habere debet, (ordinatur enim ad motum,
 seu affectum, aliquando lenem, aliquando
 vehementem, aliquando moderatum) in ver-
 bis, aut in sensu & significatione verborum.
 Si vim habet in verbis, est *figura verborum*,
 & in sensu & significatione, est *figura senten-
 tiarum*. Quod à tropo differat, figura patet
 ex dictis, tropus enim communiter loquen-
 do non animat orationem, sed tantum exor-
 nat. Ac praeterea tropus ita exornat, ut verba
 accipiat in significatione alia, quam verba
 habeant; figura autem accipit verba in sua
 sibi que propria significatione. Accidit tamen
 frequenter, ut in unam eandemque constru-
 ctionem & tropus & figura conveniat, ut si
 in verbum aliquod translatus repetam.

v. g. *floret etiamnum, floret
 Ecclesia.*

CAPUT XXIV.

De Generibus figurarum.

In qualibet oratione, seu constructione est reperire duo 1. *verba* seu *voces*. 2. *sensum*, & *significationem* vocum. Unde duplex est figurarum genus, unum quod exornationem affert *vi verborum*, & vocatur *figura verborum*, seu dictionum; alterum, quod exornationem addit *vi sensus*, & *significationis*; & dicitur *figura sensus*, seu *sententia*: nam, quod hic notandum imperitis; sententia non accipitur hic pro gnoma aliqua, seu dicto, veritatem aliquam ad mores continente, cuiusmodi est illud: *veritas odium parit*; *sequitur superbus ultor à tergo Deus*. *stultitia proprium est, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum* &c. Sed pro eo, quod animi nostri sensum, mentem, & sententiam exprimit. Quod autem inter se differant, figura verborum, & sententiarum, patet ex eo, quod figura verborum tollatur, & destruat, si verba mutantur in alia synonyma, aut affinia in significatione: at verò figura sententiarum manet mutatis etiam verbis; eò quod idem sensus animi exprimat. Ut probat Auctor in exemplo. Sæpius tamen coincidere possunt, quemadmodum diversi tropi, ita tropus, & figura, in eundem locum. Porro quotnam sint figuræ verborum, quot senten-

324 *De Exornatione Argumentat.*
tiarum, difficile est statuere inter tam dis-
crepantes authorum opiniones, quorum ali-
qui aliquas recipiunt, quas alii rejiciunt, ut
legenti authores patebit, quasque aliqui figu-
ram sententiarum faciunt, alii ad verborum
figuram remittunt. Idipsum in nominibus
figurarum quis reperiet, ut propè verum
sit, quot capita, tot sententiæ. Quare nil me-
lius author facere potuit, quàm sequi *consen-*
sum gravissimorum scriptorum, quales sunt
Aristoteles, Cicero, & Quintillianus, quorum
authoritati potissimum innititur, ut te fron-
tispicium libri docebit. Quare temerè me
facturum putarem, si hac in re à doctrina
ejus recederem, explodendo aliquas, aut in
unum confundendo non assignatâ distin-
ctione, ac differentiâ, quæ difficilis non erit,
de plerisque saltem loquendo, si quis
earum definitionem & exemplis
fuerit perscrutatus.

CAPUT XXV.

Quot modis fiant figura verborum.

Quemadmodum vestis pretiosa decorem homini confert, & ornamentum; sic figura venustatem specialem orationi; ob quod etiam à Græcis figura dicitur, *schema*, id est, *habitus*, qui propriè primùm corporis est, deinde ad animum transfertur. Sicut autem habitus, ac vestitus personæ primùm incurrit in oculum, deinde in personam vertitur obtutus; si figura verborum prius aures ferit, ac aures permeando, descendit ad animum, qui verborum ductu ad sensum & significationem progreditur. Quæ causa est, ut author prius agat de figuris verborum; deinde verò de figuris in sensu. Rectissimè autem, & ad captum, in tres dividit classes, omnem figurarum in verbis apparatus, dum ait, *tribus maxime, & præcipue* (quod addit propter ultimas aliquot v.g. correctionem, dubitationem) *fieri modis. Adjectione, detractione, similitudine.* Adjectione fit, quando idem verbum, seu *eadem vox* sæpius ponitur: dico *eadem vox*, si enim alia adjiciatur, vel similis, non est figura per adjectionem. Detractione fit, quando vox ad constructionem syntacticè perfectam, necessaria, emittitur, semel, vel sæpius. Unde sicut prior facit additionem Arithmeticis notam, ita hæc subtractionem. Similitudine

X;

fit

326 *De Exornatione Argumentat.*
fit, quando vox non jam eadem, sed similis
tantum priori in syllabis, & litteris apponi-
tur. Hæc amplius patebunt exemplis in se-
quentibus.

CAPUT XXVI.

De figuris, quæ fiunt per adjectionem.

Omnes figuræ primi generis repetunt eadem
verbum: prima quidem in principio constru-
ctionis, altera in fine illius, tertia in principio
simul, & in fine, quarta seu conduplicatio, pro-
miscuè & ubicunque manente tamen eadem
significatione vocis; Traductio etiam ubi-
cunque sed cum variatione, & mutatione
significationis aliquali, vel totali. Polypoton
cum mutatione casuum. Synonymia eandem
significationem repetit, mutatis verbis; po-
lysyndeton eandem conjunctionem. Gra-
datio vocem priorem repetit, cum aliquo af-
censu vel descensu ad ulteriora. Omnes
igitur figuræ primi generis dici possunt re-
petitio: hoc tamen nomen soli primæ fi-
guræ attribuitur per excellentiam, & An-
tonomastiam, sicut nomen translationis
metaphoræ: est enim hæc figura inter illas
princeps; eò quòd in principio reperat.
Unde definitur: est figura verborum, quæ
idem verbum sæpius ponit in dictionis, seu
sermonis principio. Aliis dicitur anaphora,
aliis epanaphora, aliis diplosis anaphorica,
aliis parisosia, aliis aliter; sed hæc alibi legen-
tem

tem non terreant, uti nec doctrinae diversitas, quemadmodum prae monui. Mihi sane clarior, distinctior simul, & brevior divisio figurarum visa est nulla. Sed exemplis definitionem declaremus. Cicero pro lege Manilia. Agitur populi Rom. gloria, agitur salus sociorum, atque amicorum, &c. Author ad Herrenn. lib 4. vobis istud attribuendum est, vobis gratia habenda, vobis res ista erit honori: &c. Scipio Carthaginem delevit, Scipio pacem peperit, Scipio civitatem servavit. Virgilius 1. Aeneid. Tu mihi quodcunque hoc regni est, tu sceptrum Jovemque concilias, tu das epulis accumbere divum. Cicero 1. Catilin. Nihilne nocturnum praesidium palatii? nihil urbis vigiliae? nihil timor populi? nihil consensus bonorum civium? nihil hic munitissimus habendi Senatus locus? nihil horum ora, vultusque moverunt? Duplex repetitio est in illo pro Roscio. Accusant ii, qui in fortunas hujus invaserunt, causam dicit is, cui praeter calamitatem nihil reliquerunt: accusant ii, quibus occidi Patrem Sexti Roscii bono fuit, causam dicit is, cui non modo luctum mors Patris intulit, verum etiam egestatem: accusant ii, qui hunc ipsum jugulare summe cupierunt; causam dicit is, qui &c. Similis fieri potest in hunc modum: nemo praceptoris explanationem auscultat, nemo explanata recolit, nemo dictata excipit, nemo studiosè elaborat, audent tamen Rhetoris nomine gloriari.

audent jactare se plurimum profecisse. Similem repetitionem habet Psalmus 148. & 150. ubi Laudate sæpius ponitur in principio versus. Sicut & Benedicite in Cantico trium puerorum Daniel. 3. Psal. 117. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. 2. Cor. 11. periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in solitudine, &c.

Conver-
sio.

Converso, (alii epistrophen, antistrophen vocant) est figura, quæ idem, aut eadem verba repetit, in fine constructionis: est igitur contraria priori. Cicero in Agraria. Tu Rulle, emes, quod voles; utrumque facies quanti voles. Idem lib. 4. ad Heren. Pœnos populus Rom. iustitiâ vicit, armis vicit, liberalitate vicit. Idem, ex quo tempore concordia de civitate sublata est, fides sublata est, amicitia sublata est. Idem in Lælio. Homo novus erat, ingeniosus erat, doctus erat, bonis viris, & studiosis amicus erat, in civitate primus erat. Idem: nam cum istos, ut absolvant te, rogas; ut pejerent, rogas, ut estimationem negligant, rogas, ut leges populi Rom. tuæ libidini largiantur, rogas. Huc pertinet illud Pauli 2. Cor. 11. Hebræi sunt, & ego. Israëlita sunt, & ego. Semen Abraham sunt, & ego; Ministri Christi sunt (ut insipiens dico) & ego. Etiam plura verba repeti possunt. Ut Martialis lib. 2. epigr. 17.

Cap.

Capto tuam ! pudet heu ! sed capto, Ma-
xime coenam :

Tu captas alias : jam sumus ergo pares.
Manè salutatum venio: tu diceris iſſe

Manè salutatum: jam sumus ergo pares.
Sum comes ipſe tuus, tumidique anteâm-
bulo Regs;

Tu comes alterius : jam sumus ergo pa-
res.

Sic *Psalm. 117.* omnes gentes circuierunt me,
& in nomine Domini quia ultus sum in eos.
circumdantes circumdederunt me, & in no-
mine Domini quia ultus sum in eos. &c. sic
Psalmus 135. in fine singulorum versiculo-
rum repetit : quoniam in æternum miseri-
cordia ejus.

Complexio (aliis *ſimploce*, *Rutilio Rufo* *Complexio.*
καὶ ὁ αὐτὸς dicitur) eſt figura, quæ idem verbum
ſæpius *in principio*, & idem ſæpius *in fine* re-
petit: inde *complexio* dicitur, quia & primam
& ſecundam complectitur : atque ideo repe-
titionem & conuerſionem habere debet : ſi
enim non habeat, *complexio* dici non po-
teſt. Unde in his non eſt exemplum hujus fi-
guræ:

Virgili. *Eclog. 7.*

Ambo florentes ætatibus, Arcades
ambo.

Ovidius 7. *Faſtor.*

Qui bibit, indè furit : procul hinc diſce-
dire, quæſ eſt.

Cura bonæ mentis: qui bibit indè furit.

X ſ

Ci.

Cicero in Verrem. multi & graves dolores inventi parentibus, & propinquis multi &c. in his enim, licet idem verbum, quod fuit in principio, ponatur in fine, non tamen est complexio: quia nulla repetitio, neque conversio: unde hæc ad conduplicationem remittit Cyprianus, qui citat allatum ex Cicero exemplum inibi, & simile ponit ex eodem in fine. Hæc igitur Complexiones erunt: ad Herren. 4. quem Senatus damnarit, quem populus Romanus damnarit, quem omnium existimatio damnarit, eum vos sententiis vestris absolvetis! Pro Milone quis eos postulavit? Appius. quis eos produxit? Appius. Simile est. Quæris quid opes? quid honores conferat? studium. quæris quid eosdem conservet? studium. quæris quid adaugeat? studium. Paulus 2. Cor. 9. qui parvè seminat, parvè & metet, qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. in Cantico trium puerorum Daniel. 3. à versu 2. hæc figura quoque exprimitur.

Condu-
plicatio.

Conduplicatio est figura, quæ idem verbum sæpius ponit, neque semper in fine, sed ubique: unde quando non est repetitio, neque conversio, neque utraque simul, seu complexio, & tamen verbum sæpius ponitur, est conduplicatio: aliis dicta epanalepsis, & epanodus: aliis anadiplosis, palilogia polylogia, &c. breviter ab authoribus & clarè, est verborum geminatio. Varios illius modos ponit author, eosque exemplis illustrat, quibus ad-

do sequentia. Cicero pro Marcello. vidimus
 tuam victoriam praeliorum exitu termina-
 tam, gladium vaginâ vacuum non vidimus
 pro Milone: negat enim, negat ingratis civi-
 bus fecisse, quæ fecisset, timidis & omnia cir-
 cumspicientibus pericula non negat. pro syl-
 la. fero ego te Torquate, jam dudum fero
 &c. pro Marcello: totum hoc, quantumcun-
 que est, (quod certè maximum est) totum est
 inquam tuum. Et pro domo sua: sed excitatus
 aliquando (dicam ipso audiente, quod sen-
 si, & sentio) excitatus, inquam, aliquando
 C. Pompeij nimium reconditus, & penitus
 abstrusus dolor. Philipp. 4. non est, non est
 vobis, Quirites, in eo hoste certamen, cum
 quo aliqua pacis possit esse conditio. Plau-
 tus, qui cavet ne decipiatur, vix cavet, cum
 etiam cavet.

Ovidius.

Si mihi quæ facie poterit te digna vi-
 deri

Nulla futura tua est, nulla futura tua
 est.

Idem

At senior postquam merces geminata sub
 illis

Montibus inquit erant, & erant sub mon-
 tibus illis,

Risit Atlantiades, & me mihi perfide pro-
 dis

Me mihi prodis ait?

Virg.

332 *De Exornatione Argumentat.*
Virg. Ecl. 6.

Addit se sociam, timidisque ^{superventis}

Ægle,

Ægle Najadum pulcherrima.

Et *Æneid.* 1.

-- sequitur pulcherrimus *Astur*

Astur equo fidens, & versicoloribus armis
Propertius lib. 2.

-- eheu tu mihi certus eras.

Certus eras eheu! quāvis nec sanguinea vito

Nobilis, & quamvis non ita dives eras.

Virgil. Ecl. 2.

Ah *Corydon*, *Corydon* quæ te dementia
cepit.

Ecl. 3.

Et longum formose vale, vale inquit *Jola.*

Æneid. 4.

Sed moriamur ait, sic, sic juvat ire sub
umbras.

Alius.

Sed fugit interea, fugit irrevocabile tēpus.

O! dives, dives, non omni tempore vives.

Apocal. 18. cecidit, cecidit *Babylon* illa
magna. *Actor.* 9. *Saule*, *Saule* quid me perse-
queris. *Matth.* 23. *Jerusalem*, *Jerusalem*, quæ
occidis *Prophetas*. Sic *Christus* sapiens. A-
men, Amen dico vobis, & in cruce. *Deus*,
Deus meus, ut quid dereliquisti me? & *David*.
Deus, *Deus* meus, ad te de luce vigilo. & 1.
Reg. 19. *Fili mi Absolon*! *Absolon* fili mi! quis
mihi dei! ut moriar pro te, fili mi *Absolon*!

Tradu-
tio.

Translatio est, quæ idem verbum repetit
cum aliqua distinctione, id est, diversitate
non

non solum casuum (hoc enim polyptoton facit) sed *significationis*, ita ut verbum seu vox, in alia, atque alia significatione accipiat, ut patet in exemplis ab Authore allatis; ibi enim vita primum accipitur pro tempore, quo vivimus, deinde pro actu vivendi, denique pro anima quam virtute excolimus; si verò vitiis inficiamus, sceleratæ vitæ homines efficiamur. Sic homo semel propriè accipitur pro natura humana, deinde pro humanitate & lenitate, qui est actus secundus, ut vocant Philosophi; qui enim humanitate caret, hunc non hominē, sed belluam appellamus. Sicut autem homo ferus, non est homo, ita Ciceroni divitiæ, non sunt divitiæ, si conferantur cum virtutibus; unde semel illis tribuit significationem, quam vox habet, deinde tollit eandem. In reliquis exemplis per se patet mutari significationem. Ex quibus collige, & *Nota*: significationem hic mutari aliquando secundum *aliquid*, & aliquantulum; interdum verò *ex toto* & totaliter. Aliquantulum enim mutatur in prioribus tribus exemplis explicatis; totaliter, in posterioribus in Authore positis. Ad priorē modum refer sequentia. *Æneid.* 5. intentaque brachia remis intenti expectant: prius enim intentus idem est quod extentus; posterius autem, quod attentus; quæ significatio affinis est priori non tamen eadem. Apud Lucilium: amici dum vivimus, vivamus, ubi postremo loco vivere idem est, quod simus latī. Cicero pro Cœlio: quis ignorat in ejusmodi domo, in qua libidines, omnia denique inaudita vitia versentur, hic

hic servos non esse servos. ubi semel servus
 personam servi significet, alterâ vice offici-
 um. Idem ad Q. Frat. Cato adolescens nullius
 consilii, sed tamen civis Romanus & Cato.
 Idem pro Sextio: ibidem Consules, si modo
 Consules erant. id est, nomen habebant, non
 rem, cuiusmodi sunt ista: Hæc mulier (Ju-
 dith) non est mulier, quia fecit viriliter. Hæc
 virgo, non est virgo, quia virginitatem ami-
 sit. Hic studiosus, non est studiosus, quia non
 studet. Multi Oratores non sunt Oratores, id
 est, eloquentes. S. Barbara non fuit Barbara.
 Sic ille juvenis ex malo factus bonus dixit
 ego non sum ego. apud S. Ambrosium lib. de
 poenitent. c. 10. Macrobius lib. 2. saturnal.
 bellaria ea maximè sunt mellita, quæ mellita
 non sunt. Virgil. Ex illo Corydon, Corydon
 est tempore nobis: id est, excellens Musicus.
 Sic dicimus Joannes, manet Joannes, id est,
 gratus. Puer denique est puer, stultus ma-
 net stultus Joan. 2. Multi crediderunt in Je-
 sum visis signis, ipse autem non credebatur
 eis, id est, committebat. Ad posteriorem mo-
 dum refer sequentia. Unum te rogo, sic vi-
 ve, nè sis dignus rogo. gaudeo quod miseris
 subsidium miseris; bellum minimè est bel-
 lum, in otio litterarum tibi nullum est otium,
 & dum semper est tempus, dicis nullum tibi
 esse tempus. quanquam hæc duo ad priorem
 classem magis spectare videntur. Sed hu-
 jus loci est, plus studes juri Coeorum,
 quam juri Doctorum: mundus
 non est mundus,

Tale est illud.

Quid facies facies Veneris , si veneris
antè.

Non sed eas, sed eas, nè pereas per eas.

Sic lufit ille.

Quis neget Æneæ natum de stirpe Nero-
nem ?

Sustulit hic Matrem, sustulit ille Patrem.

Et illud.

Mala mali malo , mala contulit omnia
mundo :

Et propter est, est, est, Dominus meus
mortuus est. Huc pertinent , quæ duplicem
habent significationem , vel ex se ut, canis
animal, & cano canis canere, vel ex translati-
one à propria in alienam significationem. v.
g. in hortis nullus sit licèt flos, tu mihi tamen
in scholis es flos ; peccatores licèt habeant
intellectum, tamen sunt sine intellectu, ubi ef-
fectus pro causa ponitur. Licèt careas virtute,
tropos tamen facis cum virtute. Follis etiam
dum est inflatus, non est inflatus, id est, super-
bus. Ex se duplicem significationem habent.
In vita omne peccatum vita : quid gloriaris
nomine ducis , qui in hostem exercitum
nunquam ducis. Dum venis ad me manè, to-
tâ die apud me mane. nomen habes regis, ni-
hil interim regis. Non quisquis debet, statim
persolvere debet.

Polyptoton est, quando *idem verbum sæ-*
pius ponitur in diversis casibus : per casus
autem hîc etiam numeri, genera, personæ,
tem.

tempora, modi, &c. intelliguntur. Differt à præcedenti figura, quia hæc mutat tantum casus, illa verò significationem. Sæpe tamen coincidunt, ut patet ex superioribus exemplis, in quibus non sola significatio mutatur, sed etiam casus. v.g. Mala mali mala contulit omnia mundo, omnes casus complexus est Poëta ille sic canens. Cum vanitas sit vanitatis filia, Et vanitati vanitatem procreet. Ô vanitas! quid vanitate vanius! Cicero in Verrin. Ænensis ager sic erat deformis atque horridus, ut in uberissima Sicilia parte Siciliam quæreremus. Idem pro Rosc. Ergo etiam si omnia, quæ dicenda sunt, liberè dixerò, & in Vatium, factum esse ambitum omnes scitis, & vos hoc, scire omnes sciunt. Talem commutationem fecit Plautus. in Amphit. justam rem & facilem esse oratam à vobis volo, nam justè ab justis justus sum Orator datus; nam injusta ab justis impetrari non decet, justa autem ab injustis petere insipientia est. Ovidius. Cedere jussit aquam, jussa recessit aqua, & ille, nec sine sole suo lux, nec sine luce sua sol. & non venit è pota sæpe salute salus. Lucanus sic canit: infestisque obvia signis, signa, pares aquilas & pila minantia pilis, Littera littoribus contraria: figulus figulum odit, homo homini lupus. Ex nihilo nihil, in nihilum nil posse inverti. sic ibimus, ibitis, ibunt. Quod fuit est, & erit. Cicero Philip. 3. Huic cedamus? hujus condiciones audia-

audiamus? cum hoc pacem fieri credamus?
 Christianus Poëta, Mors mortis, morti mor-
 tem mors morte redemit. In quo metro sunt
 omnes casus. Ridiculum est illud Plauti. ve-
 rum aliquis aliqua aliquo modo, aliunde
 ab aliquo tibi spes est fore meam fortunam:
 Ovidius.

Tu quoque Pieridum studio, studiose te-
 neris.

Ingenioque faves, ingeniose meo.

Hinc patet derivata ab aliis, huc pertine-
 re, si cum primitivo ponantur, ut illud Cice-
 ronis, qui paulò ante interitum visus est in
 somnis, amicæ esse amictus amiculo. &c. ar-
 debat amore (Verres) illius hospitæ propter
 quam hospitii jura violârat. &c. Plautus. ple-
 rique homines, quos, cum nihil refert, pu-
 det; ubi pudendum est, ibi eos deserit pudor.

Nota, si diversa vocabula in diversis casu-
 bus ponantur, quale exemplum affert ultimo
 loco Cyprianus, est quidem casuum commu-
 tatio, sed non figura primi generis, nempe per
 adjectionem, quia non repetitur idem voca-
 bulum, sed aliud atq; aliud. Solùm igitur re-
 ductivè exemplum hujus loci est non per se.

Synonymia est, quando *idem* aliis atque
 aliis verbis dicitur: unde repetitur unum, i-
 demque verbum, non quoad vocem & so-
 num, sed *idem quoad significationem*, & sic
 adhuc jure aliquo locum inter figuras primi
 generis sibi vendicat; quia idem verbum re-
 petit. Hujus figuræ exempla abundant in
 sacris & profanis, quare non est, quod ei

Synony-
 mia.

Y

immo

immo remur, unum & alterum sufficit.
 Plautus. quicumque ubique sunt, qui tuere,
 quique fururi sunt posthac stulti, stolidis fa-
 tui fungi, bardi blenni, buccones, solus es
 go omnes longè anteco, stultitiâ & moribus
 indoctis. Cicero post reditum. Mutum fo-
 rum, elinguem curiam, tacitam & fractam
 civitatem videbatis. Pro Milone: an vero
 Iudices, vos soli ignoratis, vos hospites in
 hac urbe versamini? vestra peregrinantur
 aures, neque in hoc pervagato civitatis ser-
 mone versantur &c. Virgil. 6. *Aeneid.* supe-
 ratne & vescitur aurâ *Ætheriâ*, nec adhuc
 crudelibus occubat umbris? Hic adverte, ut
 illa, quæ subjiciuntur, aut plus dicant, aut
 priora declarent, alioqui ut inutilia rejicien-
 da sunt.

**Poly-
synde-
ton.**

Poly syndeton eandem conjunctionem re-
 petit v. g. & genus, & proavos, & quæ non
 fecimus ipsi, vix ea nostra puto. Virgilius.
 Unâ Eurûsque, Notusque ruunt, creberoque
 procellis Africus. & *Aeneid.* 6. fortè recen-
 bat numerum, charosque nepotes, fataque
 fortunasque virum, moresque manusque.
 Historicus decad. 3. lib. 8. somnus, & viam,
 & epulæ, & scorta, & balnea, corpora atque
 animos enervant. Orator. in Verrina 6. ne-
 que privati, neque publici, neque sacri tota
 in Sicilia quidquam reliquisse. Et: me præ
 cæteris, & colit, & servat, & diligit & pro
 Quintio: homo & in aliis causis exer-
 citatus, & in hac multum, & sæpe versa-
 tus.

Gr.

Gradatio figura est, quæ *positum prius verbum* repetit in posteriori, & subsequente constructione *cum aliquo progressu ad ulteriorem sensum*: Græcè *climax* dicitur, aliquibus *incrementum*, sed *male*, incrementum enim non consistit in verbis, sed in rebus, cum Quintiliano & aliis amplificationis modus sit, non figura, ideoque à re majori ad minorem, vel à minori ad maiorem progreditur, neque curat, utrum verbum prius positum repetatur in sequenti, quod in gradatione necessarium est; quæ etiam res prorsus æquales continet, ut patet in exemplo allato ab authore, & in sequentibus. Hoc tamen negari non potest, gradationem cum incremento convenire posse; distinguuntur tamen, quod *gradatio sit progressus verborum, incrementum autem rerum*, & quidem majorum vel minorum non autem æqualium, Author. ad Herenn. lib. 4. ponit inter alia hoc exemplum. Imperium Græciæ fuit apud Athenienses; Atheniensium potiti sunt Spartiæ, Spartiæ superavêre Thebani, Thebanos, Macedones vicerunt, qui ad imperium Græciæ brevi tempore adjunxerunt Asiam, bello subactam. Idem: nam quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, & quodlibet, licet, & quod licet possunt, & quod possunt audent, & quod audent faciunt, & quod faciunt, vobis molestum non est. Cicero in Vatin. non magis pecuniarum repetundarum, quàm majestatis: neq; majestatis, magis, quàm Plautiæ legis: neque legis Plautio

gis quàm ambitus ; neque ambitus magis,
quàm omnium legum iudicia perierunt. I-
dem pro Quintio. Si debuisset: Sexte, petis-
ses, sed petisses statim, si non statim paulò
quidem post, si non paulò post, at aliquando.
Et pro Roscio. In urbe luxuries creatur, ex
luxuria existat avaritia necesse est, ex avaritia
erumpat audacia, unde omnia scelera & ma-
leficia gignuntur. Virgil. Ecl. 2.

Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse
capellam.

Florentem, cytisum sequitur lasciva ca-
pella,

Hunc in modum lusit alius.

Auro quid melius? jaspis quid jaspide vir-
tus.

Quid virtute? Deus quid Deitate: nihil.
Notum est illud:

Aspide quid pejus? cenchris quid cenchri-
de? Dæmon,

Item

Dæmone quid? mulier, quid muliere?
nihil.

Item

Parva prius jacuit tectis scintilla favillis
Scintillam mora, flamma moras, incendia
flammas,

Ista secuta dedit tantos scintilla dolores.
Post visum, risum, post risum venit ad
usum.

Post usum tactum, post tactum venit ad
actum.

Post actum factum, post factum penitus
actum.

Sic Ausonius.

Res hominum fragilis alit, & regit & per-
imit fors;

Sors dubia, æternumque labans, quam
blanda foret spes;

Spes nullo sinè fine ævo, cui terminus est
mors;

Mors avida inferni regis, quam longa pre-
mit nox;

Nox sortita vices; remeaverit aurea cùm
lux;

Lux dono concessa Deum, cui prævi-
us est sol;

Sol cui nec furto Veneris latet omnipotens
Mars.

Similes gradationes multas habet scriptu-
ra. Roman. 8. v. 29. nam quos præscivit, hos
& prædestinavit; quos autem prædestinavit,
hos & vocavit; & quos vocavit, hos & justi-
ficavit, quos autem justificavit, illos & glo-
rificavit. Rom. 5. v. 3. tribulatio patientiam
operatur, patientia autem probatione, pro-
batio verò spem, spes autem non confundit.
Jacobi 1. v. 44. unusquisque verò tentatur à
concupiscentia sua abstractus & illectus: de-
inde concupiscentia, cùm conceperit, parit
peccatum; peccatum verò cùm consumma-
tum fuerit, generat mortem. 2. Petri 1. à v. 5.
Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute
autem scientiam, in scientia autem absti-
nentiā, in abstinentia autem patientiam,
in patientia autem pietatem, in pietate autē
amorem fraternitatis, in amore autem fra-
ternita-

ternitatis Charitatem. Notum est illud : in principio erat verbum, & verbum erat apud DEUM, & DEUS erat Verbum. Item Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Ex dictis collige gradationem fieri facile, si considerentur, res à se invicem sequentes aut pendentes. uti effectus & Consequentia multa Demum.

Nota gradationem differre à sorite, quod sorites ab uno ad aliud progrediatur, ita ut tandem aliquid *inferat* & concludat, unde debet habere particulam aliquam illativam, *ergo, igitur*. Gradatio autem nil concludit, sed solum connexionem declarat, & manifestat. A Metalepsi autem differt, quia Metalepsis non ponit expressè illa multa, quae ab invicem dependent; dum tamen explicanda est tum opus est gradatione v.g. ex arvis intelligitur spica, ex spica messis, ex messis aestas, ex aestate annus. Unde patet in Metalepsi gradationem esse occultam, non apertam, & expressam, nisi explicetur.

Hoc autem casu definit esse Metalepsis, & fit gradatio.

* * *

CAPUT XXVII.

De figuris quæ fiunt per detractionem.

*Synecdoche est, cum vox aliqua omittitur, quæ tamen facillè subintelligi potest, atque ideo vocatur intellectio, & subintellectio. Differt ab Apostrophi sententiarum figura, in qua non facillè subintelligitur, quod omittitur; ac virtus ejus in sensu est, neque enim unum tantum, sed plura subintelliguntur verba sensum facientia. Differt à synecdoche tropo, quia tropus loco illius, quod omittit, ponit aliud. In syntaxi hæc figura dicitur *Eclipsis*, & cum ea convenit in hoc quod verbum ad plenam verborum Constructionem desideretur: distinguitur tamen in hoc, quod hæc simul afferre debeat ornamentum conducens ad vim delectandi, persuadendi, flectendi, ad hoc enim figuræ Rhetoricæ deservire debent. Unde notandum etiam pro reliquis figuris, quæ cum Grammaticis conveniunt, ut est *Zengna*, posse eandem figuram diversimodè considerari, in quantum scilicet verbum requisitum deest, & in quantum hujus omissio affert ornamentum, & vim aliquam moventi: priori modo consideratæ figuræ ad Grammaticam pertinent; posteriori autem modo ad Rhetoricam. Hoc prænotato, ad exempla ecce *Synecdochen*, subintelligitur enim accedamus*

Synecdoche.

mu. Comicus, tantamne re tam negligenter
 agiet? subauditur oportet. Historicus: hic ego
 subnascentem in me furorem comprimeret
 tacere primum, meditari, quid irato repon-
 rem prudens: tum blandis compellare atque
 rem ut gesta est exponere subintelligitur ca-
 pi. Qui modus non tantum Historicis fami-
 liaris est, sed & oratoribus in narratione,
 Vulgaria sunt illa; ibo ad D. Petri, quid mul-
 tis, quid multa? recta ad me venit, subin-
 tellige via, comedit bubulam, laceravit bu-
 bulam, quartana laborat. Caesar habet sex
 millia, intelligitur militum, haec Cicero, ita
 ille, haec ille. Quid jam? omnibus has le-
 cturis salutem. Virgil. Aeneid, 9.

Ecquis erit mecum Juvenis qui primus in
 hostem? (irruat) Etiam Christus haec usus
 Petrum curiosè sciscitantem repellens, quid
 ad te? tu me sequere. Et matri suae vini mi-
 raculum petenti dixit: quid mihi & tibi est
 mulier; subintellige, *faciendum*, quasi dice-
 ret: tibi faciendum prius incumbit, ut aqua
 adsit in hydriis, tum mihi incumbet (prout
 convenimus) illam mutare in vinum. Unde
 non est vox reprehendentis, sed monentis:
 Christus enim domi praevidens defectum vi-
 ni fore in nuptiis, cum ea contulisse videtur,
 alioqui ipsa miraculum primum petere non
 fuisset ausa.

Disso-

Dissolutio est contraria PolySyndeto, o-
mittit enim Conjunctiones, quas illa figura
multiplicat.

*Dissolu-
tio.*

Ferte citi flaminas, date tela, scandite
muros.

Martial. Frange toros, pete vina, rosas
cape, tingere nardo.

Frons oculi vultus &c. Aliter vocatur
Asyndeton.

Adjunctio est: cum vox, quæ sæpius poni
posset, & deberet vi Syntaxeos plenæ, non
nisi semel ponitur, in reliquis omittitur, &
subintelligitur; differt à Synecdoche, quæ
verbum, quod omittit, ne semel quidem
ponit, Virgil.

Trojugena interpres, Divûm, qui nu-
mina Phœbi.

Qui tripodas, Clari lauros, qui fidera
sentis.

Ubi verbum *sentis* ad omnes accusativos
subintelligitur.

Idem, Æneas urbe, & sociis, & classe
relictâ:

Ubi *relictâ* ad alios ablativos addendum
erat. Nota dum verbum, quod in reliquis
desideratur, in principio ponitur, vocatur à
Grammaticis *protozeugma*, si in medio *Me-
sozeugma*, si in fine *hypozeugma*.

Disjunctio est, in qua nullum verbum o-
mittitur, omitti tamen potuisset,
unde

Y S

unde

Disiun-
ctio.

346 De Exornatione Argumentationis.
unde est contraria Adjunctio, Non est au-
tem figura secundi generis, eò quod nihil
omittat: ponitur tamen inter illas, quia a-
libi locus pro ea non erat commodior. Nam
poni non potuit inter figuras primi generis,
cùm non repetat *idem* verbum, sed *aliud* in
syllabis & significatione (si enim in signifi-
catione *idem* est, spectabit ad synonymiã)
& aliunde est contraria priori; contrariorū
verò eadem est disciplina, id est, *idem* discen-
di locus. Quod si dicas etiam dissolutionem
contrariam esse Polysyndeto, & tamen divi-
sim posita sunt: patet solutio ex dictis, quia
dissolutio alibi poni potuit, alibi Polysyn-
deto, cùm hæc eandem conjunctionem repe-
tat, illa eandem omittat: sed disjunctio non
potuit; non enim ponit *idem* verbum sa-
pius, sed aliud quemadmodum polysyn-
deto. Inde Author dicit se illam perspicui-
tatis gratiã huc retulisse, quoniam superiori
contraria est. Exempla affert idem Author:
quibus adde hoc. Populus Rom. Numan-
tiam delevit, Carthaginem sustulit, Coryn-
thum solo æquavit, Tregellas evertit. &c.

Synæ-
ciosis.

*Synæciosis est, quæ duas res adversas col-
ligat. Hoc modò: tam deest avaro quòd ha-
bet, quã quod nō habet. Itã Cypr. Alii sic de-
finiūt: quæ duas res adversas in unã cōbinat,
Alii sic: quæ duo contraria eidẽ rei attribuit,
sub uno eodẽq; verbo. Itã ut illud verbũ semel
ponatur, alterã vice omittatur. Quod ultimã
additur, ut pateat hanc figuram jure relatã,
esse*

esse inter figuras per detractionem, semel enim ponitur verbum v.g. *deest*, deinde verò omittitur, & subintelligitur. Hæc definitio, aut potius primæ definitionis explicatio, bona videtur; tum quia exemplum allatum illam sic intelligendum esse docet, tum quia apparet quomodo sit figura secundi generis, & ab aliis distinguatur sufficienter. Nam Adjunctio licet semel ponat, verbum, & deinde omittat, non tamen continet contraria in se: Antithesis autem seu contra positum, licet contraria contineat, non tamen illa uni rei attribuit; sed posito & attributo uno alterum remover. v. g. vicit pudorem libido, timorem audacia, &c. pudor enim & timor excluditur à subjecto, & removetur. Præterea in Synæciosi ad unum contrarium apponitur verbum, ad alterum verò omittitur & subintelligitur: quod in contraposito non fit. Ex his collige non esse Synæciosim si dicas: Hic nec habet famulum, sed nec habet Dominum: potare est perniciofa utilitas, convivari est studium desidiosum, die tota garrere ad populum est ars sine arte, Musica est concordia discors, Sapientia Christi est stultitia. Humilitas est divina sublimitas, morbus sceleratis est salutaris &c. Hæc enim licet duo contraria contineant sub uno verbo, illud tamen verbum, ad nulum ex contrariis omittitur, & sic non potest esse Synæciosi, quæ est figura per detractionem. Neque est, si dicas: potare

est

est pernicioſa utilitas, convivari deſidioſum ſtudioſum &c. licet enim omittatur verbum *eſt*, non tamen omittitur ad contrarium illi, cui erat appoſitum, ſed prius ad utrumque contrarium ponitur, deinde ad utrumque omittitur. In Synæcioſi autem ad unum contrarium poni debet, & ad alterum omitti. Unde nec illud Senecæ huius loci eſt, Omnium ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium vacatione illius occupatio; licet enim omittatur in poſterioribus verbum *defendit*: non tamen ad unum, ſed ad utrumque omittitur; præterquam, quod hæc contraria non uni attri- buantur, ſed alii ſomnus, alii vigilantia, &c. Eſt autem ſynæcioſis in ſequentibus: Nec poſſum tecum vivere, nec ſine te. Africanus dicere ſolebat; Nunquam ſe minus otioſum, eſſe, quàm cum otioſus, nec minus ſolus quàm cum ſolus eſſet. Nocet immoderata ſervitus, & immoderata libertas, & nihil dare aliis vitium eſt, cum habeas, & omnia prodigere: Malum eſt nihil bibere, & multum bibere; & pernicioſum eſt ſemper ſtudere: Et vigilare & dormire quandoque oportet. Tam non habet annos quos vixit, quàm quos non vixit, ſed victurum ſe ſperat. Raphanus ille bonus, qui malus eſt. Mors æquè probos, ac improbos manet. Qui optimus hæreticus, ille peſſimus eſt. Qui nunquam libros in manus ſumit, neque ſtudioſus eſt, neque non ſtudioſus. Quod

repi-

repidum est, neque est calidum, neque frigidum. Qui Dei legem & præcepta non servat; neque DEI servus est, neque liberrus; subest enim DEO nihilominus. Ausonii est illud, non, qui habet, quæ cupit beatus est, sed qui non cupit, quæ non habet; ubi simul est commutatio.

CAPUT XXVIII

De Figuris verborum tertii generis.

Tertium figurarum genus est, in quo non idem vocabulum repetitur, ut in figuris primi generis; sed simile, aut par: & cum contrariorum eadem sit disciplina, dissimile; & dispar, atque adeo contrapposita huc referuntur (contraria enim sunt maximè dissimilia) correctio, & dubitatio: quæ etiam videntur per modum additamenti, & appendicis adjecta.

Paronemasia est, quando sibi similia, *Paronemasia* aut affinia, quoad syllabas, & litteras vocabula ponuntur, aliquâ tamen immutatione factâ; quod fit quatuor modis. 1. *Adiectione litteræ vel syllabæ* v. g. Hic mero, non Homero dat operam; non libris sed liberis; audiam te, non exaudiam; non tibi bona verba, sed verbera apparantur, ô munde immunde, lusti

fisti

350 De Extractione Argumentar.
sisti me abunde. Sunt oculi scopuli, titulo
meliore vocandi.

Ennius ita cecinit.

Quo vobis mentes, rectæ, quæ stare
solebant.

Antehac, dementes sese flexere vias

Bini locus est elegans:

Dixerat Astrologus Cælum sine nu-
be futurum,

Principe silvarum lustra petente suo.

Dixerat, & contrà ruiturum nubibus
Imbrem,

Vertere consuetus bubus arator
humum.

Vix ingressus erat princeps nemus illice
densum

Cum subitò pluvie, præcipitaneæ
quæ:

Laudat aratorem princeps ipsumque
doceri

Astra, sed Astrologum sumere rastro
juber.

2. Detractione litteræ vel Syllabæ. v. g.
Somnio comparatur nostra vita: ita nimirum
vana est ut *somnium*; *omnium* quinimò va-
nitatum est epitome. Hic est sepulchrum
haud pulchrum. Sacerdotium non est otium.
O fortunatam natam me Consule Romam.
Huc pertinet Echo. v. g.

Dic an dives ero si carmina scripsero
ferò.

Serè igitur potiar divitiis? vitiis.

Nomen & omen habet. Ad harum non
ada-

ad aram; ad caulam non ad Aulam natus est. Amicus noscitur amore, more, ore, re. In Plauti Epitaphio: innumeri numeri. Cic. 3. de Oratore qua tempestate Paris Helenam innuptis, junxit nuptiis, Ovid. 2. Metamor. ut dedit amp'exus injusta que justa peregit.

3. *Communtatione* litteræ, ut syllabæ v.g. dum diabolus peccantem videt, ridet. Gratia, quæ tarda est, ingrata est gratia. Sic Claudius Riberius Nero dicebatur, Calidus Riberius Mero. Virgilius Virgineus. Huc pertinet illud de Vasconum pronuntiatione, quæ U pronunciant in modum B.

Non temere antiquas mutat Vasconia voces

Queis nihil est aliud vivere, quàm bibere.

Cic. Catil. 1. qui de hujus urbis, atque adeo orbis terrarum exitio cogitant. Idem Philipp. 3, ex aratore Orator. Apulejus. Hasce tuas flammæ dum potiar, patiar. Ennius.

Haud doctis dictis certantes, sed maledictis.

Quæ nos ut docent; qui pavet, cavet; Voluptatum cænum tibi est cælum: ita amantes sunt amentes.

Quem fera non potuit vincere, vicit hera.

Verras non prætorem egit Siciliæ, sed prædonem. S. Agnes in martyrio fuit, ut agnus. Delige quem diligas. Mors & Mars unica distant litterâ. Ex rostris abiit ad
rastra,

caltra, hinc ad caltra. Cicero pro Roscio non modò ignoscendi ratio, sed cognoscendi consuetudo de foro sublata est. Alius Spartanus scribit Caracallam de fratre à se interempto, quem Astrologi Divum, id est Imperatorem fore prædixerant, ut ipse illud: sit Divus, dummodo non sit vivus, Cic. 1. ad Attic. 2. Iudices illos magis fames, quàm fama commovit. Sic queritur Poëta.

Nos Musæ mulæ, nostraque fama, famines.

Item. Alter respondit æquum, sed tulit alter equum. Fide, sed cui fidas vide; nam omnibus rebus jam peractis; nulla fides est in pactis, mel in ore, sed in corde, verba lactis, fraus in factis. Ennius. quæ scis

In vulgum vulgas, artemque exprimis inertem.

4. *Transpositione litterarum vel syllabarum* v. g. Cic. 4. ad Atticum. Consul ipse magis parvo & pravo animo; facie magis quàm facetiis ridiculus. Item nolo esse laudator, ne fiam adulator. Corpus est porcus, & voluptatis porcus. Huc spectant anagrammatissimi, de quibus vide Patatium Eloquentiæ de Notatione v. g. amor, mora, Roma, Maro, Maria, ara, mi, pro mihi. IESUS vis es, Eucharistia cithara IESU. Bartholomæus, sol beatorum, Maria Magdalena, mala mea grandia. Societas Jelu, vitiosa feces, &c. Huc etiam pertineat retrogradum. Quale est illud dæmonis.

Signa

Signa te, signa temerè me tangis, &
angis;

Roma tibi subitò, moribus ibit a-
mor.

Nota Paronomasiam differre à Traducti-
one, quod traductio repetat idē vocabulum;
paronomasia autem non idem, sed simile v. g.
Hic quos bello vincit, mox catenā vincit, Hic
fitus est probus Imperator, verè probus. Ci-
cero ad Herenn. hunc avium dulcedo, ducit
in avium; in his est Traductio, quippe idem
vocabulum; est autem paronomasia dicendo:
hunc dulcedo avium duxit in devium; quia
non est idem sed simile per tertium modum,
qui est commutatio. Quamvis autem Tra-
ductio aliquando mutet & inflectat vocem
per casum, non tamen mutat litteram vel syl-
labam unam in aliam; sed solū sibi associat
alteram figuram quæ est polyptoton. Porro
polyptoton differt à paronomasia, quia hæc
per commutationis modum mutat litteram
vel syllabam vocabuli, non autem casum;
mutatio enim casus, ad polyptoton spectat,
similiter licet polyptoton adjiciat vel detra-
hat in fine vocis aliquid, tamen hoc fit so-
lū per inflexionem casuum, non autem alio
modo: unde reliquos modos, qui per muta-
tionem casuum non sunt, sibi paronomasia
vendicat. Quod autē per casus non solū acci-
piatur Nominativus Gen. &c, sed etiā numeri
Z genera

genera

genera &c. dictum est suprà. Sicut autem polyptoton ejusdem vocis diversos casus habet, ita e contra.

Similiter cadens est, quod diversas voces habet in simili casu, positas, *omioptoton* Græci appellant. Per casus autem quid intelligatur, jam dictum est, & patet in exemplis ab ipso Authore allatis. Nempe quidquid inflectitur per numeros, genera, tempora, modos, Rhetores appellant casus; unde solæ partes indeclinabiles hic excluduntur. Cic. Agrar. tamen ne vexari Rempublicam. Contemni Majestatem populi Rom. deludi vosmetipsos à tribunis plebis patiemini. Hic *Remp. Majestatem vosmetipsos*. Item: *vexari, contemni, deludi*, casus sunt similes, idem Agrar. l. sollicitam mihi civitatem suspitione, suspensam metu, perturbatam vestris legibus, & concionibus, & seditionibus tradidistis, Hic in *sollicitam suspensam, perturbatam*. Item in ablativis utriusque numeri, sunt casus similes.

Similiter desinens est, quando membra Orationis similiter exeunt & terminantur. Seu quando Constructio in fine similem habet exitum, quem facere possunt non tantum declinabiles. Hinc distinguitur à similiter cadente, 1. quod admittat partes etiam indeclinabiles. 2. quod similiter cadentia ubicumque poni possint. In constructione, similiter desinentia tantum in fine.

3. quod

3. Quodd etiam in casu convenire possint voces non tamen similiter desinere, estò in fine ponerentur, ut *suprà*, in *metu & legibus* pater. Et in hoc: quisquis dat pauperi, fæneratur DEO: & vicissim possunt esse diversi casus, & tamen similiter desinens v. g. viri isti sunt præclari, adeoque digni amari; Ratio horum unica. Quia terminatio vocis hic attenditur, non inflexio & declinatio; atque ideo exemplum est: pugnavit fortiter, vicit feliciter, triumphavit hilariter. Concurrunt tamen frequentissimè similiter cadens, & similiter desinens in unam eandemque vocem; Si scilicet similiter cadentia in fine ponantur, & similem habeant terminationem. Exempla passim occurrunt legenti Ciceronem & alios.

Compar est, quando membra orationis, seu constructiones sibi sunt similes, quod ferè parem habeant syllabarum numerum: dixi *fere*, quia non est opus, ut tam accurata, & exacta sit paritas, sed sufficit ut aurium iudicio disparitas non advertatur; fit enim ut parum pro nihilo computetur, & ut syllaba longa duas breves in aurium iudicio adæquet: unde potest una Constructio excedere alteram unâ vel altera syllabâ v. g. laudas hominem divititis abundantem; sed eundem virtute præstantem non laudas. Item in fuga fæda mors, in victoria gloriosa. Item in prælio pater mortem appetebat, do-

mi Filius nuptias apparabat. Item, ego te con-
 filiis, nummis, & sanguine iuvi, tu me dolo,
 arte, & gladiis invasisti. Maximam autem ha-
 bet gratiam hæc figura, si tribus membris
 constet. Et tum Græcis tricolon dicitur, ut nec
 Rei publicæ consuluisti, nec amicis profuisti,
 nec hostes devicisti.

Contra-
 positam
 seu Con-
 tentio.

Contrapositum, aliis *contentio*, Græcè *antithesis* vel *antitheton*, fit, cum contraria, vel pug-
 nantia inter se verba ponuntur, aut in eadem,
 aut in diversa Constructione: in eadem: ex di-
 vite factus est pauper; ex felice infelix, ex glo-
 rioso inglorius: in diversa: ut: nulla in eo pie-
 tas, nulla assiduitas, nulla temperantia; sed
 scelus, desidia, luxuria, ebrietas, dum silendum
 est loquitur, dum studendum oritur, his simi-
 lia sunt, quæ sequuntur. Cicero moribus
 fuit compositis, pacis & tranquillitatis amans;
 Catilina distortis, furoris ac seditionum con-
 citator.

Sudat quando vorat, frigescit quando
 laborat,

Tota hominis vita est nil nisi nolo,
 volo.

Propertius lib. 2.

Hujus ego vivus, mortuus hujus ero;
 Catullus: non est dea nescia nostri,
 Quæ dulcem curis, miscet amari-
 tiem.

Martial. Non bene semper olet, qui
 bene semper olet.

Per hanc figuram mirandæ sunt illæ sententia, quæ paradoxa dicuntur v.g. hæc sunt antiqua nova, servus, qui non servit peccatis, est liber. Nil certius morte, nil eadem incertius. Inopem me copia fecit. Infelix Epulonis felicitas. Splendida paupertas vel miseria. Voluptas dulce venenum : amor est blandus tyrannus. Infelix omnis terrena felicitas, qui vult multum vivere, comedere vel bibere, debet parum, si enim non excesserit potu & cibo diutius vivet, & comedet; adeoque multum extensive. Stultitia Christi sapientia est, ejus mors nostra vita. Humilitas est honorata celsitudo; nescire, quæ Deus non vult nos scire, Sapiens est ignorantia. Macrobi. lib. 2. Saturnal. Bellaria ea maximè sunt mellita, quæ mellita non sunt. Cic. in Bruto: subito in Civitate, cum alia acciderunt, cum ea ipsa, de qua disputare ordinar, eloquentia obmutuit. Catullus necquidquam taciturnum cubile clamat. Horatius.

Alme sol curru nitido, diem qui
Promis & celas, aliasque & idem
Nasceris.

Christus Matth. 40. & 46. qui invenit animam suam, perdet illam; & qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Et Joan. 12. qui odit animam suam, dicitur amare animam suam; qui autem amat, odit. In quem locum Augustinus: magna, inquit, & mira sententia! quem

quemadmodum sit hominis in animam suam amor, ut pereat; odium, nè pereat : si malè amaveris odisti ; si bene oderis, tunc amasti; felices qui oderunt custodiendo, nè perdant amando. Ità ille. D. Paulus de vidua ait. 1. Timoth. 5. quæ in deliciis est, vivens mortua est. Talis contradictio est in illo Matth. 44. cæci vident, claudi ambulant &c. S. Egidius socius S. Francisci vir sanctus, & à DEO illuminatus, hæc abnegationis sensuum dabat paradoxa. Si vis bene videre, erue oculos tuos, & esto cæcus; si vis bene audire, esto surdus; si bene loqui, esto mutus; si bene ambulare, abscinde tibi pedes; si bene operari, mutila tibi manus; si bene amare, habeas te odio; si vis bene vivere, te mortifica, si bene lucrari, discere perdere, si vis esse dives, esto pauper; si vis esse in deliciis, afflige te; si vis esse securus, semper esto in timore; si vis exaltari, humilia te; si vis honorari despice te; & honora te despicientes; si vis honorari despice te; & honora te despicientes; si vis habere bonum, sustine malum; si vis esse in quiete, labora; si vis benedici, desidera maledici, &c. Sic ille apud Cornelium à Lapide in cap. 16. Matth. ad affectum sunt antilogiæ illæ Ferdinandi III. de de Passionis Dominicæ mysteriis, Tristatur in horto lætitia Angelorum,

Affligitur in anima resectio animarum
sanctarum.

Solatur Angelus solatium Afflicto-
rum;

Traditur furori luporum mansuetissi-
mus agnus.

Capitur, quem cæli capere non pos-
sunt;

Ligatur, qui nostra solvit vincula,
Judici repræsentatur Judex vivorum &
mortuorum.

Negatur à Petro, petra ipsa Christus;
Facies illa velatur, in quam desiderant
Angeli prospicere

Falsò accusatur veritas æterna;

Non respondet Verbum, per quod
Verbum facta sunt omnia.

Indecorè nudatur, qui vestit omnia;

Tremat, coram quo tremunt pote-
states,

Dirè flagellatur Dominus in similitudi-
nem servi factus;

Ignominiosè coronatur Rex Regum, &
Dominus Dominantium;

Stultitiæ insimulatur sapientia Patris;

Nocens dimittitur, innocentia dam-
natur.

Ponderi crucis succumbit, qui tribus digitis
Cælum appendit,

Crucifigitur tanquam latro, ipse DEI
Filius;

Moritur eheu ! moritur vita æterna;

Ut te mortalem reddat immortalē,

Moritur DEUS homo factus, ut te hominem DEIFICET.

Morere & tu cum concupiscentiis tuis, ut vivas Christo.

Morere mundo, ut vivas Cælo,

Morere tibi ipsi, & affectibus pravis,

Ut vivas soli DEO pro te mortuo in æternum.

Nota, non esse opus ad hanc figuram, ut semper sint strictè & propriè contraria; possunt enim esse pugnantia, & aliquo modo disconvenientia: ut, dum studendum est, hæret in popinis; dum orandum, confabulatur; Sic voluptas est dulce malum, blandum venenum &c. Item sufficit si dissimilitudinem & diversitatem importent, quod indicatur per particulas adversativas, *sed, at, verum* &c. v.g. non est mei ingenii, sed vestri auxilii; non est scripta, sed nata lex &c. Sufficit igitur oppositio etiam solorum verborum.

Commutatio,

Commutatio est, quando una sententia, seu sensus aliquis invertitur in alium per inversionem & commutationem verborum in priori sententia positorum. Seu est figura tertii generis, quæ contraria, aut disconvenientia complectitur, sed ita ut verba

ba, quæ in priori membro, vel inciso, seu constructione fuerunt, ponantur in posteriori cum aliqua inversione illorum. Poruisset hæc figura collocari inter eas, quæ fiunt per adjectionem; repetit enim idem, licet cum Commutatione: sed quia sequens membrum priori opponitur, & contrariatur, inde post opposita, seu contrapposita locatur; à quibus differt, quod contrapposita non mutant sedes & clypeos, seu quod *mutua inter ea non sit conversio*, quemadmodum in Commutatione. Unde commutata sunt quæ habet Cic. 3. de legib. vere dici potest Magistratum legem esse loquentem, legem autem, mutum Magistratum & pro Deiotaro: in dominatu servitus, in servitute dominatus, pro Muræna: cum haberet accusatores, non qui odio inimicitiarum ad accusandum, sed qui studio accusandi ad inimicitias descenderunt. Aristoteles apud Stobæum, quandoquidem haud res fiunt prout vellemus, velle convenit, prout fiunt: cui etiam tribuitur illud, quoniam Aristoteles non cepit Euripum, Euripus caplat Aristotelem. Biantis est istud. Sic ames tanquam osurus; sic oderis tanquam amaturus. Plato interrogatus, quomodo beat⁹ esse posset. Resp. reposuit, si aut sapientes regnaverint, aut reges sapientes esse studerint. Isocrates apud Plutarchum in vitis Rhetorum: quæ præsens locus, & tempus exigunt, ego non calleo; quæ ego calleo, nec loco præsentis sunt apta, nec temporis. Epictetus apud Senecam epist. 29. agebat: nunquam

volui populo placere: nam quæ ego scio, non probat populus, quæ probat populus, ego nescio. Hic commutatio, & Antithesis conveniunt. Antiochus sophista in Hermogenem Rhetorem sic cavillatus est, Hermogenes inter pueros senex, inter senes puer; nam postquam vigesimum secundum agens annum Rhetoricæ illas institutiones scripsisset, vigesimo quarto, mente captus est. Sophocles delirio filio accusatus respondit: si Sophocles sum, non deliro, si deliro, non sum Sophocles. Ad horum imitationem sunt hæc: in pace bellum optat, in bello pacem: quando habet non curat; quando curaret, non habet, aliqui bibunt ut vomant, vomunt ut bibant, talem si videris appellare potes.

Semisuumque virum, semivirumque suum.
Aut. Semicanemque virum, semivirumque canem.

De stupido verò: semiasinumque virum, semivirumque asinum.

Sic Cyprianus lib. 1. Cap. 9. ait; non Eloquentiam ex arte, sed ex Eloquentia ortam esse artem. Sic dicimus non locus honorat hospitem, sed hospes locum: amor est otiosorum negotium, & negotiosorum otium: non pes propter calceum, sed calceus propter pedem, adeoque non pes calceo, sed calceus pedi adaptandus. Non Tullius claritatem à genere, sed genus claritatem à Tullio accepit. Non servum Dominus expectare debet, sed servus Dominum. ô beata solitudo Carthu-

fiat sola beatitudo. Cicero inter sapientes eloquentissimus, inter eloquentes sapientissimus. Augustinus inter sanctos doctissimus, inter doctos sanctissimus; fuit in eo humana eruditio, & erudita humanitas; sapiens pietas & pia sapientia; verè piè doctus doctèque pius.

Angele Gonzaga es si pietas exuis alas.

Si Gonzaga alas induis, Angelus es.

In Evangelio habetur: qui se exaltat humiliabitur, qui se humiliat exaltabitur. Itè: erunt primi novissimi, & novissimi primi Marci 2. Sabbathum propter hominem factum, non homo propter sabbathum.

Nota dum v. g. dicitur: sæpe vir in puero est, in sene sæpe puer, vel me fratri amantissimo, & mihi fratrem amantissimum reddidisti, non est sola casuum commutatio, sed etiam sensus prioris in posteriorem iisdem verbis retentis: unde præter polyptoton est *commutatio non casuum, sed verborum*. Porro non requiritur ut in hac figura contrarius sensus priori ponatur in posteriori membro, patet ex allato ultimo exemplo in auth. v. g. ut & sinè invidis culpa plectatur & sinè culpa invidia ponatur.

Correctio verborum, est figura, quæ verbum aliquod prius positum revocat, & retractat: differt à Correctione sententiarum quæ sensum & sententiam corrigit & emendat, non autem verbum. Fit dupliciter; aut enim revocato priori verbo aliud sub-

substituitur, aut nullum Posterioris modi Exemplum est: Ovidius

Talis mater erat, si modò mater erat.

Sic Cic. Consules, si modò Consules appellandi sunt & Cives, si hoc nomine appellari eos fas est. Et tuis rapinis explevisse, si hoc est explere, quod statim effundas. Huc spectant illæ formulæ: quanquam, quid hominem appellem, quid oculis dico? si tamen ignorantia est dicenda. &c. Prioris modi exempla sunt. Stuporem hominis, vel dicam pecudis attendite. ô hominem, qui ejusmodi nuntios, vel potius pegafos habet. Huc pertinet jocus Catonis, qui cum cuidam dixisset; eamus deambulatum, & ille, respondisset, quid opus est de, imò verò regessit Cato, quid opus est te? ubi simul est Paronomasia. Cic. pro Milone, de Clodio; quales illæ leges, si modò leges nominandæ sunt, & non faces urbis, ac pestes Reipublice dicimus quid loqueris? imò effutis, vel blateras; te omnes homines malum, pessimū dicere debebam, non ignorant: quem hujus mali innocentem, vel, ut mitius loquar, auctorem fuisse compertum habent. Quid egigitur? suasit, quid dico suasit? ut sit, impulit, imò per manus traxit. Canifex ille tuus, erro Carminificem dicere volebam, si tamen novato verbo datur locus.

Dubita-
tio.

Dubitatio verborum est figura, qui in dubio relinquitur, quo nomine, aut verbo res aliqua sit afficienda: per quod differt à figura sententiarum, quæ de rebus ipsis dicendis dubitat.

rat, non de verbis: & quanquam descriptio
dubitationis ab Authore allata dubium *dere*
insinuare videatur, tamen dicto modo expli-
candam esse patet manifestè ex eo, quod
inter figuras verborum ponatur: & ex exem-
plo quod affert Author cui adde hæc: quo
nominete compellem? improbum? au-
dacem? perfidum? Cives vos asseram qui
Remp. perdidistis? milites, qui imperium
detrectatis? hostes in quibus vestitum
civium agnosco, vel milites an latrones
vos appellem, qui omnia diripu-
istis expilastis &c.

PARADIGMA.

In quo figuræ omnes verborum
expressæ, cum nonnullis senten-
tiarum ornamentis.

*Thema de nato Salvatore à Bethle-
mitis non recepto.*

Repeti-
tio.

Con-
versio.

Proso-
popæja.

Com-
plexio
cum

Quid agitis? quid animo volvitis? quid
moramini ô Bethlemitæ? quid ad-
ventantem in carne DEUM hospi-
tio non recipitis? qui promissus est Patribus
Salvator, adest, quem affuturum vaticinati
sunt Prophetæ, adest; cujus adventum præ-
stolati sunt iusti, æquè ac peccatores, adest; &
vestram in urbem divertere cupientem ex-
cluditis? Non est, inquiunt ei locus in diver-
torio, non hospitium in palatio, non cubile in
Civium incolarum: jam occupata omnia à do-
mesticis, repleta peregrinis, advenis omnia
sunt referta. Maturiùs eum adesse oportebat,
qui locum nancisci opportunum exoptabat.
Perpendite amabò Audit: inconditam, insul-
sam, nè dicam barbaram responsionem. Hi
subeant instructa hospitiùm receptacula, &
DEUS! hi magnificas incolant tabernas, &
DEUS!

DEUS ! hi Principum sede gaudeant in pa-
 latis, & DEUS ! DEUS ! quis non, stupeat ?
 quis non miretur ? DEUS, inquam, non le-
 dum, non angulum, non locum habeat in di-
 versorio ? ô tempora ! ô mores ! humanitatem
 indutus, venit DEI Filius, & nullam præstant
 humanitatem adventanti Bethlemitæ ; debita
 tanto Numini obsequia non deferunt, nec
 detulerunt, nec deferre meditantur. Non di-
 versorium nec locum in diversorio, neque
 diversorii angulum cedere cogitant. ô imini-
 tia ! ô ferâ ! ô barbara incolarum pectora ! ne-
 que reverentiam, quam summo debent Nu-
 mini, neque humanitatis, quam homini ; ne-
 que gratitudinis, quam Redemptori, ratio-
 nem pensi habent ; Ex urbe in diversorium, ex
 diversorio in mapale suburbanum, ex mapali
 in stabulum, & quale, prô superi ! ablegant.
 quid enim inibi (sit verbo venia) vacci-
 niis, aër fætoribus, murorum latera, telis a-
 ranearum sunt refertissima : divulsi hiant pa-
 rietes, lacerata visuntur tecta, pervia patent,
 & humano usui tam parùm serviunt, quæ ad-
 sunt, quàm quæ non adsunt : nil enim Cœli
 injurias, aëris inclementiam, hyemis rigorem,
 ventorum rabiem, prohibebat superstes illa
 facies parietinarum ; unum præsepe, quod in
 ruinam jam jam inclinat, unum est, in quo
 natum Virgo Mater velut in cunas reclinat.
 Adstat asinus in obsequium, ad geniculatur
 bos in homagium, uterque afflat halitum in
 solatium, ut humanitate sua Bethlemitarum
 suppleant barbariem & frigoris sævitiam ca-
 lore

Apos-
peliCondu-
plisatioTradu-
ctioPolypto-
tonSynony-
miaPolysyn-
deron.Gradatio.
Synecdo-
cheHypoty-
posisDissolu-
tio.Adjun-
ctio.Disjun-
ctio.Synæcio-
sisAnnomi-
natio.Similiter
cadens &
desinens
& com-
par.

Apostro-
phe &
Communi-
catio

Contra-
posita

Communi-
catio.

Anteoc-
cupatio.

Conces-
sio.

Dubita-
tio
Correctio

368

De Exornatione Argumentat.

lore suo depellant & arceant. Videte hîc at-
que ipsimet judicate Bethlemitæ; an non pe-
cude amentiores, ferâ ferociores existatis?
bruta suum agnoscunt Creatorem, ac posses-
sorem; vos ignoratis; bruta suo recipiunt
hospitio; vos excluditis; bruta obsequio ve-
nerantur; vos contemnitis. Non jam igitur
rationis expers brutum, humanitatis mo-
rumque normam desumat ab homine; sed
hominem à bruto desumere est necesse, quan-
do hæc incarnato Numinis filio deserviunt,
non homo. Nec est quod hospitii angustias,
rerumque tenuitatem oggeratis; promptæ
mentis ad omnia paratæ amississent obsequia
infanti DEO, dum videret majora, pluraque
à vobis expectari non posse, quàm quæ facul-
tas vestra tulisset. Cederent Principibus viris
angusta laquearia, obvenirent ampla diver-
soria, fumarent opiparæ culinæ, obsequere-
tur innumera familia: at tenui cubili conten-
ta foret DEI hominis infantia; si modò ad
honestatem concinnatum & ab aëris injuriis
liberum existeret, affluente larga voluntate,
affectuque. Sic sic confidere fas olim foret,
amplam pro tenui fortunam, pro levi obse-
quio, grande præmium, pro angusto cubili
angusta Cæli palatia vos adepturos in merce-
dem. At modò, ô homines! si tamen homines
dicendi estis, in quibus nullum humanitatis
vestigium; brutane appellem, qui brutis in-
cultiores exististis? sed litem nolo de nomine:
quid est modò, inquam, quod sperare habe-
atis? an non bonorum rapinam, belli, fami-
que

que cladem, urbis excidium, exilium? ut præ-
 teream numinis iram, æternorumque pœnam
 tormentorum. Est tamen, si effugere vultis
 cuncta, & desideratis, veniæ locus adhuc, &
 clementiæ: parvulus est, natus Deus, placari
 potest, leniri potest, si delicti in animum sube-
 at pœnitudo. Agite igitur, culpam cognosci-
 te, in genua procumbite, manus levate, & sup-
 plices facti veniam exorate: addite lacrymas,
 pectora tundite, & tam durum non sentietis
 infantem: quoniam lacrymarum stillicidio neque-
 at emolliri. *Ad hujus Exercitii imitationem*
 possunt alia fieri, quo Tirones in principio
 exerceantur. Sed facilitatis gratiâ præmittatur
 exercitium, quo *eandem sententiam* seu Con-
 structionem per has figuras varient. Exem-
 plum habet P. Masen in Palæstra Styli
 lib. 2. Cap. 5. quod tamen quoad
 omnia cum Authore con-
 sentit.

CAPUT XXIX.

Quid uerborum figura orationi conferant, & quid in eis cavendum sit.

Duo continentur hoc capite ; Primum quanta sit gratia orationis , instructa figurarum expolitione. Secundum, quâ moderatione utendum sit figuris ; non enim quovis loco intrusæ arrident: apparet quippe violentia, quâ intrusæ sunt ; suamet sponte influere eas est necesse , ut non vi sed ultrò venisse videntur. Neque semper iisdem utendum , si enim frequentius eadem veniant, notantur, & satietatem afferunt. Parcè igitur, & cum res postulat, usurpandæ sunt. Ut verò constet quid quævis valeat in ordine ad motum, breviter annotandum censui. Univerlim loquendo, figuræ per Adjectionem conferunt plurimum ad exhortandum, objurgandum, exprobandum, quo maximè servit repetitio, conversio, complexio. In particulari loquendo *Repetitio* amplificat orationem, & eam reddit vehementem, servit ad permovendos Auditorum affectus. *Transductio* ad acutas & breves sententias valet. *Conduplicatio* confert ad affectus obtentionis, admirationis, doloris exprimendos: utimur hac majoris vehementiæ, amplificationis & certitudinis causâ. *Polyptoton* juvat ad amplificandam, ornandam, venustandamque orationem casuum varietate. *Synonymia* valet ad rem exaggerandam, inculcandam, &

com-

commovendos Audit. animos: est enim necesse Auditorem vehementer commoveri, cum prioris dicti gravitas interpretatione verborum renovatur, & auditor diutius in eadem materia detinetur. *Poly syndeton* servit ad orationis vehementiam exprimendam. *Gradatio* facit ad venustatem, leporem, & jucunditatem, juvat ad rerum seriem, & ordinem exprimendum, ut sunt virtutes, vitia, atque effectus, quorum unus descendit ab altero; item Genealogiæ, successio Regum, Ducum &c. *Synecdoche* ad orationis breviteratem conducit, sicut & ad novitatem & celeritatem: ad quod etiam servit *Dissolutio* & *Adjunctio*; potissimum autem earum usus est, cum quid instanter, acriter, & vehementer dicendum; suam enim celeritate obruunt Audit. animos, & vehementiam faciunt. *Disjunctio* valet ad exprimendos affectus, iræ, doloris &c. ornat & amplificat. *Synæciosis* facit ad acutas, brevesque sententias, & allusiones. *Annominatio* valet ad orationem venustandam, & delectandum Auditorem; sed videndum ut sententiarum pondere gravis fiat, levis aliàs per se figuras ut delige, quem diligas: *Similiter cadens* & *desinens* elegantem faciunt orationem; sed tamen in re seria parcius his utendum est; eò quòd affectatione fidem rebus derogent, & fastidium pariant. Ad idem ferè valet *Isocolon* in qua figura, Conjunctionem omissio addit gratiam, acrimoniam & vehementiam. *Contrapositum* servit ad excitandos

dos affectus commiserationis, indignationis,
ad acutas sententias, ad ornatum Orationis.
Commutatio confert ad acutas, & breves con-
clusiones; v. g. non ex Domino Dominus,
sed ex domino domus æstimanda est: si sapi-
ens sum, non peccavi; si peccavi non sum sa-
piens. *Correctio* non solum amplificat oratio-
nem, sed & auget ejus vehementiam. *Dubita-
tio* suspendit Auditorum animum, in convitio
& laude. Ex dictis patet rectè cap. 25. definiri
figuram, quod sit extraordinarius loquendi
modus, qui non solum exornat orationem,
quemadmodum phrasiologicæ elegantia; sed
etiam animat, id est, vitam, & vigorem ei tri-
buit concitatione affectuum. Quæ om-
nia ex allatis suprâ Exemplis sunt
manifesta; & fient in se-
quentibus.

CAPUT XXX.

De Figuris sententiarum.

Has figuras *schemata* Græci vocant; est autem schema propriè idem, quod vestis, & metaphorice figuram & formam Orationis significat: sicut vestis hominem induit, & si elegans sit, formosum reddit hominem, sic res, & sensum mentis induit sententiarum figura, & quia elegans est, mirificè exornat orationem. Est igitur schema hic idem, quod habitus quidam Orationis, in sensu, & significatione vim specialem complectens.

Interrogationem figuram esse negat Scaliger, cò quod non sit artificialis, & extra ordinarius loquendi modus; nemo enim, inquit ille, non sine arte interrogat, & omnis figura ab arte. Sed facile respondetur. Non enim omnem *interrogationem* figuram dicimus, quæ v. g. fit discendi causâ; hæ enim usitata quoque est in communi & vulgari sermone, sed illam quæ fit instandi causâ, indignandi, acrius imperandi &c. Unde expressè ponit Author, quoties *non suscitandi causâ* quærimus, id est non, ut aliquid resciamus, quod ignoravimus; solemus enim figuratè nos ipsos interrogare, v. g. quid agam &c. quod frustrâ ac stultè fieret, si suscitandi gratiâ fieret. Fit igitur instandi gratiâ, id est, interrogamus id, quod scimus, ut adversarium urgeamus, & premamus, atque

Interrogatio.

P. Johada
Domini-
ca 4. post
Pascha
alloc. 2.

in angustias redigamus, quando id, quod qua-
ritur negare non potest, aut certe difficulter.
Item invidia, miserationis, indignationis, ad-
mirationis, & majoris motus gratia; majorem
enim vim habet, si dicat dux militum: non vis fa-
cere imperata? quam si dicat: fac. Solemus
etiam nosmetipsos interrogare, qui modus
loquendi in ordinario sermone usitatus non
est. Exempla sunt in Authore, illustre autem
est illud Ciceronis in Catilinam. Quousque
tandem abutere patientiam nostram &c. Quod
Ecclesiastes quidam nostri temporis in illud
Evangelii: spiritus sanctus arguet mundum
de peccato; sic est imitatus: Siccine fluiti
mortales (arguentem Spiritum sanctum in-
ducit) ad interitum cæcorum more ruinas?
siccine momentum voluptatis cum beata æ-
ternitate mercatores pessimi commutatis?
siccine magis sordes, & sentinam amatis, quam
cæli voluptates? pluris æstimatis cum porcis
volutari in luto, quam nutriri in croceis? po-
tiores vobis sunt siliquæ, quam manna? sapi-
dior aqua Ægypti turbida, quam vinum de
vineis Engaddi? gratior mephitis quam odor
super omnia aromata? dulciora toxica, quam
mella? Circæa quam virginea pocula? ô bel-
luas abominabiles! ô cadavera potentia! ô
universa monstra! quousque tandem abute-
mini patientiam, & bonitatem nostram? quamdiu
nos etiam vesania ista vestra illudet? nihilne
vos tot beneficia; nihil tot è Cælo data præ-
sidia; nihil Angelorum vigiliæ! nihil timor tar-

tari; nihil æterni præmii spes; nihil pulcherri-
mus beatorum locus, nihil præsentia nostra,
nihil ora, vultusque movent? patere divinis
oculis turpitudines vestras non sentitis? con-
scia cordium vestrorum Numina non animad-
vertitis? quid proximâ, quid superiore nocte
egeritis, ad quas domos, ad quas personas ac-
cesseritis; quam divinarum Personarum igno-
rare arbitramini? ô tempora! ô mores! Pater
æternus hoc intelligit, Filius videt; vos tamen
vivitis? vivitis? imò etiam lætamini, cum ma-
lè feceritis, & exultatis in rebus pessimis. Ad
mortem vos, ô impii! justitiæ jussu duci jam
pridem oportebat; pridem quasi Sodoma, &
Gomorrha esse merebamini; sed pepercit vo-
bis bonitas mea, quâ tamen sacrilegè abuti
non pertinuistis, & vel ideo peccare, quia ego
bonus sum. Quid est, quod jam amplius expe-
ctetis, quàm ut mittamini in gehennam ignis
inextinguibilis, ubi vermis non moritur, & ig-
nis non exstinguitur. Hactenus ille, quem ideo
retuli, ut commonefacerem Eloquentiæ stu-
diosum ad imitationem exemplorum ab Au-
thore relatorum, in alia materia posse confici
hujusmodi exempla in figuris sequentibus,
in quibus ne sim longior, multa prudens præ-
termittam.

Responsio figura est, quando ad quæsitum
non respondemus id, quod petitur (sic e-
nim figura non esset, cum hoc etiam in vul-
gari sermone fiat) sed plus vel minus quàm
interrogatum fuerit, aut aliud aliquid, quod

*Respon-
sio.*

tamen facit ad rem presentem. Unde oportet, ut sit saltem mediatè & per plura quærendo connexum v. g. mactastine Petrum? respondendo, non fui hîc; facis huius loci figuram, quia ostendis mactare te non potuisse, cum absens fueris. Faciunt autem hoc Oratores, vel ut evitetur ulterior interrogatio, & dubium, quemadmodum fit in dato exemplo: vel ut augeatur, aut minuatur res, de qua agitur v. g. estne fur suspensus? & meritò quidem, estne miles in furcam actus? & quidem propter sex nummos. Huc pertinet, quod Christus Matth. II. & tu Capharnaum, nunquid in cœlum exaltaberis? usque ad infernum detraheris. Pulchrè Boëtius ostendit in rebus creatis non esse felicitatem hunc in modum: Quantis verò (res creatæ) implicitè malis sint, brevissimè monstrabo. Quid enim? pecuniamne congregare conaberis? sed eripies habenti: dignitatibus fulgere voles? danti supplicabis; & qui cæteros præire cupis honore, poscendi humilitate vilescis: potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis: gloriam petis? sed per aspera quæque distractus securus esse desistis. Voluptuariam vitam degas? sed quis non spernat, atque abiciat vilissimæ, fragilissimæque rei, corporis servitium. Jam verò, qui bona præ se corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur: num Elephantes mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate præibitis? *Respicite Cœli spatium,*

fir.

firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Ità ille.

Subiectio est, cum Orator se ipsum interrogat; & sibi ipsi respondet, aut, si alium interroget, non accipit ab eo responsum. Sed ipse illius loco respondet. Unde patet esse figuram: nam in ordinario Sermone nemo se ipsum interrogat, taceo, ut sibi respondeat, neque dum alium interrogat, ipse ejus loco respondet. Distinguitur autem hæc figura ab interrogationis figura: quia in figura interrogationis nullum subijcitur responsum, siue alium, siue se ipsum interroget: si enim adjiciatur responsum, est subiectio. v.g. Cic. pro Ligario. Apud quem igitur hæc dico? nempe apud eum, qui cum hæc sciret &c. Idem pro Quinctio: ad vadimonium non venit, quis? socius: quis? is, qui tibi semper præstito fuit. Et in Verrem Act. 4. utrum tibi, Sículos publicè, privatimque amicos, an inimicos existimari vis? si inimicos? quid te futurum est? si amicos &c. D. Paulus Rom. 3. legem ergò destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.

Subje-
ctio.

Ex dictis collige discrimen inter prædictas tres figuras: in prima enim fit interrogatio, sed nil respondetur; in secunda respondetur, sed non immediatè ad petitum, neque directè; in tertia autem immediatè, & directè.

Anteoccupatio, Græcè Prolepsis, est, cum id, quod Oratori posset contradici seu objici (non quod objectum est, tunc enim non est An-

Anteoc-
cupatio.

teoccupatio, quia non præoccupat, nec antea
 vertit objectionem, sed est confutatio) ipse
 prævenit, & sibi objicit ultro, ac deinde, solvit,
 & refutat. Fit communiter per particulas ad-
 versativas; sed, aut, at, verum. Item sic: fortas-
 sis nonnemo illud aggeret: Mirabitur aliquis.
 Hic adversantem sentio nonneminem, aut
 quærentem, mirantem, obstrepentem &c.
 Sic etiam solet Orator in principio, causam
 susceptæ accusationis, vel defensionis dicere
 Auditoribus; item cum aliquid ingratum est
 dicturus Auditoribus; ipsius enim est prævi-
 dere, & præmunire, ne quid ingrati afferat; un-
 de etiam noscendi sunt ipsi Auditorum affe-
 ctus, & judicia, Cic. pro Roscio. Credo ego
 vos, Iudices, mirari quid sit, quod cum tot
 summi Oratores, hominesque Nobilissimi se-
 deant, ego potissimum surrexerim, is, qui ne-
 que ætate, neque ingenio, neque auctoritate
 sum cum iis, qui sedent, comparandus. Idem
 in Verrina I. Si quis vestrum, aut eorum, qui
 adsunt fortè miratur, me, qui tot annis in cau-
 sis, judiciisque ita versatus sum, ut defenderim
 multos, læserim neminem; Subito nunc mu-
 tata voluntate ad accusandum descenderis, si
 mei consilii causam, rationemque cognove-
 rit, una & id, quod facio, probabit &c. Idem
 pro lege Manilia. Requiretur fortasse nunc,
 quemadmodum, cum hæc ita sint, reliquum
 possit esse bellum; cognoscite Quirites, non
 enim sine causa quæri videtur. Idem pro Cæ-
 lio. Dicet aliquis; hæc igitur tua est discipli-
 na

na? sic tu instituis adolescentes &c. Et pro Archia n. 15. quæret quispiam, quid illi ipsi summi viri quorum virtutes litteris proditæ sunt, istane Doctrinâ, quam tu effers laudibus, eruditi fuerunt? difficile est hoc de omnibus confirmare &c. Vide Palatium Eloq. fol. 531. col. 2.

Correctio Sententiarum figura est, quæ non verbo aliquod uti facit *Correctio* verborum, sed sensum integrum aut rem aliquam jam dictam revocat, & retractat; Cic. pro Ligario n. 24. Quæro, quid facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum videam, quid feceritis. Idem in Anton. Philipp. 14. n. 22. nunquam in civili bello supplicatio decreta est: decretam dico? ne victoris quidem literis postulata. Idem pro Dejotaro n. 16. quis consideratio illo? quis prudentior? quanquam hoc loco, non tam ingenio, & prudentiâ, quam fide, & religione vitæ defendendum puto. Idem pro Roscio, quem ubi dilaudasset, corrigens se, ait; sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus verbis commendo, &c. qui ultimus modus servit ad transitiones in oratione v.g. sed quid ego his pluribus immoror! At, quid ego hæc commemoro, nota sunt, vilia &c.

Dubitatio sententiarum figura est, cum Dubitatio non de verbo, alicui rei attribuendo, sed de re dicenda, aut facienda deliberamus nobiscum. Sic Cic. pro Roscio, quid primum querar,

rar, aut unde potissimum Jud. ordiar &c. & Poëta: eloquar? an fileam? &c. exemplum elegans est Virgilii 4. *Æneid.* ubi Dido secum deliberat, quid post abitum *Æneæ* factu sit opus. Vide *Palatium Eloquent.* pag. 582, ex eodem est pag. 532. de S. Agnete, quod in Exemplum exordii formandi propono, quando se plurima dicendi copia offert. Sic autem habetur ibi: Quid, amabò ex illius laudibus omit- tendum est, ut vulgare? quid promendum, ut eximium? justitiamne proferendam putem? est illa quidem in Agnete præstantissima; sed fortitudo videtur excellere: fortitudinem an- teponam? at illi justitia non cedit: an tempe- rantiam? prorsus id amplissimum ornamen- tum est: sed sapientia videtur illustrior. Sa- pientiam! hæc ipsa temperantiæ societate laudabilior, existimatur, an ejus tranquillita- tem, & otium laudem? nihil actuosius; an ne- gotium, & occupationes? nihil sedatius; reli- gionem? humanissima est; humanitatem? re- ligiosissima est: parsimoniam? cum liberali- tate disceptat; liberalitatem? cum parsimonia dimicat; utramque proponam? at reticere non vult animi submissio. Hanc igitur com- mendabo? at nunquam hæc est sine magnifi- centia &c. Hinc patet figuram hanc valere ad multa enumeranda, ad quod etiam servit Præteritio. Differt autem à sustentatione, quia licet in ea multa proponendo per mo- dum dubii, dubium & suspensum teneam Auditorem; subungere tamen debeo aliquid expectatiore majus, aut minus, quod non fit in dubitatione.

Com-

Communicatio est, quando non jam nobiscum deliberamus (hoc enim facit *Dubitatio*) sed cum aliis v.g. cum adversariis, cum Auditoribus, iudicibus & c. quia tamen hæc figura deliberationem habet, inde dicitur, quod non multum absit à *Dubitatione*. Cum aliis autem Orator deliberat, quando eos ipsos consulit, & in Consilium vocat, quid faciendum iudicarent tali casu, vel quid aliud ipsi fecissent v.g. si tua hircres ageretur, cedò, quid ageres? cedò, si vos eo loco essetis, quid aliud fecissetis? hic turam appello conscientiam, an ferres ab alio factum, quod tibi nunc vis esse impune? in hoc turbulentissimo rerum statu, date consilium, quid mihi faciendum censeatis? Sic Cic. pro Cæcinnâ: Fac in hoc errare me, nec posse ullo modo per hoc interdictum id assequi, quod velim; te uti in hac re Magistro volo: quæro sitne aliqua hujus rei actio. Idem pro Quinctio. Ego pro te nunc hoc consulo, post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. Quæro abs te, Aquili, Luculle, Marcelle, vadimonium mihi non obiit, quidam socius, & affinis meus. Quicum mihi necessitudo vetus, controversia recens de re pecuniaria intercedit: postulone à Prætore, ut ejus mihi bona possidere liceat? an cum Romæ domus ejus uxor, liberi sint, domum potius denuntiem? quid est, quod hæc tandem in re vobis possit videri? profectò si vestram bonitatem, atque prudentiam cognovi, non multum me fallit: si consulamini, quid sitis responduri: primum expectare &c.

Pro-

Prosopopæja est ficta personarum inductio, ut dum rebus inanimatis ac sensu carentibus vocem attribuimus: seu illas inducimus loquentes: sic Cic. inducit Patriam cum Catilina expostulantem, cum Verre Siciliam. Chrysippus justitiam, Boëtius Philosophiam, Politianus Lamiam, alius moriam, seu stultitiam. Et hoc est, quod Author ait: formas quoque virtutum (itidem vitiorum) fingimus. Id est, personam iis attribuimus vocem & actionem, ut patet in Comædiis & Tragediis. David in Psalmis alloquitur mare, flumina, montes, & colles, eosdemque facit Respondentes. Hoc modo mortuos excitant Oratores & loquentes inducunt: Sic etiam absentes homines inducunt loquentes, item præsentem, sed ipsi in eorum Persona loquantur. Hoc enim sufficit, ut figura sit, seu specialis modus loquendi. Huc revocantur Apologi, Dialogi &c. Cicero in Anton. Quod si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac uteretur Oratione? ego Reges eeci, vos tyrannos introducitis; ego libertatem, quæ non erat perperi, vos partem servare non vultis; ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi sine periculo esse non curatis &c. Formulas alias Chriarum, methodus, quæ circumfertur, offert, & habet Palatium, Eloquent. pag. 564. Lud. Granatens. Ecclesiast. Rhet. lib. 3. cap. 9. insignis est quam habet

D. Ambrosius libro de *Nabuh.* cap. 5. Sed quia

quia fusior, describere non vacat: brevior
ponam S. Basilii Seleuciensis serm. de Elifao,
ubi Matrem viduam in Naim producit filium
mortuum deplorantem. Cuinam, fili, viduam
& orbam Matrem reliquisti? quem, te ademp-
to, adiutorem reperiam? cui baculo ætas mea
grandior innitetur? vel quo modo: angusti-
as orbitatis, & viduitatis ferre potero? duos
illustres oculos possidebam, virum & filium;
utrumque mors effodit. Quis fili Matrem
sepulchro mandabit, iustaque persolvat? il-
lum, qui me lacrymis sequi debebat; lacry-
mor ego, & sepulchrum ei paro, qui parare
mihi debuerat. Par erat Matrem ante filium
à morte rapi; hic enim est naturæ ordo, ut fi-
lii parentes præmittant; sed quia ordinem
pervertisti, me celeriter tibi adjungat Deus.
Satiis mihi erit eodem sepulchro condi;
quàm sine filio, brevi hac luce perfrui: nulla
mihi vitæ ultrà jucunditas, cum ille non
superfit, cujus causâ vivere cupiebam.
Quamdiu supererat, sine dolore ærumnas
ferebam, & viri calamitatem, filii expectatio
paulatim à memoria subtrahebat; sed sola-
tium meum mors amara conturbavit, & in
dolorem intolerabilem convertit. Quàm
diversa sunt eventa ab his, quæ mihi propo-
sueram! ejus nuptias expectabam, pro thala-
mo sepulchrum construxi; quando de nuru
cogitabam, monumentum tunc paravi; cum
de nuptiali conditione tractabam, testa-
men-

mentum ejus consignatum accepi; & filius Matrem heredem scripsit, quæ filium heredem constituere debebat; cum vestem nuptiis pararem, funebribus victis cadaver constringere cogor. Quàm diversa sunt hæc ab iis, quæ proposueram! nullus dolor, cum cordis mei acerbitate conferendus, nulla calamitas par calamitati meæ, nullus vulnus meum sanare poterit, nemo tantus in urbe medicus &c. Hæc ille dignus, qui in metrum elegiacum vertatur. Cæterum notandum hic, ut in fingendo consideretur Persona, & rei natura quæ loquitur. v. g. an Deus, an homo sit? Gallus, an Hispanus? doctus, an rudis; lascivus, an tetricus? &c. Oratio enim personæ & rei congruere debet, ita ut sermo juvenis, sit alacer; matronæ serius, senum gravis; vani tumens; miserabilis in humili conditione positi, inconditus rustici; temerarius pueri: Oratoris ornatus &c.

Apostrophe.

Apostrophe est, cum à contextu materię, vel sermonis capti repente nos aliò convertimus per allocutionem ad rem aliquam. Sic apud Virgilium Æneas, recensitis suis arumnis, allocutionem facit ad occisos in Trojæ occupatione: ô terque quaterque beatos, quæis ante ora Patrum Trojæ sub mœnibus altis contigit oppetere. Sic, facto sermone de mundi fallacia, dicere potes; ô munde! quàm blanda sunt, quæ promittis, quàm amara, quæ reddis. Item habito discursu de peccato, subdere potes; ô mendax peccatum! quàm dulcia

pollicebaris initio, quam nunc alia loqueris, tuis casibus irretito. Sic Christus: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas. Et, væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida. Hinc patet etiam, ad res inanimatas, & sensu carentes fieri posse Apostrophas. v.g. ad cælum, terram, inferos, ad montes, sylvas, urbes, domos tecta, v.g. ô tecta ipsa misera &c. Multo verò magis ad Sanctos in cælo, atque ad Angelos, ad Damnatos in inferno &c. Exempla passim leguntur, & audiuntur in Concionibus.

Hypotyposis.

Hypotyposis est rei ad vivum per verba representatio: quod fit, quando res ita verbis proponitur, ut cerni potius, quam audiri videatur. Huc spectat Cosinographia, seu mundi descriptio. Chronographia seu temporis descriptio; Geographia, terræ descriptio; Topographia seu loci descriptio; Prologographia seu personæ quoad habitum & formam (nam si quoad mores fiat descriptio, est Etopæja de qua postea) descriptio ad vivum facta. Sic legere est descriptiones horum, pratorum, avium, animalium, tempestatum, præliorum, direptionum, naufragorum, triumphorum, ludorum, tam apud Poëtas, quam Oratores. Sic Virgil. l. 4. Æneid. describit tempestatem, Carthaginem, & portum in Africam, Veneris habitum. In 2. Trojæ excidium, in 6. Campos Elysios; in 3. Polyphemi Cyclopi formam; in 7. domum Caci &c. Ovidius describit diluvium lib. 1. Metamorph. tempestatem, l. 2. qua-

Bb

tuor

tuor arates 1. Met. Regiam solis Met. 2. sedem somni met. 11. domum famæ. met. 14. Horatius ver. lib. 1. oda 4. hyemem oda 9. Cic. Civitatem act. 4. in Verr. & in Catilin. 4. item pro Milone, Clodii, & Milonis apparatus ad egressum urbis. &c. Gregor. Nyssen, hom. de nativitate cædem innocentium. Ambros. lib. 1. de Abel c. 4. voluptatis illecebras, alii alia, Quintilianus sic urbis expugnatae direptionem describit. Apparebant effusæ per domos, & templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidam sonus: aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium, feminarumque ploratus, malè usque in illum diem servati fato senes: tum illa, profanorum Sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque discursus, & acti ante suum quisque prædonem captivi, & conata suum infantem retinere Mater: & sicubi majus luctum est, pugna inter victores. Ita Quint. Sic regiae Priami irruptionem proponit Poëta, Lib. 2. Æneidos.

Et domus interior, gemitu, miseroque
tumultu
Miscetur, penitusque cavæ plangoribus
ædes
Fæmineis ululant; ferit aurea sidera
Clamor.
Tum pavida tectis Matres ingentibus
errant,
Amplexuque tenent postes, atque oscula
figunt.

In-

Instat vi patriâ Pyrrhus, nec claustra,
nec ipsi

Custodes sufferre valent; labat ariete
crebro.

Janua, & emoti procumbunt cardine
postes.

Fit via, vi rumpunt aditus primosque
trucidant

Immissi Danaï, & latè loca milite com-
plent. &c.

Adolescentis defuncti metamorphosin de- Vide Pa-
cantat lessus ille; latium

Ut bulla defluxit aquosa, subsedit ut vespe- Eloq. à
re rosa, fol. 559.

Brevis omnis est flosculi fors, rapit ungue
celerrima mors.

Quam manibus osse tangit, crystallinam
phialam frangit.

O inepta! & rustica mors, ô caduca Ju-
venculi fors!

Ubi nunc decor ille genarum? ubi formæ
miraculum rarum?

Bina lumina subruit mors, cæca tenebras
intulit fors.

Ubi corporis bella figura? ubi lactis, ostris-
que mixtura?

Lac effudit in cespitem fors, texit ostrum
sandapilâ mors.

Ubi rubra coralla sunt oris? ubi, retia, cri-
nes, amoris?

Parcæ rapuit forficem fors, scidit atra cæ-
sariem mors.

Ubi cervix, & manus eburna? heu! funebre
jacet in urna!

Atra nives imminuit fors, colla preffit tara
candida mors.

Eheu quid homines fumus, evanescimus
sicuti fumus!

Vana, vana terrigenum fors, cuncta dissi-
pat improba mors.

Exinde patet, ad hoc genus descriptionis
plurimum facere, partium, circumstantiarum,
seu adjunctorum, antecedentium, & conse-
quentium, atque effectuum multorum cum
suis causis explicationem; eorum autem ma-
ximè, quæ rem oculis ad vivum subjiciunt,
ubi juvat non solum ars & ingenium, sed eti-
am oculis spectasse, quæ velis effingere, aut
expertum esse, quid in casu simili accidere
soleat; aut saltem prælegisse tractationem
argumenti similis in Authorum aliquo. Sic
descripturus prælium, primò locum propo-
nat cum suis circumstantiis. Planus, an mon-
tosus? an palustris? quàm longus, latus &c.
deinde tempus, nox, an dies? sole sereno, nu-
bilo, hyeme? &c. dehinc copiam, nu-
merum, ordinesque militum, eorum arma,
vires, animos, consilia, insidias. Tum con-
gressum, pugnas, ictus, vulnera, strages, cada-
vera, fugas, deditiones, clamores, sonitus,
fragores, & gesta fortium virorum, suis quæ-
que coloribus, ut lector non legisse, Audi-
tor non audiisse, sed prælio interfuisse, & spe-
ctasse videatur. An verò, & quomodo hy-
potyposis differat à periphrasi, dictum est in
Peri-

Periphrasi cap. 19. nempe quòd periphrasis, illa multa ponat pro voce una, Hypotyposis autem pro re : unde ibi illa multa vocabula tantum efficiunt, quantum si vox una posita esset, in ordine ad motum; hic autem amplius; ad vivum enim expressa res concitat affectum doloris, commiserationis, lætitiæ, admirationis &c.

Aposiopesis est inchoati alicujus sensus interruptio, & præcisio; dum scilicet aliquid reticetur, quod ad sensum & sententiam cognoscendam est necessarium; neque aliunde colligitur, quod reticeatur; debet enim esse incertum, quod omittitur, ut à synecdoche figura distinguatur. Fit autem hæc interruptio in vehementi affectu iræ, amoris, desiderii, pudoris, sollicitudinis &c. vehementia enim affectus abripit rationem, & orationem ad alia, neque sinit exprimere Verbis, quod mente conceptum est. Terentius in Eunuchus, ergone illam? quæ me? sine, morime malim. Idem in Andria. Quem quidem ego, si sensero: sed quid opus est verbis. Sic indignantes pœnam commérito dicimus: si adhuc semel mihi veneris dabo ego tibi: si vellem, possem; sed parco hâc vice. Virgilius Æneid.

Aposiopesis.

Non jam prima peto Mnesticheus, neque vincere certo

Quamquam ô! sed superent, quibus hoc Neptune dedisti.

Extremos pudeat rediisse.

Bb 3

Ju-

De Exornatione Argumentat.

Juvenal.

Tune duos unâ , sævissima vipera, cœ-
nâ

Tune duos ?

Ovid. in Epist.

Me tibi venturam quocumque vocâris
Laodamiæ.

Sive (quod heu timeo) sive superstes
eris.

Cic. ad Cassium. Brutus Mutinæ vix jam
sustinebat, qui si conservatus erit vicimus; sin
(quod Dii omen avertant) omnis omnium
cursus est ad nos.

Psalmo 6. anima mea turbata est valde, sed
tu Domine usque quò? Joan. 20. Viso Domi-
no redivivo exclamat Thomas : Dominus
meus & Deus meus, neque sensum perficit.
Cicero Epist. 22. lib. 7. ad Attic. de Pompejo.
Scio nihil, eumque nisi in navim se contule-
rit, exceptum iri puto. ô celeritatem incredi-
bilem ! hujus autem nostri, sed non possum
sine dolore accusare eum, de quo angor &
crucior. Et lib. 9. ep. ult. sed erit immitissimus
Servius qui filium misit ad affligendum Cn.
Pompejum aut certè capiendum cum Pontio
Finiam, etsi. Hic quidem timoris causâ, ille ve-
rò : sed stomachari desinamus. Solemus etiam
abrumperè textum sermonem, quia inter lo-
quendum occurrit nobis noxium aut aliis fu-
turum, si totum proferamus, aut id ipsum sape-
re arrogantiam aut turpitudinem. Sic Virgili-
us turpissimum scelus tegere volens, sic ceci-
nit : Ecl. 4.

No-

Novimus & qui te transversa tuentibus
hirquis,

Et quo (sed faciles Nymphæ risere) sac-
cello.

Author ad Herennium lib. 4. Tu ista nunc
audes dicere? qui nuper alienæ domi: non au-
sim dicere, ne cum te digna dixero, me indig-
num quidpiam dixisse videar. Ibidem. Mihi
tecum præcertatio non est; ideo quod popu-
lus Rom. nolo dicere, ne fortè arrogans vi-
dear; te autem sæpe ignominia dignum pu-
tavit.

Juvenal.

Majorum primus quisquis fuit ille tuo-
rum.

Aut Pastor fuit, aut illud quod dicere no-
lo.

Cicero pro Milone: an hujus ille legis,
quam Clodius à se inventam gloriatur, men-
tionem, facere ausus esset vivo Milone, ne di-
cam Consule? de nostrum enim omnium:
non audeo totum dicere. Per hanc figuram
Ecclesiastes quidam inducit detrahentes. Pu-
ella inquit ista, speciosa, prudens, opulenta,
sed. Iste advocatus vir intelligens, bono inge-
nio, consilio, sed. Ille medicus. Princeps Ur-
bis habetur, plures conclamatos sanitati resti-
tuit, sed. Ille Dux exercitus animosus, vigilans,
strenuus, sed. Ille monachus, illa Religio eru-
dita, temperans, casta, sed. Addit similia ex
Scribanio, quæ libens præmitto. Commi-
nationis fuit illud quod Mauritius Bræssius
nomine Galliarum Regis ad Clementem

Engel-
grave
Parte 4.
Domini-
ca 8. post
Pente-
cost.

VIII. protulit in fine Orationis : Tua igitur beatitas, tam pium, tam sedi Romanæ deditum, & addictum Regem Regnumq; foveat, amet, arctissime complectatur : memor, quam diu Christianorum Regum æquis laudibus imperia vibrabuntur & Regum ipsorum fore, & totius rei Christianæ disceptatores & arbitros, summos Pontifices. Sin autem propendere, & inclinari in lancem alteram libra cæperit. Sed præstat festo, faustoque die faustam orationem fausta ominatione concludere.

Ethopæja.

Ethopæja, est morum fictio : sicut Ethica doctrina de moribus fit igitur, quando hominis mores, aut ea, quæ ad mores spectant, ad vivum describuntur. Differt ab Hypotyposis Hypotyposis quia rem, quoad naturam describit, non quoad ea, quæ ad mores spectant; contingit tamen sæpe, ut utraque miscantur. Sic Plutarchus Demetrium vivis depingit coloribus. Procerâ fuit staturâ, formâ orisque pulchritudine usque adeo egregiâ, atque præstanti, ut pictorum atque sculptorum nemo fuerit inventus, qui similem unquam potuisset effingere: nam leporem quendam habebat, benevolentiaque omnium animos sibi conciliabat, terrorem incutiebat, gravitatem Regiam, & mansuetudinem domesticam præferebat, concurrebatque cum Juvenili, & præ alto vultus aspectu splendor cunctis admirabilis regia quadam dignitate conjunctus: itaque natus, factusque videbatur ad terrorem stuporemque simul, & hominum gratiam concitandam. Erat autem, cum per otium se-

sta, ludi, potationes, & convivia celebrabantur, & delicatissimus, & regum facerrimus. Cum verò res seria agebatur, aut perniciofa intendebatur, laborum erat patientissimus; ingenique præstantiâ longo intervallo cæteros antecellebat, ita Plut. Ex Plauto hæc est avari simulque invidi descriptio. Quàm avarus in re aliena sit orcus, vulturque, qui cadaver expectet, in re autem sua elargienda pumex avidissimus, rem suam periisse, leque eradiciarier, & Divum atque hominum clamat continuo fidem de suo sigillo fumus, si quæ exeat foras. Pervigilat totas noctes, tum autem interdus, quasi claudus sutor domi sedet totos dies; tum ad servos ait: cave quenquam alienum in ædes intromiseris; quòd si quisquam ignem quærat, extingui volo, ne causæ quid sit, quòd te quisquam quæritet; tum aquam effugisse dicito, si quis petat: cultrum, securim, pistillum, mortarium (quæ utenda vasa semper vicini rogant) fures venisse, atque abstulisse dicito; profectò in ædes meas me absente neminem volo intromitti; atque etiam hoc prædico tibi, si bona fortuna veniat, ne intromiseris. Hæc Comicus. S. Petrus Damiani l. 2. ep. 3. sic adulatoris mores proponit. Quis ambigat eum, cum datur occasio favorabilibus Dominum suum verbis obrinere, ut eum possit blanda mulcere adulatione, ut ejus animum capiat, quid sibi magis placeat, callidus observator explorat, oculis gliscit, gestibus innuit, festivitatem sereni cordis prætendit, pendet ad nutum, ut herile sic præceptum tanquam

sibyllinum os, Phœbi præstoletur oraculum; ire jubetur, evolat, stare jubetur, silicem representat, si Dominus fervet, ipse sudat, si ille æstum, hic cauma conqueritur; At si vel leviter frigeat, hic necesse est tremefactus visceribus obtorpescat: si ille dormire vult, hic acediatur: si satur est, hic ructare compellitur, si que non suus, nil aliud loquitur quàm quòd illi placere suspicatur, Hæc Damiani. Vide Palat, Eloq.

Emphasis

Emphasis est, cum ex eo, quod dicitur, aliud præter hoc, quod dicitur colligendum est, & desumendum. v. g. quod per funem demissum lapsi sint, colligenda est præterea altitudo, è qua se demiserunt, cum ire, aut defilire non potuerint. Sic cùm Julius Cæsar diceret veni, vidi, vici, innuebat præter hoc celeritatem; & cum irruenti, in se inter occisores Bruto diceret: & tu Brute fili mi, indicabat præterea beneficia Bruto collata, propter quæ ingratus existeret. Quo pacto Christus Judæ se tradenti locutus: Juda, osculo filium hominis tradis? quasi diceret tu me tradis, qui es unus ex meis Apostolis? & osculo quidem, ita, quod est signum amoris, tu facis esse perfidiæ. Similiter videns Hierosolymam, flens dixit: si cognovisses & tu, quæ ad pacem tibi? ubi tu, plus significat, quàm verba per se declarent; sicut etiam in illo Petri ad Christum: tu mihi lavas pedes! in quem locum Augustinus: quid est, inquit tu, quid est mihi, cogitanda sunt potius quàm dicenda, ne fortè quod ex his verbis aliquatenus dignum concipit animus, non explicet lingua; ita ille. Similiter Joannes Baptista

ad Christum petentem baptismum dixit Matt. 3.
Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me?
Emphasim etiam fecerunt Israelitæ de man-
na dicentes: Manhu? quid est hoc: quomo-
do in tam parva re, tanta dulcedo, satietas, &c.
Item dum Christus ad Magdalenam in horto
se post mortem quærentem diceret. Maria, ex
hac enim compellatione agnovit Christum
esse. Huc itidem refert sequentia: iste nec scit
os aperire, unde colligitur stupiditas; nec par-
ticulam panis habet in domo, nec integrum
indusium in collo. Unde notatur paupertas.
Herculem hîc labor exigit, unde patet diffi-
cultas. Scanderbegus suo acinace Turcas per
medium diffindebat, inde conjicitur robur illi-
us &c. Differt hæc figura ab Apostrophe,
quia hîc non omittitur aliquod verbum, quod
ad sensum perfectum requiritur; sed solum ex
eo, quod positum est, plus conjiciendum est,
quam dicitur. v.g. Discipulus Magistrum do-
ceat? Tunc sodalis? & hæc atque illa fa-
cias?

Sustentatio est, quando diu protrahuntur
Auditores expectantes, quem res in dicendo
habitura sit exitum, & finem, interim verò
præter expectationem eorum aliquid levius,
aut gravius subjicitur, aut aliquid sequitur,
quod est præter opinionem. Et per hoc dif-
fert hæc figura à dubitatione, in qua quidem
etiam dubii expectant quid secuturum sit; sed
nihil præter opinionem subjicitur, quemad-
modum hic. Ubi sæpe verum est illud Ho-
rati.

*Sustenta-
tio.*

Par-

Parturiunt montes , nascetur ridiculus mus.

Sic Ecclesiastes quidam ingenio celebris, agens de paucitate salvandorum , postquam ex Chrysostomi sententia ostendisset paucos salvandos in Urbe Antiochena, atque idem inferre deberet de suis Auditoribus , invertit, & contrarium intulit : omnes præsentes salvandos esse, quod postea comprobavit. Terentius. In me quidvis harum rerum convenit, quæ sunt dicta in stultum : caudex, stipes, alnus, plumbeus, in illum nihil potest, nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia. Unde patet posse hanc figuram fieri sine dubitatione, aut interrogatione ; Communiter tamen fit illarum ad ininiculo. Cicero Philipp. 2. Quid putem? conemptumne me ? non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii quid despicere possit Antonius. An in senatu facillimè detrahi posse credidit? atqui ordo clarissimis civibus bene gestæ Reip. Testimonium multis, mihi uni conservatæ dedit. an decerrare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est; quid enim plenius? quid uberius, quàm mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò est: non existimavit suis similibus probari posse, se esse hostem patriæ nisi mihi inimicus esset. Vide plura in Palæ Elog. fol. 539.

Prætermis-
sio,
seu Præ-
teritio.

Prætermisio, vel *Præteritio* est, cùm dicimus nos tacere, præterire, & prætermittere.

velle, quod tunc maximè proferimus v.g. nolo dicere, quod sis piger, non dico te esse potatorem, furem, libidinosum &c. Valet ad multa breviter commemoranda, cum scilicet iis diutius insistere non libet, quia leviora sunt, aut non vacat: Cic. pro Sextio: Possem multa dicere de liberalitate, de domesticis officiis, de tribunatu militari, de provinciali, in eo Magistratu abstinencia: sed mihi ante oculos versatur Reip. dignitas, quæ me ad se rapit, hæc minora relinquere hortatur. Idem act. 5. in Verrem. Audistis hæc, iudices, quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo, nihil de luxuria Apronii loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine, tantum de questu ac lucro dicam unius agri, & unius anni, quo facilius vos conjecturam de triennio & de tota Sicilia facere potestis. Idem pro Cluentio: mitto illam primam libidinis injuriam, mitto nefarias generi nuptias, mitto cupiditate Matris expulsam ex Matrimonio filiam, nihil de Oppianici nuptiis queror, prætereo quod &c. Vide eundem in Verrem act. 3. n. 32 & act. 7. Non defendam Apollonii causam, prætermittam illud, non dicam ne illud quidem, etiam illud præteribo &c. locus fusior est, quam ut huc transferri possit: Breviter; formulæ sunt: prætereo, taceo, non memoro, non dico. Sicut *licentia* Poëtica dicitur, quando quis in versu aliquid facit quod per Communem Poëticæ legem non licet; sic *licentia* oratoria est, attentare aliquid quod plerumque non est fas.

Licentia.

fas, non enim cuilibet licet reprehendere palam, & sine ambagibus alterum, ipsiq; nudam dicere veritatem, sed habenti potestatem ratione Domini, Gubernationis, officii, quo modo habebat Joannes baptista dum Herodi diceret: non licet tibi habere uxorem fratris tui.

Est igitur licentia presumpta libertas in dicendo, quando scilicet timoris, aut verecundiae causa subest, quò minus dicendum foret; praesumit tamen, & audet dicere, liberè, quia existimat prudenter, quod non sit offensurus Auditores: quod bene notandum; si enim praevideat Auditorum offensam, tum id proferendum non est aperte & liberè, de quo subvertitur; sed sub aliquo involucrio, ne veritas odium pariat; quod fecit Propheta Nathan Davidi scelus exprobraturus, inductâ prius parabolâ. Potest hæc figura dici *licentia presumpta*, vel *interpretativa*, cujus usus in utraque Repub, Ecclesiastica, & profana, frequens est, cum scilicet ad habentem potestatem recurri non potest, ut notum est in utraque Jure, & Conscientia legibus. Usus hujus figuræ est in moriendo, objurgando, insultando, minando &c. Insultavit adversario Cicero pro Ligario quando admittit non tantum Ligarium fuisse contra Cæsarem, sed liberè edicit etiam se fuisse, quod reticendum videbatur, cum Cæsar præsens esset, ejusque animum exulcerare potuisset, rei acerbae mentione; facit tamen, & pro irato, benignum sibi efficit. Idem pro Sylla, cum deprecari potius debuisset, quod Lentulum, & Catilinæ sectatores supplicio affe-

cisset, aut saltem extenuare, excusare audet ex hoc facinoris gloriam, & aggratulationem sibi querere. Maxima, inquit, voce, ut omnes exaudire possint, dico, semperque dicam; adeste omnes animis, qui, adestis corporibus, erigite mentes, auresque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat dicentem attendite. Ego Consul & quæ sequuntur. Alia exempla requirere in Palatio Eloquentiæ, fol. 580. Audax illud pro domo sua. Quare disrumpatur licet ista furia, atque audiat hæc ex me, quoniam laceffivit &c. Nec mitiora sunt, quæ in alios, præsertim in Antonium, effatus est, ob quæ à multis Cicero, ut nimium dicax, & audax vapulat, neque fuisse mirum, si Antonium atque alios ob linguæ libertatem habuerit adversantes. Nec ob aliud passus Demosthenes: S. Chrysostomus quoque ab Eudoxia in exilium missus. Sanè nemo libens nudam accipiet veritatem, quin saltem erubescat. Quia tamen dicenda sæpe, præsertim Magnatibus, ne res, negotia, & status Urbis, aut Regni pessum eat, neque semper Orator sacer dissimulare vitia potest, ne crescant in immensum, potest quis acrimoniam mitigare suaviter, præmuniendo v. g. ignoscite, si quædam videbor æquo liberius dicere: durius loquar, sed huc me compulit vestri charitas. Dicam invitus, non dicturus, nisi esset in rem vestram: Si quid est molestiæ, atque acerbitatis in hac mea oratione, cogitare velim graves morbos non sanari levibus pharmacis. Si vos offendit sermo liberior

berior; illis magis æquum est, indignari, quorum improbitas, ut hæc dicerem, me impulsit. Simon Verepæjus hos mitigationis modos annotavit, 1. cum præfamur, aut ab Auditoribus quasi veniam reprehendendi petimus, v.g. ut ita dicam, quod pacem tuam dicam; ut pacem tuam dixerim. 2. cum eos, quod reprehendimus, initio moderatè laudamus ex aliis capitibus v.g. hæc & illa insignia sunt vestri nominis decora, sed illud turpissimum est, quod reliqua obfuscet omnia. Sic Cicero in Philip. initio laudat Antonium & Dolabellam, quos deinde acriter reprehendit. & Apoc. 2. & 3. laudantur primum Episcopi septem Ecclesiarum; deinde vituperantur. 3. Cum his, quos redarguere intendimus, affirmamus nos amicos esse, neque oburgationem ex odio processuram, sed amore & benevolentiam. Sic Cicero reprehensurus senatores, ait: venio nunc ad Consulares, quorum nemo est, qui non habeat aliquam mecum Conjunctionem gratiæ. &c. 4. Cum quasi coactè, invitè, & ex officio nos reprehendere dicimus. Cic. Philip. 7. heu me miserum qui semper senatum laudavi, nunc cogor reprehendere. 5. Cum propter erratum eorum, quos reprehendimus, nos affici dolore ostendimus, ut cum animi mei dolore intellexi, vel recolo hoc aut illud. 6. cum nostram personam non excipimus, sed includimus, non loquendo solum de aliis, sed in plurali in prima persona; ut idcirco ne populus Romanus nos Consules fecit, ut in amplissimo gradu collocati pro

pro nihilo Remp. haberemus. Debet hic modus maximè à sacris oratoribus adhiberi tunc, quando constat eadem sibi, quæ alijs dicit convenire, alioqui enim obstrepentes audiet, cur nobis solis hæc dicit? cur non & sibi? quasi verò esset immunis ipse. Imò si hoc ex sui abjectione faciant etiam non rei, valet, ad majorem affectum in animis Auditorum, majoremque benevolentiam. Postremò mitigatur reprehensio nostra, dicendique libertas peccati ipsius culpam in alium rejectâ, v. g. fuisse seductionem, subreptionem, levitatem, ignorantiam. Sic ad Galat. 3. Apostolus Galatarum crimen atrox elevat, culpam rejiciens in Pseudoapostolos, qui illorum imposuerant simplicitati, nec fraudem tamen, sed fascinationem appellat, & B. Petrus act. 3. ubi errorem populi liberè reprehendisset, nè tam acri sermone perterritos desperationi relinqueret, mitigavit acrimoniam, ac veluti oleum post acetum infudit in vulnus, quando factum eorum ignorantiae imputat, ac promittit pœnitentibus peccatorum veniam. Hic adde, fieri posse, ut volentes vitia grassantia perstringere inducamus exemplum vetus, atq; illud exagitemus, & in Authorem invehamus. Hoc erit quasi in imagine, ac speculo deformitatem proponere. Potest itidem fieri, ut nostri locò introducamus perorantem aliquem ex Prophetis, Apostolis, aut sanctis Patribus, atque eò facilius, si eorum propria, quæ locuti sunt aut scripserunt verba habeantur. Hæc fusiùs in gratiam Concionatorum.

Cc

Con

Con-
cessio.

Concessio est, cum orator aliquid admittit esse factum, vel dictum, quod potius videretur negandum, aut excusandum; idque ideo admittit, quia praevidet, nil suae causae obfuturum, eo quod non sequatur adhuc illud, quod adversarius intendit, idque facit non tantum cum negare non potest, sed etiam tunc, quando potest: eo modo, quo Philosophi permittunt transire falsum antecedens, aut praemissam, tanquam esset vera, & negant inferri, id posse, quod intenditur. Unde collige 1. per hanc figuram non tantum admittendum adversario, quod verum est, & negari non potest, sed etiam quod falsum est, aut verè factum non est. Ideo Author ait: Etiam iniquum, id est, quod æquum non est, eo quod verè non sit factum, vel dictum, quod prætenditur. Collige secundò non tantum dicta, sed etiam facta admissa spectare, ad hanc figuram; potest enim utrumque admitti, hoc loco, & assignari alia distinctio inter concessionem, & permissionem. Ideo Author non asseruit hanc distinctionem, sed dixit esse aliquos, qui Concessionem dictorum esse velint, permissionem factorum. Sed & exempla, quæ hîc attulit, concessionem factorum esse probant, ut nihil dicam de auctoritate Quintiliani. Ex iisdem exemplis collige pertinere huc non tantum facta vel dicta, sed etiam facienda & dicenda, quando scilicet facultas datur, quæ danda non esset, ut in futurum aliquid fiat, vel dicatur, quæ si jungatur ironiæ, est artificiosa pro-

hibitio, v.g. tantum convitieris, tantum reveles secretum nostrum, experieris quid sis reportaturus, tantum frequentes lupanaria, tantum fureris, si fueris deprehensus, non abibis impunitus. Talis est locutio illa pro Milone; excitate, excitate, & quæ sequuntur ab Authore relata, Virgil. est illa.

I nunc & verbis virtutem illude superbis?

Sine Ironia sunt sequentia. Cic. in Catilin. Perge porro, quô capisti, egredere aliquando ex Urbe, patent portæ, proficiscere &c. Idem alibi: sed sit beneficiû quod me non occideris; at tale etiam latrones præstare solent. Idem pro Ligario. Habes igitur Tubero (quod est accusatori maximè optandum) confitentem reum, sed tamen hoc ita confitentem se in ea parte fuisse, quâ te, Tubero, quâ virum omni laude dignum Patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarii ullam culpam reprehendatis. Idem Pro Flacco. Hoc de toto genere Græcorum dico, tribuo illis litteras, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam, denique etiam, si quæ sumunt sibi alia, non repugno: testimoniorum fidem, & religionem nunquam ista natio coluit. Idem pro Murna. Sed hæc sanè sint paria omnia, sit par forensis opera militari, sit par militari suffragatio Urbana, sit idem magnificentissimus, & nullos unquam fecisse ludos. quid? in ipsa prætura nihil existimas inter tuam, & istius sortem inter-

fuisse. Unde patet figuram hanc ad repetitionem argumentorum præcedentium valere, & transitionem ad nova. Item ad prius laudandum aliquem, postea redarguendum, aut contrā.

Parenthesis est nova sermonis inter jam inceptum interjectio, quando scilicet aliquid intra membra Orationis interponitur quod non spectat ad continuationem sermonis præcedentis, sed vel ad declarationem vel ad affectum excitandum. Virgilius.

Jupiter (hospitibus nam te dare jura loquuntur)

Hunc lætum, Tyriisque diem, Trojaque profectis

Esse velis. Idem.

Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat.

Sic dicimus: etiam Christiani (proh malum) etiam sodales (proh pudor!) immania scelera perpetrant. Cavendum hic, ne longa nimis Parenthesis interjiciatur: obscuritatem enim hac sensuum Confusione facit, nec Auditor meminisse potest, quæ verba præmissa sint, cum quibus sequentia sunt conjungenda. Quod si autem nihil inter caput sermonem interjiciatur quod syntaxin turbet. Sed fusiùs aliquid, quod interturbat caput argumentorum filum & contextum, vocatur *Digressio* & definitur, quod sit *brevis declinatio à proposito*. Id est à causa, & statu questionis, quod sæpe necesse est fieri ad declarationem Argumenti, quod nisi præviam ha-

Digressio

beat notitiam aliquam, non satis intelligitur. Solet etiam solius delectationis causâ adhiberi; ut enim declinare à via jucundum est viatori, si propè viam viridis, floridus aut umbrosus sit locus; ita etiam digredi à causa, si se offerat occasio recreandi fessos Auditorum animos. Et de hac, quæ ad voluptatem & delectationem ciendam valet, locutus est Cic. cum digressionem figuram esse dixit; qui verò figuram esse negant, & solum partem causæ faciunt, intelligendi sunt de illa digressionem, quæ tantum servit ad declarationem causæ; hæc enim de motu nihil habet, qui potissimum requiritur ad figuram sententiarum. Digressiones faciunt frequentes Poëtæ ex occasione unius rei connexæ cum alia, uti Seneca Tragicus in choris. Virgilius in descriptione locorum, Regionum, Personarum, fabularum, & in singulis libris Georgicorum in fine. In primo enim expatiatur in luctum funebrem interempti Cæsaris; in secundo evagatur in laudem rei Rusticæ & privatæ; in tertio excurrit in laudem Octavii Cæs. Augusti, & suam in ipsam observationem detegit, in quarto se effundit in fabulam Orphei. Solent & sacri Oratores in Concionibus ea uti, ut si agant de otio adolescentibus fugiendo, invehantur occasione arrepta in parentum incuriam, quâ filiorum

institutionem & educationem negligunt. Oportet autem digressionem factam, aptam ponere transitionem, quâ fiat reditus ad propositum statum Quæstionis: quod plerumque serviet correctio sententiarum v.g. sed quod me dicendi rapuit impetus ad rem, unde digressi sumus, redeamus.

Ironia.

Ironia sententiarum figura, est fictio totius voluntatis, id est integri & perfecti sensus, non autem partis; & per hoc differt ab ironia, quæ est tropus; unde tropus debet esse brevior, figura potest esse longior. Sic Cic. in Pisonem. Non est integrum Cn. Pompejo jam Consilio uti tuo, erravit enim: non gustarat istam tuam Philosophiam, nec jam homo stultus triumphavit. Crasse, pudet me tui; quid est, quod formidolosissimo bello coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à senatu? P. Servile. Q. Metelle, Cai. Curio P. Africane, cur non audistis hunc tam doctum hominem, tam eruditum, priusquam in illum errorem induceremini? O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos &c.

Distributio.

Distributio est, cum aliquid per suas partes explicatur, sive jam illud sit totum, quod vocamus genus, sive quod integrale & actuale. Differt autem hæc figura à loco, qui partium distributio dicitur; quia locus dat materiam, figura formam quâ res amplificatur ad motum; & locus adhibetur solius probationis, seu illationis causâ (est enim argumenti sedes) figura autem etiam ornatus & amplificationis gratiâ. Unde, cum ad Argumentum tra-

standum satis esset dicere, omnes te oderunt, Cic. in Pisonem, sic extulit ornatûs & amplificationis ergò. Age, odit te Sanatus quod eum facias afflictozem & proditorem Ordinis, ac nominis sui; videre Equites Romani non possunt, quo ex ordine Lu. Alius te consule relegatus; plebs Rom. perditum cupit, in cuius tu infamiâ, ea, quæ per latrones, & per servos de me egeras, contulisti. Italia cuncta execratur, cuius idem tu, superbissimè decreta, & preces repudiâsti. Idem in 2. Catil. hanc propositionem; *omnes tibi adhaferunt scelera* sic auget; Quis tota Italia Veneficus, quis gladiator? quis latro? quis parricida? quis adulter? quæ mulier infamis? quis perditus inveniri potest, qui se cum Catilina non familiarissime vixisse fateatur? Idem pro lege Manilia. Quod denique belli genus esse potest, in quo illum non exercuerit fortuna Reip. Civile, Africanum, Trans alpinum, Hispaniense, mistum ex civitatibus atque ex bellicosissimis nationibus, servile, navale bellum, varia & diversa genera bellorum & hostium, non solum gesta ab hoc uno, sed etiam confecta. Idem in Lælio ait. omnes ad unum idem sentiunt; & hi, qui ad Rempub. se contulerunt; & hi, qui rerum cognitione, doctrinaq; delectantur, & hi, qui suum negotium gerunt otiosi; postremò hi, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam. Not a 1, distributionem fieri dupliciter, aliquando enim statim, vel paulò post, cuique parti sua ratio subjungitur, ut in primo exemplo liquet, aliquando autem non subjicitur, ut in sequentibus patet.

Permissio

Permissio est, quando Orator plenè aliquid tradit arbitrio Auditorum, id est, ut eligant, statuant, decernant, quod judicaverint, quod voluerint. *Differt à concessione*, quia *Concessio* admittit *factum* vel *faciendum*, *dictum* vel *dicendum*, quod negare vel excusare posset. At *permissio* relinquit liberum Auditoribus, ut *judicium*, *conclusionem* & *sententiam* ferant de dicto vel facto: Unde in priori admittitur aliquid iniquum, id est, crimen in dicto vel facto; in hac autem admittitur libertas judicii, & sententiæ de crimine in dicto vel facto: seu ibi admittitur Crimen, hic *judicium* & *sententia* de pœna & executione criminis. Seu ibi admittitur una præmissa, vel antecedens, tanquam esset verum, negatur tamen *Conclusio*, hic autem admittitur ipsa *Conclusio* libera adversariis, ut patet in Exemplis, quæ affert Author.

Differt à Communionem, quia in *Communicatione* exquirimus *Consilium*, quid adversarii facturi fuissent in re simili, quæ jam est præterita; hîc autem de re futura quæritur, neque exquiritur *Consilium*, sed *judicium* & *sententia* legitimè inferenda. Fit autem hæc *judicii*, & *conclusionis* libertas Auditoribus, quoties supponitur, quod non sint aliud conclusuri, aut judicaturi, vel electuri, quàm concluderet Orator, indeo dicitur ab Authore, quoties alicui rei vehementer confidimus v.g. postquàm ostendisti per ardua iri ad cœlū, per mollia ad infernū, sub

subjicere potest, nunc eligite quod placuerit. Item si paruerit quod per studium, honores, & opes quis adipiscatur; per otium, dedecus, & paupertatem subde: nunc sectemini, quod arriserit. Hujus loci est, si dicas: dum hostis Petrum aggressus est, ut tueri vitam non posset suam, nisi vim vi repellendo. Quid aliud ei fuerat agendum vos ipsi judicate, en hic non petitur Consilium, uti in Communicat: sed judicium de ipso facto relinquitur aliis. Sic & in hoc: qui inscius hominem trajecit, feram existimans, an poena mortis afficiendus sit vos ipsi ponderate, & statuite. Hac figurâ usus est Divus Petrus in Actis Apostolorum, sitnè magis obtemperandum hominibus, quàm DEO ipsi judicate.

Deprecatio, obsecratio, seu obtestatio est Depre-
cū opem alicujus expetimus, & invocamus, catio.
quod fieri potest vel simpliciter, vel interpo-
sit isis, quæ novimus esse in pretio, aut amo-
re apud eos, quos imploramus, ut sic an nos,
facilius, aut fortius inclinemus ad id, quod
petimus v.g. per DEUM te oro, per quinque
vulnera Christi, per salutem tuam. Sic Ec-
clesia Orationes suas concludit ad DEUM.
Per Dominum nostrum JESUM Christum.
Et in Litanis orat. Per incarnationem, Na-
tivitatem, Dulcissimum nomen JESU. &c.
S. Paulus obsecro vos, inquit per misericor-
diam DEI. Sic alii per Majestatem, Sce-
ptrum, Diadema, per amicitiam, amorem,
quo te, tuosque diligis. Per agnatam clemen-
tiam &c. Virgil. 6. Æneid.

C c 5

Quod

Quod te per cæli jucundum lumen, &
 auras,
 Per genitorem oro, per spem surgentis
 Julii,
 Eripe me his invictæ malis.

Eadem invocatio est usitata Poëtis initio
 Poëmatis v. g. Musa mihi causas memora
 &c. Oratores adhibent in vehementi affe-
 ctu, ac maximè in Peroratione, uti Cicero
 pro Milone, Muræna &c. quem require, &
 Palatium Eloquen. fol. 526.

Opta-
 tio.

Optatio est, quâ alicui, sive nobis, sive aliis
 bonum vovemus & precamur. Dii faxint!
 inquit Cicero, ut meus collega vix fortissi-
 mus, hoc Catilinæ nefarium latrocinium,
 armatus opprimat. Et pro lege Manilia: uti-
 nam virorum fortium tantam copiam habe-
 remus &c. Virgilius

Vivite felices, quibus est fortuna per-
 acta

Jam sua.

S. Chrysologus ad arborem, cujus fructum
 comederunt parentes nostri, sic loquitur: O
 si tunc vel levis turbo mortiferam arborem
 dejecisset! O si nebulæ fumus illius mulieris
 tenebrâisset aspectum! O si terræ nubes lethali
 pomi speciem caligâisset! O si manus tan-
 gens inconcessa, tremuisset! O si peccati di-
 em tenebrâisset nox injusta &c.

Execra-
 tio

Execratio est optationi contraria, quippe
 malum alicui imprecamur. Sic Dido apud
 Virgiliu m.

Sed mihi, vel tellus, optem ! prius ima
dehiscat !

Vel pater omnipotens adigat me ful-
mine ad umbras.

Pallentes umbras Erebi, noctemque
profundam !

Antè pudor, quàm te violem, aut tua
jura resolvam.

Cic. in Antonium. Quin tu abis in malam
pestem. Terentius dispeream ! si quid stu-
dio mihi jucundius.

Epipho-
nema.

Epiphonema est dictum sententiosum nar-
rationem factam concludens, aut etiam Ar-
gumentum fusiùs deductum. Virgil. 4. Ge-
org. postquam apum industriam in confici-
endo melle descripsisset sic finit.

Tantus amor florum, & generandi
gloria mellis.

Idem Georg. 2. adeo à teneris asuescere
multum est. Similes clausulas invenire est
in Seneca Tragico, præsertim in choris, fiunt
autem sic: expendatur, quid ex dictis, aut pro-
batis, aut narratis inferri possit per modum
consequentiae, tum omisâ formâ illationis,
seu particulâ, *ergo, igitur &c.* ponatur abso-
lutè, aut per figuram Exclamationis, interro-
gationis: sic Satyricus. O curvæ in terras
animæ cælestium inanes ! vide plura in Palat.
Eloqu. fol. 575.

Excla-

Exc'a-
matio.

412. *De Exornatione Argumentat.*

Exclamatio est, quando vehementi affectu commoti erumpimus in exclamations v. g. admirationem, indignationem, detestationem, dolorem, gaudium &c. v. g. David. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra. Christus in Cruce: DEUS Deus meus, ut quid dereliquisti me.

Poëta.

O cives! cives! quærenda pecunia
primum,

Virtus post nummos.

Cic. pro Cælio: proh dii immortales! cur interdum pro hominum sceleribus maximis connivetis? atque præsentis fraudis pœnas in diem reservatis? Atque hæc sunt Orationis ornamenta ab Authore posita aliis relictis, tum quòd de his Communis Authorum sensus, tum quòd alia minutiora, hæc præcipua, tum quòd pleraque ad hæc referri possint. v. g. Admiratio ad interrogationem; exclamationem ad iuramentum v. g. Testor Deum; ad Apostrophem, aut exclamationem &c. Penitentia ad correctionem &c. &c.

Appendix de usu figurarum prædictarum.

Interrogatio præter ea, quæ annotavit Cyprianus, valet ad varietatem, & vigorem Orationis; aculeos enim subjicit Auditori, nec
sinit

finis languescere. *Responsio* ad exprimendos valet affectus odii, indignationis, & ad rem exaggerandam. *Subiectio* conducit ad perspicuitatem: docilitatem, vehementiam, ad exprimendos item affectus indignationis, odii &c. *Anteoccupatio*, ad solidè confirmandum valet. *Correctio* apta est ad amplificandum, ad res exaggerandas, vel minuendas, ad mordaciter perstringendum, ad transitiones; pulchrè tractatur per Ironiam.

Dubitationis usus occurrit in Exordiis Orationum, & Epistolarum generis demonstrativi, & deliberativi, dum scilicet ob rerum multitudinem, vel unius facti magnitudinem dolore, vel gaudio affecti hæremus, quid potissimum laudare aut vituperare, aut quomodo aggredi debeamus. Pulchrè admiscetur Interrogationi, & exclamationi. *Communicatio* valet ad urgendum, & objurgandum, ad confessionis veritatem exprimendam; interdum etiam ad iudicem invitandum, ad benevolentiam, vel misericordiam, si nos omnem fiduciam in ipsius æquitate collocatam habere dixerimus. *Prosopopæja* ad vehementes affectus exprimendos, & acriter commovendos animos. *Apostrophe* servit variis animi affectibus, lætitiæ, indignationis, commiserationis, invocationis &c. Utendum hac figura, cum fervet Oratio, tum enim plurimum valet ad con-

con-

314 *De Extractione Argumenti.*
 concitandos affectus. *Hypotyposis* plurimum valet ad delectandum, docendum, illustrandum, ornandum, amplificandum, ostendendum. *Eitopæja* est morum initiorum & affectuum representatio, valet ad exaggerandum in laudem, vel vituperium, ad affectum amoris, vel detestationis. *Emphasis* ad exprimendam rem aliquam magnam, aut magnum dolorem, iram &c. *Sustentatio* valet ad res exaggerandas, augendo, vel minuendo, ad affectus doloris, indignationis, gaudii &c. concitandos ex inopinato eventu. *Prætermissione* utimur cum res sint multe, sed parvi momenti, vel odiosæ, vel turpes, vel satis notæ. *Licentia* valet ad ostendendum veritatis amorem, ad arguendum sine offensione. *Concessio* ad ostendendam fiduciam causæ, interdum est artificiosa quædam prohibitio, cum Ironiæ jungitur. *Parenthesis* ad declarandum valet id, quod dicitur. *Ironia* venustat orationem, recreat Auditorem, valet ad contemptum rei alicujus exprimendum. *Distributio* valet ad ornandam orationem, & res declarandas. *Permissio* valet ad ostendendam rei alicujus magnitudinem, aut veritatem, aut fiduciam causæ suæ. *Deprecatio* ad dolores, timores, aliosq; affectus exprimendos. *Optatio* ad exprimendum rei alicujus magnum desiderium. *Execratio* ad indignationem & iram. *Epiphonema* ad declarandam rei magnitudinem, ad laudandum, ad affectu

affectus excitandos. Ejus potissimum usus est in Conclusionibus rationum, & ratiocinationum, & in Epilogis. Exclamatio ad quid serviat invenies in Cypriano.

Per plerasque harum figurarum, eandem sententiam, seu propositionem variari posse ostendit P. Juglaris in Ariadna, observatione 27. ubi tamen pro anteoccupatione, accipi Correctionem, & concessionem, ac permissionem, intellige conformiter ad dicta. Simile exemplum invenire est in P. Masen. Palæstra Styli lib. 2. cap. 5. & in Oratoria, ad quorum imitationem similia effingi possunt,

C A P U T XXXI.

De Collocatione.

Sicut figuræ ad ciendos affectus varios serviunt, ita collocatio ad aurium lenocinium, & gratiam: aures enim, ut annotavit Cicero, vel animus potius, aurium internuncio, naturalem quandam in se continet vocum omnium dimensionem: unde sicut musicum concentum, artis licet imperitus, judicat, approbat, improbat, ita & cursum Orationis, plenusne sit, ac planus? an hiulus, durus, asper? continuus? an abruptus? suavis? an acerbus? verbo, aptene an ineptè cadat

cadat ad aures. Quæ si offendantur asperitate vocum aliquâ, non potest tam grata ipsi animo influere, tropis licet & figuris instructa oratio, nec proinde gratiam obinebit flectendi ac persuadendi. Ut igitur visui servitur, dum pro munere offertur res aliqua, ut scilicet non ipsa solùm, sit gratiosa, sed & id, in quo offertur, ita necesse est, ut etiam serviatur auditui, ut gratum quoque accidat id, quod in verborum involucri præsentatur. Hoc autem rectâ verborum collocatione, ac structura perficitur, in qua quidem primùm observandus est *verborum ordo*, nè quod priùs erat ponendum, collocetur posterius, tum *junctura*, ut non solùm asper, ac durus vocum concursus evitetur, sed etiam

suavis, & concinnus efficiatur,
placido verborum flu-
mine.

* * *

ces
nit
es,
fan
di.
qua
pri
fluc
Por
Sac
cep
Co
tuli
oru
nur
tor
Co
cur
offe
pe.
viti
sup
tres
ligi
frat
lat.

CA

C A P U T XXXII.

De Ordine.

Ac ordinem quidem quod attinet, id ne-
cesse est præponere, quod naturâ suâ, vel dig-
nitate est prius. Naturâ est prius sol, quàm di-
es, manè, quàm vesper; nasci quàm mori, in-
fantia, quàm adolescentia; ingredi, quàm egre-
di. Malus igitur est ordo in illo Poëtæ: post-
quam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit:
prius enim est ad mare venire, quàm tangere
fluctus. Dignitate præstant, ac priora sunt
Pontifex, Cardinali, aut Episcopo, Episcopus
Sacerdote. Cæsar Rege, Rex Principe, Prin-
ceps Comite, Eques Nobili; Nobilis Cive.
Consul Senatore, Senator Cive, unde & in ti-
tulis Diplomatum, Privilegiorum, testimoni-
orum, ea quæ majoris sunt dignitatis præpo-
nuntur v. g. nos N. Romanorum Impera-
tor, Ungariæ & Boëmiae Rex. Dux. &c. Nos
Consul & Senatores &c. Quæ omnia ac-
curatè observanda, ne ordinis perversione
offendantur animi. Accidit hîc etiam sæ-
pe, ut id, quod sequitur, fiat superfluum &
viciosum, si in priori jam contineatur, aut
supponatur: ut si dicas, sunt gemini fra-
tres, ex hoc ipso enim, quod sint gemini, intel-
ligitur, quod sint fratres: Si autem dixeris,
fratres gemini, nihil redundat, Livius tamen
hæc dixit: gemini fratres & ter-gemini fratres,

D d

Hoc

418 *De Exornatione Argumentat.*

Hoc vitio laborat illud Terentii ; valet & vivit, si enim valet , supponitur quod vivat, Sicut si dedit pecuniam , supponitur habuisse : & qui defunctus est , vixisse , & qui surrexit, jacuisse ; perversa igitur verborum Series est, dedit pecuniam, & habuit ; Surrexit, & jacuit. Hic præterea attendendum , an augere , vel minuere rem velimus per incrementum verborum. Si enim augere , seu plus & plus dicere , non debet fortiori subiungi aliquid infirmius , id est, id quod sequitur, non debet minus aliquid significare , eo, quod præmissum est , sed maiorem in significando vim habere oportet v.g. facinus est vincire civem Roman. scelus verberare, paricidium necare , quid dico in crucem tollere ? Cicero pro Milone : neque verò se populo solum, sed etiam Senatui commisit, neque Senatui modò , sed etiam publicis prædiis, & armis , neque iis tantum , sed etiam ejus potestati , cui Senatus totam Rempublicam commisit. Quòd si minuere velimus, invertendus est verborum ordo. Ut quæ plus significant præmittantur, & minora ac minora semper subjiciantur v.g. Præceptorem is agat, qui sine barbarisimi, & solæcismi labe , constructionem formare nescit ? qui nec loqui, nec os aperire potest ? qui vix, ac ne quidem vis latinè legere ? item, non aureum, non Rhe-nensem, non dimidium , non obulum possidet. Universum hic attendendum, ut sic verba ponantur, quo auditor , aut lector, plus & plus

plūs audiendo, vel legendo, semper proficiat
in sensu suo, minus vel majus semper judi-
cium formando, teneaturque sciendi avidus,
dum ad finem decurrat Oratio: cujus sensus
& sententia, quia pendet à verbo personali,
hinc optimum judicatur verbo sensum clau-
dere, si compositio patiatur: non patitur au-
tem, si cadentia verbi, quoad præsentem mate-
riam, & affectum, sit inepta: si duriores enu-
sum aut finem efficiat. Quare juncturæ etiam
habenda ratio de qua jam.

C A P U T XXXIII.

De junctura.

Junctura duo præstare debet: 1. asperi-
tatem verborum quoad sonum tollere. 2.
Inducere, gratum auribus verborum fluxum,
& cursum. Per primum efficit, ut aures
non offendantur soni duritie aut hincitate;
per secundum verò, ut etiam demulceantur
vocum gratiâ: unde fit, ut in verbis, non so-
lùm sit nihil, quod displiceat, sed etiam adsit,
quod placeat. Quare per juncturam devi-
tanda ea, quæ offensam, & accersenda quæ
voluptatem in auribus primùm, tum animis
creant Auditorum: nam ut Quintil. ait l. 9. c.
4. nihil intrare potest in affectum, quod in
aure, velut in quodam vestibulo offendit.

D d 2

Cre-

Creant verò offensam verba aspera, & hiulca; voluptatem, numerus oratorius; modulatio nem enim certa illa syllabarum dimensio inducit; non abfimilem illi, quæ est in musica, & carmine. Sed de numero postea, nunc de verbis asperis & hiuleis. *Asperum concursum* faciunt consonantes quædam asperiores, si conjunctæ sint. Reddunt enim Orationem pronuntiatiu difficilem, & sono ingratam. Cujusmodi sunt S, & X. ut exercitus Xerxis. Item S. in fine præcedentis, & principio sequentis positum, Ut ars studiorum; quod etiam habet X, ut Rex Xerxes. Pindarus litteram S, vocat adulteram, nec verè litteram esse censebat, quam ob causam totas odas sine ea conscripsit, ut testis Demetrius Phalareus: veteres verò Poetæ eander elidebant. Certè serpentinum quid habet, sibilat enim sicut serpens. Ut Sosia in solario soleas suebat suas. Etiam R. caninum quid refert Persio. Utraque tamen suo loco posita gratiam invenire potest. Similitudinæ aut affectui congruat. Ut si ventorum rabiem, & sibilum exprimere sit opus, rectè cum Virgilio pones *Æneid. 1.*

Totumque à sedibus imis,
Unà Eurusque Notusque ruunt, creber
que procellis

Africus --- furit æstus arenis
Et Frangitur inque sinus scindit sese unda
reductos.

Ejusdem est 1. Georg. --- crepitans salit horrida Grando.

Hiul.

Hiulcam & vastius diductam orationem efficit vocalium certarum concursio v. g. *Phyllida* amo ante alias. Maximè si sint ejusdem generis; dura enim fit collisio non sine hiatus oris & orationis, ut: *Herculeæ arma* allata sunt *Æneæ*. Sitamen ipsa rei magnitudo, vel deformitas, aut affectus exigat, potest fieri cum gratia hæc collisio. v. g. *Quinquaginta* atris immanis hiatibus *hydra*, *Heu me* miserum. *Tellus*, quæ me æquora possunt accipere! quæ etiam causa est, quod Poëtæ de industria elisionem faciant. Ut in illo: *Monstrum* horrendum, informe, ingens. Et: à nimium cælo, & pelago confuse sereno. Nec Poëtis hæc usitata solum, sed & Oratoribus ut *Platoni*, *Demostheni*, *Ciceroni*; tum quòd rem ipsam faciant ampliorem, tum quòd indicium sit non ingratae negligentiae, de re magis, quàm verbis laborantis. *Dissonam* etiam, atque auditu ingratam Orationem faciunt. Si verba in syllabam desinant à qua sequens verbum incipit, ut. *O fortunatam natam me Consule Romam*; *Casus Casandra* canebat. *Discolor unde auri*, per ramos aura refulsit. *Magnis de rebus inter se cernere certant*. *Cæca caligo*, diffusus situs. Eodem vitio laborant verba ab iisdem ferè syllabis incipientia, aut similiter cadentia, aut desinentia v. g.

Et sola, inficca secum spatia-
na.

Perfer perpetiunda parit patientia pal-
mam.

Plorantes, lacrymantes, flentes: ad mala
patrata sunt atra theatra parata. Nimia enim
ejusdem figuræ repetitio satietatem, satietas
tædium parit. Quod etiam facit ejusdem ver-
bi assiduitas. Ut quisquam quidquam cui-
quam probet.

Secundò, Monosyllaba plura juxta se po-
sita; ut in hac re me nil juvat. Huc revocantur
etiam voces, quæ quidem plurium Syllaba-
rum sunt, sed spectata quantitate Brevium,
cùm enim duæ breves uni monosyllabo longo
æquivalent tempore, & quantitate, idem faci-
ent quod monosyllabum v. g. stat sua cuique
dies brevis irrevocabile tempus. Habent ta-
men & hæc gratiam, si res cita, aut citò facta
exprimatut. Tunc enim verba rem ad vivum
exprimunt. v. g.

At tuba terribilem sonitum dedit ore
canoro.

Volat fulminis ocyon alis.

Quadrupedante putrem sonitu quanti
ungula campum.

Sicut contrà cum gravitas, tarditas, aut mag-
nitude rei est exprimenda, optimè affectan-
tur longa, & polysyllaba vocabula v. g.

Nimborumque facis, tempestatumque
potentem.

O Fortunatæ gentes Saturnia Regna.
Cete.

Caterum optimè miscentur monosyllaba
poly syllabis & longæ brevibus. Sic Cicer. ini-
tium pro Muræna. Quod precatus sum à Diis
immortalibus &c. Monosyllaba cum polysyl-
labis attemperat. Et Virgilius de Scylla & Cha-
rybdi canens breves longis permiscet.

Sorbet in abruptum fluctus, rursusque
sub auras

Erigit alternos; & sidera verberat un-
dis.

Servit hic plurimum Hyperbaton; ejus
enim beneficio trajici voces, è loco, quo con-
cursum dorum faciunt, possunt eum in lo-
cum, ubi durus non erit. Sic Cicero. Hoc aditu
laudis non mea me voluntas, sed meæ vitæ ra-
tiones prohibuerunt: pro me mea voluntas.
Sed nè quis in hoc nimis sit anxius, rectè mo-
net Author, non requiri diligentiam opero-
sam: quò minus ars appareat, subrepere po-
test aliqua nonnunquam negligentia: Qui
verò lectioni Tullianæ addiderit animum,
facile cum Stylo facilitatem hauriet, ut ipso
in orationis cursu advertere queat, quid du-
rum pronuntiati, & ingratum auditu
accidere possit.

CAPUT XXXIV.

De modo & forma verborum.

Juncturam non solum carere oportet verborum asperitate, & hiulcitate, sed etiam nimia constructionis extensione: mensura enim & modus teneri debet, ut in longitudine sensus, & sententiae modum, & limites oratorios non excedat verborum structura. Quidam nimis curti, & breves sunt, abruptis, & incisis sententiolis, sua sensa explicant; aliorum est diverso oratio fertur in immensum, & in infinitum fluminis instar, quod ab origine progressum manare non cessat, donec mare contingat. Ita sensum & sententiam trahunt hi eo usque, dum rem totam, quam explicandam sumpserunt, absolvant oratione, nunquam interrupto cursu loquendi, nulla audienti data quiete. Fatigant igitur non solum se ipsos, quando sine respiratione pronunciandum est perpetuo; sed etiam Auditoris animum & aures; animum quidem, quia non statim percipit plene, quid dicatur, sed expectare necesse habet, usque dum ille sensum sententiamque perficiat, quam in immensum extendit funem; aures autem quia diutina, nec unquam interrupta audiendi quiete languescunt, ac vociferatione obtunduntur: contingit enim illis, quod in molendino existentibus, qui molesto rotarum fragore, ac strepitu propè ob-

furdescunt. Et verò currit hîc istorum lingua,
ut rota molaris, quamdiu materies loqua-
citis affluit. Sed hoc imperitorum legule-
jorum est: Orator verò id, quod dicit
non materia, neque dicendi spiritu, determi-
nat, sed arte verbis modum ponit; finem &
terminum, cancellis quibusdam verba con-
cludit, argumenta sua ceu milites in manipu-
los cogit, verborum flores offert non diffu-
sos, sed collectos in fasciculo. Hic mo-
dus verborum *forma* dicitur, quippe verba
ad formam certam rediguntur, ne sine fine
evagentur libera & dissoluta ad eum ferè mo-
dum, quo argumenta in certam Argumenta-
tionis formam coguntur, ut vim, robur-
que suum melius exerant. Sicut autem
non utitur diffusa in immensum oratione, ita
nec argutis, arctis, ac decurtatis senten-
tiis semper loquitur orator; sed cum modo
ac moderatè prout res exigit, nunc breviter ac
per incisa, nunc longius per membra & peri-
odos attemperat omnia; incisa enim, membra,
& periodi, sicut nimiae prolixitati, ita & conti-
nuæ brevitati modum ponunt; cæsim enim
& membratim dicta brevitati, periodicè, &
circumscriptè effusa, longitudini congruè de-
serviunt. Attemperatum ac promiscuum
horum usum quia plurimi non observârunt,
indè tanta stylosum diversitas, ut iste cum
Seneca ac Petrarcha sit concisus, & argutus;
ille, cum Livio diffusus, ut Salustius à Cæsa-
re, ab utroque Tacitus, ab omnibus Plinius

D d 5

fe-

secundus hic ab ipso Cicerone sit diversus, & dissimilis. De qua diversitate vide Palastram Styli P. Masen. lib. 2. à capite 6. usque ad 25. Orator verò cum Cic. Sic illigat sententiam verbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans.

De nomi-
ne Ora-
torio.

Hoc *Oratorio fit numero*. Advertendum autem, quod hic numerus incisis membris & periodis adstrictus, non solum hoc habeat, quod brevitatem cum longitudine sermonis attemperet; sed etiam quod aptam ad aurium iudicium, concinnam & suavem, ad earumdem oblectationem efficiat orationem. Sicut enim metrum seu carmen certam habet syllabarum dimensionem & quantitatem, ita & incisa membra, & periodi suam habent, nam etiam pedibus suis incedit Oratio, licet non ita determinatis aut certis: Unde sicut carmen modulationem quandam facit, ad aurium illicium, & voluptatem, ita non minus Oratio. Duo igitur numerus oratorius (in quo modus & forma verborum consistit) præstat, congruam longitudinem & brevitatem, per incisa membra, & periodos, quæ orationem, velut limitibus coërcent, ne in immensum sine fine fluat oratio, sed ut detur intervallum & spatium respirandi, tum loquenti, tum audienti. Deinde suavitatem seu concinnitatem ad aurium lenocinium, in quantum videlicet incisa illa membra, atque periodi suis pedibus colligata concinnè, & blandè cadunt ad aurium iudicium.

CAPUT XXXV.

De Origine Orationis numerosa.

Hujus numeri inventor fuisse dicitur Trasy machus, qui tamen in eo reprehenditur cum Gorgia, quod nimius fuerit in ejus usu: nec enim tota, ex numeris constare debet, nihil ut fiat extra modum, verba sunt Tulli (id est, ut nullum verbum sit, quod non sit ad numeros accommodatum) nam id quidem esset Poëma. Sed omnis nec claudicans, nec quasi fluctuans; sed æqualiter, constanterque ingrediens, numerosa habetur Oratio: atq; id in dicendo numerosum putatur, non quod totum constet è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit. Ita Cic. in Orat. Pers. Causam idem reddit; sic minimè, inquit; advertetur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria: si enim advertantur hæc duo, tollitur actioni affectus, & suspectam habet oratoris fidem, dum se ex insidiis circumveniri putat Auditor. Aliud est cum carmine, quod non ad faciendam fidem, sed ad voluptatem est compositum. Hinc Aristoteles acerrimus judicio sophus, versum in oratione vetat esse; numerum jubet. Causa verò quod Oratores pedibus quoque Orationem instruere cæperint, erat voluptas aurium, ut suavius ad aures illapsa oratio, gratius in animum penetraret.

CA-

CAPUT XXXVI.

Cur numerosa oratio inventa?

Habent enim aures inditum quoddam
 natura ipsa iudicium, ut de quantitate toni, &
 soni in verbis & cantu Musico discernant,
 quid aptè, quid ineptè consarcinatum sit. Ita-
 que dissona sentit, mutila notat, sibi que des-
 esse aliquid ad plenam aut aptam clausulam
 advertit. Si verò quid concinnè depromp-
 tum esse, aut rectè, aptè que cecidisse inaudit,
 recreatur & approbat. Me stante, verba sunt
 Tullii l. cit. Cajus Carbo Tribunus plebis
 in Concione dixit his verbis & Marce Dru-
 se, Patrem appello, tu dicere solebas, sa-
 cram esse Rempub. quicumque eam viola-
 vissent, ab omnibus esse eis poenas perso-
 lutas. Deinde Patris dictum sapiens, te-
 meritas filii comprobavit. Hoc dichoræo
 (comprobavit) tantus clamor Concionis
 (licet imperitæ) excitatus est, ut admirabile
 esset. Quæro, inquit Cicero, nonne id
 numerus effecerit? verborum ordinem mu-
 ta, fac sic, comprobavit filii temeritas, jam
 nihil erit, etsi temeritas totidem habeat syl-
 labas, animo istuc satis est (quocunque loco
 verba ponantur) auribus non est satis, ita Ci-
 cero, quem aliis exemplis ostendisse,
 quanti momenti sit aptè dicere, invenies
 in Cypriano cap. 50. itaque ut Poëtæ, quò
 pla-

placerent auribus, certâ pedum dimensione
constrinxerunt orationem, sic & Oratores,
multò tamen serius, neque ita certis ac deter-
minatis pedibus, ne affectatio fastidium pa-
reret, & delectationis aucupium tolleret si-
dem, & affectum, prout dictum est; sed &
de pedibus dicetur postea, ubi primum de
incisis, membris, & periodis explanatum fu-
erit.

CAPUT XXXVII.

De incisis membris & periodis.

Doctrinam atque praxim de incisis, mem-
bris, & periodis, tam utilem Tironi elo-
quentiæ censuit P. Sigis. Lauxmin. in sua
praxi Oratoria, ut in hac primum exercen-
dum Tyronem existimârit, ac basim funda-
mentumque eloquentiæ in ea collocârit,
sed bonâ tanti viri veniâ, ego in tropis, & fi-
guris prius exercendum putarem, ut aliquam
quancumque propositionem dilatandi pri-
us habeat facilitatem; qui enim sermonem in
membra secabit, in periodos quadrabit, si ex-
tendere eundem nesciat, formam scilicet vo-
let inducere, cum materiam non habeat: & e-
rit ea deductio destituta ornatu, vitâ & vigo-
re, si tropis, & figuris destituatur, quarum
ulium supponitur non habere. Utilius igitur
operam in troporum, & figurarum ex-

ex-

exercitio collocabit, tum verò ad incisâ, membrâ, & periodos adstringendus erit, ut dilatio illa thematis, brevitâ, & amplitudine debinâ coëerceatur, ac conformetur, pedumque concentu decoro cadat ad aurium illecebras. Potest id fieri primùm dissolutâ, ac dissipatâ aliqua Ciceronis periodo, quam in scii mutationis, jubeantur concinnare ad numeros; demum quo pacto à Cicerone expressa sit prælegatur. Aliàs verò distortum alicujus Authoris fragmentum accipi potest, quod ad numerorum leges formetur, & patebit mox quantum intersit inter fluxum Authoris, & Oratoris, verbis tamen iisdem ferme retentis. Hic videri potest in Cypriano C. 50. & fieri reflexio, quid fractum sit metrum respectu compositi. Demum & ex se formare exempla poterunt, eandem sententiam, jam incisim, jam membratim, jam periodicè offerendo. Verùm prius horum doctrina atque differentia rectè inculcanda est, ne velut in tenebris sine lumine operari compellantur. Quare quid incisum sit, quid membrum, quid periodus; quid incisim, quid membratim dicere, quid periodicè, explicandum erit.

Incisum ex Quintiliano definitur, quòd sit *sensus non expleto numero conclusus*, id est, est sententia constructio, seu structura verborum, quæ pronuntiatione dispescitur, interpolatur, & interrumpitur. Author ad

He

Herennium sic definit. Articulus (qui idem est quod incisum) dicitur, cum singula verba intervallis distinguuntur casâ oratione, hoc modo: acrimoniâ, voce, vultu adversarios perterruisti. Item: inimicos invidiâ, injuriis, potentiâ perterruisti. Hic cæditur & disseccatur inter dicendum oratio, ita ut singula propè post verba spatium, & intervallum interponatur. Intercisum igitur dicitur, quod incidat continuam pronuntiationem. *Membrum* autem à Quintiliano definitur, quod sit sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, id est, est constructio, seu structura verborum, quæ habet completum numerum, sed non habet completum, & perfectum sensum; hic enim absolvitur tum primùm, cum periodus finitur. Sic: ô callidos homines? perfectum est inquit author; at remotam à cæteris vim non habet, ut per se manus, pes, &c. Author ad Herennium sic definit: *Membrum* orationis appellatur, res breviter absoluta, sine totius sententiæ (id est perfecti sensûs) demonstratione, quæ denuo alio membro excipitur, hoc modo: Et inimico proderas: id est unum quod appellatur membrum, deinde hoc excipitur ab altero: Et amicum lædebas. His ita positis facilis est distinctio inter membrum incisum; utrumque habet imperfectum sensum, sed membrum habet numerum completum, & perfectum, quem incisum non habet: *Incisum* enim dicitur sensus non ex-
pleto

pleto numero conclusus; *Membrum* autem
 sensus *numeris conclusus*. Verum in hoc
 difficultas est, *quid sit esse numerum com-*
pletum, quid *incompletum*. Neoterici,
 ut P. Masen. in *Palæstra orator.* l.i. cap. 34.
 §. 2. P. Lauxmin in *praxi oratoria* cap. 1.
 quæst. 1. & 2. ut alios præteream, in hoc di-
 stinguunt, quod incisum admittat numerum
 syllabarum solum octo, novem, decem;
Membrum autem ultra decem, & excur-
 rere potest ad octodecim, ad viginti. Un-
 de incisum *hemistichio* simile faciunt,
Membrum autem *hexametro*. Sed oppo-
 situm habetur ex *Quintiliano*, cuius defini-
 tionem refert author, & ex *Cicerone*, cuius
 exemplum etiam ponit author, & *Quintilia-*
nus. Hic quidem dicit, se per numerum in-
 telligere *equam* & *justam* e *pedibus conclu-*
sionem, seu *pedum dimensionem*; non igitur
 illud in definitione: non expleto numero
 intelligi potest de numero syllabarum, sed de
 iusta quantitate syllabarum accipi debet. Ci-
 cero autem exemplum *Incisi*, & *Membrum*
 posuit, in quorum uno tot syllabæ sunt, quot
 in altero: nam exemplum *Incisi* est: domus
 tibi deerat? at habebas; pecunias superabat,
 at egebas. Hæc incisè dicta sunt quatuor in-
 quit *Cicero*: at membratim, quæ sequuntur:
 ô callidos homines! ô rem excogitatam! ô in-
 genia metuenda! ita ille. En, ut in primo, &
 tertio inciso, tot sunt syllabæ, quot in primo
 & secundo membro, sicut & in illo: Testes
 dare volumus, quod *Cicero* dicit esse mem-
 brum

brum. Non igitur per numerum intellexit numerum syllabarum *arithmeticum*, sed ut patet ex Quintiliano proximè allato, *oratorium*, qui in quantitate seu dimensione pedum consistit. Et verò de hoc potissimum ab hoc capite usque ad 50. tractatur ab authore, & hoc sensu de numero & numerosa oratione agit Cicero in oratore perfecto, ut vel ex principio patet dum ait: neque numerosa esse ut poëma, neque extra numerum, ut sermo vulgi est, debet oratio. Itaq; Incisum erit sensus, qui non habet expletum numerum oratoriū, membrum erit sensus, qui habet expletū numerum oratorium. Verū quo pacto discerni poterit, an sensus habeat numerum *oratoriū completum* an *incompletum*? Dicam quod mihi occurrit, aliis meliora excogitandi locum aperiens. Numerus oratorius (de hoc enim hic agunt Oratores, non Arithmetico syllabarum) cū injusta pedum conclusione consistat, ex dictis, tunc erit completus, quando verborum dimensionum quantitate aurium iudicium aptus erit complere: incompletus autem erit, quando aptus non videtur ad aurium iudicium implendum. Habent enim aures animo iudice vocum omnium dimensionem, cū discernant quid graviter, leviter quid aptè, quid ineptè, cadat, ut patet in concentu musico, quem etiam ignari artis dijudicant dignoscuntque è cessatione abrupta, vel debite remissa, num plura expectanda sint, necnè. Porro iudicium aurium expletur, quando pronuntiatio sermonis interrupti de-

Ee

bit

debitè & congruè cadit in cessatione; quod exinde fit, quia vox in altum pronunciatione sententiæ elata. in terminatione illius deprimitur, & demittitur *saltem aliquantulum*, quâ cadentiâ, seu clausula aures conquiescunt, quando verò pronuntiatio terminatur voce in alto pendente, animadvertunt plura sibi expectanda esse, ideoque suspenduntur, & ipsæ, desiderio pronuntiationis, eodem tono post interruptionem continuandæ. Declarari id potest per abruptos in numeris musicis sonos, & concentus: item in versu hexametri cæsura: & toto carmine. Ego id in exemplo ab authore relato exponam. Domus tibi deerat? at habebas, pecunia superabat? at egebas. Ubi post incisa singula pronuntiatio, & vox in alto abruptitur, & expectationem aurium ad ulteriora provocat. Id ipsum patet in illor. inimicos invidiâ, injuriis, potentiâ, perfidiâ sustulisti: ubi post singulorum verborum in pronuntiando discontinuationem; vox non cadit, sed in alto suspensa detinetur, eodem tono postea resumenda. At in illo ô callidos homines! ô ingenia metuenda! vox in fine deprimitur, & remittitur, ideoque *vi pronuntiationis* non provocat ad audienda plura, sed aurium expectationem explet, & quiescere facit *saltem aliquo modo*. Dico: *aliquomodo & aliquantulum*, quia cum enuntiato membro non fiat clausula, & cadentiâ finalis, qualis fit absoluta periodo, aurium expectatio perfectè, & omnimodè expleta non est, sed adhuc suspenditur: pendente enim adhuc sensu, non potest

test finalis terminatio pronuntiationis habere locum. Hæc ubi olim commentatus fuissẽm Rhetoricæ præceptiones exponens; sacris postea dictionibus applicitus incidi in Augustinum, ingeniorum illud portentum, cui utpote Rhetoricæ quoque magno Magistro fidem adhibendam esse non dubitavi. Sic autem ille l. 4. de doctr. Christ. c. 7. dum Pauli locum Rom. 5. v. 3. ad Rhetoricæ leges expendens, ubi gradationem esse dixisset, ait: agnoscitur & aliud decus; quoniam *post aliqua pronuntiationis voce singula finita*, quæ nostri *membra*, & *caesa*. Græci cola, & commata vocant, sequitur ambitus, sive circumitus, quam periodum illi appellant, *cujus membra suspenduntur voce dicentis*, donec ultima finiantur. Nam eorum, quæ præcedunt circuitum, *membrum* illud est *primum*, quoniam tribulatio patientiam operatur: *secundum*, patientia autem probatione n: *tertium*, probatio verò spes. Deinde subjungitur ipse circuitus, qui tribus peragitur membris, quorum *primum* est: spes autem non confundit: *secundum*, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: *tertium*; per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hactenus Augustinus, qui mox aliud exemplum subjicit ex Paulo 2. Cor. 11. & secundum præsentẽ doctrinam ponderat. Ex his patet etiam Augustinum sensisse, quod *membra suspendantur voce dicentis*, donec ultima finiantur, id est, donec sensus perficiatur; deest enim pronuntiationi finalis cadentia, usque dum sensus compleatur. Neque tamen

negavit aliquo modo deprimi, & remitti: inter pronuntiandum vocem, dum membra terminantur. Unde ut dicta breviter concludamus: Incisum non habet expletum numerum, quia dum enunciat nullo modo explet aurium iudicium & expectationem, sed potius provocat ad ulteriora excipienda vi pronuntiationis, quam exigit. Membrum licet aliquantulum suspendat propter defectum absoluti sensus, aliquantulum tamen complet vi pronuntiationis, eo quod non interrumpat vocem in alto pendentem, sed aliquatenus remittat, licet non cum finali cadentia & clausula. Periodus autem perfecte complet, & aurium expectationem & animi, eo quod non tantum sensus sit absolutus, sed & vocis terminatio in fine formari solita. *Definitur* autem *periodus* in authore sic: cum ab initio ad finem usque quasi in orbem, inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis, perfectis, absolutisque sententiis: id est quæ fertur per membra sibi invicem colligata, & à se invicem dependentia, usque dum perficiatur, & absolvatur sensus. Aliter vocatur ambitus, circuitus, comprehensio, continuatio, circumscriptio. Requiritur autem ad periodum membrum minimum duo, ita enim Cicero in Oratore perfecto: postquam dixisset, diximus, restes dare volumus, *extrema* inquit, *sequitur comprehensio, sed ex duobus membris, quæ non potest esse brevior.* Cui conformiter August. loc. cit. minus enim ait ille, quam duo membra circuitus habere non possunt, plura vero possunt, sic ille. Et verò si unum membrum suffi-

cit ad periodum, erit idem membratim, & periodice dicere, cum hæc tamen sint distinguenda, ita, ut aliud sit *loqui per membra*, aliud *membratim*, aliud per *incisa*, aliud *incisim*. *Incisim loquimur*, quando vocabula propè singula, etiam ad eandem syntaxim pertinentia, *pronuntiatione* distinguuntur, interpolantur, & discontinuantur, quasi colligata & concatenata non essent; tunc enim *in singulis liberior existit oratio*; ut teruntur literæ, signa, manus, denique uniuscujusque confessio. Et aliquando prorsus *vincta* non sunt, ut in illo; excessit erupit, evasit. Veni, vidi, vici. Per *incisa* autem dicimus, quando non singula prope vocabula pronuntiatione disjungenda sunt, sed continuato aliquot dictionum cursu; ac præterea sic incisa à se invicem dependent: quippe *vincta* & colligata inter se: ut nullum prætermitti possit sine sensus, atque syntaxeos perversione; ut teruntur tuæ, quas ad senatum populumque Romanum dedisti, literæ tua manu exaratae, ubi plures voces *incisim* faciunt, non singulae, plæque incisa sibi illigata sunt, atque à se dependentia, ut nullum prætermitti possit, quod non evenit dum *incisim* dicitur, uti incisa inter se colligata non sunt, cum sine syntaxeos & sensus perturbatione omitti possit v. g. signa, manus, unde hic liberior existit oratio, quia minus *vincta*, non item dum per incisa loquimur.

Quare *incisim* dicta scopis dissolutis, per incisa verò scopis colligatis rectè comparaveris. Similiter membratim & per membra di-

Et accipe: nam *Membratim* dicimus, quando membra, quæ *pronuntiatione disjunguntur*, etiam quoad syntaxim concatenata non sunt, sed à se invicem independentia, quia tunc in singulis membris liberior insistit oratio, quippe membrum à membro quoad syntaxim & conjunctionē independens. v. g. Cicero pro Milone de sica Clodi: hæc intentata nobis est, huic ego vos objici pro me non sum passus; hæc insidiata Pompejo est &c. *Per membra* autem dicimus, quando membra à se invicem dependent quoad aliquas particulas copulativas, aut syntaxim ut est verendum non est pro fortissimo uno dicere, timoris tamen adsunt causæ non leves, & si me violentè non invasisset Clodius, nunquam ego Milo Clodium confodissem. Et tali casu *membra sic vincta conficiunt periodum*: tunc enim ab initio usque ad finem, quasi in orbem involuta fertur oratio, quia concatenata & contîua. Hoc itidem casu *membrum est pars periodi*, quia *actu* dependet à periodo: quando autem membra concatenata non sunt, tum non est pars, quia à se invicem non dependent, sicut digitus pars manûs non est, quando actu à manu non dependet, sed rescissus est. Idem dicendum de *Inciso*, quod tunc *pars membri* est, quando *actu* à membro dependet, eique iunctitur. Si autem non dependeat, pars non est, sicut nec articulus est pars digiti, si ei non cohæreat. Talia incisa sunt: veni, vidi, vici; excessit, erupit,

orupit, evasit. Quando autem incisum, quando membratim, quando periodicè seu per membra concatenata sit dicendum, vide in Authore c. 48. & si plura requiris consule P. Masen & alios. Hic interim

Nota ex capite 47. posse orationem quæ membratim sit, excurrere ad quindecim, aliquando etiam ad viginti membra, quia eniur à se invicem independentia sunt, non ita fatigant audientem vel dicentem continuâ pronuntiatione. Verùm periodus ex mente Ciceronis optima est, quæ ex quatuor membris conficitur: quæ enim brevior est, nec aures, nec animum ità explet: quæ verò longior, obruit intellectum, dum uno obtutu comprehendere nequit principium, & finem. Hæc vocatur *quadrimestris quadrata tetracolos*, sicut quæ tria membra habet dicitur *trimembris* & *tricolos*; quæ verò duo, *bimembris*, seu *dicolos*. Unimembris seu *menocolos* juxta dicta non datur. Quod si periodus quatuor membra superet, dicitur *pneumatica*, quia non commensuratur justæ magnitudini, sed *spiritui* dicentis. Sic & membrum æquò longius dicitur *pneumaticum* seu *schinotenes*. Horum exempla require in P. Lauxmin, doctrinam tamen hic positam cum illius nè confundas. Denique *Nota*, inter punctiones quas Grammatici *comma*, *colon* & *punctum* vocant, distingui à *commate*, *colo*, ac *periodo* Oratoria. Potest enim esse *colon* Grammaticum, ubi præcisè *Incisum* est & *comma* Rhetoricum; & ubi est *colon*

oratorium, esse comma grammaticum. Præterea dum Orator per incisum interrogat v. g. domus tibi deerat? aut per membrum exclamat v. g. ô callidos homines! non ponitur comma, vel colon grammaticum, sed signum interrogationis, vel exclamationis; & tamen est incisum & membrum, igitur hæc idem non sunt. Et verò interpunctiones illæ grammaticæ à magis vel minus expleto sensu dependent. Comma autem & colon, seu Incisum & Membrum Oratorium à magis vel minus expleto numero Oratorio, id est, aurium iudicio & expectatione. sed de his consule Grammaticos.

CAPUT XXXVIII.

De Pedibus.

Præcipuum, & quod tanquam differentià à commate, colo & puncto collocatur in definitione incisi, membri & periodi, est numerus oratorius; non enim satis est Oratori scire in partes orationem, quia hoc faciunt Grammatici, & scriptores alii per commata, cola & puncta; sed requiritur etiam, ut incisa, membra & periodi aptè cadant ad aurium iudicium & voluptatem. Hoc autè facit iusta pedum dimensio; unde numerum oratorum ad similitudinem poëti definiunt communiter sic: Est suavis quædam orationis modulatio, ex apta pedum collocatione & varietate pro-

proveniens. Et oratio numerosa est, quæ longis, brevibusque syllabis concinnè collocatis, jucunda progreditur, & aptè cadit ad aurium gratiam & lenocinium. Qui porro pedes usui sint Oratori, collocantur ab Authore hoc capite, quod require.

CAPUT XXXIX.

De numero Oratorio.

Licet autem pedibus utatur Orator pariter ac Poëta, non tamen adstringitur ad certos tantum pedes, neque ad ponendos certo ac inviolabili ordine, quemadmodum adstringuntur Poëtæ. Unde oratio neque tota constat ex numeris, ut metrum, neque tamen est sine numeris ac pedibus; quod ex capite difficilius est constare orationem numerosam: certam enim pedum legem non habet Orator, uti Poëta; sed ex Oratorum scriptis cognoscere habet, qui pedes initio, qui in medio, qui in fine magis probentur; quod lectione assiduâ Ciceronis atque imitatione assequetur, nec non inspectione præceptorum, quæ in sequentibus capitibus tradit Author, ad quem te remitto. Vide etiam quæ Causinus l. 7. c. 8. 9. 10. Palatium Eloquentiæ à fol. 26. Breviter P. Balbinus in quaestio 29.

CAPUT II.

De Triplici genere dicendi, seu elocutionis.

Ex majori vel minori, vel attemperato usu troporum, figurarum, atque numerorum nascitur elocutio magis vel minus, vel mediocriter polita, & insignis. Hinc *triplex dicendi genus*, seu elocutionis forma statuitur ab Authoribus, quam Græci characterem & Ilytum nominant. Differt à triplici genere orationis, demonstrativo, deliberativo, & iudiciali, quia hæc exprimunt *materiam*, quam oratio complectitur (quod idem accipe de quinque causarum generibus l. 2. c. 5.) istud verò de quo hic agitur, triplex genus significat *formam* elocutionis, quâ unum ex illis generibus exornatum est. *Primum* ex his vocatur humile, tenue, submissum, gracile, subtile, acutum, attenuatum, Atticium, communiter infimum. *Alterum* sublime, grande, grave, vehemens, rapidum, copiosum, amplum, magnificum, communiter summum. *Tertium* inter hæc duo medium, & mediocre dicitur, temperatum, interjectum. *Infimum*, seu humile dicendi genus est, quod quasi humi serpere videtur, altiùs tamen est nitore supra sermonem vulgarem, amat enim præter verborum proprietatem & puritatem, cultum verborum, tropos etiam, præ-

sertim meaphoras communes, & figuras loquentibus familiares: quibus tamen orationem non infarcit, eò quòd proximè ad quotidianum, & familiarem eruditorum (non tamen vulgi) sermonem accedat. Amplificationes & graviores ad motum figuras non admittit, numeris etiam non ita aditringitur: ejus enim usus eò spectat, non ut flectamus, sed doceamus, declarando, narrando, probando. Genus *summum* est, quod rerum & sententiarum pondere surgens regiam in perorando refert Majestatem, constat enim argumentorum, troporum figurarum & numerorum gravissimo apparatu, eò enim spectat, ut moveat, flectat, & percellat Auditorum animos. Hinc frequentibus, & illustribus exornatur tropis, & figuris, intumescit amplificationibus, insurgit affectibus concitatis. Dictionem habet attocem, rapidam ac vehementem, incisa, & membra plurima, quibus instat, mordet, pungit, periodos paucas, nè aurium tantùm illecebris ferviat, sed sonantes; litterarum hiatus, ac duram syllabarum collisionem negligit, modò affectui & rei melius exprimendæ deserviant. Vim habet hoc genus longè maximam, dum modò perstringit, modò irrepat in sensus, novas opiniones inserit, insitas evellit, amplificationibus attollit orationem, & vi superlativorum erigit, iram & misericordiam, odium & amorem imprimit, & per omnes affectus optationis, exclamationis, execrationis

444 *De Exornatione Argumentat.*
nis &c. Vagatur, ut videre est in perorationibus Ciceronis pro Muræna, Milone &c. *Medium* seu mediocre genus est, quod inter humile & sublime, seu infimum & summum utriusque ornatum sic attemperat, ut quod humili sublimius sit & robustius, sublimi verò submissius. Huic pleraque dicendi ornamenta conveniunt: sunt in eo mediocres sententiæ, verba decora, schemata illustria, compositio numeris plena, ac fluida, omnia denique supra quotidiani sermonis usum allurgentia. Plurimum habet suavitatis, quæ partim numeris, partim iuncturâ, partim troporum, & figurarum splendore comparatur, valet atque adhibetur ad delectandum Auditorem. Ex his

Collige, quando summo, quando medio, quando infimo dicendi genere sit utendum. Sunt quidam, qui ex materia id colligi debere existimant, eò quod res magnæ summum; res mediocres medium; res parvæ infimum characterem, & formam sibi postulare videantur. Sed quia res etiam magnæ, aliquando stylo infimo proponi opus habent, ut cum de Deo aut rebus divinis loquendum est ad captum Auditorum ideo *regula optima* sumitur ex triplici Oratoris *fine*: an velit Orator docere, an delectare, an flectere Auditorem: dum enim docet, infimo genere utendum est, etiamsi de maximis rebus dicat, ut intelligatur, quid velit. Dum vult delectare, mediocri utendum est, ut adsit condimentum *finè*

finè acerbitate, & vehementiâ. Dum autem
movere, tum summo, ut quantos potest im-
petus faciat in animos Auditorum. Hinc fit,
ut in eadem sæpe oratione omnia tria genera
sint miscenda, diversis tamen in partibus;
dum enim narrat aut probat Orator, infimo
utitur, dum exorditur, cum velit facere be-
nevolos delectando, utitur medio; in ampli-
ficatione & epilogo, si res postulat utitur
summo, ut patet in oratione Ciceronis pro
Milone &c. Tali autem casu à potiori parte
sumitur denominatio, aut fine, à quo tan-
quam objecto formali specificatur oratio, cu-
jus sit generis, & styli. Porro si universam
orationem spectes, infimum dicendi genus
invenies in oratione Ciceronis pro Quinctio,
pro Flacco, pro Plautio, Divinatione in
Verrem, secunda & tertia Catilinaria. Me-
dium pro lege Manilia, pro Marcello, pro
Archia. Summum in ultima Verrina, in
prima Catilinaria, in Antonium & Pisonem,
Ex dictis

Infer 1. rectè epistolas, officia, libros Phi-
losophicos, de Oratore & Senectute dialogos
à Cicerone stylo infimo esse tractatos, quia
in iis tantum docere intendit.

Infer 2. Errare eos qui in scribendis epi-
stolis, dedicatoriis, petitoriis, &c. in concio-
ne catechetica ad rudes, in libris asceticis &c.
grandes & vehementes figuras intrudunt,
tum enim præcipue intenditur delectare, aut
docere.

Infer 3.

Inter 3. In concionibus & orationibus Panegyricis v. g. de Christo resurgente, ascendente, de B. Virgine, de Sanctis, in victoriarum, triumphorum, nuptiarum, Natalis diei aggratulatione, in Principis salutatione &c. adhibendum esse stylum mediocrem, mens enim est tum delectare. At in cohortatione ad milites, ad peccatores inveteratos, & obduratos, ad contumaces & refractarios, vel cum agitur de negotio Reipubl. aut animæ in periculo gravi constitutæ, opus est stylo summo, quia motus faciendus est. Sed

Nata eum, qui hoc summo genere uti cupit, opus habere celeri linguâ, forti voce, memoria expedita; alioqui evanescet omnis figurarum impetus, & pro motu risum, aut fastidium est reportaturus: quid enim exilis vox, tarda lingua, & memoria hæsitans præstabit vitæ & vigoris? qui in hoc genere desideratur.]

APPENDIX I.

De Triplici stylo in Narrationibus.

Rem eandem narrare potest & solet Historicus, Orator, & Poëta; alia tamen & alia, narrationis sit facies oportet. Hoc etiam nosce cum sit Rhetoris, an nec tam differentiam styli Historici, oratorii & Poëtici in narrationibus, ut, si factum idem efferre jubentur Tyrones exercitii gratiâ per triplicem hunc dicendi modum, quid eos præstare sit necesse, cognoscant. *Stylus Historicus* consistit in hoc, ut illo simpliciter & sine fūco rerum factarum veritas exprimatur. Ille igitur historicè narrabit, qui illum dicendi modum adhibuerit, qui fidem facit, illum vitaverit, qui veritati adversatur, aut eam suspectam reddit. Hoc utrumque præstabit adhibendo puram & dilucidam dictionem, simplicitatem, & lenitatem orationis, ut suavi ac fluens decurrat oratio absque salebroso claudicatione, nullo tamen elocutionis illicio singulari, nè lector à rebus abstractus verborum illecebrâ, his inhæreat, illis non attendat; itaque res describatur, ut non tam ad rerum commemorationem accessisse, quàm rebus ipsis interesse videatur. Periodi nec numeroso ambitu sint circumductæ, nec nimia

Stylus
Historic.

mia

mia brevitate concisæ, nè artificio dictionis
 apparente, suspecta habeatur scribentis fides.
 Ornant historiam, vocabula quædam narra-
 tioni propria, & constructiones, quæ ex re-
 gulis Syntaxeos & Authorum sensu habentur
 pro purè historicis. v. g. ponere multos infi-
 nitivos ad unum verbum personale pertinen-
 tes, aut ipsum personale omittitur, quod fa-
 cilè subauditur, nomina multitudinem signi-
 ficantia, in singulari posita, cum plurali ver-
 bo jungere &c. Item ornant suo loco positæ
 prosopopæjæ, interlocutiones dialogicæ, &
 factæ breves ad historiam veterem, aut pro-
 verbium illusiones, digressiones ad institu-
 tum facientes, ut descriptio locorum, mo-
 rum eâ ætate &c. Excellit in stylo purè hi-
 storico ex antiquioribus Julius Cæsar, in com-
 mentariis de bello Gallico, Curtius, Livius,
 Salustius. Ex Recentioribus P. Favianus
 Strada de bello Belgico. Nota tamen si histo-
 ricus descripturus est munitionem aliquam,
 regionem, pugnam, adhortationes Ducum
 &c. potest esse stylo elatiore, nempe medio
 de quo suprà, aut etiam summo, in ultimo
 nimirum casu, hic enim sonorum, quid &
 tubam poscit. Tunc tamen ille dicendi mo-
 dus ex Oratorio & Historico confu-
 tus censetur.

* * *
 * *

*Viginti Præcepta pro historica Lege
ac Stylo à quopiam Salustii
interprete annotata.*

Prima Historiæ lex est, nè quid aut falsi dicere; aut veri (quod quidem scitu dignum sit) suppressere in alicujus odium, aut gratiam audeat; debet enim esse vera & sincera.

II. Nè ordine perverso aut præpostero quid recitet: ut enim quidque primum gestum est, ita primum narrabitur. Neque prolepsin aut præsumptionem rerum diligens Historiographus ex aliena præsertim persona usurpaverit, cum temporum, locorum, aut rerum in eis gestarum immemorem esse turpissimum sit. Ex talium enim rerum ignoratione, aut mendax, aut imperitus convinctur. Unde etiam Poëtæ vitio datur, quod portus Velinos tempore Æneæ nominaverit, qui tempore posterius existerant.

III. Nè quid repugnans aut implicans seu falsitatis se mutuò coarguens asserat. Nam si mendacem decet esse memorem, si deprehendi non vult; quanto magis Historiographum, cui nè dubium quidem asserendum est. Non tamen continuò quidquid apud Historiographum legimus, ab eo assertum dixerimus. Multæ enim sunt apud eos sen-

B f

sentie,

tentia, quas pro iudicio loquentium, non suo inducunt. Neque quando aliquid dictum, aut factum narrat, illud propterea aut verè dictum, aut rectè factum asserit.

IV. Ne quid superfluum aut imminutum contineat Historia. Superfluum autem continere videbitur, si aliùs, quàm opus sit exordium reperierit; si digressiones ad rem nihil facientes induxerit, si non solum multà paucis, sed omnino pauca dicere contenderit; in qua re Salustius excellit. Nam ubi alius sibi brevius locutus videretur, si ità diceret. Cicerò intellectà re januas obserari iussit; venerunt conjurati, quā constituerant horā; verum cum clausum ostium offenderent, cognoscebant se frustra tantum facinus suscepisse. Salustius sic absolvit. Ita illi januā prohibiti tantum facinus frustra susceperant. imminuta autem erit, si quid scitu necessarium omiserit; & ità obscuram locutionem fecerit, quod vitium sic notat Flaccus in arte: dum brevis esse laboro, obscurus fio.

V. Aptam tamen digressionem ad institutum facientem, & decentem exornationem non nimis fucatam, nec affectatam, historicis non vitaverit; imò concionibus, orationibus, consiliis exhortationibus, apertionibus fraudum, & stratagematum locupletari, & dicendi flosculis stylo historico aptis decorari poterit. Et hæc quinque præcepta oeconomiam & rerum farraginem respiciunt.

VI. In concionibus & cæteris orationibus habenda est dicentium ratio, ut docto disertus sermo, & illiterato minùs cultus, utque viro acri, & strenuo non languida detur oratio; nec inerti, aut molli, acris. Neve præter ætatis, aut statûs decorum aut turgat, aut deprimatur sermo.

VII. Ex verbis obsoletis & nimium vetustis, multumque affectatis, non affectabit historicus multæ lectionis, aut scientiæ aucupium, nec diligentia juncturæ aut compositionis stylum obscurabit.

VIII. Historia sic erit brevis, ut in brevitate ipsa aptè delectet, plenè doceat, sensumque acriter, quantum opus fuerit, moveat. In qua re præcipua Salustio laus, cui cum nihil demi, sicut & Virgilio nihil addi possit, sic tamen brevis est, ut minimè sit obscurus. Unde quod Cicero de decora brevitate præcepit, ad unguem observavit. Verba Ciceronis sunt hæc: Oportet orationem tres habere partes, ut brevis, ut apta, ut probabilis sit. Brevis erit si unde necesse est, indè sumatur initium, & non ab ultimo reperatur, & si cujus rei factis erit summam dixisse, ejus partes non dicantur: nam sæpe satis est, quid factum sit dicere, non ut enarres quemadmodum factum sit. Et si non longius quam scitu opus est, in enarrando procedetur, & si nullam in rem aliam transibit, & si ita dicet, ut nonnunquam ex eo quod dictum sit, id quod dictum non est, intelligatur; etsi non modò quod obest, verum etiam id quod non obest, nec ju-

vat præteribit, & si semel unumquodque dicetur, & si non ab eo, in quo proximè defictum erit, incipietur deinceps. Ac multos imitatio brevitatis decipit, ut cum se breves putant esse, longissimi sint, cum dant operam, ut res multas breviter dicant, non ut omnino paucas res dicant, & non plures quam necesse sit. Nam plerisque breviter dicere videntur, qui ita dicant. Accessit ad ædes, puerum vocavi, respondit, quæsi Dominum: domi negavit esse. Hic tamen si tot res brevius non potuit dicere, tamen quia satis fuerat dixisse, Dominum, negat esse domi; sit rerum multitudine longus. Quare hoc quoque in genere vitanda est brevitatis imitatio, & non minus rerum non necessariarum, quam verborum multitudine supersedendum est. Hac Cicero.

IX. Est, ut stylus sit uniformis, atque similis. Primum nè medio, medium nè disceperet imo: sic tamen ut interlocutorum servet decorem. Nam aliud servandum ubi perpetuo loquitur Historicus, aliud ubi introducta ab eo personæ.

X. Sic erit compositio historica numerosa, ut non censeatur metrica, nec versum constituat, quanquam Livius ab hexametri capite, Authore Fabio exorsus est. Facturusne operæ pretium sim. Ubi quatuor hexametri versûs pedes continui.

XI. Imperfectis infinitis pro Indicativis frequenter utetur in rerum narratione Historicus, in qua re Salustius est frequentissimus.

XII. Multa infinita ad unum finitum semel positum referet Historiographus. Pulchrum autem est infinita activæ vocis sic subungere; ut postquam capere urbes, atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habere; maximam gloriam in maximo imperio putare. &c.

XIII. Accusativos plurales tertiæ declinationis in Is aut in Eis dyphthongon, quoties genitivus erit in Ium pulchrè usurpaverit Historicus, præsertim si adhæreat accusativo in Es, ut apud Salustium statim in principio. Omnes seu omnes homines, quod & alibi frequenter facit.

XIV. Tametsi more Oratoris partem & proprietatem cum adjectivo laudis vel vituperii venustè ponit utrumque in ablativo, tamen toti & subjecto conformare poterit, positâ parte aut proprietate nihilominus in ablativo. Exemplum prioris ut. Catilina nobili fuit genere: secundi: Antonius pedibus æger.

XV. Secundam personam verbi etiam singularem pro qualibet frequenter ponet in narrando, aut admonendo Historicus, ut priusquam incipias consulto opus, id est. priusquam quis incipiat. &c.

XVI. Proprietatem rei, seu abstracta adjectivorum potius in dativo, quàm per emphasis eodem casu posuerit, ut potius dixerit cum Salustio: quibus corpus voluptati, & animus oneri, quàm quibus est voluptas & onus &c. Quæ res frequens est apud Salustium.

XVII. Deerunt in oratione sæpe verba & nomina, sed quæ intellectu sint facilia, præfertim ad loquelam spectantia, aut generalitatem portantia, ut gero, facio, dico, loquor, &c.

XVIII. Quoties Relativum ponitur inter duo substantiva, quorum sequens est alicui rei proprium, pulchrè conformatur sequenti, ut: Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Et ad possessivum, veluti ad primitiva fiet relatio, etiamsi illa exprimi nequeunt, ut: Corpora nostra ab injuria tuta forent. Qui miseri.

XIX. Gerundia nomina pro gerundiis venustè usurpantur, ut: magis dandis quam accipiendis beneficiis amicitias parabant.

XX. Quæcunque venustatis præcepta Oratori dantur, Historiographo servanda sunt.

Oratorius in
narran-
do, stylus.

Orator præter fidem & veritatem intendit etiam motum delectationis, aliorumque affectuum ex occasione nata inferendorum, qui tamen mitiores sunt, aut si vehementes, breviter interjiciuntur veluti igniculi. Oratorius igitur stylus erit perfectior, quò veritate & affectibus excultus magis. Hinc servantur celebriores verborum ac sententiarum figuræ, ut sunt hypotyposes, & vivaces rerum descriptiones, prosopopæjæ, acutæ sustentationes ex re natæ, inspersæ interrogationes, exclamationes, epiphonemata, definitiones conglobatæ, loci communes pronuntiationis sententiolis comprehensi, allusiones breves ad

ad illustriores historias, adagia, affectus doloris, lætitiæ, commiserationis, indignationis, Apostrophe &c. Vide P. Balbinum in quæstis oratoris parte 1. quæst. 50. Excelluit in hoc genere Cicero plurimis in locis, maxime in Verrinis, Florus &c. Poëta narrat & delectat. Unde Poëticus stylus eo erit perfectior, quò ipse dicendi modus majorem admirationem & delectationem parit. Id verò comparatur dictionis festivitate seu lepore, & lætitiâ, verborum grandium pompâ, modulatione numerorum, audacibus metaphoris, floridis rerum quasi ob oculos positatum descriptionibus. In hoc stylo debent omnia esse pigmentis oblita floridarum dictionum; serviunt etiam hyperbolæ, comparationes seu similitudines, fictiones, allusiones ad fabulas frequentiores, proso popæjæ, periphrases poëticæ, & quidquid in carmine venustum & admirabile esse solet. Juvat frequenter aspergere suaves & teneros affectu, per breves exclamationes excitantes dolorem, commiserationem, admirationem, &c. Clauditur cinnè narratio gratulatione, applausu, epiphonemate læto, lugubri, prout res postulat. Excellit in Narrationibus Poëticis ex antiquioribus Seneca in Tragædiis, Virgilius in plerisque libris Æneidos, Ovidius in Metamorphosi, maxime dum narrat fabulam Narcisci, Atalantæ, Phaetontis, &c.

Poëticus
in narrā-
do stylus.

Exemplum rei ejusdem per triplicem hunc stylum deductæ elegant, habet P. Famianus Strada in Prolusionibus academicis. l. 2. prolus. 3. partis 2. mihi fol. 283.

Exemplū
styl. tri-
plicis.

De Stylo in Elogiis etiam hic dicendum esset aliquid, cum etiam hujus notitiam & usum Eloquentiæ Tirones habere oporteat; sed quia præ manibus plerorumque est P. Massen in argutiis, P. Rhadau in Oratore extemporaneo, P. Juglaris, Emmanuel Thelaurus &c. Poterunt illi consuli. Breviter edico, genus hoc scribendi stylum amat argutum, & concisum, ideoque cæsim & membratim dicendum, periodus quadranda nulla.

APPENDIX N.

De Stylo Epistolæ ex Simone Vertepæo. lib. 2.

Vetat hic Author in Epistolis stylum nimis excultum, ornamentis compluribus nitidum, ac Rhetoricis coloribus illuminatum, vult latinis, puris, elegantibus, & electis constare illas vocibus, ut vitetur plebei sermonis deformitas ac sordes; rationem dat, l. i. quod epistolæ finis sit supplere sermonem, quem præsentis præsentis facturi essemus, *est enim sermo absentis ab absentem*: Unde si vulgarem loquendi modum excedat, & eruditum & prudentium sermonem referat, quàm proximè, sufficit. Oratoriis verò pigmentis si excolatur, id arrogantiae vel ostentationis est. Hunc in finem refert Senecam ita ad Lucilium scribentem: qualis, inquit, sermo meus esset si unà sederemus, aut ambularem, illaboratus & facilis, tales esse epistolas meas volo. Post hunc Paulum Manutium

nutium l. 2. epist. 2. Non soleo, inquit ille, studiosus epistolas elaborare: primum si quid scribitur ad familiares, planè familiariter agendum puto: odi illa nimis ambitiosa, constructa verbis & sententiis exquisitis. Et infra, imitetur epistola sermonem (communem) excurrat liberè nullis adstricta legibus, & suavem quandam perfectâ non indignam amicitia negligentiam præ se ferat. Ita Manutius. Verepæus verò ubi lib. 2. dixisset rariorem esse figurarum usum in epistolis, etiam numerum oratorium, & periodos ab iis removet: quod confirmat autoritate Quintiliani, qui vult epistolas solutas esse numeris, commatis verò & colis, ut ferè constat sermo noster quotidianus sic & epistolæ, quæ nobis quotindianum sermonem repræsentant. Ex eodem notatu dignum est, quod habet fol. 57. de rebus amplissimis sit gravissima, de mediocribus concinna, de humilibus elegans. In petendo quidpiam sit verecunda, in narrando lucida, & graphica, in commendando officiosa, in suadendo gravis & sententiosa, in exhortando vehemens & animosa, in rebus afflictis seria, in consolando blanda & amica, in secundis gratulabunda, in jocosis acumine & lepore referta, in encomiis delectet apparatu. Elaboratior & lucernam oleus erit, si scribatur erudito; artificiosè contexta, si artis perito; carebit attificio si simplici, Lacomismum habeat, si occupato; blandior si amico; licentior si familiari; fucator sit si curioso, adulantior si ambitioso, asperior si impro-

In suada
civilis.

bo, priscis verbis constet si antiquario. Sic
Rhetoricè Rhetori discolor non finè sale scri-
psit quispiam. Audio te inter nepotes Tullii
adoptatum, & verè ut inaudio neposes, Tul-
liano more id accipe. Novus tu mihi planè
Rhetor! dissolutio, quam in mores etiam ad-
mittis, tibi in usu vel maximè. Nec licentiæ
figura tibi ignotior, cui quidquid libet, licet;
sic nempe vivere didicisti licentiâ Magistrâ.
Adjunctio tibi alia non gratior, quàm tui si-
milibus. Allegoriam non nôsti, nisi in quan-
tum inverfio, imò perversio morum est, Sta-
tus hic nè quare, ubi nulla morum gravitas
animum occupavit; Protheo tu inconstantior,
trocho vertatilior es, omnibus majorum im-
peris contrarius; ità hic etiam amas antithe-
ra. Translatio in campos, digressio in popi-
nas tibi non infrequens: videris nove inter
Rhetores Annibal, ne tibi hæc inquam sæ-
pius digrederis, Compania fatalis fiat; aut nè
novum ibi parentheseos genus ediscas, dig-
num tali Rhetore, quæ non meliùs orationem
tibi, quàm faciem distinguat. Exclamationi-
bus verò, ô quantum indulges, quibus noctu
lymphaticus forum implet! Quanquam vix
tu meliùs, quàm inter pocula exclamas, ibi
latera firma, ibi canoram vocem tibi inesse
probas; tunc vel maximè tonare cum Peri-
cle, fulminare cum Demosthene, & omnia
permiscere solitus. Mentiar, nisi Eloquentia,
id est ars benedicendi in artem bibendi
te auctore, degeneravit. Profecisse quoties te
asseris mentiens, imò superementiens hyper-
bole

bole est. Moneo si profectum negligis, tuæ saltem prospectum consultumque velis, vel ut Cato monuit, famam servare memento.

Hæc de stylo epistolæ hic adjicienda censui, quod alia in classe discentibus proponi commodius ad caput non possit. Sed & artem illius conficiendæ percipere melius non possunt, quam post degustata Eloquentiæ præcepta, licet alibi exercitationes us hujusmodi imponantur. Quare cum turpe sit aliquem post absoluta Eloquentiæ studia non posse concinnam efformare epistolam, & ejus rei frequens sit usus, methodus verò, quàm concinnavi brevis & universalis, non inutile judicavi hic eam subicere. Præmoneo tamen, me locuturum de epistola, quæ *artificialis* est, non quæ *familiaris* est, hæc enim cum familiariter noto scribatur, affectum potius sequitur, quàm artis præcepta, unde familiaris epistolæ leges dare universales impossibile judicant omnes, & patet ex epistolis Ciceronis, quas ad leges renovare Hercules labor est. Hoc prænotato.

Vide 1. Cujusmodi epistolam velis conficere, an petere aliquid vel suadere, vel gratias agere, vel accusare, &c. inde enim denominabitur epistola petitoria, suatoria, gratiarum actoria, accusatoria &c. Vide 2. quæ sunt rationes, causæ, vel motiva, quæ te ad petendum, suadendum &c. movent aut incitant, quoad rescies interrogando te, cur hoc pe-

Artificis
epistolæ
univers.
sæpe.

tis?

tis? cur suades? quare istum accusas? cur gratias agis? &c. 3. ad dispositionem epistolæ accede, ordine inverso, sicut Cicero faciendum monet in oratione, libro de inventione. Et quia plerumque epistola quatuor habet partes sicut oratio, quatuor tibi observanda sunt; quid in Exordio, quid in Propositione, quid in Confirmatione, quid in Epilogo dicere debeas. *Epilogus* debet hoc facere, quod epistola gerit in titulo à quo denominatur talis vel talis. v. g. si est petitoria, tum in huius epilogo necessum est petere, seu ponere formulas petitorias; si suasoria suasorias; si accusatoria sit, epilogus in accusatione consistet. *Confirmatio* semper continebit & tractabit rationes, causas & motiva, ob quæ istum accuso, defendo, cur suadeam, petam, gratuler, gratias agam &c. rationes enim sunt id, quod rem aliquam stabilimus & confirmamus, ideoque in confirmatione ponendæ sunt. *Propositio* sicut nomen ipsum declarat, proponere debet, quid hæc, quam scribimus, epistolâ velimus & intendamus, an accusare, an gratulari, an petere. *Exordium* capiat benevolentiam vel significationem amoris, doloris, gaudii, iræ &c. prout res est, de qua scripturi sumus. Sumit etiam materiam ex opportunitate, occasione & connexionem personæ, quæ scribit, ad quam scribit, circa quam scribit, ut v. g. quod tibi incumbat illius curam gerere, qui se malè gerit, quod persona, ad quam scribis, sit liberalis natura, multa tibi contulerit, ideoque adhuc speres te impe-

traturum, quod praesenti epistolâ petis &c.
quod alius te rogaverit, ut pro se intercede-
res &c. Si à doctioribus fiat syllogismus, po-
test major poni in exordio v.g. in epistola
laudatoria sit major: omnis doctus & pius est
commendatione dignus & officio. Sed iste
N. est doctus & pius, ergo est commendatio-
ne dignus. Major tractabitur in exordio, mi-
nor in confirmatione, est enim causa cur istum
commendes, quia est pius & doctus. In epi-
logo conclusio. Post exordium interpone
propositionem, & habebis omnes epistolæ
partes.

Hoc breve & universale est artificium, &
capru facile, quod exemplis pluribus, quæ in
gratiam discipulorum elaboravi, com-
probarem, nisi timerem esse lon-
gior: Unum tamen, alte-
rumque subijcio.

E P I S T O L A

Quâ Demetrius Alexium commendat, ut ad officium aliquod promoveatur.

Ratio datur, quia est probus, & doctus.

Hinc formari potest syllogis. Major. Viri probi & docti sunt commendatione digni. Minor. Sed Alexius est vir probus & doctus. Conclusio. Ergo Alexius est commendatione dignus. *Major* ponenda ad *Exordium*, *Minor* ad *Confirmationem*, *Conclusio* ad *Epilogum*: In *Propositione* interpone, quid præsentî epistola velis, nempe Alexium commendare, v. g.

Exordium.

Non parum refert ad Reipublicæ emolumentum & gloriam, si per viros administratur, qui pietate ac litteris sunt insignes: hi enim præterquam quòd majori sint commodo bono publico, etiam fulgore vitæ, doctrinæque velut sidera eandem illustrent, cum è diverso rudes atque improbi eam dedecorent.

Propositio.

Quamobrem etiam atque etiam cuperem, ut curæ tibi foret Alexius opportunitate proxima, qua vacantem officio locum in Republica esse contigerit. Etenim vir est non morum solùm probitate, sed & artium ingenuarum

Confirmatio.

pe-

peritiâ exultissimus, Est in eo ardens religio-
nis avitæ cultus; mysterio rum divinorum æ-
stimatio & frequentia, orationis studium, ca-
stimonie & sobrietatis amor, juris & æqui te-
nacissima mens, abhorrens ab omni eo, quod
sive lucri cupiditate, sive ambitionis tumore
labem fame posset aspergere. Vir integerr-
mus, quem sanctimoniâ suspicias, candorē &
affabilitate amabilem amplectaris, Eâ verò
litterarum expolitus varietate, ut nihil in illa
sive mansuetudinis eruditionis è Pœtarum,
Oratorum, historiarumque officina, sive rigi-
dioris, ex Philosophorum ac Jurisperitorum
placitis valeas desiderare. Dignissimum igitur
censeo, quem non modo diligas, sed &
cures, ut ubi sese occasio tulerit, inter Rei-
publicæ administratos censeferi facias. Erit ille
rum bono publico percommodus, ut quod
summâ industrâ & fidelitate provehet, cum
tibi honori, qui talem virum evexeris, quin

Epilo-
gus.

& pro ea, quâ est grati animi memoria
se officus colet semper, & ama-
bit. Vale.

EPIS.

EPISTOLA

Quâ Achilles Landelino suadet
militiam.

In exordio dicees, cum Turca cum rebellibus Hungaris terris nostris infundere se velit, decreville Augustissimum Cæsarem eos iusto bello reprimere, & hæc causa est cur milites scribantur, quibus ut se etiam Landelinus adjungat, dices, te ei in *Propositione* velle persuadere. In *Confirmatione* dabis rationem, quâ ei persuadeas, ut nomen militiæ det, qualis esse potest, quod vita militaris jucunda sit, ut pote à plurimis laboribus, curis & molestiis libera, quod non habent artes aliæ, aut negotia rei familiaris, in quibus die nocteque laborandum, sudandum, caputque frangendum est, ut subsistas. In *Epilogo* adhortaberis illum ut tam jucundum vitæ genus sibi deligat. Poterit sic efferri.

Exordium.

Tubarum tympanorumque strepitus auditur apud nos, non ambigo quin vestra etiam in urbe. Quid spectet! non ignorabis, cum pervulgatum sit Augustissimum Cæsarem scribere milites, quas Ottomannicæ potentia, junctisque perduellibus opponat, qui patriæ nostræ excidium in nitantur. Placetne tibi clangor hic Martius, qui Martem sapientius verbis spirare auditus es? Hoc cupio, ut genero.

Propositio.

nerosorum pectorū nomine tuo adaugeas nū-
merū. Et quid tergiverſeris? cū vita hæc de-
mū ſit jucundiſſima, quæ liberrima eſt à labo-
ribus, moleſtiis & curis, quibus diſtorquentur
& excruciantur ii, qui aut rem procurant, do-
meſticam, aut arti exercendæ ſive liberalis ea
ſit, ſive illiberalis operam navare compellun-
tur. Vita militaris ſinè labore agitur, & nè
tempus nihil agendo longum evadat, face-
tiſſimorum commilitonum jocis, luſibus &
porationibus latiſſimè diluitur & diffluit.
Abrumpe igitur moram deliberandi tecum,
torporem excute, & quæ tibi offertur oppor-
tunitas, vitam tetricam, curisque ac tædiis re-
fertam cum amœniſſima commuta, & ample-
ctere. Aurea libertas eſt, hanc aſſequeris, ſi
Martem pro arte ſequaris. Dic ergo vale ar-
tibus, ubi primum meum acceperis vale.

Conſi-
matio.

Epilogus.

EPISTOLA DISSUASORIA,

Qua diſſuadetur Landelino eſſe mi-
litiā ſequendam.

Exordium facies declarando quā ſince-
rè ſis Landelino affectus, & quā benè
ei ſemper volueris haſtenus; ut ſic eum tibi
concilies, ad auſcultandum tuis conſiliis. In
Propoſitione dices, cū hoc ita ſit, ſperare te
tuam ſuaſionem locum apud eum repertu-
ram, & à propoſito militiam ſequendi, de-
ſtiturum. In *Confirmatione* dabis cau-
ſam

G g

ſam

sam, propter quam militiam amplecti non debeat, v.g. quod, licet à molestiis, quas artes aut negotia domestica secum apportant, sit futurus liber, in majores tamen sit deventurus, quastum noctu vigilando in calore & frigore, in fame & siti, in dura cubatione, tum in multo rigidiori disciplina, & obedientia subire debebit, & quamvis aliquam peccandi libertatem assequi videatur, hanc tamen appetere non debet, eò quod illa libertas sit turpis & inhonesta, animæque noxia. Quare ut militiam non sequatur, in *Epilogo* dehortaberis Landelinum, Hæc omnia sic exprimi possunt.

Exordiū.

Propositio.

Confirmatio.

Quantum honori commodisque tuis studuerim hætenus, plurimis à me tibi palam factum esse documentis, nullus dubito dulcissimè Landeline; amor enim quo in te feror, non finit ut ullam serviendi tibi opportunitatem prætermittam, cum semper cupiam esse tibi quam optimè. Qua ex causa cum ad aures meas rumor (utinam falsus esset) attulerit, castra te sequi velle; dissimulare non potui, quin ab eo te dehortarer proposito. Cogites velim mihi charissimè vitam illam jucundam quidem videri, verum sub melle latere venenum, sub rosis spinas; quid enima vigiliæ diurnæ nocturnæque, quid sub aperto Jove frigora, calores, quid pluviae, durissimaque strata? non ibi tectum, non paratam dapibus mensam, non focum reperies; deerunt etiam fami sitique depellendæ perne-
cella.

cessaria, sive rerum in tanta militum copia,
inopia, sive æris defectu, quod si petas pro
verbis verbera reportabis, reticeo quotidiana
mortis & vitæ discrimina. Dum igitur quas
pateris in artium studio molestiis te eximere
cupis, in majore te conjicies; *incidis in scylla-
lam cupiens vitare charybdim*: Et dum fræ-
num ferulæ refugis, rigidiori disciplinæ te
subjicis imprudens. Libertas quidvis agendi
si quæ permittitur, ea dedecori tibi est, anis-
mæque noxia, honestati enim repugnat & le-
gibus divinis. Quamobrem quid agas medi-
tare, nè te facti serò subeat prænitudo: altius
mentem evibra; sectari castra liberum est
semper; at semel se illis juramentò obligasse,
perpetua est servitus, retrò pedem ferre non
licet, nisi funem expectes. Igitur finem pro-
spice tam vitæ temporalis quam æternæ, ut
bene semper vivas, & valeas.

Epilogus

EPISTOLA

Novi Anni apprecatoria.

In *Exordio* Excusabis te, quod tam serò gra-
tuleris amico novum annum: causam adjicies
quod fueris impeditus. In *Propositione* dices
te id modò facturum. In *Confirmatione* cau-
sam ob quam id præstare te oporteat, da-
bis magnum amorem, quo in amicum pro-
pensus es. *Epilogus* in aggratulatione con-
sistet.

Gg 2

Si

Exordium
ab excusa-
tione seræ
aggratu-
lationis.

Proposi-
tio.

Confir-
matio.

Epilogus.

Si verum est quod agit Tullius noster, se-
ram gratulationem reprehendi non solere,
præsertim si nulla negligentia prætermissa est;
spero veniam te mihi daturum, quod du-
dum tibi fortunatum novi anni auspici-
um non sim apprecatus: nec enim id mea tui ob-
livione, vel negligentia factum est, sed nego-
tiorum quædam moles me detinuit, ac re-
morata est. Quare quæ tunc ad calamum
producere non potui animi mei vota, & ag-
gratulationes, nunc exhibeo. Nec enim ar-
doris in me tui affectum comprimere valeo,
quem indies subjectis benevolentia & libe-
ralitatis fomentis inflammas. Tuus in me a-
nimus tot se prodit indicibus, & collocatis apud
me beneficiorum momentis, aut oblivisci
tui non possim, monent illa me alia omnia
agentem, neque alia sinunt agere sine tui
memoria. Quoniam vero par referre ne-
queo, tibi votis animum tibi detego meum;
quo medullitus opto, ut anno insequentis ad
votum fluant omnia refluantque, quæ sive
ad corporis, sive ad animi emolumentum fa-
ciunt, & felicitatis tuæ incrementum. Quæ
ut Deus ter optimus maximus evenire fa-
ciat, meis apud eum precibus expetere non
desistam.

Nota, si Exordium veritati circum-
stantiarum non consonet, accipi potest se-
quens.

Gau.

Gaudeo lætorque amice charissimè, eâ felicitate annum veterem decutisse tibi, ut non modò sinistræ fortunæ adversitatem passus sis nullam, sed etiam omnia tibi ad voluntatem & voluptatem evenerint. Hoc idem ut anno quem cæpimus sorte beatiori faciant Superi, præsentibus apprecor. Nec enim &c.

EPISTOLA

PETITORIA.

Quâ filius à Parente vestes petit
hyemales.

IN *Exordio* dices, te debere potiùs gratias *Exordium*,
agere pro acceptis beneficiis, quàm nova
petere, quia tamen nosti liberalem parentis
animum, ideo in *Propositione* dices audere
te per has novam vestem hyemalem petere.
In *Confirmatione* dabis causam, v. g. quòd
altera jam lacera, & insuper sit hyems,
quâ bonâ veste opus est. In *Epilogo* ver-
ba supplicia formabis, quibus vestem illam
enixè petas.

Ad referendas potiùs immortales, quàm
petendas calamum stringere me oporteret gra-
tias multorum beneficiorum causâ, quibus
me, tum ab ineunte ætate, cùm maximè ope-
ram studiis navantem affecistis & afficere non
desistitis, illa quoque liberalissimè sæpiùs sup-
peditando, quibus opus non omninò habeo.

Gg i

Qua-

Proposi-
tio.Confir-
matio.

Epilogus.

Quare maximam etiam spem concepi obti-
nendi ea multò facilius, quibus me egere, si
bene meministis, scitis ipsi. Vestis enim,
quam uno abhinc anno mihi comparastis, ut
sua jam attrita est, atque in partes agitur, adeò
ut mendicabili instar floccidus non multò
post cogar incidere, non minori meâ confu-
sione, quàm vestro dedecore. Accedit illa
temporis asperitas hyemalis, quæ uti est fri-
gidissimus atrox nivibus, ita & gelidis sæva
ventis; quæ omnia uno velut agmine malè
sartas pervadunt vestes, corporisque lædunt
sanitatem, quam semel debilitatam difficile
est reparare, & majori impendio, quam
vestium foret pretium. Itaque supplex oro,
ut hac in necessitate constituto eâ, quâ so-
letis, promptitudine, & facilitate subve-
niatis: hoc uti mihi gratissimum erit, ita
non desinam meâ in studiis operâ vo-
bis solatio esse, Valere.

* * *
* * *

EPISTOLA

Gratiarum actoria.

Pro veste accepta hyemali.

PRimò explicabis tuum gaudium, quod habuisti, ob novam acceptam vestem. In *Propositione* dices motum ad te referendas, gratias. In *Confirmatione* dabis causam ob quam gratiæ tibi sint agenda. v. g. primò, quòd parens magnum beneficium contulerit. 2. Quia juxta proverbium: Qui citò dat bis dat. Denique claudes epistolam dicendo te per diligens studium id effecturum, ut hoc & aliis beneficiis non abutaris.

Ubi advenisse intellexi, atque etiam oculis intuitus sum meis, transmissa mihi pro hyeme vestimenta, dici non potest, quâ animi dulcedine, lætitiaque perfusus sim; quo enim ante hac mihi desiderata fuerant vehementius, eo gratius & acceptius obvenerunt. Hac de causa morari etiam non potui, quin ad amplissimas agendum gratias, me accingerem ocyus. Unum tamen hoc ipsum attentantem non parùm absteruit, animumque sic exultantem perturbavit, summo enim mihi dolor est, quòd imparem me non tantùm ad referendas, sed ne quidem agendas animadverteterem; ea enim est huius collati mihi beneficii magnitudo, quam aliquantulum quidem animus concipit, lingua tamen vel calamus

Exordium

Propositio.
Confirmatio.

nequit explicare. Unde optarem perspicere vobis animum meum liceret, ut intelligeretis, quanti ego id ipsum faciam, quamque excelso loco constituam, tum quod in se magni sit momenti, & aestimatione dignissimum, tum quod incunctanter ad meam protinus petitionem sit collatum promptissime; auget siquidem beneficij, excellentiam, ac magnitudinem, ipsa facilitas, quâ præstatur, & novum singulareque beneficium est, in benefactis esse velocem; nam ut communifertur adagio: Qui citò dat, bis dat. Quare cum verbis æquare magnitudinem non valeam, meâ indefessâ in studendo industriâ, efficiam, ut intelligatis impensa mihi subsidia opemque exhibitam in auras non abiisse, sed quàm optimè collocata esse.

Epilogus.

EPISTOLA

Qua Parens hortatur filium ad fervens literarum studium.

IN Exordio dices te putare fervorem, quò studia aggressus est filius, jam intepuisse; ideo in Propositione dices, te illum velle ad id rursus adhortari. In Confirmatione dabis rationem, cur diligenter studendum sit, qualis esse potest, quòd ipsi non alteri profutura sint studia. In Epilogo illud facies, quòd in Propositione dixisti te velle facere.

Jam

Jam menses aliquot elapsi sunt, à quo studiis animum addixisti tuum, literasque ad discere capisti magno fervore, & alacritate. Verum quoniam lubvereor, ne; ut diuturnitate res alia solent remittere, tuus quoque fervor interpuerit aliquantulum. Statui novis eum subjectis igniculis inflammare, teque ad continuandum in artibus liberalibus laborem excitulare. Et quidem ipse tu tibi deesse non deberes, tua enim res agitur; cui enim proderit literas te nosse? disciplinarumque peritiam esse adeptum? tibi aras tibi occas, tibi seris, tibi eidem & metes: te non alium me herculè, è sordibus egestatis, & lacernæ dedecore ad opulentum evehent stipendium, nec alteri cederis is honor, quem in eminentiori positus dignitate consequeris. Hæc meditare, hæc cogita, & nisi ejus sis animi, qui inglorius & turpi oppressus egestate semper vult delitere, excita te ipsum ad alacriter ferendas, quas literæ secum afferunt molestias.

Vale.

Exordium.

Propositio.

Confirmatio.

Epilogus.

EPISTOLA

Qua Familiaris familiarem invitāt
ad Bacchanalia.

IN *Exordio* dices te gaudere de præsentiā Bacchanaliorum; ideò ut tecum Amicus lætetur illum in *Propositione* invitabis. In *Confirmatione* profers causam cur illum invites v. g. ut, cum aliàs inter studia multas molestias, curas & tædia habeat, per lætitiā animi suum oblectet, & genio liberalius indulgeat. In *Epilogo* illum invitabis, vel potiùs adhortaberis ut hoc faciat.

Exordiū.

*Propositi-
tio.*

*Confir-
matio.*

Imminent, ut vides, festivissimæ Bacchi feriæ, quæ cum magnorum sint mater gaudiorum, non possunt non mihi jucundissimæ gratissimæque accidere: nec enim laxior sum, qui his non movear oblectamenti: nec ejus sum animi, quicum Heraclyto deplorem omnia. Mei per similem cum te esse cupiam, amicorum meorum intime, has ad te adhortatoris munere functuras expedivi, quibus adducaris ad seria paululum removenda. Satis enim ea mentem mordent tuam reliqua anni tempestate, quæ non nisi molestissima inter chartarum negotia pallescere, ex iis prosilientes haurire cogitis pulveres, unde non pauca laborum fastidia, animique continuo intenti lassitudines, quæ stomacho parum faciunt, procreantur, idque

idque potissimum, si nulla interposita quiete,
aut animi relaxatione ea prosequaris; corpo-
ris enim sanitas maximopere læditur, animi
vero alacritas ac vigor in melancholicum
(quo nihil pestilentius) degenerat humorem.
quare si quandoque dandum aliquid hilari-
tati, nunc commodissimum adest tempus, &
ad lætitiā omnino natum; utere igitur occa-
sione, pro libris chartarum folia, pro calamis
scyphos assume, & quos hausisti pulveres
Scholasticos, largiori Baccho abluere.

Epilogus.

Expectant curæque catenatique labores
Gaudia non remeant, sed fugitiva volant.
Hæc utraque manu, complexuque affete
toto

Sape fluent imo, sic quoque lapsa sinu.

Nota *Transitiones* in hoc Epistolarum mo-
do esse faciles; cū enim in Confirmatione
detur causa, valent particulae causales, nam
namque enim etenim, siquidem & cum ex
causa aliquid inferatur in Epilogo, valent par-
ticulae illativæ, quare, quam ob rem, qua-
propter &c. Quæ etiam plerumque pro ac-
cessu ad Propositionem serviunt. Reliquas
transitionum formulas vide in fine partis 3.

Annecito tabulam Calendarii Romani
pro Epistolis Ciceronis.

(479)
TABELLA CALENDARII ROMANI.

	Martius.	Aprilis.	Majus.	Junius.	Julius.	August.	Septemb.	October.	Novemb.	Decemb.	Januar.	Februari.
Calendis,	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6. Nonas.	2		2		2			2				
5. Nonas.	3		3		3			3				
4. Nonas.	4	2	4	2	4	2	2	4	2	2	2	2
3. Nonas.	5	3	5	3	5	3	3	5	3	3	3	3
Pridie Nonas	6	4	6	4	6	4	4	6	4	4	4	4
Nonis,	7	5	7	5	7	5	5	7	5	5	5	5
8. Idus.	8	6	8	6	8	6	6	8	6	6	6	6
7. Idus.	9	7	9	7	9	7	7	9	7	7	7	7
6. Idus.	10	8	10	8	10	8	8	10	8	8	8	8
5. Idus.	11	9	11	9	11	9	9	11	9	9	9	9
4. Idus.	12	10	12	10	12	10	10	12	10	10	10	10
3. Idus.	13	11	13	11	13	11	11	13	11	11	11	11
Pridie Idus.	14	12	14	12	14	12	12	14	12	12	12	12
Idibus.	15	13	15	13	15	13	13	15	13	13	13	13
19. Cal. mens. seq.						14	14			14	14	
18. Cal. mens. seq.		14				15	15		14	15	15	
17. Cal. mens. seq.	16	15	16	14	16	16	16	16	15	16	16	
16. Cal. mens. seq.	17	16	17	15	17	17	17	17	16	17	17	
15. Cal. mens. seq.	18	17	18	16	18	18	18	18	17	18	18	14
14. Cal. mens. seq.	19	18	19	17	19	19	19	19	18	19	19	15
13. Cal. mens. seq.	20	19	20	18	20	20	20	20	19	20	20	16
12. Cal. mens. seq.	21	20	21	19	21	21	21	21	20	21	21	17
11. Cal. mens. seq.	22	21	22	20	22	22	22	22	21	22	22	18
10. Cal. mens. seq.	23	22	23	21	23	23	23	23	22	23	23	19
9. Cal. mens. seq.	24	23	24	22	24	24	24	24	23	24	24	20
8. Cal. mens. seq.	25	24	25	23	25	25	25	25	24	25	25	21
7. Cal. mens. seq.	26	25	26	24	26	26	26	26	25	26	26	22
6. Cal. mens. seq.	27	26	27	25	27	27	27	27	26	27	27	23
5. Cal. mens. seq.	28	27	28	26	28	28	28	28	27	28	28	24
4. Cal. mens. seq.	29	28	29	27	29	29	29	29	28	29	29	25
3. Cal. mens. seq.	30	29	30	28	30	30	30	30	29	30	30	26
Pridie Cal. m. seq.	31	30	31	30	31	31	31	31	30	31	31	27

Cæterum notitia veteris Calendarij Rom. consistit in his.

1. Sciendum, primam mensis diem Calendas dici; reliquos dies usque ad Idus Nonas: indè sequuntur octo dies Iduum; post illos numerus dierum usque ad Calendas mensis sequentis, à quo etiam nomen accipiunt v.g. decimo sexto Calendas Augusti, dices 17. Julij nostratis Calendarij, & est sensus: decimo sexto die ante Calendas, seu ante Augusti.

2. Sciendum quòd aliqui menses habeant sex Nonas, aliqui verò tantum quatuor quinam sint discere ex versu sequenti: Sex Nonas Majus, October, Julius, & Mars.

Quatuor ad reliqui: dabit Idus quilibet octo.

Inde dies reliquos omnes dic esse Calendas.

Addito videlicet nomine sequentis mensis, ad cujus primam diem (ipsammet includendo) quot supersunt, tot pro numerando assumi debent post idus: ut si supersunt octodecim, simul adnumerando primam sequentis, dices decimo octavo Calendas N. ut autem noris, quot supersint, tenere te oportet, quot quisque mensis dies habeat, quod te hi versus docebunt.

Ju.

Junius, Aprilis, Septemque Novemque
Tricenos:

Unum plus alii, viginti Februus octo.

3. Sciendum retrogradè procedi in numerando: v.g. sexto, quinto, quarto Nonas &c. Octavo, septimo, sexto &c. Idus. Decimo octavo, decimo septimo, decimo sexto Calendas. Ubi vero ponendus esset numerus secundus, ponitur *pridie*. v.g. pridie Nonas, pridie Idus, pridie Calendas. His igitur præcognitis vide quot Nonas habeat? si sex; tum post Calendas dices sexto Nonas, & sic deinceps retrograde. Si quatuor, quarto Nonas. Nonis finitis dices octavo Idus, & sic ulteriùs retrogradè numerando. Post Idus, vide quot supersint dies, usque ad primam sequentis inclusivè: quod facile occurret, si quot quisque mensis dies habeat, ex prædicto versu annotaveris. Quapropter si mensis habeat triginta unum diem & sex Nonas (uti habet Martius, Majus, Julius, October) à decimo septimo incipies numerare, qui incidet in nostratem decimum sextum. Quod si mensis habeat triginta unum diem & solùm quatuor Nonas (uti December, Januarius, Augustus) à decimo nono incipies numerare retrogradè, qui incidet in nostratem decimum quartum. Si verò habeat quatuor Nonas, & triginta dies (ut Aprilis, Junius, Septem-
ber

Pars Quarta.

479

ber, November) incipies retrogradè com-
putare à decimo octavo, qui incidit in
nostrum decimum quartum. Februarius
cùm singulare quid habeat, maximè
in anno bis-sextili observan-
dus erit,

PARS